

მეცნიერული-
ფიზიკური-მათემატიკა
1919

ÖN SÖZ

Əsası 1875-ci il iyulun 22-də “Əkinçi” qəzetinin ilk nömrəsinin nəşri ilə qoyulan milli mətbuatımız 150-ci ildönümünü qeyd edir.

Dövrün qəzet və jurnallarının köməyi ilə biz XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda baş verən hadisələr, ictimai-siyasi cərəyanlar, Azərbaycan xalqının tarixi, dili, ədəbiyyatı və milli-mənəvi mirası ilə tanış ola bilirik. Lakin bu dəyərli mətbuat nümunələri ərəb qrafikalı əski Azərbaycan əlifbasında nəşr olunduğu üçün müasir geniş oxucu kütləsinə əlçatan deyil.

Təqdim etdiyimiz bu nəşr “Ədibin Evi” Ədəbiyyata Dəstək Fondunun milli mətbuatımızın 150 illik yubileyinə töhfə vermək istəyindən yaranmışdır.

“Övraqi-nəfisə” Azərbaycan mətbuatı tarixində ədəbiyyat və incəsənət məsələlərinə həsr edilən ilk dövrü mətbuat orqanı idi. 1919-cu ildə Bakıda işıq üzü görən jurnalın tam mətni ərəb qrafikalı əlifbadan latın qrafikalı müasir Azərbaycan əlifbasına köçürülərək, qeyd və şərhlərlə hazırlanmışdır.

“Övraqi-nəfisə” əslində “nəfis səhifələr” deməkdir. Jurnalın nəşr olunduğu dövrdə “sənayeyi-nəfisə” (nəfis sənətlər) ifadəsi “incəsənət” mənasında işlədilirdi. Odur ki, incəsənətin müxtəlif sahələrinə həsr edilən məcmuənin adını “İncəsənət səhifələri” kimi müasirləşdirsək, yanılımarıq.

“Övraqi-nəfisə”nin nəşiri Üzeyir bəy Hacıbəylinin böyük qardaşı Zülfüqar bəy, redaktoru Əlabbas Müznib, jurnalda yer alan çoxsaylı rəsmlərin müəllifi isə görkəmli rəssam Əzim Əzimzadə idi. Jurnal “Novruz” mətbəəsində 12-14 səhifədə nəşr olunurdu.

Azərbaycanın ilk mədəniyyət məsələlərindən bəhs edən jurnalı kimi “Övraqi-nəfisə” teatr, musiqi, memarlıq abidələri, incəsənət aləmi ilə bağlı məlumatları, tamaşalar haqqında resenziya, aktyorların həyat və səhnə fəaliyyəti haqqında, ədəbiyyat tarixi ilə bağlı məqalələr, elan və fotosəkilləri əks etdirirdi.

Jurnalın məqsədi, özlərinin ilk sayda qeyd etdikləri kimi, “...Vəfatından sonra deyil, hali-həyatda ikən ədib, şair, mühərrir və sənətkarlarımızın yazdıqlarını və

yapdıqlarını millətınə göstərmək... Ədəbiyyat və sənayeyi-nəfisəmizə xidmət olaraq türk teatro və musiqisindən də lazımınca məlumat vermək..." idi.

Təəssüf ki, ilk nömrənin məşhur aktyor Hüseyn Ərəblinskiyə həsr edilməsi nəzərdə tutulsa da, "Övraqi-nəfisə" nəşirləri bunu onun sağlığında edə bilmirlər və Ərəblinski jurnalın ilk nömrəsinin nəşrinədək qətlə yetirilir. Bununla belə, "Övraqi-nəfisə"nin redaksiya heyəti öz fikirlərinə sadıq qalırlar və ilk nömrəni mərhum aktyora ithaf edirlər.

"Bir rəssamın məharəti onun çəkdiyi rəsmlərindən və bir aktyorun iqtidarı özünün oynadığı rollarda aşkar olduğu kibi, bir millətin də tərəqqi və mədəniyyəti kəndisinin teatro və ədəbiyyatında zahir olur..." vurğulayan "Övraqi-nəfisə"nin 6 aylıq fəaliyyəti dövründə oxuculara Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış ədib və şairləri, o cümlədən Molla Pənah Vaqif, Mirzə Fətəli Axundov, Əbülqasim Nəbatı, Məhəmməd Hadi, Əlabbas Müznib, Rəşid bəy Əfəndizadə, Əlağa Vahid və başqalarının yaradıcılığından nümunələr təqdim edilmiş, musiqi və memarlığa aid kitablardan parçalara yer ayrılmışdır.

Sadə və səlis dildə yazılmış məqalələrlə oxucuların rəğbətini qazanmış, ədəbiyyat və incəsənətə həsr olunmuş ilk Azərbaycan jurnalı özünün 5-ci sayında yazdığı kimi, kağız qıtlığı ilə üzləşir və 6-cı sayından sonra nəşrini dayandırır.

Ümid edirik ki, bu nəşrimiz müasir oxucuya zəngin Azərbaycan mədəniyyətinin XX əsrin əvvəli mənzərəsinə baxış sərgiləməkdə kömək olacaq.

Şəfəq Mehrəliyeva
"Ədibin Evi" Ədəbiyyata Dəstək
Fondunun icraçı direktoru

OXUCULARIN DİQQƏTİNƏ

"Övraqi-nəfisə" jurnalını transliterasiya edərkən, mətnin orijinallığını qorumaqla birgə, materialların müasir oxucu üçün mümkün qədər anlaşılan olmasına çalışdıq. Bu səbəbdən, bəzi sözlərin imlasını müasirləşdirmək lazım gəldi. Eyni zamanda, "teatro", "qəzetə", "böylə" kimi bəzi sözlərə toxunmadıq, çünki bunlar mütaliəni çətinləşdirmədən, dövrün ab-havasını saxlamağa kömək edir.

Çətin anlaşılan söz və ifadələrin necə başa düşülməli olduğunu mətnin içində kvadrat mötərizədə göstərdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlər normal mətndən daha kiçik şriftlə verilmişdir. Jurnal mətnində buraxılmış söz yaxud şəkilçiləri də kvadrat mötərizə içində əlavə etdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki əlavələrlə normal mətnin şrifti eynidir.

Mətnin sonuna əlavə edilən "Qeyd və şərhlər"də, oxucular üçün faydalı məlumatlar yer alır. Jurnaldakı mürəttib xətlərindən bəziləri də burada göstərilmişdir. "Övraqi-nəfisə"də mürəttib xətləri az deyil, bəzi nömrələrdə həddən artıqdır. Bu səbəbdən, düzəltdiyimiz hər xətni xüsusi qeyd etmək həm bizim üçün, həm də oxucu üçün yorucu olardı. Şeir parçalarında rastlanan çətin anlaşılan söz və ifadələrin lüğəti də "Qeyd və şərhlər" bölməsində verilmişdir.

Transliterasiya üçün jurnalın AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə edilən nüsxələrindən istifadə edilmişdir. Nəşrin orijinal ölçülərinə və səhifə tərtibatına sadıq qalınmışdır. Kitabın sonuna, jurnalın orijinal nüsxələri tam həcmdə əlavə edilmişdir.

Azad Ağaoğlu

MÜNDƏRİCAT

Ön söz

Oxucuların diqqətinə

Nömrə 1 (mart 1919)1

Nömrə 2 (aprel 1919)17

Nömrə 3 (may 1919)33

Nömrə 4 (iyun 1919)49

Nömrə 5 (iyul 1919)65

Nömrə 6 (avqust 1919)81

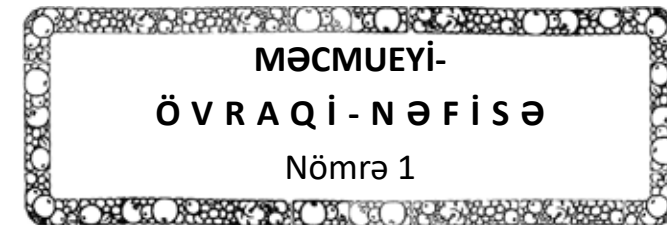
Qeyd və şərhlər97

Əlavələr115

Şəxs adlarının indeksi123

Orijinal səhifələr 234-137

BİR NEÇƏ SÖZ

Şərq aləmində, Şərq mühitində şimdiyə qədər Şərq ədibləri, Şərqərbabi-hünəri [hünər sahibləri] kəndi iqtidarlarını yalnız qələm və musiqi ilə ibraz etmişdirlər [göstərmişlər]. İran, Türkiyə, Azərbaycanərbabi-qələmi və musiqişünasları vətənlərini öz asari-rəqiqələri [riqqətə gətirən, duyğulandıran əsərləri] vasitəsilə cahanərbabi-kamalı arasında cəlvələndirmişlərdir. Əgərçi sabiqdə teatro sənəti bu yerlərdə başqa bir üsul ilə məmul olunurdusa da [işlədilirdisə də], şükür olsun ki, qırx ildən ziyadədir ki, səhnəmiz tərtibə düşüb get-gedə tərəqqi etməkdə və qüvvəli, həvəsli aktyorlar yetirməkdədir. Səhnəmiz isə Qərb səhnələrinə müsavi [bərabər] deyilsə də, büsbütün səhnəsiz olmağımıza təəssüf etməyə haqlı deyiliz.

Fəqət şair demiş: “Müstəmə sahib-süxən rə bər səri-kar avərd”. Şübhəsiz, dinləyən olmazsa musiqi çalınıb muğamat oxunmaz, tamaşaçı olmazsa səhnə olmaz, qare [oxucu] tapılmazsa yazı yazılmaz. Hər kəs, yəni hər bir sənət sahibi öz milləti və mətbuatı tərəfindən təqdir və hüsn-rəğbəti arzu edir.

Mühitimizdə bu nöktəyə [məqamə] az, daha doğrusu əsla əhəmiyyət verilmədiyindən dolayı, istər mütəqəddim [keçmişdəkilərdən], istər mütəəxxir [indikilərdən] bir çoxərbabi-hünərin asarı [əsərləri] və tərəcimi-əhvalı [tərcümeyi-halları] bu vaxta qədər üzü pərdəli məchul bir halda qalır. İştə, bu qədirnaşünaslıq [qədərbilməzlik] ləkəsinə islam mətbuatının üzərindən götürmək məqsədilə “Övraqi-nəfisə” məcmuəsi islam aləminin gərək sabiq və gərəksə hali-həyatda olanərbabi-hünərinin tərəcimi-əhvalı və asarından bəhs etməklə bərabər, səhnə və musiqi tərəqqi və təəlisinə [ucalmasına] çalışmağı öhdəsinə götürərək, meydanı-intişara [nəşr meydanına] qədəm qoyur. “Övraqi-nəfisə” isə kəndi amalına möhtərəm camaatın qeyrət və hümməti sayəsində nail ola bilər. Ona görə də bu gündən etibarən bu ali və mühüm vəzifə ifasına çalışmaq istəyən “Övraqi-nəfisə” möhtərəm qareə və qarelərin [qadın və kişi oxucuların] məzhəri-rəğbəti [rəğbətinə nail] olmağına ümidi bərkamaldır.

Zülfüqar bəy Hacıbəyli

İDARƏDƏN:

Bir şəxsin insaniyyəti kəndisinin rəftarından bəlli olduğu kimi, bir məmləkətin də məmuriyyəti [abadlığı] onun qiraətxana, cəmiyyəti-maarif və xeyriyyələrindən [maarif və xeyriyyə cəmiyyətlərindən] məlum olar. Həmçinin bir rəssamın məharəti onun çəkdiyi rəsmlərindən və bir aktyorun

iqtidarı özünün oynadığı rollarda aşkar olduğu kimi, bir millətin də tərəqqi və mədəniyyəti kəndisinin teatro və ədəbiyyatında zahir olar.

Əvət, bu axır zamanlarda türk-islam aləminin tərəqqisini hər bir cəhətdən müşahidə etməkdəyiz. O cümlədən olaraq şu bir qaç ildən bəri yeni-yeni məcmuə, risalə və qəzetələr nəşr olunmaqla, ədəbiyyat aləminə böyük xidmətlər göstərilmişdir.

Fəqət qəribəsi budur ki, insanlar bir dahinin dahi olduğunu və olacağını doğmazdan əvvəl deyil, sinninin [yaşının] dövrü-kamalı belə pək zor anlayırlar. Heyhat!.. Bunlardan əksərinin mahiyyət və dühası vəfatından sonra təqdir olunur. Aclığından ölənlərə heykəllər dikilir.

İştə, biz də o dürlü məcmuələrin amalını təqib etməklə bərabər, bu gün teatr və kitablarımızın artmağını, ədəbiyyatımızın vüsətlənməsini, get-gedə səhnəmiz rəvnəqlənib, camaatımızın da mədəniləşməsini nəzərə alaraq, vəfatından sonra deyil, hali-həyatında ikən ədib, şair, mühərrir və sənətkarlarımızın yazdıqlarını və yapıqlarını millətə göstərmək və onları təqdir etmək məqsədilə işbu məcmuəni nəşr etməyi təhti-qərara aldığ. Məsləkimiz ədəbiyyat və sənayeyi-nəfisəmizə [incəsənətimizə] xidmət olaraq, türk teatr və musiqisindən də lazımınca məlumat verməkdir.

İştə bununla da ədib, şair və mühərrirlərimizin mənəvi cəhətdən müavinətlərini arzu etməklə bərabər, yazdıqları şeir və məqalələrinə məcmuəmizin səhifəsi açıq olduğunu bildiririz.

Əlavə olaraq, mərhum Hüseyn Ərəbli də bir sənətkar və Müdiriyyətin müqtədir bir rejissoru olduğu üçün mərhum hali-həyatda ikən tərcümeyi-halıyla belə, özünün rəngli və nəqşlər ilə mühat [naxışlarla əhatə edilmiş] əksini və oynadığı mühüm rollarda çəkdiyi rəsmlərini havi olaraq [ehtiva edərək], məcmuəmizin ilk nüsxəsi (nömrəsi) mərhuma aid olacaq idi.

Fəqət “Sən saydığını qoy qalsın, gör fəlak nə sayır” misalının məfhumunca [mənasına uyğun olaraq], mərhum kimi biz də bir dürlü arzumıza nail olammadıq. Daha doğrusu, işimizdə müvəffəq olduqsa da, “biz saydığımız kimi” olmadı; iştə onu gənc vaxtında bir xainin zalım bir qurşunu əlimizdən almaqla:

“Başqa arzularına çatmayan kimi, həsrətini çəkdiyin məcmuəni də görməməlisən” dedi və bununla da “Övraqi-nəfisə”də vurulacaq əksin rəngli deyil, qara haşiyələrlə mühat olmağına səbəb, bütün türklərin və həp mərhumu tanıyanların hüznü aləminə [kədər və ələmlərinə] bais olub, məcmuəmizə də bir çox məqalə ilə belə, bir “mərasimi-dəfn” daha artırdı.

Vüslət günü gəlməkdə idi qopdu qiyamət: Çökdü o münəvvər əməlin vəchinə zülmət.

ƏDƏBİYYAT

ƏLVIDA GÖZƏLİM!..

Sevgili ustadım

Hüseyn Ərəbliyə ithaf.

Unudarsan bəni sən tezlik ilə nazlı sənəm;

Başqalar ilə də həm ülfət edərsən, bilirəm!

Yoxdur aləmdə bu gün bən kimi aludeyi-qəm;

Heç deməzsən bu nə halət, nə kədər sən, bilirəm.

Yaşıyorsan biləcəksən yeni bir hissi-rəqiq

Görərək sən yeni üzlər, bilirəm nazlı yarım!..

Bulacaqsan özünə sevgili bir başqa rəfiq,

Leyk unutmam səni bən; sənsən əvət “yox”,

“var”ım.

—

Əlvida eyləyərək bən edirəm şimdi güzər,

Rahi-naşadı ilə ömrümün, eyvah, əvət!

Seviyordum necə bən sən gibi dildarı fəqət;

Biləcək şimdi bana mövqe olan işbu məzar!..

Kazım KazıMZadə

HÜSEYN ƏRƏBLİNSKİ

İki gün əvvəl sağ idi, salamat idi; bədənində ölmək, yox olmaq əlaməti yox idi; ruhu isə öz qəlibində qalmaq və qalmaqla sahibi-qəlibi yaşatmaq və ümidlərlə pərvaz etdirmək həvəsilə səhneyi-həyatda dolandırır. Bu gün isə qanına bələşmiş olan bu bədən, qəlibi-biruh [ruhsuz qəlib] olaraq yığılıb, dil ilə deyil, zəbani-hal ilə [haliyla, hal diliylə] “Ey xalq, mənim zülmümə şahid olun!” deyir...

Qəddar, cahil və zalım bir əl bir güllə ilə bu bədəni yerə yıxmaqla, onun o həvəslə ruhu bədənindən fariğ [azad] olub, qatilə qarşı nifrən və lənət edə edə uçdu və övci-səmada [göyün ən uca nöqtəsində] napədid [görünməz] oldu.

Ey tamaşaçılar! Zülüm və sitəm səhnəsi üzərində yıxılmış olan bu qanlı bədən, bu ruhsuz qəlib Nadirin, Ağ Məhəmməd şah Qacarın qətlini təmsil edən diri ölü deyildir. Bu, Hüseyin Ərəblinskinin öz faciəyi-həyatını axan qanı və yıxılmış canı ilə təsvir edən nəşidir [meyitidir] ki, son rolunu öz ömrünün faciəsində axırıncı dəfə

oynamaqla sizə həqiqi bir faciə tamaşası göstərmiş, əlvida edir...

Lakin nahaq yerə əl çalmayın. Bu bədən təkrar durmaz. Durub da sizin alqışlarınıza qarşı qana bələşmiş başını əyməz. Faciəyi-həyatının son pərdəsi bir də açıl-mamaq üzərə əbədi olaraq qapandı. Lakin bu məzlumun, bu zərərsiz insanın, bu kimsəsiz və arxasız cavanın qətlifəciyanəsi əsrarını örtən pərdəni qaldırmaq və bu sirri fəş etmək hər kəsin mənəvi borcu olduğu kimi, ən əvvəlcə cavan dövlətimiz Azərbaycan hökumətinin müqəddəs vəzifəsidir.

Mizrab

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Qafqaziya səhnəsi daha bir xadimini qeyb etdi – Hüseyin Ərəblini.

Fəqət səhnəmiz bu vaxtdək nə qədər dəyərli xadim qeyb etmişsə, böylə böyük bir zərbə yeməmişdir. Bu ziya [itki], Qafqaziya türk səhnəsi üçün bir ordunun baş komandanını qeyb etməsi kimidir.

Hüseyin Ərəbli – yəni ömrünü, səhhətini, rahatını, hətta adını, sanını səhnəyə qurban etmiş, Qafqaziya səhnəsi üçün bu gün gördüyümüz artistləri yetirmiş Hüseyin Ərəbli qətl edilmişdir.

Kərratla [dəfələrlə] yoldaşlarının “Balam, at bu artistliyi, müsəlman səhnəsindən çörək çıxmaz; gəl kasıbcılıq et” deyərək məsləhət görməsinə qarşı:

– Yox, mən gərək öz zəhmətim, öz çalışmağım ilə sübut edim ki, müsəlman səhnəsi də artist yarada bilər, bizim səhnəmiz də sənətkar hasil edə bilər və bu sənətdən çörək çıxar, – deyən Ərəbli öldü.

Fəqət bəhəqq [doğrudan] isbat etdi ki, səhnəmiz dirilər, sənət tərəqqi edir və xadimlərini maddətən yaşada bilər.

Bu gün canfəşanlıqla səhnəyə xidmət etmiş dəyərli, mahir bir sənətkarımızın qətli türk səhnəsi, türk ədəbiyyatı və türk sənayeyi-nəfisəsini [incəsənətini] sevən hər bir türkü bir hüznün və ələm dəryasına qərq etdi.

Mərhumun mahir bir sənətkar olduğunu təqdirlə, səhnə xadimləri təşkilatının ən mükəmməli olan Hacıbəyov

Qardaşları Müdiriyyəti iki ildən bəri onu rejissor dəvət etmişdi. Hüseyin 17 il zəhmətdən sonra indi ancaq həm maddətən rahat yaşamağa, həm mənən nəşvü nüma [inkışaf] etməyə imkan tapmışdı ki, qəddar bir əl sanki “Sən murada çatmamalısan” deyərək o zavallı cavanı əlimizdən aldı.

Allah rəhmət eylesin.

(“Azərbaycan” qəzetəsindən)

X. İ.

Doğrudan da, bu il deyəsən qəsdən türk millətinin səhnəsiz qalmasını təbiət qət etmişdir. Gənc artist Hacı Hacınski, səhnəmizin birinci xadimlərindən ədd [hesab] olunan Cahan-gir Zeynalov, yenə iki məşhur artist Vəli və Surxayın səhnəmizi qoyub getdikləri deyəsən az idi.

İndi də Hüseyin Ərəblinskinin bədəfkarlar [cinayətkarlar] əlimizdən aldılar.

Hüseyin Ərəblinskinin tanımayan yoxdur. Bu şəxs gənc yaşlarından özünü səhnə yolunda qurban etməyə qət etmişdi. Mühitinin qaranlığına, avam müsəlmanların istehzasına, yoldaşlarının ümitsizliyinə baxmayaraq, Hüseyin “Mən

səhnəmiz üçün işləməkdən çəkinməyəcəyəm, bizim səhnəmizin özgə millətlər kimi tərəqqi tapmasıyla avam millətimizin eyiblərini teatro aynasında özünə göstərmiş, təbiiyə almasından qaçmamağa!” – deyirdi.

Hüseyin doğrudan da çəkdiyi 17 il zəhmət sayəsində səhnəmizi ləyaqətli bir surətə gətirib, özünün qabil, mahir və istedadlı bir artist olduğunu göstərdi. Hüseyin Nadir şahın, Ağ Məhəmməd şahın rolunu oynadıqda, bütün İran tarixini tamaşaçılar qarşısına gətirirdi.

Əvət! Böylə bir ali zat [şəxs] bir dəni [alçaq], cahil qatilin əlində öldü. Hüseyinin qətli bu gün tək türk ziyalıları deyil, çoxunu, hətta əcnəbi teatroçularının da ürəklərini dağdır etmişdir.

Biz gənclər Hüseyinin vəfatını heç vaxt yaddan çıxarmayacağımızı söyləyib də, qatilin tezliklə dərdəst edilib [tutulub] şiddətli cəzalara məhkum edilməsini hökumətdən tələb edirik.

(“Əkinçi və fəhlə”

qəzetəsindən)

Buzovnalı

Türk səhnəsinin dəyərli xadimi, bənam [adlı-sanlı] artisti, səhnə xadimlərinin böyük ustası, ömrünün ən çiçəkli zamanından axırına qədər türk səhnəsinə xidmət etmiş və bu xidməti özünə ən müqəddəs vəzifə hesab edən Hüseyin Ərəblinskinin cümə günü qara torpaqlara gömdük.

Əcəba millətə bu qədər xidmət edən, milli səhnəsinin canından artıq sevən, o səhneyi-ibrətnümada [ibrət alması səhnədə] millətə ibrət olmaq üçün acı-acı nəsihətləri ilə millətinin pişrəftinə [tərəqqisinə] çalışan Hüseyin Ərəblinskinin mükafatı bu idi? Bu qədər xidmətlərinə müqabil, yemək zamanında süfrə açıldığı bir anda qurşun ilə ölməyə məhkum idi? Məhkum idi. Çünki o bizim kimi qədirnaşünas [qədirbilməz] millətə xidmət edirdi.

Mən zənn etməm ki, sair millətlərdə bu cür ittifaqlar [hadisələr] ola. Mən zənn etməm ki, sair millət əfradı [fərdləri] öz sevgili vətən xadimini hələ cavan ikən bütün cahan səhnəsindən kənar edə. Bunu heç kim eyləməz. Bu işi, bu cinayəti ancaq biz kimi qədir bilməyənlər edə.

Hüseyn Ərəblinski öldü. Şimdi vücudu qara torpaqlarda yatır. Bu sizə asan iş gəlməsin – səhnəmizin bülbülü öldü, səhnəmizin gülü soldu. Böyük ustad yox oldu. Səhnəmizə böyük zərbə endirildi.

Onun üçün də Hüseynin bacısı haqlı olaraq deyirdi ki, iyirmi səkkiz il millətə xidmət etmiş, iyirmi səkkiz il hər növ cövr-cəfanı qəbul etmiş qaradaş, vay!

O mərhumun bacısı cənazə arxasınca gedib, çadrasını tabut tərəfinə yelləndirib deyirdi: “Qardaş, getmə, qardaş, dayan.” Yəni demək istəyirdi ki, sən millətə lazım idin, fəqət vaxtsız getdin.

Əziz yoldaş Hüseyn! Sən güllələndin, səni öldürdülər. Bütün həyatını millətə vəqf etmişdin. Öz sözündə doğruçu oldun. Axırda canını da millətin cəhalətinə qurban etdin. Sən əmin ol ki, yoldaşların sən gedən yol ilə gedərlər. Sən əmin ol ki, namını paydar [əbədi] etmək üçün sənə abidə tikdirərlər.

Hüseyn!

Sənə o qaranlıq qəbrin gü-lüstan olsun. Allah sənə rəhmət eylesin, əziz yoldaş.

(“*Bəsirət*” qəzetəsindən)

H. Q.

HÜSEYN ƏRƏBLİ

İşbu fəsildə Müdiriyyət fəal aktyorlarımızdan Hacı Hacinski, Kərbəlayı Cahangir Zeynalov, Vəli və Surxay olmaq üzrə bir qəç səhnə xadimlərinin fəaliyyətindən məhrum oldu. İştə sabah da, həmin martın 4-də insaniyyət və islamıyyət ədusu [düşməni] bir canı tərəfindən xainanə və fəcianə bir surətdə qətl olunmuş böyük səhnə xadimi, müqtədir və məharətli aktyorumuz və Müdiriyyətin rejissoru ustad Ərəblini nakam olaraq qara torpaqlar ağuşuna [qucağına] tapşırmağa məcburdur.

Mərhumun rehlətilə [köçməsi, ölümü ilə] ədəbiyyatımıza, sənayeyi-nəfisəmizə [incəsənətimizə] böyük bir zərbə vurulduğu kimi, Müdiriyyətə də son dərəcə sui-təsir bağışladı. Mərquim [haqqında danışılan şəxs] əvaili-ömründən [ömrünün başlanğıcından] belə teatro və ədəbiyyət aləmində çalışırdı. Milli səhnəmizdə 17 illik xidməti əsnasında bir çox əziyyətlərə düşər və bir çox bəlalara giriftar olmağına baxmayaraq, yenə bir dəqiqə belə bıqmayıb, amalı və arzusu yolunda işləyirdi. Kəndisi məharətli bir aktyor və müqtədir bir rejissor olduğuyçün hər yerdə, bütün arxadaşlarının və hər cümlənin sevgilisi və əzizi idi.

İştə bu gün məzkur [adı çəkilən şəxs] kimi sevgili və fəal olan bir zati [şəxsi] və müsəlman səhnəsinin zinəti olan müqtədir bir aktyorunu itirdik. Allah sənə rəhmət eylesin, əziz yoldaşımız və bimisli rejissorumuz!..

Zülfüqar bəy Hacıbəyli
(“*Azərbaycan*” qəzetəsindən)

Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti tərəfindən fraksiyalara və hökumət idarələrinə göndərilən elam [bildiriş]:

Müdiriyyətimiz öz aktyorları ilə bərabər, sevgili yoldaşımız və milli səhnəmiz xadimi məşhur artist (rejissor) Hüseyn Ərəblinskinin bədəfkarlar [cinayətkarlar] əlində vəhşiyənə bir surətdə qətl olunduğunu kamali-yəs və təhəssür ilə [böyük bir kədər və təəssüflə] xəbər verir.

Cənazəsi cümə günü martın 7-də saat 10-da özünün Serkovni küçədə 2-ci tupikdə [dalandə] birinci nömrəli evindən qaldırılıb Təzəpir məscidinə aparılacaqdır. Oradan qaldırılıb Qubernski küçədə mövcud idarənin qarşısında fatihə oxunub, sonra Nikolayevski küçə ilə musiqi və xor dəstəsinin iştirakıyla qəbristanlığa aparılacaqdır. İctima [yığınaq] həmin günü Təzəpir məscidində olacaqdır.

Müdir Zülfüqar bəy

HÜSEYN ƏRƏBLİNSKI

Milli səhnə, məruf [tanınmış] faciə və drama müməssili [oyunçusu] Hüseyn Ərəblinskini qeyb etdik.

Sənətkarların, bilxassə sənayeyi-nəfisə müntəsisblərinin [xüsusən incəsənət mənsublarının] həyatı ölümləri qədər faciə-əngiz və mühəyyicdir [faciəli və

həyəcan oyandırandır]. Sənətin incə ədə və ahəngləri, bir müvəffəqiyyəti-bədiiyyə [bədi müvəffəqiyyət] təmin edəcək hünər və halətləri bir sənətkarın həyatında daimi bir qailə [problem] və məşğuliyyətdir.

Drama və faciə artistləri təbiətlə sərt mizaclı və əsəbi adamlardan seçilir. Hüseyn Ərəblinski dəxi bu xasiyyətlərə qismən malik idi. Və zətən bir qətl nəticəsində həyata vida etməsi də bunu göstərir.

Zavallı sənətkar faciə və drama təmsilini nəhayət kəndi şəxsiyyətində də gördü; faciə ilə səhnədə tanıldı, faciə ilə də öldü!

Cənazəsi martın 7-sində Hacıbəyli Qardaşlarının ehzar etdikləri [hazırladıqları] mərasimi-məxsusə ilə qaldırılaraq məzara götürülmüş və mütəvəffaya [vəfat etmiş şəxsə] ithafən nitqlər irad edilərək [söylənərək] dəfn olunmuşdur. Allah rəhmət eylesin.

(“*İstiqlal*” qəzetəsindən)

ƏRƏBLİNSKİNİN MƏRASİMİ-DƏFNİ

Srağagün böyük izdiham ilə xainanə bir surətdə qətl edilmiş olan türk səhnəsi xadimi məşhur artist Hüseyn Ərəblinskinin mərasimi-dəfni icra edildi.

Səhər saat 11 radələrində camaat mərhumun evinə gəlməyə başlamış və bir qədərdən sonra

ətraf küçələr camaatla dolmuşdu. Cənazə qaldırılmadan əvvəl mərhumun bacısı müxtəsər bir nitq irad edərək, camaata xitabən, mərhumun heç bir kəsi olmadığını və məzlumanə bir surətdə qətl edildiyini bəyanla, Azərbaycan hökumətindən onun qatillərinin ağır cəzaya düşər edilməsini tələb etdi. Sonra cənazə oradan qaldırılıb Təzəpir məscidinə aparıldı. Burada namaz qılındığından sonra Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları müfəssəl bir nitq irad edərək, vətən və millət uğrunda göstərmiş olduğu fəaliyyəti və türk səhnəsinin Ərəblinski kimi müqtədir və məharətli bir ustadını qeyb etdiyinə son dərəcə təəssüf edərək, artist yoldaşlarına və ziyalılara sərəsələməti izhar etdi [başsağlığı verdi]. Məclisi-Məbusan Sosialist İttifaqı namından Qaraşarov millətin cəhalətini səhnələrdə camaata göstərən Ərəblinskinin həmin cəhalət tərəfindən qətl edildiyinə bəyani-təəssüf etdi.

Buradan cənazə böyük bir izdihamla, musiqi xor dəstəsi ilə Qubernski küçəyə aparılıb, Hacıbəyov Qardaşları Müdiriyyəti idarəsinin qarşısında saxlandı.

Müdiriyyət tərəfindən Üzeyir bəy Hacıbəyli Ərəblinski kimi mahir bir artist və rejissora, fəlakət rejissoru böyük bir rol verdini və Ərəblinskinin həmin rolu canını fəda edər dərəcəsinə qədər səy və mətanətlə ifa etdiyini bəyanla izhari-sərəsələməti etdi. Müsəlman artistləri namından Məhəmmədəli Sidqi cənabları Ərəblinskinin böylə tez bir zamanda fəcianə bir surətdə qətl edildiyini bəyanla, təəssüf və sərəsələməti izhar etdi. Müsəlman müteəllimləri [məktəbliləri] namından Cabbarzadə və Hacıbəyov artistləri namından Kazım Kazımdadə sərəsələməti bəyan etdi.

Sonra cənazə buradan qaldırılıb Qubernski, Voronsovski və Nikolayevski küçələrilə qəbristanlığa tərəf aparıldı.

Tabut və mafə güllər ilə və böyük əklillər ilə bəzənmiş, mərhumun şəkli artist yoldaşları və xanım əfəndilər əlləri üzərində aparılırdı. Musiqi və artistlərdən ibarət xor dəstəsi yol uzunluq tabutun qabağında nəğmələr oxuyurdular.

Cənazəni Bakı qazısı Axund Əbdürrəhim Hadizadə, Bakı qubernatoru Rəşid bəy Axundzadə, Bakı qalabəyisi Əmircanov başda olmaq üzrə, bir çox polis məmurları, Məclisi-Məbusan üzvləri, bütün məktəblərin müsəlman şagirdləri, bütün mədəni-maarif və xeyriyyə cəmiyyətlərin, siyasi firqələrin nümayəndələri müşayiət edirlərdi.

Müqəddəs Nina məktəbinin qabağına çatdıqda cənazə saxlanıb, məzkur [deyilən] məktəbin elmi-ilahi müəllimi Rza Zaki əfəndi bir nitq söyləyərək Ərəblinskinin fəaliyyəti və onun türk səhnəsinə göstərmiş olduğu xidmətləri tədad ilə [saymaqla] bəyani-təəssüf və sərəsələməti izhar etdi. Müsəlman Ziyalıları İttifaqı tərəfindən Xəlil İbrahim Ərəblinskinin 17 illik fəaliyyətindən məlumat verərək, vaxtsız şəhid düşdüyünə son dərəcə təəssüfünü izhar və sərəsələməti bəyan etdi. Məvərayi-Bəhri-Xəzər müsəlmanları tərəfindən məşhur şair Salman Əsgər oğlu Mümtaz cənabları gözəl və şairanə bir nitq irad edərək, Ərəblinskinin az vaxtda çox iş gördüyünü və onun məharətini, oynadığı rollarını bura müsəlmanları kimi Məvərayi-Bəhri-Xəzər və Türküstan müsəlmanları dəxi görüb alqışmışlar və indi isə onların dəxi ağladıqlarını bəyanla izhari-təəssüf etdi. Müsəlman tələbələri və İctimaiyyuni-İnqilabiyyun Firqəsi [Sosialist İnqilabçılar Partiyası] tərəfindən Zeynallı, Qafqaz

Müsəlman Mütəəllimləri it-tifaqı tərəfindən Əbdülvahab Məhəmmədzadə, Erməni Artistlər İttifaqı namından artist Kostan-yan erməni dilində gözəl bir nitq iradiyla izhari-sərsələməti və bə-yani-təəssüf etdilər.

Nitqlərdən sonra cənazə qal-dırılıb əl üzərində qəbristana qə-dər aparıldı. Meyit qəbrə qo-nulmadan əvvəl qoca artist Mirzə Muxtar Məhəmmədov son də-rəcə məhzunənə və ah-zar etdiyi halda Ərəblinski ilə əlvida edə-rək: “Get, mən dəxi dalınca gəli-rəm!” dedi. Bundan sonra meyt torpağa tapşırıldı.

Həman gün axşam Azərbay-can Hökumət Teatrosunda “Şah İsmayıl” operası mövqeyi-tama-şaya qonulduğu zaman, pərdə qalxmadan əvvəl, musiqi kərratla [dəfələrlə] təziyə marşı çalıb, suf-lyor müavini Kazımzadə, mühər-riklərimizdən Piri Mürsəlzadə və Tiflis müsəlman artistləri tərə-findən İbrahim əfəndi birər nitq irad edərək, mərhumun fəaliyyət və xidmətindən məlumat verə-rək, izhari-sərsələməti etdi və mərhumun istirahəti-ruhu üçün camaat bir neçə kərə ayağa qalx-dı.

HÜSEYN ƏRƏBLİ

İştə bir canı və bir bədəfkarın [sui-qəsdçinin] zalım bir qurşunuyla türk səhnəsinin rejissoru və müsəlman ədəbiyyat və sənayeyi-nəfisəsinin həqiqi bir xadimi, mə-harətli və faciəçi aktyor Hüseyn Ərəbli yerə səridi.

Mərhum, ömrünün əvvəllərindən belə teatro aləmində işlə-məyə son dərəcə həvəslidi; xü-susən dramada kəndi rolunu yük-sək bir ruh ilə bimisil olaraq ifa edirdi.

İşbu axırıncı onillərdən bəri nəinki tək Qafqaziya müsəlman-larının alqışlarına nail olmuş idi, hətta İran və Məvərayi-Bəhri-Xə-zər səhnələrində məharət gös-tərdiyiçün ümum türküstanlı və iranlı qardaşlarımızın hüsn-rəğ-bətlərini qazanmışdı.

Mərhum çox vaxt biduni-dinü məzhəb [din və məzhəbinə baxmadan], cəmiyyəti-xeyriyyələr və maarifi-xeyriyyələr tərəfin-dən tərtib olunan müsəmirələr-də [konsertlərdə] iştirak edərək və müsəlman səhnəsinin də kən-disi kimi müqtədir və məharətli bir mütəəssil yetirdiyini, oldu-ğunu göstərirdi və bu səbəbdən də netəkim müsəlmanların, həm-çinin də əcnəbilərin hüsn-rəğ-bətini kəsb etmişdi [qazanmışdı].

İştə, bir qaç gün bundan əqdəm [əvvəl] son dəfə olmaq üzrə şəhərimizin “Yay klubu”nda (Obşestvenni sobraniya) iranlı-ların tərtib etdiyi müsəmirədə nəhayət dərəcə yüksək bir ruh ilə Nadirin son pərdədə qara-basmasını təmsil edərək hazi-runun [orada olanların] üzülməz və arasıkəsilməz alqışlarına nail olduğunu gördük.

Əvət, Hüseyn Ərəblinin get-məyi ilə müsəlman səhnəsi bö-yük bir ustadını qeyb etməklə, fəal və müqtədir bir rejissorun-dan da məhrum oldu.

Allah sənə rəhmət eylesin, ey camaat xadimi!

Piri

(“Azərbaycan” qəzetəsindən)

HÜSEYN ƏRƏBLİNİN TƏŞYEYİ-CƏNAZƏSİNDƏ [DƏFNİNDƏ] OXUNAN NÖVHƏ

*Politexnik məktəbinin
mütəəllimləri [şagirdləri]
tərəfindən*

Möhtərəm, ey sevgili yoldaşı-mız mərhum Hüseyn! Çox çəkib cövrü cəfa qarda-şımız məzlum Hüseyn! Zülmət içrə etdin abad səh-neyi-millimizi, Xabi-qəflətdən ayıldın millə-ti-küllimizi. Ac-susuz atdın özün bu keş-məkeş meydanına, Millətin bir can yetirdin səh-neyi-ürfanına.

Səhneyi-milli səniylə bir təcəlla bulmada, Sən vəli bir xaki-zülmata şita-ban olmada, Çəkdiyin cövrü cəfanın intəha-sın bilmədin, Həsərin qəlbində, bir cəllada can tərək eylədin. Cisini millət qəmi çoxdan naxoş etmişdi ya! Qoymadı rahat səni zatında cuş etmişdi ya? Cəhd qıldın, tək çalışdın, səhnə abad eylədin, Leyk bir cəllad əlində qana batdın, inlədin. Xalq unutmaz xadimin, ey millətin dilparəsi! Millətin ruhunda yer açmış şu qurşun yarəsi.

HÜSEYN ƏRƏBLİNİN CƏNAZƏSİ QARŞISINDA KAZIM KAZIMZADƏ TƏRƏFİNDƏN İRAD OLUNAN NİTQ

Han! Ey dili-ibrətbin! Əz didə nəzər kün han

Eyvani-mədayin ra ayi-neyi-ibrət dan!

Möhtərəm əfəndilər!

Mən bir səhnə həvəskarı olduğumçün aktyorlar və hə-vəskarlar tərəfindən bu gün gözləmədiyim bir hadisəyi-əlimə [kədərli bir hadisə] və bir dahiyi-zülmədidə [zülümə mə-ruz qalmış bir dahi] qarşısında bulunaraq, kəndi təəssüratı-mı təqrirə [yazıya] çəkməklə bir dürlü təskini-qəlb buldu-ğumçün bir qaç kəlmə söz söyləməyə əşəddi-ehtiyacım [şiddətli ehtiyacım] vardır.

Türk aləminin Şekspiri mərhum Namiq Kamal bəy həzrətləri buyurmuşdur: “Bir millətin qüvvəyi-natiqəsi [nitq qabiliyyəti] ədəbiyyat isə, natiqeyi-zihəyatı da [canlı nitqi də] teatrodur.” Əvət! İştə bu bir qaç mənhus illərin ərzi-müddətində fələki-kəc-mədar [nəhs fələk] ədib və dahilərimizdən Rezaizadə Əkrəm bəy, Tofiq Fikrət, Sabir və sair bu kimilərə əcəl camını içirdərək və onları əlimizdən almaqla ədəbi-yatımıza böyük rəxnələr [zi-yanlar] vurub, əzim [güclü] zərbələr yetirdi.

Bu vaxtsız rehlətlər [köçlər, ölümlər] nəinki türklərin, müsəlmanların, hətta cümlə ədəbiyyat sevənlərin qəlbini sızlatdı. Məməfi [bununla belə], qəzavü qədər dərdinə biz yenə – türklərə məxsus mətanətlə – səbr edib, ha-lımızdan müşahidə edərək istiqbalımızın [gələcəyimizin] parlaq olmağına əmin olub, gələcəkdə onlar misalı ədib-lərlə ədəbiyyatımız yenə zi-nət bular ümidindəyiz və millətimizin “natiqeyi-zihə-yatı” olan teatro aləminin bu dərəcə sürətlə tərəqqi etməsi ümidimizi bir qat daha qüvvətləndirirdi.

Fəqət əfsus, həzar [min] əfsus! Ərz eylədiyim kimi, bu gün biz bir öylə hadisəyi-əlimə və öylə bir dahiyi-zü-lümdidə qarşısında bulun-

ruz ki, teatro və sənayeyi-nəfisəmizin tənəzzülünü andırır...

İştə, insaniyyət və isla-miyyət ədusu [düşməni], təbiri-digərlə [başqa sözlə] [ümməti-] Məhəmmədin düşməni bir zalım, bir qatil, bir bədəfkar [sui-qəsdçi], bir qəddar və bir cani böyük ustadımız və Müdiriyyəti-mizin rejissoru Hüseyn Ərəblini məzlumanə və fə-cianə bir surətdə qətlə ye-tirməklə, türk teatro aləmi-nə, daha doğrusu milləti-mizin qidaya-ruhanisi mə-qamında olan dramaya pək böyük bir zərbə yetirdi; onsuz da hər tərəfdən qüs-sə və ələmlərə hədəf, qəm və kədərlərə nişanə olan qəlbimizə daha bir sağal-maz yara vurdu. Şimdi guya kəndi rolunu məharətlə ifa etməyə qalxışmaq xəyalilə sanki Nadirin müvəqqəti yuxuya getmək vəziyyətini alaraq, əbədi bir uyquya dalmış Hüseyn Ərəbli kim idi? Zənnimcə, mərhumu hər kəs tanımayan yoxdur.

Hüseyn Ərəbli həqiqi bir müsəlman, lazımlı bir insan olduğu halda, bir rus aktyo-runun təbirincə, teatro aləmində “yedinstvenni musulmanski geniy” [yega-nə müsəlman dahi] hesab olu-nurdu.

Ərəbli İran, Turan və Ru-siyada belə məşhur bir türk-

müsəlman aktyoru; Qafqa-ziya Azərbaycanda türk dra-masının yeganə bir müəssisi [təsisçisi] və banisi, ideali, yüksək amalı və arzusu yo-lunda fədakar bir cavan idi. Şimdi mən də üzümü böyük ustadıma tutub deyirəm: Rahat yat qəbrində, usta-dım! Əmin ol ki, şimdi də ol-masa gələcəkdə millətin sə-ni anlar və səni düşünərək naminin paydar olması [adı-nın əbədiləşdirilməsi] üçün sə-nə abidələr yapar.

Allah sənə rəhmət eylə-sin və baqi [geridə] qalan-larına səbri-cəmil əta eylesin [xeyirli səbirlər versin] deyə ik-tifa edirəm [kifayətlənirəm].

TELEQRAFLAR:

HÜSEYN ƏRƏBLİNİN VƏFATI MÜNASİBƏTİLƏ

Tiflis – 9 mart.

Türk Drama Aktyorlar Cə-miyyəti ədəbiyyatımızın və sənayeyi-nəfisəmizin [incəsə-nətimizin] işıqlı ulduzu mə-qamında olan və bütün is-lam aləmində məşhur səhnə xadimi artist Hüseyn Ərəb-linin vəfatı münasibətilə nəhayət dərəcədə məhzun

oldu [kədərlandı]. Allah sənə rəhmət eyləsin, bizim əziz və böyük müəllimimiz.

Məs'ul: Bağirov

Hörmətli müdir əfəndi!

Rica edirəm işbu zeydəki fəqərənin [aşağıdakı əhvalatın] dərcini müzayiqə etməyəsəniz [əsirgəməyəsəniz].

Dünən martın 7-ndə Bakı deposu müsəlman fəhlə və xidmətçilərinin nümayəndələri mənim yanıma gələrək xahiş etdilər ki, möhtərəm cəridəniz [qəzetiniz] vasitəsilə məşhur və cümlənin istəklisi olan aktyor Hüseyn Ərəblinin xainanə və fəcianə bir surətdə qətl olunması münasibətilə mərhumun əhl və əyalına və qövm-əqrəbasına bəyani-təəssüflə sərsələməti izhar edəyim.

Və əlavə olaraq dedilər ki: Biz müsəlman fəhlələri, bir əsgər kimi səhnəmizdə hürriyyət və istiqlaliyyət yolunda can nisar edən [canını qurban edən] Hüseyn Ərəbli kimi ziyalı, böyük bir səhnə xadimindən məhrum olduq.

İştə, buna binaən [buna görə], aramızda mərhum kimi nadir bir vücudun qatillərinin ağır bir surətdə cəzalanmalarını gənc Azərbaycan hökumətindən rica etməklə bərabər tələb edirik.

Məs'ul mühəndis: A. B.

Teleqraf:

Biz Tiflis şəhərinin biduni-fərqi-dinü məzhəb [din və məzhəb fərqi olmadan] bütün şərqə aktyor, xanəndə və musiqiçiləri rəfiqimiz müqtədir aktyor və rəssam [sənətkar] Hüseyn Ərəblinin bir zalımın əlilə xainanə bir surətdə qətl olunması münasibətilə mərhumun əhl və əyalına bəyani-təəssüflə sərsələməti izhar edirik.

Seyid Şuşinski

Teymurxanşuradan zeydəki [aşağıdakı] teleqraf alınmışdır: Müqəddəs türk səhnəsi Hüseyn Ərəbli kimi böyük bir xadimini itirdiyindən dolayı mərhumun əhl və əyalına, qövm və əqrəbasına və arxadaşlarına bəyani-təəssüflə sərsələməti izhar edirik. Allahın rəhmətində olsun.

Nəşri-Maarif Cəmiyyəti

HÜSEYN ƏRƏBLİNİN VƏFATINA DAİR

Əvət! Bir neçə gün bundan əqdəm [əvvəl] böyük bir izdiham ilə Qafqaziya, İran, Turan, Türkünstan türklərinin səhnəsini öz mahir sənətkarlığı ilə zinətləndirən məşhur aktyor Hüseyn Ərəblinin cənazəsini dəfn etdik.

Mərasimi-dəfn icra edilən zaman göz önündə nə görürdük:

– Bir qəç gün əqdəm hiss, hərəkət sahibi və faili-muxtar olan [istədiyini edən; hərəkətlərində sərbəst olan] bir zətdən [şəxsdən] önümüzə bir cansız, hərəkətsiz və heç bir işə qabil olmayan insanın nəşi durur. Əcəba! Nə olmuşdu məgər?

– Bir zalım, qəddar və millət xaininin namərbut [nalayiq] əlilə o binəva səhnə xadimi qətlə yetirildikdən sonra onun mübarək bədəninə dirilik verən və onu hərəkət və hissə qabil edən ruh dediyimiz şey məzkur [deyilən] bədəndən ayrılaraq, asmana üz çevirib məkaniməxsusunu bulmuşdu. Demək, insanın insaniyyəti, diriliyi və varlığı asılıdır onun ruhundan. Fəqət “ruh özü nədən ibarətdir” deyə insan dəryayi-təfəkkürə qərqlər olur.

Əvət! Bu məsələni nə əql, nə elm və nə fənn şimdüyədək həll edəmməyib. Hətta Xudayi-zülcəlal [cəlal sahibi Allah] həzrətləri bizə göndərdiyi Qurani-şərifində bu məsələ haqqında: “Əgər səndən sorsalar ki, ruh nə şeydir, cavab ver ki, bu bir

əmrdir Allah yanında” buyurmuşdur. Bəli! Əgər ruhun nə olduğunu bilməyirizsə, lakin hər gün ikişər dəfə olaraq günəş kəndisi görünmədiyi halda şüası onun varlığını bildirdiyi kimi, ruhun da həyatımızda isbatı-vücud etməsini [var olmasını] özünün əsərlərindən görürüz. Əzan-cümlə [o cümlədən], insan haləti-heyvaniyyətdən xilas olub da insaniyyət və islamıyyət aləminə çatmaq, elmə, fənnə, tərəqqiyə, millətə və ümum insaniyyətə xidmət etmək həp ruhun əsərlərindəndir. Deməli, ruh dediyimiz şey bir elm və bir hünərdir. Pəs [elə isə], böylə olan surətdə mərhum Hüseyn Ərəblini öldürənlər tək onu deyil, bəlkə vətənə və millətə lazım olan elmi də öldürdülər. İştə bunu mərhumun tərcümeyi-halını oxuyanlar bilər və onun kəndisindən sonra nə əsərlər buraxdığını görərlər.

Hüseyn Ərəbli hələ gənc ikən belə səhnəyə böyük həvəs etmiş, var qüvvəsini, səhhətini, hətta həyatını belə səhnəyə qurban etmiş, faciə-dramalarda mühüm rolları ifa etməklə artıq mə-

harət göstərmişdi. Hal-hazırda Qafqaziya müsəlman səhnələrində mövcud aktyor və sənətkarlarımızın cümləsi bu mərhumun dəstpərvərdəsidir [yetidirməsidir] desəm, mübaliğə etməmə zənnindəyəm. İki sənədən bəri Qafqaziyada və Azərbaycanımızda mükəmməl surətdə təşəkkül tapan Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti mərhum Ərəblinin ən mahir və müqtədir bir aktyor olduğunu təqdir edərək, onu rejissor dəvət etmişdi və bu az müddətdə mərhum Ərəbli Müdiriyyət tərəfindən verilən teatro-ların səhnəsini öz ustadlığıyla artıq dərəcədə yüksəltmişdi. Mərhumun fikri-zikri bu idi ki, onunla bərabər çalışmaqda olan yoldaşlarının həpsi nümunə olaraq türk səhnəsinin xadimləri olsunlar.

Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti bu axır zamanda bir neçə aktyorlarını qeyb etdi – Hacı Hacınskini, Kərbəlayı Cahangir Zeynəlovu, Vəli və Surxayı... Şimdi rejissoru Hüseyn Ərəblini əbədi olaraq ağışı-məzara tapşırırdı. Fəqət bu axı-

rıncı müdhiş zərbə həm Müdiriyyəti, həm də bütün türk səhnəsinin xadimlərini bir hüznün və ələm dəryasına qərqlə etdi.

Şimdi biz bu ali şəxs ilə nə günə [necə] vida edək? Mən-cə bir kərə o ruhi-pakə [pak ruha] xitabən deyək: Ey yüksək insan! Aba və əcdadımızın hüzuruna varıb da bizdən onlara salam yetir və bu şikayətimizi de ki, ey babalarımız, bu nə irsdir bizə buraxdınız: səltənətlərimiz xaraba, vilayətlərimiz viranə və kəndimiz isə cümlə millətlər arasında həqir və zəlil olub, əxlaqımız pozğun, işimiz oğurluq, sənətimiz quldurluq, adam öldürmək, bir-birimizin malına, canına qəsd etməkdir. Ey kaş nə siz olaydınız və nə böylə irs qoyub gedəydiniz!..

Şimdi mən də hali-həyatdakı aktyor və sənətkarlarımıza müraciətən ərz edirəm:

Əfəndilər! İştə, yoldaşınız mərhum Hüseyn Ərəbli sizə böyük bir ibrət olsun gərək. Zira ki, mərhum öz rehlətilə [ölümüylə] həpimizin bu fani dünyadan getməklə bərabər, kəndimizdən sonra an-

caq insaniyyətə, vətən və millətimizə etdiyimiz xidmətlər qalacağını aşkar bir surətdə göstərdi.

İştə, o mərhuma vida edib, bu sözləri kitabən deyirəm: Ya Hüseyn, ey şəhidi-hübbi-

vətən!

Söylənir şanına müdam əhsən. Səni bir zalım əl ayırdı bu gün, Səhneyi-can-fəzayi-millətdən. Sərf qıldın həyatını yeksər Vətən üçün, sən ey mübarək

tən.

Türbəni sanma xakdir, ey zat, Millətin qəlbidir sənə mədfən. Sanma kim, tək sənə bu zülm oldu,

Vətənin məhrum oldu həp şəndən.

Yetər əlbət cəzasına zalım, Heyf kim, səhnə xalidir səndən.

Mir Rövşən Əfəndizadə

HÜSEYN ƏRƏBLİNSKİNİN TƏRCÜMEYİ-HALI

Hüseynbala Xələf oğlu 1881 sənəyi-miladidə Bakı şəhərində təvəllüd tapmışdır. 8 yaşından axund Molla Hadi Molla Ramazan oğlunun yanında altı il tamamilə üsuli-qədim üzrə təlim almışdır. Zamanənin icabatından [zərurətindən] olaraq rus hökumətinin rəsmi lisanını öyrənməkdən və lazımı elmi, sənəti əxz etməkdən ötrü rus məktəbində oxumaq məcburiyyətində olduğu üçün Sultanməcidi Qənizadə cənablarının təhti-rəyasətində [rəhbərliyi altında] bulunun 3 şöbəli şkolasına daxil olur, oranı bitirdikdən sonra Mixaylovski şkolanın 3-ncü şöbəsinə qəbul olunur.

O vaxtda sabiq rus hökuməti təhti-təbəiyyətində [vətəndaşlığında] olan əhaliyi-islamiyyəni təzyiq altında saxlayıb və maarif qapılarını onların üzünə bağladığı üçün kəndimiz kimi metrik dəftərlərimiz və təvəllüdnəmlərimiz də pərişan bir surətdə olduğundan, müsəlmanlardan yüzdə bir faizi belə rəsmi məktəblərə qəbul olunmurdular. İştə bu səbəbdən dolayı da alimlərimiz kürreyi-ərzi öküzlün buy-nuzunda isnad verib, cahillərimiz də qoçubazlıq ilə öz həmdin və həmcinsinin canına və malına qəsd etməyə bir dürlü fəxr edirdilər. Hətta bir “mən ölüm”ə bir ailə deyil, böyük bir xanədan məhv edilirdi.

Bunları görən Ərəbli ağlamaqla dərddə dəva olmaz deyə, bu fənalıqları rəf etməyə [aradan qaldırmağa] və bunların önünü almaqçün arxadaşlarını dəvət edib çarələr arayır və bir cəmiyyətin təşkil olunması lüzumunu söyləyir.

İştə, 1900-cü sənədə təşrinsani [noyabrın] 18-ndə İsa bəy Aşurbəyli cənablarının təhti-sədarətində [başçılığı altında] olaraq məzkur [deyilən] cəmiyyət təşkil olunur. Get-gedə qətl və qarətin azalması üzvlərin fəaliyyətinə dəlalət edirdisə də, fəqət müstəbid hökumətin zalım jandarm heyəti tərəfindən şiddətli surətdə təqib olunduqlarından dolayı davam edəmmədilər, cəmiyyət qapandı. Lakin yaşamağın nə olduğunu bilən Ərəbli heç də məyus olmayaraq, amal və arzusunə çatmaq üçün başqa vasitələr aradı: aktyorluq fikrinə düşdü.

Əvət! Bu yol ilə də milləti divi-mütləqiyyətin pəncəyi-istibdadından və camaatı ifriti-ənəniyyət və cəhalətin [mənam-mənamlik və cəhalət ifritinin] kəməndi-əsəratindən xilas etmək olarmış!..

İştə, 1902-ci ildə oktyabrın 25-ndə Nəcəf bəy Vəzirovun “Müsi-bəti-Fəxrəddin” nam faciəsini möv-

qeyi-tamaşaya qoyaraq, aktyorlarımızdan Mirmahmud Kazimovski və mərhum Kərbəlayı Cahangir Zeynalov ilə bir yerdə əvvəlinci dəfə olaraq Ərəbli nökr Xəlilin rolunda səhneyi-mübarəkəyə [mübarək səhnəyə] qədəm qoymuşdur.

İşbu vaxtdan bəri mərhum artıq həvəs ilə teatro aləmində çalışır, min dürlü cövrü cəfalarla ildə bir dəfə də olsa tamaşalar verir və razılıq əvəzində tə'n və şəmatətlər [istehza, danlaq] aldığına baxmayaraq, arzusu yolunda yorulmaq bilməyirdi.

1906-cı ildə əvvəlinci dəfə olaraq arxadaşlarıyla bərabər tamaşa göstərmək qəsdilə Dərbənd şəhərinə səfər edir. Böylə bir səfərin əziyyət və müşkülətinə baxmayaraq, Bakıya övdət etdikdən [qayıtdıqdan] sonra aktyor və həvəskarlardan ibarət bir dəstə düzəldib, Mavərayi-Bəhri-Xəzər və İrana azim olur [yollanır]. Aylarla xanəbərduş [evsiz, səfil-sərgərdan] olub diyərbədiyar gəzir və hər yerin camaatının anladığı lisan üzrə tamaşalar göstərir.

İşbu son illərdə bir qəç dəfə Rusiyaya getmiş, Kazan, Orenburq, Ufa və Hacı-Tərxan şəhərlərinin əhaliyi-islamiyyəsi miyanında [arasında] böyük ad qazanıb və şöhrət bulmuşdu.

Mərhum mahir bir aktyor və müqtədir bir rejissor olduğu kimi, Qafqaziya türk teatro və sənaye-yi-nəfisəsinin həqiqi bir xadimi idi. 2 ildən bəriydi ki, Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti onu təqdir edərək Müdiriyyətə rejissor dəvət etmişdi.

İştə, 1919-cu sənəyi-miladidə həmin mart ayının 4-ndə insaniyyət və islamiyyət ədusu [düşməni] bir qatilin zalım bir qurşunuyla Ərəbli qətlə yetirildi və faciəyi-həyatının son pərdəsi əbədi olaraq qapandı. Yadımdamı doğduğun zamanlar? Sən ağlar idin, gülərdi aləm. Bir öylə ömür keçir ki, olsun Mövtün sənə xəndə, xalqa matəm!

TEATRO VƏ MUSIQI

Şəhri-Baku

Opera və drama

Axşam tamaşası

Bir gecədə iki oyun

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda cümə günü mart ayının 28-ndə 1919 sənədə

Müdiriyyətin baş rejissoru Abbas Mirzə Şərifzadə və məsulu Xəlil Hüseynzadənin şərafinə (benefisinə) Müdiriyyətin aktyorları tərəfindən şükuhlu bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

I

“Azərbaycan”

Təzə faciə 2 şəkildə. Əsər: İsa bəy Aşurbəyli

Osman bəy – Şərifzadə

Can – Hüseynzadə

Bu faciə Azərbaycanın düşmənlər əlindən nə tövr azad olmasını göstərir.

II

Məşhur opera!

“Leyli və Məcnun”

Məşhur opera!

6 pərdədə. Əsər: Üzeyir bəy və Ceyhun bəy Hacıbəyovlar.

Balet, qızlar və oğlanlar xoru.

Təfsilat müfəssələn məramnamədən məlum olur. Böyük musiqi və orkestr dəstəsi.

Biletlər benefis qiymətinə indidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: **Müslüm bəy.**

Baş rejissor: **Abbas Mirzə Şərifzadə.**

Rejissor: **Hacıbaba Şərifzadə.**

Mübaşir: **Rövşən bəy Əfəndizadə.**

Məsul: **Xəlil Hüseynzadə.**

Müdür: **Üzeyir bəy Hacıbəyli.**

Məcmuəməizə ədəbiyyat, sənaye-yi-nəfisəyə dair yazılan məqalələr qəbul olunur. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.	Abonə şəraiti: Bakı üçün: Bir nüsxəsi 5 rublə Qeyri şəhərlər üçün: Bir nüsxəsi 8 rublə	Məcmuəməizə dair müsahibət üçün idarəmiz açıqdır: şəhər saat 12-dən birə qədər. Məhəlli-idarə: Bakı, Qubernski küçədə 43/45 nömrəli evdə.
---	---	---

§ Qiyməti 5 manat §

Bakıda elektrik “Novruz” mətbəəsində çap olundu.

Qiyməti 5 manat

“Azərbaycan”

Gündəlik, siyasi, ictimai, ədəbi və iqtisadi türk qəzetəsidir.

Abunə şəraiti:

Bakı üçün:

1 aylığı20 rublə

2 »35 »

3 »50 »

Qeyri şəhərlər üçün:

1 aylığı25 rublə

2 »45 »

3 »60 »

Məhəlli-idarə:

Voronsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi.

Telefon nömrə 39-60

Tək nüsxəsi 1 rublədir.

“Bəsirət”

Hər həftə və bayram sabahları nəşr edilən, siyasi, ictimai, iqtisadi və ədəbi türk qəzetəsidir.

Bakıda tək nüsxəsi 1 rublə, sair şəhərlərdə isə 1 rublə 50 qəpikdir.

Məhəlli-idarə:

Çelyayevski küçəsi Aleksandro-Nevski ryadda “Turan” mətbəəsi.

Cümlə cahan füqərayi-kasibəsi birləşin!

“Al bayraq”

Azadəlik, bərabərlik, qardaşlıq, ədalət.

Hələlik həftədə bir dəfə nəşr olunan müsəlman sosialistlərinin qəzetəsidir.

Bakıda: 3 aylığı 13 manat 2 aylığı 9 manat Qeyri şəhərlərdə: 3 aylığı 14 manat 2 aylığı 10 manat

Tək nüsxəsi 1 manat

Məhəlli-idarə:

Bakı, Nikolayevski küçədə Azərbaycan Parlamanı “Al bayraq” idarəsi.

ELAN

Təxminən fevral ayının əvəilində [əvvəllərində] mən evdə olmadığım zaman Həsən bəy namına olaraq bir nəfər ləzgi gəlib kəndimə məxsus tarımı aparmışdır. Şimdiyədək tarım qaytarılmadığından, xahiş edirəm ki, həman tarı apartdıran cənabın artıq ehtiyacı yoxdursa, zəhmət çəkib iadə buyursun.

Zülfüqar bəy Hacıbəyli

Yekşənba 27 racabül-müraccab 1337 sənə

Birinci sənəyi-davamiyyəsi

27 aprel 1919

Mündəricat:

Ədəbiyyat:

Xədicə İffət

Məhməd Əmin bəy

Məhməd Əmin bəyin tərcümeyi-halı

İsmailiyyə binası

Azərbaycan üdəba və şüərasının müxtəsər

təracimi-əhvalı:

Vaqif

Səyyah

Nəbati

Meydani-hərb xatirələrimdən

Məhəmməd Hadi

Əbdülsəlimzadə

Heykəl və qadın

Kazımzadə

Teatr və musiqi:

Mirzə Muxtar Məhəmmədzadə

Əli Əkbər Hüseynzadə

ÖYRƏQİ-NUFİSƏ

NUCNUCƏSİ

ƏDƏBİYYAT

MÜSƏDDƏS

Növbahar oldu, yaşıl camə geyindi dağlar,
Gülü əzharı gülər, cuyi-təravət çağlar,
Bu tamaşayi-səfa mürdə-dilanı sağlar,
Bülbül-asa dili-möhnətzədə bəstə bağlar,
Sinədə açdığı zəxmi yenə yarım dağlar,
Mərəzi-aşıqə tədbiri-Fəlatun ağlar.

—

Ah, fəryad ilə etdikcə mürur əyyamım,
Nəyə müncər olacaq bilməyirəm əncamım,
Doldu xunabeyi-hicran ilə axır camım,
Dastan oldu bütün aləmə heyfa namım,
Sinədə açdığı zəxmi yenə yarım dağlar,
Mərəzi-aşıqə tədbiri-Fəlatun ağlar.

—

Aşıqan olmadı bu çərxin əlindən azad,
Tiği-alamı edər qəlbi-həzini bərbad,

18

19

Dili-biçarə bu dərdilə edərkən fəryad,
Bir tərəfdən də cəfa eylər o çeşmi-cəllad,
Sinədə açdığı zəxmi yenə yarım dağlar,
Mərazi-aşiqə tədbiri-Fəlatun ağlar.

—

Şəm’eyi-hüsnü bu şəb cismimi yaxdı narə,
Oldu fanusi-xəyaliylə könül avarə,
Sübhədək suziş ilə başladı İffət zarə,
Olsa Loğman dəxi bu dərdə bulunmaz çarə,
Sinədə açdığı zəxmi yenə yarım dağlar,
Mərazi-aşiqə tədbiri-Fəlatun ağlar.

Türk xanımlarından Xədica İffət

10 TƏMMUZ

Şu dağların, ovaların səslərinə qulaq verin;
Baxın! Hər yer sanki coşğun dəniz kimi bağırıyor;
Evlər, köylər, zəncirləri parçalayan bəldələrin
“Ya hürriyyət yaxud ölüm!” türküsünü çağırıyor.

—

Hanı, nərdə ağızları kilidləyən o pəncələr?
Əhalinin qüvvətini heçə sayan o igidlər?
Hani, nərdə hür başlara məzar qazan o gecələr?
Bir intiqam saatından çəkinməyən müstəbidlər?

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

—

Titrəyiniz! Zira sizlər bizə qarşı cəlladdınız;
Bağrımıza vurduğunuz dəmir kimi qəlbsizdiniz.

Yüz minlərcə anaları, oğulları ağlatdınız;
Dünə qədər evlər yıxan, canlar yaxan həp sizdiniz.

—

Ağlınıza gəlməzdi ki, heç bir qüvvət, zəncir, zindan
Qəlblərində vətən eşqi çarpanları titrədeməz;
Hürriyyətin o müqəddəs rüyaları alov saçı
Alınlardan ən sönük bir qıvılcımı körlədeməz...

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

—

Bu gün əski bir dünyanın yıxıntısı üzərinə
93-ün məşrutıyyət səltənəti yüksəliyor.
Orxanların, Səlimlərin o sevgili ellərinə
Bir Qanuni-Əsasiylə yeni başdan can gəliyor.

—

Bundan sonra hər Osmanlı şu Türkiyə toprağında
Məbədiylə, məktəbiylə, hər şeyiylə hür olacaq.
Bir ağ mərmər saray qədər əmin olan ocağında
Bir padşah kimi ömür sürmək üçün haq bulacaq.

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

—

Əvət, artıq heç kimsəyə zülüm pəncə salmayacaq,
Bir qüvvətli tərəfindən zəif malı yenməyəcək.*
Yurdun heç bir bucağında zalım, məhkum qalmayacaq,
“Bu əfəndi, bunlar dəxi kölələrdir!” denməyəcək.**

—

*yeyilməyəcək **deyilməyəcək

Həqir köylü deyəcək ki: “Bu gün mən də bir ağayam,
Ədalətin hüsurunda zənginlərlə müsaviyəm.
Hür və məsud bir vətəndaş olduğumu duymadayam,
Ağılımin, ciftliyimin, hər haqqımın sahibiyəm.”

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

—

Ey Dəclənin, Sakaryanın və Fəratın uşaqları!
Vətənimiz taleyini bu gün sizə tərk ediyor.
Doğduğumuz bu yerlərin qara yaslı ufuqları
Qadın, erkək, hər bir əsil övladından iş istiyor.

—

Zalım dövrün bizə miras buraxdığı xarabələr
Bizim qardaş zəkamızın nurlarıyla oyanacaq.
Şu zavallı ıssız köylər, şu qaranlıq qulubələr*
Bizim qardaş qəlbimizin atəşiylə canlanacaq.

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

—

Biz istərsək hürriyyətin qanadının kölgəsində
Əsrləri öyündürən dəhamızı parladaříz.
Böyük irqlər yurdu olan şu zəngin Şərq ölkəsində
Yarın yenə bir şərəfli mədəniyyət yaradaříz.

—

Dünya dəxi öyrənər ki, bizim kimi bir millətin
Bir cəhənnəm atəşini söndürməyə gücü yetər.

*külbələr

Şu dəmirdən yumruğumuz zülüm kimi səfalətin,
Təəssübün, cəhlin dəxi başlarını qırar, əzər!..

—

Əsir millət yaratmayan adil Allah
Bizə dəxi “Qalxın!” dedi.
Əlimizdə parıldayan kəskin silah
Bu gün zülmü qəhr eylədi.

Məhməd Əmin bəy

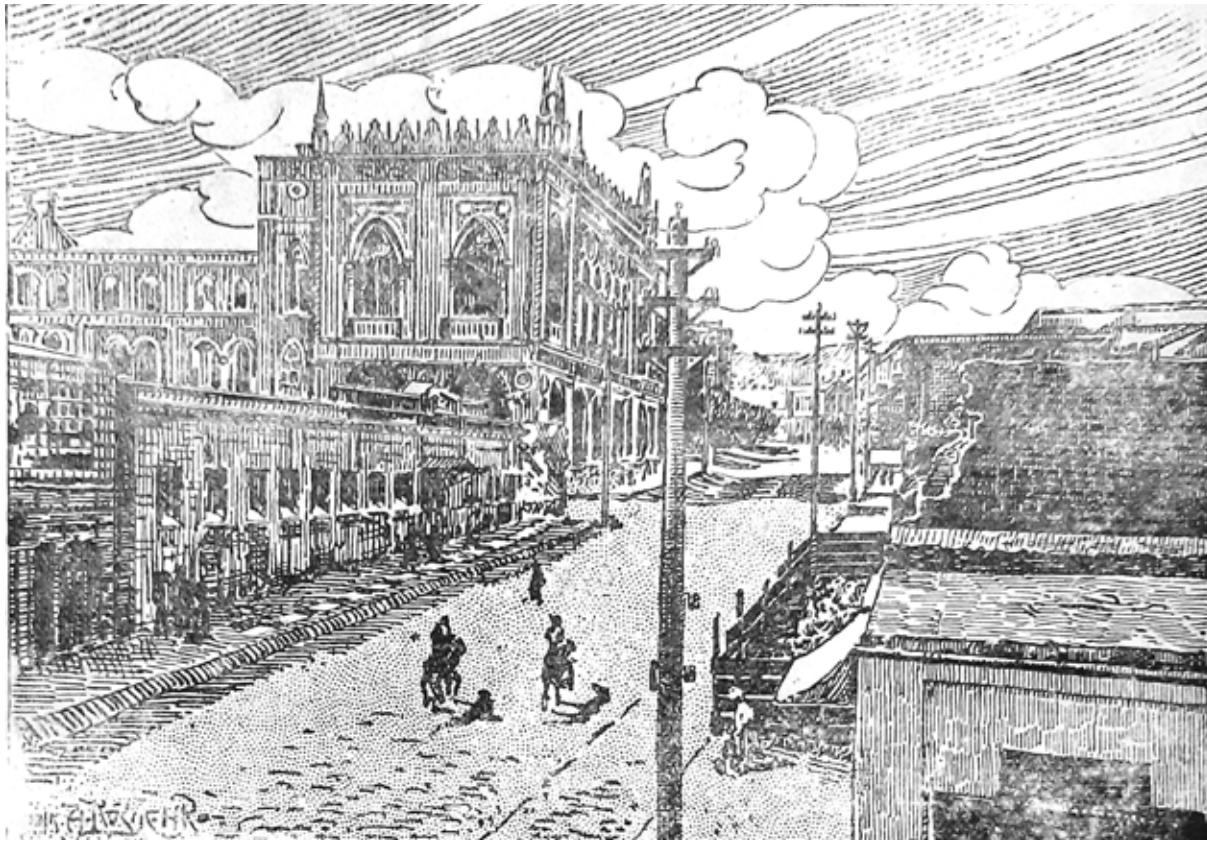
**MƏHMƏD ƏMİN BƏYİN
TƏRCÜMEYİ-HALI**

Hal-hazırda yaşayan milli şairimiz Məhməd Əmin bəy türkcə bir çox şeirlər yazmış, kəndisinə məxsus “Əmin bəy türkcəsi” namıyla lisanı, üslubi-şeyri ədiblər arasında məşhurdur.

Əmin bəy türkcəsində ərəbi və farisi kəlmələr qullanılmaz; məgər ki, “ruh”, “vicdan”, “insan” kimi hər kəscə məruf [bilinən] kəlmələr ola və həqiqi türkcədə müadilləri [yerini tutanı, əvəzi] və müqabilləri bulunmaya... Hələ tərkiblər qətiyyəən məmnudur [qadağandır]... Əmin bəy türklüyə rəbti-qəlb etmək [ürəkdən bağlanmaq] və etdirmək üçün lisana müraciət etmiş, lisanı da nə Anadolu lisanıdır, nə Rumeli türkcəsidir, nə də büsbütün İstanbul şiveyi-adisidir. Qüsursuz deniləcək qədər ümumi və sadə türkcədir ki, heç bir ləhcəyə bənzəməz. Əmin bəy bu türkcə ilə şeir söyləməyə başlar-başlamaz hər kəs tərəfindən təqdirata məzhər olmuşdur [bəynilmiş, alqışlanmışdır]. Şeirlərində coşar və coşğunluğu da yapma deyil, səmimidir – Şekspir kimi coşğunluq göstərmişdir. Ədəbiyyatımızda səmimi bir çöhrədir, gözəldir, fəqət türk gözəlidir... “Türkcə şeirlər” nam məcmuəsi Yunan müharibəsi əsnasında yazılmış.

R. T.

1918-Cİ İL 18/31 MART HADİSATINA DAİR

Yanğından sonra "İsmailiyyə" imarəti; "Şəlalə" məcmuəsi, "Açıq söz" və "Kaspi" qəzetələri idarəsinin mənzərələri.

"İsmailiyyə" sərvətdarlarımızdan mərhum Musa Nağıyevin ehsan və məsarifiylə, gənc yaşında vəfat etmiş oğlu Məhəmməd İsmayılın namına olaraq tikdirdiyi və Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə bəxş etdiyi, səhnəli, böyük və müzəyyən [bəzəkli] bir salonu havi [olan], 3 mərtəbəli bir imarət idi. Burada Qars faciəyi-əliməsindən mütəzərrir olan [kədərli Qars faciəsindən zərər çəkən] türk-islam fəlakətzedələri Cəmiyyəti-Xeyriyyə himayəsində bulunurdular və Rusiyada hüriyyət alınandan sonra müsəlman siyasi firqələrinin həpsi burada yerləşmiş-

dilər. Binanın üçüncü qatında mərhum İsmayılın mərmərdən yapılmış heykəli qonulmuşdu. Adətən burası Azərbaycan türklərinin bir cameyi-siyasiyə və ictimaiyyəsi [siyasi və ictimai bir yığıncaq yeri] olmuşdu. "Kaspi" mətbəəsi isə maarifpərvər Hacı Zeynalabdin Tağıyev və əvaxirdə [daha sonra] İsa bəy Aşurbəyli cənablarının səy və hörmətləriylə, gözəl və aydın hürufatla [şriftlərlə] son sistem hərfnəvis və xətnəvis makinələrə [hərflər yığan və sətir düzəldən maşınlara] malik olub, Qafqaziyada ən mükəmməl bir mətbəə ədd [hesab] olunurdu.

AZƏRBAYCAN ÜDƏBA VƏ ŞÜƏRASININ
MÜXTƏSƏR TƏRACİMİ-ƏHVALI

VAQİF

Bu təxəllüs ilə şöhrət qazanmış olan Molla Pənah, Qazax mahalında təvəllüd etmişdir. Uşaqlığı və ilk cavanlığı Qazaxda keçmişdir. Fəqət məişəti təng və üsrət [darlıq və çətinlik] ilə keçdiyindən, cavanlığının inkişafı vaxtında tərki-vətən edib təmini-məişət üçün Qarabağa getmiş və şimdi Şuşa adıyla məruf olan [tanınan] Pənahxanabadda sakin olmuşdur. Hər misrasında xalq ruhunu oxşamaqda olan gözəl xalq ruhlu şeirləriylə bütün şeir, ədəbiyyat həvəsliləri və ümum xalq kimi, Şuşanın müasir xanı İbrahim Xəlil xanın dəxi hüsn-rəğbət və məhəbbətini qazanaraq, saraya yaxınlaşmağa başlamışdır. Qarabağ xanlarının ailəsindən bir çoxu, zükur-ünas [kişili-qadın], şair olduqlarından, bittəbii [təbii ki], şeir və ədəbiyyata olan məhəbbət və hörmətlərini Vaqifdən dəxi əsirgəməyərək, onu təhti-himayələrinə [himayələri altına] almışlardır. Nəhayət, 1184 sənəsi radələrində İbrahim Xəlil xan yanında "eşikbəyilik" mənəbi və camaat içində "Hər oxuyan Molla Pənah olmaz" zərbülməsəlini doğurmaq qədər mümtaz [seçkin], böyük bir mövqe qazanmışdır. Bu surətlə təmini-məişətə nail ikən, Qarabağın taleyi-siyasisi dönür, onunla bərabər Vaqifin də səadət günəşi qüruba üz qoyur: 28 il Şuşada məsud yaşadığından sonra İran şahlarından

Ağa Məhəmməd şah Qacar Gürcüstan və Cənubi Azərbaycanı işğal etdikdən sonra, Şuşaya növbət çatır. Oranı davasız təslim etməyi təklif məzmununda İbrahim xana məktub yazır. Xan cavabi-rədd verir və istiqlalını müdafiə edəcəyini bildirir. Ağa Məhəmməd şah narazı qalaraq istehzayla:

Zimənciniği-fələk səngi-fitnə mibarəd

Tu əbləhanə girifti miyani-Şişə qərar

deyə, həm istehza, həm də təhdid ilə təslimə dəvət edir; göydən daş yağdığı halda Şuşaya pənahlanma dəyə tövsiyədə bulunur.

Vətənpərvər, hüriyyətpərəst istiqlal mübarizləri xoşlanmayırlar və əzmlərində sabit qaldıqlarını Vaqif mərhumun bu şeiriylə təlqin edirlər:

Gər nigəhbani mən anəst ki mən midanəm

Şişə ra dər bəğəli-səng negəh midarəd.

Ağa Məhəmməd şah bu şeirdən qəzəblənərək, şəhəri alan kimi Vaqifin boynunu vurdurmağa söz verir. Həm öylə də edir: Şuşanı istila edən kimi Vaqifi oğlu ilə bərabər həbsə alır və sabahı öldürməyi qət edir. Fəqət Vaqifin əcəli onun əlində deyildi.

Ağa Məhəmməd şahın zülmündən həyəcana gəlmiş şuşalılar həman gecə şahı öldürürlər. Kəlləsini Bazarbaşına atırlar. Vaqif həbsdən xilasla Bazarbaşına gəlir və:

Ey Vidadi, gərdişi-dövrani-kəc-rəftara bax,

Ruzigara qıl tamaşa, karə bax, kirdara bax,

Əhli-zülmü nicə bərbad eylədi bir ləhzədə

Hökmi-adil padşahi-qadirü qəhhara bax

nəzmini oradaca bədahətən deyərək, surətini Vidadiyə göndərir.

Fəqət bir neçə gün sonra özü də zalımların əlindən məqtul düşür. Böylə ki, Ağə Məhəmməd şahın canişini olan Məhəmməd bəy Mehrəli bəy oğlu tərəfindən özü və oğlu qətl edilirlər.

Vaqif bir şair olmaq üzrə nə qədər şöhrət qazanmışsa, bir o qədər də sadə xalqca anlaşılan bir dildə yazmasıyla mərufdur. Mərhum çox həcvlər, ithaflar və sairə yazmaqla adətən bir hicagu [həcv söyləyən] kimi tanınmaqda isə də, əksəriyyənin incəlik, gözəllik, zəriflik sənaxanı [tərifləyən, mədh edən] idi.

Bu növ əsərlərinin nümunələri olmaq üzrə:

Ey rəngi-rüxi-alına heyran gülü lalə
Can qurban ola sən kimi bir qaşı hilalə
Vəh cilveyi-hüsnün yetişibdir nə kəmalə
Təhsin gətirər göydə mələik o cəmalə
ilə başlanan müəşşəri və:
Aldı canım naz ilə bir gözləri şəhla pəri
Ləbləri qönçə, yanağı laləvü həmrə pəri
Cismi gül, başdan-ayağa qaməti rəna pəri
Sərvdən mövzun, sənubərdən dəxi bala pəri,
Zülfü ənbər, ağzı şəkkər, gərdəni mina pəri
ilə başlanan müxəmməsləri götürülə bilər.

Müxəmməs

Mən cahan mülkündə mütləq doğru halət görmədim
Hər nə gördüm əyri gördüm, özgə babət görmədim
Biətü iqrarü imanü dəyanət görmədim
Aşınalar ixtilatında sədaqət görmədim
Bivəfadan lacərəm təhsili-hacət görmədim.
Xah sultan, xah dərvişü gədə bilittifaq
Özlərin qılmış giriftari-qəmə dərdü firaq

Cifeyi-dünyayadır hər ehtiyacı iştiyaq
Bunca kim etdim tamaşa, sözlərə asdım qulaq
Kizbi-böhtandan savayı bir hekayət görmədim.
Hər sədə vü səs ki dünyanı tutub əksər əməl
Cümlə məkrü alü fənnü fitnədir cəngü cədəl
Dirhəmə dinar üçündür hər şeyə yapışsələr
Müqtədilərdə itaət müqtədalarda əməl
Bəndələrdə bim, bəylərdə ədalət görmədim.
Alimü cahil, müridü mürşidü şagirdü pir
Nəfsi-əmmarə əlində cümlə olmuş dəstgir
Haqqı batil eyləmişlər, işləri cürmi-kəbir
Şeyxlər şəyyadü abidlər əbusən qəmtərir
Hər kişidə haqqa layiq bir ibadət görmədim.
Eyləyən viranə Cəmşidi-Cəmin eyvanını
Yola salmış bil ki, bəzmi-işrətin çəndanını
Kim qalıbdır ki, onun qəm içməyibdir qanını
Dönə-dönə imtahan etdim fələk dövrənini
Onda mən bər-əkslikdən özgə adət görmədim.
Xəlqi-aləm bir əcəb düstur tutmuş hər zaman
Hansı qəmli könlü kim sən eyləyibsən şadman
Ol sənə əlbəttə ki, düşmənlik eylər bigüman
Hər kəsə hər kəs nə etdi yaxşılıq, oldu yaman
Bulmadım bir dost kim, ondan ədavət görmədim.
Gün kimi bir şəxsə gündə xeyr versən səd həzar
Zərrəcə etməz ədayi-şükri-nemət aşikar.
Qalmayıbdır qeyrətü şərmü həya namus[ü] ar,
Dedilər ki, etibarü etiqad aləmdə var,
Ondan ötrü mən də çox gəzdim, nəhayət görmədim.
Mən özüm çox kuzəkarı kimyagər eylədim
Sikkələndirdim qubari-tirəni zər eylədim

Daneyi-xərmöhrəni dürrə bərabər eylədim
Qara daşı döndərib yaquti-əhmər eylədim
Qədr-qiymət istədim, qeyr-əz-xəsərət görmədim
Müxtəsər ki, böylə dünyadan gərək etmək həzər
Bu səbəbdən ki, deyildir öz yerində xeyrü şər
Alilər xaki-məzəllətdə, dənilər mötəbər
Sahibi-zərdə kərəm yoxdur kərəm əhlində zər
İşləyən işlərdə ehkam[ü] ləyaqət görmədim

Dövlət[ü] iqbalü malın axırın gördüm tamam
Həşmətü cahü cəlalın axırın gördüm tamam
Həmdəmi-sahib-cəmalın axırın gördüm tamam
Zülfü ruyü xəttü xalın axırın gördüm tamam
Başədək bir hüsn[ü] surət, qəddü qamət görmədim

Ey xoş ol kəslər Məhəmməd Mustafanı sevdilər
Oldular aşiq, Əli Əl-Mürtəzanı sevdilər

Mərhüm Hüseyn Ərəblinski Ağə Məhəmməd şah Qacar rolunda

Hər kişi hər şey ki sevdi, anı behtər istədi
Bəzi gəncü mülk, bəzi təxtü əfsər istədi
Padşahlar dəmbədəm təsxiri-kişvər istədi
Eşqə həm çox kimsə düşdü, vəsli-dilbər istədi
Heç birində aqibət bir zövqü rahət görmədim

Sidqü ixlas ilə pənc ali-əbanı sevdilər
Çardəh mə'sumtək müşkül-güşanı sevdilər
Dəxi onlardan gözəl yaxşı camaaət görmədim
Ya imam əl-cinnü vəl-insü şəhənşahi-ümur
Getdi din əldən, bu gündən böylə sən eylə zühur

Qoyma kim, şeytani-məl'un eyləyə imana zur
Şöleyi-hüsnünlə bəxş et mahdan dünyaya nur
Kim şəriət məş'əlində istiqamət görmədim.
Göz ağardı ruzigarım oldu gün-gündən siyah
Etmədim səd-heyf kim bir mah-rüxsarə nigah
Qədrbilməz həmdəm ilə ömrümü etdim təbah
Vaqifə ya Rəbbəna öz lütfünü eylə pənah,
Səndən özgə kimdəsən lütf[ü] inayət görmədim

Hacı Səlim Səyyah Qasımzadənin təsviridir

[HACI SƏLİM SƏYYAH]

Müşarileyhin [haqqında danışılan şəxsin] atası bakılı
Hacı Qasım, anası Litva müsəlmanlarından general
Ulanın qızıdır. 1869 ilində Vilna şəhərində anadan
olub, dörd yaşında olduğu halda altı nəfər külfət
(ata, ana, iki bacı, iki qardaş) ilə Bakıya gəlmişlər və
beş yaşında təkə bir yetim qalmışdır.

On dörd yaşında ikən maddi cəhətdən bir çox
üsrət [sıxıntı] çəkdiyindən, Bakı valisinə müraciətən
əhvalatı nəql etmiş, məzkur [adı çəkilən şəxs] onu öz
xərçi ilə Vilnaya (ana əqrəbalarının yanına) yol-
lamışdır və burada 1901-nci miladidə ana əqrə-
balarından evlənmişdir. Vilnada iki il rusca oxu-
duqdan sonra təkrar Bakıya qayıtmışdır. Bu müx-
təsər iki illik məlumat ilə bir iş bacara bilmədiyini
görüb, təhsil arzusu ilə 1885 miladidə İstanbula
getmişdir. Yaşının çoxluğu hesabla [səbəbilə] rəsmi
məktəblərə qəbul olunmayıb, xaricdə iki il həm
Mühacirin Komisyonda xidmətdə olmuş və həm
də türkcə-farsca müxtəsər də olsa oxumağa mü-
vəffəq olmuşdur. Nəhayət, İstanbuldan Misirə gəlib
dörd il məşhur Cameyi-Əzhərdə təhsilə girişmişdir.
Misirdən səyahəti-dünya, tamaşa xəyalıyla, daha
doğrusu oxuduğu və müəllimlərindən eşidib şəkil
və modellərini gördüyü şeyləri bərayüleyin [öz gözü
ilə] görməyə maraqlanıb səyahətə çıxmışdır. İbtı-
dayi-əmrə [əvvəla] gəlib ittifaqən [təsədüfən] “bədəl
əsgər” [muzdlu əsgər] yazılmış, hətta onbaşı mənə-
binə nail olmuşdur. O vaxtlarda asi ərəblərin qə-
ləyanını [üşyanını] yatırmaq üçün Dağıstanlı Məh-
məd paşanın təhti-komandasında [komandanlığı
altında] müharibəyə getmiş, səkkiz aydan sonra
İzmirə gəlmişdir.

İzmirdə isə Avropanın əksər yerlərində məşhur
olan Robert Lensin xidmətinə qəbul olunmuşdur.
(Bu zat şəbədə [hoqqabazlıq] və qeyridə artıq məha-
rəti ilə və səyahəti ilə məşhurdur.) Üç ilə qədər
müşarüleyh ilə Türkiyə, Rusiya, Hindustan, Afrika
və Bolqariyanın əksər yerlərini səyahət etmiş,

axırda ondan ayrılıb Şama gəlmişdir. Şamda şəbə-
dəbazlıq barəsində “Sehrülhəlal” adlı bir kitabça
nəşrinə müvəffəq olmuşdur. Bu kitabça avam ca-
maatın şəbədəyə, sehrə, caduya, rəmlə aldan-
mayıb, bu cür şeylərin hamısının heç olduğunu
göstərir.

Sonraları əhli-təsəvvüf, əhli-təriq və əfkarın
[təsəvvüf və təriqət adamlarının, şeyxlərin] rümuz və
güzəranlarından [sirlərindən və yaşayışlarından] baxəbər
[xəbərdar] olmaq məsdəilə bir ildən ziyadə Cəlali,
Xaksar, Əcəm, Şah Nemətullahi, Nəqşibəndi, Bek-
taşi və Qadiri silsilələrində [təriqətlərində] olub, “Pir
yeni, xidmət həzər” müfədinca [mənasına uyğun ola-
raq] pirani-təriqətlərin [təriqət şeyxlərinin] ixlas [səmi-
miyyət, sədaqət] ilə xidmətlərində olmuş və nəsihət-
lərindən istifadə etmişdir. Bu təzə müəllimlərinin
müərrəfliyi [tanıtması, yol göstərməsi] ilə Hindustanda
Rəngun şəhərində Cukilər xarabatına [təkkəsinə]
qəbul olunmuşdur və bu Cukilərin icazəsilə Bom-
bay şəhərinə gəlib ingilislərin təşkil etdiyi “Ölüm
Qəhvəsi” adlı bir cəmiyyətə üzv yazılmışdır və
məzkur [deyilən] cəmiyyətin icazə, müərrəflik və
rəhnümalığı [yol göstərməsi] ilə Marsilyaya gəlib
Mason Üxüvvət Lojasının bizim avam istilahiyyə
“fəramuşxanə” xadimliyilə səfiraz olmuşdur [loja
üzvlərinin görüş yerinin xidmətçisi olmaqla başı ucalmışdır] və
buranın xidmətini tamam etdikdən sonra “Hübbül-
vətən minəl-iman” müfədinca [mənasına uyğun ola-
raq] vətəni Bakıya övdət etmişdir [qayıtmışdır].

Bu gün Bakıya övdətində on beş ildən artıq bir
ömür tələf etmişdir. Bu tələf etdiyi ömrün müqa-
bilində türk və fars dillərinin oxuyub-yazmasını və
tədrisini; ərəb və rus dillərindən isə bəqədri-imkan
(nəinki tədrisini bacarmaq) təhsil etmişdir və ba-
lada məzkur [yuxarıda deyilən] cəmiyyətlərə daxil ol-
maqla, bu dünyanın murdar cifəsi [leşi; var-dövləti]
üçün nə qədər hiylə, məkr, əfsun, ixtiray-məzəhib
[məzhəblər ixtirəsi], millətfüruşluq [millətini satmaq],
bəşərqətl [insan qatili] olmaqdan baxəbər olmuşdur.

Əsnayi-səyahətində üç dəfə Kəbeyi-müəzzəmə və
üç dəfə Kərbəla və qeyrə övliyaullah [övlilər, Allahın
seçilmiş qulları] ziyarətlərinə də nail olmuşdur.

Bakıya gəldikdə “Nəşri-maarif” cəmiyyəti tərə-
findən açılmış müəllimlər kursunda iki il dərslərinə
qulaq asıb məzkur cəmiyyətin birinci məktəbinə
müəllim və nazir [məfəttiş] təyin olmuşdur. Məzkur
məktəbi altı il idarə etdikdən sonra, nədənsə mək-
təb şəhərin doqquzuncu məktəbinə təbdil olundu
[çevrildi] və bir il yarım qədər şəhərin doqquzuncu
məktəbi ünvanını alan məktəbində müəllimlik
edib, nəhayət noyabrın səkkizində 1913-ncü ildə
müəllimliyə rusca şəhadətnaməsi olmadığından
məktəbdən xaric edilmiş, şimdiki isə şəhərin 3-ncü
zükur [oğlanlar] məktəbində müəllimlik edir.

Əsərləri: “Korlar məktəbi”, “Küçə uşaqları”,
“Bahar”, “Xəzan”, “Həyya ələl-xeyrüləmə”, “Xəra-
bat”, “Siratəlmüstəqim”, “Şeyx və inteliqent”, “Eşq”,
“Anadolu hərəbzədələri”, “Ənuşirəvanın nəsayehi”
və “Buzsındıran”.

Hal-hazırda “Məkkə xatiratım”, “Mey, məşuqə
və qumar yaxud bir əyyaşın macərəsi”, “Hesab
əyləncələri”, “Bəzi mütəfərriq mənzumə və əş'ar”
əsərlərini yazmağa məşğuldur.

SEYİD ƏBÜLQASİM NƏBATI

Seyid Əbülqasim Nəbati Azərbaycan şairlərinin
ən məşhur və müqtədirilərindən biridir; onun əsli
Qaracadağda Üştbin qəryəsindəndir [kəndindədir].

Təxəllüsü “Nəbati”, “Xançobanı” və “Məcnun-
şah”dır. Ziyadə fəsih və şirinzəban olduğu üçün
kəndisinə valeh və heyran edərmiş və həməsr-
lərinin çoxları ki onu tanımış, onunla mükəliməyə
daxil olub söhbətindən istifadə qılmağı özlərinə
böyük qənimət bilirlərmiş. Türk və fars dilində
Nəbatinin yazdığı əş'arda [şeyrlərdə] bir qüsurluq yoxdur.

Tərcibənd səbkində [üslubunda, səpkisində] yazdığı “Səqinamə” demək olar ki, Nəbatinin türk dilində inşa qıldığı əş’ar və kəlamının bərgüzidəsidir [ən seçilmiş, bəyənilmişdir].

Seyid Əbülqasim Nəbati Azərbaycan türklərinin Xacə Hafizi və Şəms Təbrizisi və hətta bəzi əş’ar və kəlamında Cəlaləddin Rumisi mənzələsindədir [yerindədir] desək xəta olmaz. Şeir və kəlamında Hafizə peyrəvlik [ardıcılıq] edər və dünya zindəganlığında [dolanışığında] ustadi-kamili tutduğu təriq [yol] ilə gedib, dərviş silkinə daxil olaraq, onlar ilə övqatını [vaxtını] keçirdi; dünyanın şövkət və malına etina etməzdi. Xacə Hafizə onun məhəbbət gös-tərməsi bu şeirlərindən anlaşılır:

Hafizin ruhuna ixlasilə bir Fatihə ver,
Çərxə ur, dövrə gəl ey beççəyi-ənqa, ənqa!
Tutiyi-bağ-i-cinan, bülbülü-şaxi-Şiraz,
Xaceyi-Şəms-ləqəb, şairi qərra, qərra!

Nəbatinin şeirlərindən bir nümunə

Avarə

Nə mükəddərəm, nə şadəm, nə nihan, nə aşikərəm,
Nə zəxakəmə nə badəm, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nə şərəbiyəm, nə bəngi, nə xəyaliyəm, nə rəngi,
Nə müğənniyəm, nə çəngi, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nə rəfiqi-busitanəm, nə qərimi-gülsitanəm,
Səgi-kuyi-dilsitanəm, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nə sitarəyəm, nə mahəm, nə gədə, nə padişahəm,
Bəmiyani-in-dürahəm, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nə zəmin, nə asimanəm, nə əz-inü nə əz-anəm,
Nə diyari-laməkanəm, hələ ləng, ləng, ləngəm.

Nə pəri, nə cinnü insan, nə mələk, nə hurü qılman,
Nə fülənəmə nə bəhman, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nə Nəbatiyəm, nə bəngi, nə müsələhəm, nə cəngi,
Nə məcusi, nə firəngi, hələ ləng, ləng, ləngəm.
Nəbati, 1260 yaxud 1270-nci illərdə vəfat etmiş-dir.

F. Köçərli

MEYDANI-HƏRB XATİRƏLƏRİMDƏN

Tutmuşdu topun səsləri afaqı-səmayı,
Enməkdə idi yerlərə əzhari-şitayi,
Bir yanda od ilə dəmirin yağmuru vardı,
Göydən yerə su qarlara dönmüşdü yağardı.
Dağlar, təpələr örtülü durmuşdu kəfəndə,
Matəm səsi uçmaqda idi Karpat elində.
Top səsləri eylər kimi matəmləri e’lan,
Atəşlə ölümdü bu yerə sahibi-fərman!
Bir məqbəri-barid kimi durmuşdu mühitat,
Puşidə-kəfən yer ediyordu bunu isbat.
Guya ki, soyuq məqbər içindəydi həyatım,
Lakin yaşayırdı qələmimdə nəğəmatım.
Qanuni-mübinində yenə dəhri-kühənsal,
Qış gəldiyi üçün qarını etmədə irsal.

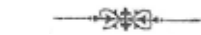
*
* *

Fərdayi-şitada güləcəkdir yenə gülşən,
Torpaq qucağı olsa da insanlara mədfən.
Qış, yay və bahar həm gedəcək, həm gələcəkdir,
Güllər yenə əhmər dodağıyla güləcəkdir.
Bülbül ötəcək, gül güləcək, parlayacaqdır,
Ənhar axacaq, səslənəcək, çağlayacaqdır.

Ulduzla günəş, ay yenə arayışı-əflak,
Əvvəlki yerində yenə də xaki-siyəhnək.
.....
.....
Göylər yenə üslubi-qədimində dirəxşan,
Ulduzları həp şəm’eyi-ülviyyəyə taban.
Yoxluqdakılar göz yumulu xakin içində...
Rüxsari-kəvakib açıq əflakin içində!

Qaliçya-Tsminitsa, 1915 sənə

Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi

HEYKƏL VƏ QADIN

Girincə mən müzəyə, bir zaman, dedim böylə:
Əcəb deyil, mədəniyyətlə fəxr edərsə bəşər.
Salır ziyayi-zəkası günəş kimi şö’lə,
Bütün əvalimi-ülviyyəti əhatə edər.

Bu yerdə pək çox əcaib xəyallar buldum,
Sənayəə baxaraq, anladım, əvət bəşəri!
Böyük bir heykəlin hifzin görüb də şad oldum,
Dedim: Sönən deyil əlbət zəka şərərələri.

Fəqət dilənçi qadın çeşmi-eşkbəri ilə
Təsadüfi mənə anlatdı kim dəminki xəyal
Təhiymiş, ah, əvət, pək təhi! Şu işdə muhal!..

Soyuqda titrəyir o, qəlbi-qüssədarı ilə.
Yazıq! Sənin ki, hünər dəftərində yoxdur adın;
Səni Xuda yaradıb, ah, ey zavallı qadın!..

Kazım KazıMZadə

TEATRO VƏ MUSIQİ:

AKTYOR MİRZƏ MUXTAR*

Mirzə Muxtar Əliəsgər oğlu Məhəmmədzadə 1841 sənəyi-miladidə Şuşa şəhərində təvəllüd etmişdir. Kən-disi məharətli bir aktyor, müqtədir bir müəllim olduğu kimi, musiqi elmindən də məlumatı olub, təb’i-şeyri dəxi vardır. Türkcə və farsca inşa etdiyi qəzəllərdə özünün nə dərəcə rəqiq [incə, rıqqətli] hissə malik olduğunu gös-tərir. Qırx beş sənədir ki, teatro və səhnə xadimi olub, oynadığı rollarda kəndisinin layıqlı və istedadlı bir akt-yor olduğunu da sübut etmiş. Müşarünileyh [haqqında danışılan şəxs] göndərdiyimiz məcmuəmizə dair sual vərə-qəsində kəndi tərcümeyi-halına dair şu sözləri yazır:
“...Hal-hazıra qədər müəllimlik və artistlik etmişəm. 1913 miladidə mayısın 10-da Tağıyevin Teatrosunda Necat Maarif Cəmiyyəti təntənəli bir surətdə mənə qırx sənəlik yövmi-ali (yubiley) tərtib verdi.

Əfəndim! Bir az da başıma gələnlərdən yazayım: Qırx beş il bundan əqdəm [qabaq] Şuşada mərhum Mirzə Fətəli Axundovun əsəri “Hacı Qara”nı teatroya məxsus bir bina olmadığından qışlada (kazarmada) mövqeyi-tamaşaya qoydum. O vaxtda mətbəə-filan olmadığın-dan, qələmlə otuz beş elan yazdım və payladım ca-maata. Axşam tamaşaçıılardan bəziləri «Şəriətə zidd bir şey bulsaq vay halına» deyərək məni hədələyirdilər... Bərəkət versin ki, dinə müxalif bir şey olmayıb, razı get-dilər... İştə, o zamandan bəri Qafqazıyanın başqa şəhə-rinə səfər edib tamaşalar göstərmişəm. O cümlədən İrə-vanda, Gəncədə, Tiflisdə, Vladıqafqazda və Dərbənddə... Şimdi isə Bakıda sakinəm. Qocalıqdan və bahalıqdan əhvalım çox pərişandır.”
İştə, Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti də müşa-rünileyhin ixtiyarlaşdığını nəzərə alıb, ona pensiya tə-riqiylə [qaydasında] təmini-məişət üçün hər ay 5 yüz rublə maaş verir və rol oynamağına da razı olmayır.

Mirzə Muxtar Məhəmmədzadənin
qəzəllərindən bir nümunə

Əsiri-zülfünəm mən tək qulami-zəngbar olmaz
Şəhidi-qaşınam mən tək qətili-zəxmıdar olmaz
Kaman əbruna tay olmaz olmaz sinan müjganına əsla
Müjən tək tir, qaşın kimi tiği-ab-dar olmaz

*Əksi gələcək nömrələrin birində vurulacaqdır.

Baxarmı sən kimi kəc-kəc Xotəndə ahuyi-çini
Gözün tək ey gözüm nuru dəxi bir kəs xumar olmaz
Açılmaz qönçə həsrətdən şüküftə gül dodağıntək
Mənim tək gülşən içrə hiç bülbül biqərar olmaz
Gözəllik səndə olmuş bərqərarü payidar ey dost
Vəli hüsnü məlahət hər gözəldə payidar olmaz
Səma’yi-şəmsə övc etmiş mənim bu naləvü ahım
Salıb ələmlərə şuru belə möhkəm xəsar olmaz
Uduzdum nəqşi-əbruna könül mülkün məhəbbətlə
Ləbin eşqində can nəqdin mənim tək bədqumar olmaz
Şikayət eyləmə Muxtar yarın cövrü zülmündən
Bu adətdir kim ələmdə cəfasız bir nigar olmaz

Komik aktyor Əli Əkbər Hüseynzadə

[ƏLİ ƏKBƏR HÜSEYNZADƏ]

Əli Əkbər Hüseyn oğlu Hüseynzadə Bakı şəhərində məhərrəmül-həram ayının 15-də 1305 hicridə mütəvəllid olubdur [anadan olmuşdur]. Kəndisi müqtədir bir komik olduğuyla bərabər, zərgərlik sənətində də qabiliyyəti vardır.

Müşarünileyh [haqqında danışılan şəxs] idarəyə göndərdiyi vərəqədə söyləcə ifadədə bulunur:

“...On iki yaşımda ikən üsuli-qədim üzrə molla-

xanada tədris almışam. Beş il burada oxuduqdan sonra şəhərin rus[i]-müsəlmani məktəbinə daxil oldum. İki sənə təlim aldıqdan sonra atam məni zərgərlik sənətini öyrənməkdən ötrü məktəbdən xaric etdi.

Mən də müruri-zamanla [vaxt ötdükcə] məzkur [deyilən] sənəti öyrənib arxadaşlarımla təşviqiylə aktyorluğa həvəs etdim. Böylə ki, 1908-nci ildə Marskoy Sobraniyada köhnə Dumanın binasında “Tamahkarlıq düşməni qazanır” pyesasını mövqeyi-tamaşaya qoyularaq, müəllim Səməd bəy Hacıəliyev cənablarının rejissorluğuyla əvvəlinci dəfə olaraq Molla Cəbi rolunda səhnəyə çıxmışam.

Bir il sonra Nəcəf bəy Vəzirov həzrətlərinin rejissorluğuyla kəndisi təlif etdiyi [yazdığı] “Yağışdan çıxdıq yağmura düşdük” nam pyesasında Hacı Qənbərin rolunu ifa etmişəm.

İştə, bu zamandan bəri tamaşaçılar, məndə bir istedad olduğunu söyləyərək komiklikdə davam etməyimi tövsiyə etdilər.

Qafqazıyanın hamı şəhərlərini birər-birər gəzib-dolandığım kimi, Mavərayi-Bəhri-Xəzərə də səfər etmişəm, Səmərqənd, Daşkənd, Əndican, Aşqabad və qeyri şəhərlərdə oynadığım rollarda camaatın hüsn-rəğbətini qazanaraq sürüklü alqışlarına nail olmuşam.

Hal-hazırda Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti aktyorlarından məhsubam [hesab olunuram], şimdiki yədək millətimə iklasla [sədaqətlə] xidmət etdiyim kimi, ömrümün axırına qədər də canü dillə [candan və ürəkdən] xidmət edəcəyəm...”

ELAN

Məcmuəmizin nəşriyyatı bəha qiymətə başa gəlməsindən dolayı, işbu ikinci nömrənin fiyatı Bakı üçün

bir rublə artırıldı.

Məcmuəmizə ədəbiyyat, sənaye-i-nəfisəyə dair yazılan məqalələr qəbul olunur. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.	Abonə şəraiti: Bakı üçün: Bir nüsxəsi 6 rublə Qeyri şəhərlər üçün: Bir nüsxəsi 8 rublə	Məcmuəmizə dair müsahibət üçün idarəmiz açıqdır: şəhər saat 12-dən birə qədər. Məhəlli-idarə: Bakı, Qubernski küçədə 43/45 nömrəli evdə.
---	---	--

Qiyməti 6 manat

ELAN

“Azərbaycan”

Gündəlik, siyasi, ictimai, ədəbi və iqtisadi türk qəzetəsidir.

Abunə şəraiti:

Bakı üçün:		Qeyri şəhərlər üçün:	
1 aylığı	20 rublə	1 aylığı	25 rublə
2 »	35 »	2 »	45 »
3 »	50 »	3 »	60 »

Məhəlli-idarə: Voronsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi.
Telefon nömrə 39-60 Tək nüsxəsi 1 rublədir.

“Bəsirət”

Hər həftə və bayram sabahları nəşr edilən, siyasi, ictimai, iqtisadi və ədəbi türk qəzetəsidir.
Bakıda tək nüsxəsi 1 rublə, sair şəhərlərdə isə 1 rublə 50 qəpikdir.

Məhəlli-idarə: Çelyayevski küçəsi Aleksandro-Nevski ryadda “Turan” mətbəəsi.

Cümlə cahan füqərayi-kasibəsi birləşin!

“Al bayraq”

Azadəlik, bərabərlik, qardaşlıq, ədalət.

Hələlik həftədə bir dəfə nəşr olunan müsəlman sosialistlərinin qəzetəsidir.

Bakıda: 3 aylığı 13 manat 2 aylığı 9 manat Qeyri şəhərlərdə: 3 aylığı 14 manat 2 aylığı 10 manat

Tək nüsxəsi 1 manat

Məhəlli-idarə: Bakı, Nikolayevski küçədə Azərbaycan Parlamanı “Al bayraq” idarəsi.

Ö Y R R Q İ - N Ə F İ S Ə

Çaharşənbə 27 şabanül-müəzzəm sənə 1337

28 mayıs sənə 1919 nömrə 3

VƏTƏNİMƏ...

İştə, sənin bir dostun yox... Onlar birlik olmuşlar.
Qaç əsrdir səni böylə önlərindən qoğmuşlar!
Sən yaralı arslan kibi çırpınırkən, bir alçaq:
– Millətlərin ən mərdcəsi, insancası olacaq –
Qanları ilə əylənərək: “Barbar, vəhşi türk!” diyor.
Sənə salan köpəklərə təşəkkürlər ediyor...
Rumelindən qoğulanlar heç də məzlum deyilmiş!
Ah, onlardan vicdan kibi şeylər çoxdan çəkilmiş!
Bir başqası (şimal dostun), qollarını gəriyor,
Hər addımda yollarına qanlı ağlar səriyor...
Cümləsindən bir həqarət sənin arslan postuna;
Və bu yolda ilk şərəf də əski firəng dostuna!..
Heç birisi yox ki, sənin qanlarından içməsin,
Yenə biri yox ki, ona sənin haqqın keçməsin!..
Haqqın... Fəqət nə tühəf söz!.. “Haq qəvinin!..” dedilər.
Və böyləcə Rumelini yedirdilər, yedilər.
Millətlərə sən nə yapdın? Din fərqi nə baxmadın,
Xristian ürəklərə hilalını taxmadın;
Şeyxülislam Zənbillini xaqanına göndərdin,
“Şəriətin rüxsəti yox!..” fitvasını sən verdin...
Qaç papalar, neçə kral imzaları yaladı,
Neçə səlib orduları toplayaraq yolladı!..
Halbuki sən bir dəqiqə ayrılmadın yolundan,
Xristian dəxi düşsə, tutdun zəif qolundan.
Tacı gedən oğlu üçün bir yalvaran ananı
Məmnun etdin və qurtardın bugünkü Fransanı...
Dəmirbaşı düşməninə qarşı yenə sən tutdun,
Onun üçün qan da tökdün və düşməni qorxutdun.
Bir Baltaçın əzmiş ikən ordusunu Rusyanın
Kralını bağışladın qarisinə düşmanın.
Macarları nemsəliyə, lehliləri ruslara

Buraxmadın və hər b etdin ey qəhrəman Türkiyə!..
Dünyaları titrədərkən sən uca türk adın,
Ərtögrülün mərdliyini heç bir zaman pozmadın!..
Əzilənlər qollarını həp də sənə açdılar,
Vətənsizlər, kimsəsizlə qucağına qaçdılar...
Tacı üçün uğraşanlar səndən yardım buldular,
Bir çoxları sənə ancaq bundan düşmən oldular.
Şimdi hər kəs üz çevirmiş, düşüşünə gülüyor,
Ölümünü görmək üçün bəkləməkdən ölüyor.
Nə yapalım?.. Ölməyirsən və ölməzsən, ey arslan!
Səni böyük türk doğurmuş, qucaqlamış müsəlman!
Nə istərlər daha səndən? Hər kəs aldı doymadı,
Alan qanlı qılıcını qınlarına qoymadı.
Trablís, Tunis, Misir, Qıbrıs, Girid, Adalar,
Kırım, Qafqaz, Urumeli və Balkanlar, Tunalar!..
Oralarda dindəşların, soydaşların inliyor,
Yalnız sənin mərd ürəyin o fəryadı dinliyor.
Və susuyor... Çünki artıq yaraları dərinidir!..
Ah, bir az qalx, qatillərin əllərini get endir...
Rəvamıdır onlar yenə diş göstərsin, təpinsin,
Sən qanlı mənzərənlə şənlik yapsın, sevincin?..
İştə, sən in mirasına doymayacaq Avropa,
Sən diril də, gözlərini yumruğunla həp qapa!..
Pis ürəklər kükrəməndən həm titrəsin, hər ürksün,
Və bilsin ki, sən yenə o əski şanlı bir türksün!
Ah, Yaradan bəni bir türk yaratmamış olsaydı,
Hər yer ona düşmən olan alçaqlarla dolsaydı,
Yenə dönüb sana derdim: “Ey sevgili türk eli!
Dərd ortağın oldum iştə... Sənsən dünya gözəli!
Bərabərəm və ayrılmam; bənim sənsən vatanım,
Bənim şanı və şərəfim, bənim eşqim, imanım!”

Məşhur türk şairi: Əli Ülvî

AZƏRBAYCAN İSTİQLALI

Bu gün Azərbaycan hökuməti-milliyəmizin şənlik və şadyanalığ edəcəyi bir gündür. Bu gün milli bayramımızdır. Bu gün ən ülvə və ən şərəfli bir bayramdır.

Bu gün haqq və məşru [qanuni] hökumətimizin, yəni bir əsrdən ziyadə bir müddətin içində tökülən hesabsız qanların bahasıyla zalımların yədi-qasibanəsindən əxz edilən [qəsbkar əlindən alınan] “Azərbaycan istiqlalı”nın aləmə bildirilmək üçün elan edilən günündən tam bir sənə keçir. Təbii, o münasibətlə müəllə taqi-zəfərlər [uca zəfər tağları], möhtəşəm binalar bəzənir, mütəntən [təntənəli] keçidlər icra edilir. Qiymətli Azərbaycanımızın hər bir tərəfi süslü təzyinat [bəzakli naxışlar], rəngarəng çıraqlar, xalılar, ayılı-ulduzlu müzəffər bayraqlar ilə donadılır. Əsakiri-mənsurə [qalib əsgərlər] hər yanı dönüb dolaşır. Musiqilər tərənnüm edir. Tarixi müməssillər [şəxsiyyətlər] təmsil etdirilir. Zira:

Bugünkü bu bayram pək böyük bayramdır.

Pək də ali bayramdır.

Hakimiyyəti-milliyə və hürriyyəti-milliyə sairə qəsilə [sayəsində] surətpəzir olan [meydana gələn] bu böyük bayram, heç şübhəsiz ki, ümum dostlarımızı, canla-başla çalışanlarımızı deyil, hətta “Azərbaycan istiqlalı” yolunda bütün varlıqdan məhrum edilən balalarımızı, qucağında oğlanlarının başı kəsilən analarımızı belə şad ürək, fərəhli qəlb, yüksək ruhlarla sevindirəcək, güldürəcək, şən və məsrur

[xoşbəxt] edəcəkdir. Rəqiblərin isə gözlərini yeyəldəcək ayparanın cilvəsi qarşısında həsəd dırnağını kəndi kökslərində sındıracaqdır. Artıq autodafe atəşi yanmayır, türk-islam zihəyatları [diriləri, insanları] Romada qəlb olunmayır [dəyişdirilmir], qəhrən [zorla] vəftiz edilməyir. Binaənileyh [ona görə]:

Bugünkü bayram pək böyük bayramdır. Pək də ali bayramdır. Bununla bərabər, xatirdən də pək ziyadə xatirələr xütür edir [yada düşür].

770-dən 807 hicriyədək dünyanı titrədən Şərqin böyük cahangiri və müəzzəm türk hökmdarı

Əmir Teymur

“Azərbaycan istiqlalı” denildikdə, bir dünya tarixi vüquat [hadisələr] nəzərə çarpır. Beduni-fasilə [fasiləsiz] əmələ gələn ixtilallar, iğtişaşlar, dəhşətli hərblər, püskürdülən atəşlər, tökülən qanlar, dağılan xanimanlar, İskəndəri-Kəbirlərin, Şah Abbasi-Kəbirlərin, Nadir şahların, Ağə Məhəmməd

şah Qacarların cahangiranə iqdamatlarından [imperialist addımlarından] ölkəmiz üzərində qoparılan qiyamətlər bir “sinema lentası” kimi gözdən keçir.

“Azərbaycan istiqlalı” öylə qiymətdar, öylə müqəddəs bir sevgilidir ki, hər şəkildə olursa-olsun təcəssüm etdirilərsə, bütün azərilərin fərdən-fərd [hamı bir nəfər kimi] ona sitayiş etməsi fərz və təbiidir. Zira onun yolunda verilən qurbanlar heç bir məbudun yolunda verilməmişdir. Ona fəda edilən qəhrəmanlar heç bir məqsədə fəda edilməmişdir. Ona eşq yetirən aşiqlər heç bir məşuqə üçün mümkün olmamışdır.

“Azərbaycan istiqlalı” daha bir xarüqəyə malikdir ki, onu hər kəs nəzəri-etibara alarsa, toxunulmayacaq bir kəbeyi-ülya [ən uca kəbə] olduğuna təslim olar. Zira bu şərəfətli ölkə Bakılı Birinci Mirzə Məhəmməd xan, Hacı Məlikməhəmməd xan, İkinci Mirzə Məhəmməd xan, Hüseynqulu xan və Gəncəli Cavad xan kimi qəhrəmanları qaib etmiş isə də, xilqəti-Adəmdən bəri bütün azəriləri deyil, Hindustanlıları belə ziyarətinə cəlb və valeh edən müqəddəs atəşlərini və mütəbərrik [uğurlu, bərəkətli] şölələrini qaib etməmişdir.

“Azərbaycan istiqlalı” yeni doğulmuş, yeni icad olmuş bir isim, yaxud bir qayə deyildir. Bu ad altında həmişə namdar [adlı-sanlı] hökumətimiz olmuşdur. Fəqət fərqi budur ki, müntəzəm və qəvi [qüvvətli] bir imperatorluq olmamışdır. Təvabeyi [təbəələri] ilə hər şəhərə məxsus birər xanlıqlar

olmuşdur. Bununla bərabər, bütün təərrüz [hücum, təcavüz] edənləri qəhrəmananə bir surətdə müdafiə edilmiş, qarılı-qocalı silaha sarılıb düşmən qarşısına çıxaraq daima hakimiyyət-istiqlaliyyət ərbabı olduqları isbat və mühafizə edilmişdir. Lakin qüvvəmiz fəvqündə gələn Osmanlı və İran kimi böyük dövlətlərlə müqabiləyə çıxma bilməmişiksə də, istiqlaliyyətimiz də rəxnədar olmamışdır [pozulmamışdır]. İrəqdaş və dindaş olduqlarından dolayı yalnız fateh adını qazanmağa iktifa etmişlər [kifayətlənmişlər], biz azərbaycanlıları da məmnun və sərbəst buraxmışlardır.

İranda hökumət sürən müluki-Səfəviyyənin beşincisi olub, 995 hicridən 1038-ə qədər ədalət və məharətlə hökmdarlıq edən

Şah Abbasi-Kəbir

“Azərbaycan istiqlalı” canımız, qanımız, imanımızdır. Cansız cisim, qansız bədən, imansız Məhəmməd ümməti yaşayamması kimi, **istiqlalsız** Azərbaycan, Azərbaycanlı azərilər dəxi yaşa-

yammaz. Ona binaən [ona görə], qiymətli **“Azərbaycan istiqlalı”**na kimsə toxunammaz, təərrüz əlini uzadammaz. Biləks [əksinə], bir əsr bundan əqdəm [qabaq] uğradığımız mütəcasirin [cürətkarın] ikincisinə təsadüf edərsək, təbii şimdiki də o vaxtki kimi şərəfli ölümü şərəfsiz həyata tərcih edəriz. Ölərsək istiqlalımızı, məhv olarsaq namımızı yaşadarız. Bu nöqtəyə kamil imanımız vardır. Bu xüsusdakı kamil imanımızı, mətin əzmimizi, dönməz üzümüzü hissi, nəqli dəlillər deyil, əqli, məntiqi və bir dünya tarixi bürhanlar [dəlil-sübutlar] isbat edir.

Vüquati-hərbiyyədən əlavə, **“Azərbaycan istiqlalı”**nı sevmək yalnız hakimlərə münhəsir [məxsus] olmadığını və o vaxtın şairlərindən milli duyğu, milli hakimiyyət fikri olduğunu isbat edəcək bir çox şeir parçaları əlimizə keçmişdir. Məsələn, Bakılı Birinci Mirzə Məhəmməd xanın müasirindən [müasirlərindən] xalq şairi Mürsəl əfəndinin zeyidəki [aşığıdakı] bədihəsi o cümlədən-dir:

Qum üstündə əncir, məvizi [üzüm qurusu] sərmədik,
Yar bağına girib üzüm dərmədik,
Ölkəmizə tələ-məkə qoymadıq,
Azərbaycan ölkəmizdir, bizimdir.⁽¹⁾

Hakəza [eləcə də], 1812 miladidə Gülistan müahidənaməsi mövcubincə [sazişinə əsasən] Dərbənd, Quba, Şəki, Şirvan, Gəncə xanlıqlarıyla bərabər Bakı dəxi Rusiyaya verildikdən sonra,

⁽¹⁾Çapavulçuluğa gələn türkmənlərə işarədir.

cəsur Hüseynqulu xan həzrətləri 1826-da təkrarən üç min nəfərlə Bakı üzərinə yürüdükdə, daxildə əhalini Rusiyaya qarşı üsyana, Hüseynqulu xana isə imdada təşviq və təhrik edən Əllahinin inşad etdiyi [yazdığı]:

Gəlin, gəlin, kömək edək vətənə,
Həmlə edək şir kimi düşməne,
Ya qırıla urus, ya geri dönə,
Allah, Məhəmməd, ya Əli qışqırın.

Əlhal İranda icrayi-hökumət edən Qacar sülaləsinin banisi olub, 1210-1212-yədək sürdüyü hökumətlə ətraf və civarını tədhiş edən [qorxuya salan]
Ağa Məhəmməd şah Qacar

əsgəri nəğməsi, daha doğrusu, zamanının “Marsel-yoza”sı böyük sübutlardan deyil də, nədir?

Nə çarə ki, türklüyün amansız düşməni olan rusların müntəzəm qüvvəsi müqabilində nə Hüseynqulu xan, nə də içəridəki əhali davam edə

bilmiş, məğlub olduqdan sonra şəhərli-kəndli bütün türklər, qarı-qocalar, çoluq-çocuqlar boğazlanmış, qılıcdan keçirilmiş, bəqiyyətüsseyflərdən [qırılmayıb qalanlardan] yeddi ev bir güvəcə möhtac olmuşlardır. Artıq hər bir yerdən ümidləri kəsilmiş, şan və şövkətlərini qaib edib xaki-məzəllətə [zillət torpağına] düşmüşlər. Hakimiyyət dövrlərini xatirə gətirib, əsəfxan olurlardı [təəssüf edirdilər], əsarət təzyiqatını görüb heyrətə düşürldi.

Böylə təhəmmülfərsə vüquata [dözülməz hadisələrə] təsadüf edən Taliblər, Nəsirlər, Məcmudlar, Nəbilər:

Urus gəldi, ölkələrə bay oldu,
Aləm ona tabe oldu, ray oldu,
İslam itdi ortalıqda zay (zaye) oldu,
Böyük Allah, rəhm et bizə, çarə qıl.

kimi oxşamalarla yaralı ürəkləri dağdar edirlərdi. Müdhiş rus çarlığı isə böylə oxşamalarla da təsəli-lyab olmağımıza imkan buraxmayırdı. Şiddətli cəzalar ehdas [icad] edirdi. Lakin müdhiş şikəncələr [işkəncələr], fəci edamlar, odlu talanlar, müsibətli sürgünlər heç bir azərbaycanlıni susdurammadı. Həman həbsxanalardan siyasiyyunumuzun **“Azərbaycan istiqlalı”** alınacaq sədələri, xaricdən şairlərin:

Özünü hifzə qadir olmayan səngi-məlamətdən
Utanmazmı vurur dəm səhmü sövlətdən, sələbətdən?
Bu gün “Şah məscidi”ylə “Xan evi”, “Qız qal’ası” əlhaq
Birər fəryadi-ibrətdir təvarixi-səadətdən

nəşidələri [nəğmələri, təranələri] ilə;

Gəl ey gözü vətəndə qalan Hüseynqulu xan,
Sülaləsinə nəzərdən salan Hüseynqulu xan
kimi istiqlalpərəstanə nəvaları əflaka əksəndəz olurdu [göyə ucalırdı, səmada əks-səda verirdi]. Nəhayət müəssir [təsiri] nəvalarımız, atəşin fəryadlarımız nəticəsiz qalmadı, **“Azərbaycan istiqlalı”** yolunda bir əsr bundan əqdəm verdiyimiz qurbanları keçən sənə də təkrarən verdik. Müdhiş bir qırğına məruz qaldıq, öylə müdhiş qırğın ki, tarix səhifələrində “fəci Mart qırğını” ünvanı ilə səbt [qeyd] edildi.

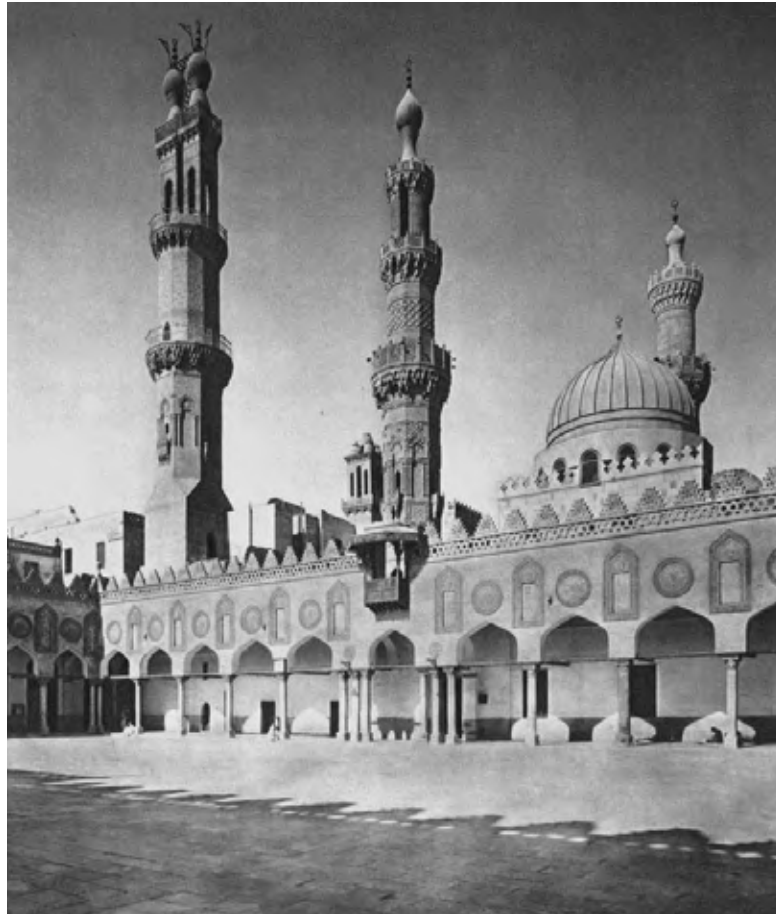
Əvət, qurbanlar verdik. Fəqət istədiyimizi tamamilə aldıq, pək də qəhrəmanlıq, fədakarlıqla aldıq. O aldığımız şey həman bu bir ilin içində müvəffəqiyyəti-tammə ilə ağır və olduqca müşkül imtahanlar verən **“Azərbaycan istiqlalı”** və din düşməni və qan düşmənlərimizin gözləri önündə təməvvüc edən [dalğalanan] müzəffər bayrağımızdır ki, bu gün onları başımız və canımız ilə təqdir və təqdis edirik [müqəddəs tuturuq]. Cənabi-Haqqın əvn[ü] inayəti [köməyi və mərhəməti] ilə bu ədalətsüar bayrağımızın yalnız Azərbaycan deyil, get-gedə Japon sularından Norveç dağlarına, Buzlu dənizdən Tibet yaylağına, Pekindən Vyana hasarlarına qədər kölgə salacağına, 25.300.000 mürəbbe kilometro [kvadrat kilometr] torpaqla 56 milyon saf türk irqli nüfusa göstərdiyi projələr səbəbilə hakim olacağına ümid və qeyrət edirik.

28 Mayıs 1919

Ə. Müznib

İSLAM SƏNAYEYİ-MEMARİYYƏSİNDƏN CAMEÜL-ƏZHƏR

Cameül-Əzhər ibtida [əvvəla] qərbdə, sonra Misir, Şam və Hicazda hicrətin 267-ci sənəsindən 567-nci sənəsinədək 270 sənə hökumət sürən müluki-Fatimiyyunun dördüncüsü Müiz Lidinillahın sərdarı Cövhər Qaid tərəfindən 359-da başlanıb 361-də tamam olmuşdur.

Bu bina ibtidada [əvvəlcə] came olmuşsa da, içində tədris başlanıldığından, 378-də mədrəsə şəklinə qonulmuşdur. Bu mədrəsədə ülumi-ərəbiyyə və diniyyə, elmi-kəlam, elmi-tibb, elmi-hüquq, elmi-heyət [astronomiya], riyaziyyat, təvərix və sair bunlar kimi mühüm elmlər tədris edildiyindən dolayı, adətən Misir ölkəsində böyük və məşhur bir darülfünun [universitet] hökmünə keçmiş, aləmi-islam üçün pək böyük üləma və füqəha [fiqh alimləri, islam hüququ alimləri] yetişdirmişdir. Orada daimiyyətlə 400 müəllim, 11 min tələbə tədris və təhsilə davam edirlər. Bəzən 12 min olduğu da mətbuatda görülmüşdür.

Bu came ərəb tərzi-memariyyəsində tikilmiş, geniş və mükəmməl havlısı [həyəti], müsənnə və müzəyyən [sənətkarlıqla işlənmiş və bəzəkli], həriyy [layiqli, dəyərlili], mətin, yüksək və olduqca zərif kəmərləri, porfir, qranit və mərmərdən 380 dənə bəzəkli sütunları, ağıla heyrət verəcək dərəcədə qayət münəqqəş [naxışlı] sütun başlıqları vardır. Lakin 702-də zəlzələdən dağılmış isə də, Əmir Salar və sonra Nəsrəddin Kalavun tərəfindən təcdid olunmuşdur [bərpa edilmişdir].

**AZƏRBAYCANIN
MƏŞHUR ƏDİBLƏRİNDƏN
MƏRHUM HAŞİM BƏY
VƏZİROVUN
TƏRCÜMEYİ-HALI**

Bu gün hər kəsin tərəfindən fəaliyyəti təqdir edilib, rəhmət ilə yad olunan möhtərəm ədibimiz Haşim bəy Vəzirov hicrətin 1286, miladın 1868-nci sənəsində Şuşa şəhərində doğulmuş, zamanının ali tərbiyə görmüşlərindən məhsub olan [hesab olunan] atası Mir İmanın təhti-tərbiyəsində [tərbiyəsi altında] olmuşdur. Atası 1880-nci sənədə vəfat edib, on iki yaşında yetim qalmış isə də, anası dəxi ali xanədana mənsub və tərbiyə üsuluna kamalınca bələd olduğundan, mərhum Haşim bəyin ibtidai tərbiyəsində qüsurlar göstərməmişdir.

Mərhum ən əvvəl Qarabağın mərkəzi ədd [hesab] olunan Şuşa şəhərində Molla Həmid və Mirzə Əli nam müdərrişlərdən [müəllimlərdən] türkcə, farsca və bir qədər də ərəbcə dərs almış, sonra hökumət tərəfindən açılmış şəhər məktəbinə qəbul edilmiş, fitri zəka və qərihəsi [istedadı], hümməti və qeyrəti sayəsində məzkur [deyilən] məktəbdən birinci dərəcədə ikmal edənlərlə [bitirənlərlə] bərabər çıxmışdır.

Şuşa məktəbini bitirdikdən sonra, İrəvan Darülmüəllimininə [Pedaqoji Seminariyasına] qəbul olunmuşdur. Bir qəç sənənin zərfində əsla fütür izhar etməyərək [usanmayaraq], oranı da müvəffəqiyyəti-tammə ilə bitirmiş; zamanının müəllimlərinə şövq və həmiyyət verəcək dərəcədə müəllimlik ixtiyarını əldə etmişdir.

Darülmüəllimini bitirdikdən sonra müəllimliyə başlamış, tam on doqquz sənə İrəvan vilayətində

Böyük Vedində, Cavanşir qəzasındakı Göynük qərvəsində [kəndində] və yenə Cavanşir qəzasında Bərdədəki məktəbdə gah müəllimlik, gah nazirlik vəzifəsini ifa etmişdir.

Nəhayət, məxlu [taxtdan salınmış] İkinci Nikolayın cülusu [taxta çıxması] münasibəti ilə Şuşa şəhərində müsəlmanlar tərəfindən təsis olunan iki müsəlmani-rusi məktəblərinin nazirliyinə dəvət olunmuşdur. Mərhum məzkur məktəbdə ruscaya, xüsusən türk və fars dillərinə dara [vəqif], qabil və geniş məlumat[ı] oxumuşlar yetişdirmişdir ki, bu gün onlar mərhumun ustadlığı sayəsində həyat və məişətlərini təmin edən vəzifələrlə müvəzzəfdirlər [vəzifələr tuturlar].

Haşım bəy yalnız müəllimlik və nazirlikdə çalışmağa iktifa edib [kifayətlənib], guya kəndi nəzərinə o vəzifələr yüngül imiş kimi, istirahət etməmiş, arasına “Müsəlləm” imzasıyla “Kaspi” qəzetəsində Azərbaycan türklərinin ehtiyacına dair elmi və ictimai məqalələr yazmış, yazılarında mənsub olduğu millətin nöqsanat və islahatını göstərdiyi kimi, ətrafdan edilən müfəttinə [fitnəkarca] hücumları müdafiə, milli və dini mənafeyini mühafizə etmişdir.

Şuşa Bələdiyyə İdarəsində qılsını olduğu zamanda əcnəbi ünsürün türklər üzərinə ayaq basmasına, əksəriyyət qazanıb qalibiyyət qazanmasına daima qarşı durmuş, öylə dairələrdə ədalətsizliyin zühuruna şiddətlə mümaniyət [maneyçilik] göstərmişdir. Zətən mərhumda böylə duyğular xeyli qüvvətli idi. Hətta Göynük qərvəsindəki məktəbdən çıxmasına həman adəti mövcubincə [adətinə görə] bir zalım yüzbaşının zülümünə qarşı durması səbəb olmuşdur. Bir neçə dəfə də həbs və təbid edilmişdir [sürgün edilmişdir].

1904-1905-nci sənədə vüqu bulan müsəlman-erməni iğtişaşında göstərdiyi fəaliyyət, ibraz etdiyi xidmətlər daha böyükdür. Qarabağda vüqu bulan qanlı və olduqca dəhşətli məzalimin günahını müsəlmanlar üzərinə yükləyən müfsidlərə [fitnəkarlara] qarşı durmuş; müsəlmanları daima hökumət indində [nəzdində] və əfkari-ümumiyyət [ictimaiyyət] nəzərində təqsirsiz göstərməyə qeyrət etmiş, dilsiz və avam milləti haqsız təcavüzlərdən və ağır cəzələrdən xilasa dili və qələmi ilə çalışmış, məqsədinə müvəffəq olmuşdur.

O vaxtlarda müsəlman-erməni münasibətini [münasibətlərini] islahlı bir yola qoymaq üçün Qafqaz hökuməti tərəfindən məmur edilən general Taka-

yaşvilinin hüzurunda əhali ümumən ictimai etdiyi [toplaşdığı] halda, müsəlmanları müdafiə etmək üçün mənidər [mənalı] və olduqca şiddətli bir nitq irad edərək [söyləyərək], tam mənasıyla məntiqə mütabiq [uyğun] və ümumiyyətin hali-fəlakətiştimalına [fəlakətli halına] müvafiq olduğundan, hədəfə isabət etmiş [hədəfə dəymiş] və Qarabağ müsəlmanlarının hökumət nəzərində müqəssir deyil, başabaş haqsız və yersiz fəlakətə uğradıqları və həmişə əmn [əmin-amanlıq], asayiş tərəfdarı olduqları vüzuhiyyə [aşkar surətdə] bilinmişdir. Hətta nitqinin ortasında “Vəə-tiullahə vəətiurrəsulə” əyeyi-şərifəsini öylə şərh və təfsir etmiş ki, general fəvqəladə məmnun olduğundan, nitqinin tamamilə yazılıb ona verilməsini rica etmişdir.

Mərhumun məzkur iğtişaşda göstərdiyi yararlığı çəkəmməyən həriflər həsədini unudammayaraq, əlindən danos danos üstündən verilmiş, nəhayət, bir tərəfdən danosların verilməsi, digər tərəfdən siyasəti-tədbirin [idarəçilik siyasətinin] dəyişilməsindən dolayı, Qarabağı dəhşətli top atəşi ilə alt-üst edən Qalaşapov tərəfindən beş il Stavropol şəhərinə təbid edilmişdir.

Sürgündən qayıtdıqdan sonra Bakıda ədibi-məşhur Əhməd bəy Ağayev cənablarının müdiriyyəti və maarifpərvər İsa bəy Aşurbəyli cənablarının nəşirliyi ilə nəşr olunan “İrşad” qəzetəsində “Seyid Haşım” imzasıyla məqalələr yazmış, ələlittifaq [bəzən] mümaileyh [adı çəkilən şəxs] səyahətə çıxdıqda, yerində müdirlik vəzifəsini ifa etmişdir.

Mətbuat aləmində ehraz etdiyi [qazandığı] mövqeyin saiqəsilə [sövbüylə] qəzetədən ayrılmaq istəmədiyindən, 1907-də “Tazə həyat” adlı qəzetənin nəşrinə müvəffəq olmuş isə də, istədiyi kim idarə olunmadığından qapanması mərhum üçün bir tövfiqi-cəbri [məcburiyyət] olmuşdur. Nəhayət “İttifaq”, “Səda”, “Sədayi-haqq” və “Sədayi-Qafqaz” adlarında türkcə qəzetə, “Kavkazets” namında rusca bir qəzetə, “Məzəli” adlı gülgü məcmuəsi nəşr etmişdir və məzkur qəzetələrin çoxu hökumət tərəfindən dayandırılmışdır.

Mərhum Haşım bəy Bakıda təsis olunan cəmiyyətlərin, ictimaların həpsində iştirak etməklə bərabər, zeyldə mündəric [aşağıda yazılan] əsərləri dəxi mərhum tərəfindən qələmə alınmışdır:

“Məktəb tərbiyəsi”, “Cinlər və şeytanlar barəsində” rusca, “Döymə qapımı, döyərlər qapını”, “Evlənmək su içmək deyil”, “Xan-xan” nam türkcə

komediyaları, “Otello”, “Çoxarvadlılıq”, “Seli” pye-salarını ruscadan tərcümə və nəşr etmişdir.

Nə çarə ki, nəzərində əla ilə ədnanın [uca ilə alçağın] fərqi olmayan əcəl, Haşım bəy kimi yorulmaq bilməyən möhtərəm bir zatı [şəxsi] amansız çəngəlinə [caynağına] düçar etmiş, 1334-də rəbiül-axirin 15-ndə (1916-da fevralın 4-ndə) dari-fənadan dari-bəqaya irtihal eyləmişdir [fanilik evindən əbədiyyət evinə köçmüşdür].

Mərhumun təşeyi-cənazəsində [cənazəsinin yola salınmasında] Bakının bütün əyanı, əşrafı, üləma və sadəti [alimləri və seydiləri], avam sinifi və bir dəstə mütəəllimlər [şagirdlər] iştirak etmişlər. Mafəsi üzərində cəmiyyətlərin, mütəəllimlərin, qəzetə idarələrinin tərəfindən yazılı lentalar salınmış, hər soqaqda və dəfni əsnasında nitqlər söylənmişdir.

Bundan əlavə, Bakıda cəridə və məcəllələr [qəzetə və jurnallar] mərhumun vəfatı münasibətilə fəqət mərhuma aid mündəricat ilə təb [çap] və nəşr edilmiş, bilxassə Azərbaycan şairləri Əliabbas Müznib, Əbdülxaliq Cənnəti, Seyyid Zərgər, Bədrəddin Əlhüseyni, mərhum Mikayıl Seydi və Əmin Abid tərəflərindən ruhuna ithaf olaraq əşar [şeyrlər] yazılmışdır.

Haşım bəy ciddi məqalə yazmaqda nə qədər mahir isə, bir o qədər də məzhəkə yazmaqda ustad idi. Açıq-açığına yaza bilməyəcək vəqələri münasib əlfaz [sözlər], məramı anladacaq kəlmələr ilə öylə təsvir və tərtib edirdi ki, hər bir oxucu istər avam, istər oxumuş olsun, tamamilə anlardı və yazmış olduğu “kefim gələndə”lər isə bu iddiamızın müs-bət dəlillərindəndir.

Mümaileyh təbiəti-şəriyyəyə dəxi malik idi. Əşara olan meyli, marağı daha mafövq [üstün] idi. Azərbaycan ölkəsində görülən, gərək türkcə, gərək farsca və ərəbcə əşar və mənzumələrin həpsini hifzən bilirdi. Kəndisi də ara-sıra əşar yazırdı. Fəqət inşad etdiyi [yazdığı] mənzumələrin əksəri qeyri-ciddidir.

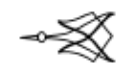
Ciddi əşarından yalnız həbsxanada yazdığı: Təbiblər hanı bu dərdə çarə qılğaylar Əlac illəti-məfluki-zarə qılğaylar mətləli uzun bir şikayətnaməsi vardır.

Qəzetə nəşr etdiyi zamanda yazdıqları demək olar ki, tamamilə məzhəkə, qeyri-ciddi və təhzil olunmuş nəzmlərdən ibarətdir. Fəqət Birinci Duma-

nın dağılması münasibətilə Hafizin:

Əla ya eyyühəs-saqi ədir kə'sə və nəvliha mətləli qəzəlincə təbdilən [dəyişdirərək] yazmış oldu-ğu nəzirə mənzuməsindən bir parça nəql etməklə iktifa edirik:

Əla ya eyyühəl-katib dağıldı Dum bir ayılha Çevir sükkənini bir ayrı səmtə olma qafilha.

ƏDƏBİYYAT

ANNƏMƏ

Nə yenə böylə bir məlal içrə,
Annəcan durmusan xəyal içrə?

Yenə düşmüşmü yadına vətənin?
Könlünü dərdləndirirmisən?

Görmək istərmisən vətən gülünü?
Dinləmək istədinmi bül-bülünü?

Bən də sən tək xəyalə daldım isə,
Vətənə doğru azim oldum isə,

Vətəni görcək olmadım xürrəm,
Daha da artdı dildəki qüssəm...

Üzümə gülmədi yücə dağlar,
Hər tərəf sanki yaş töküb ağlar.

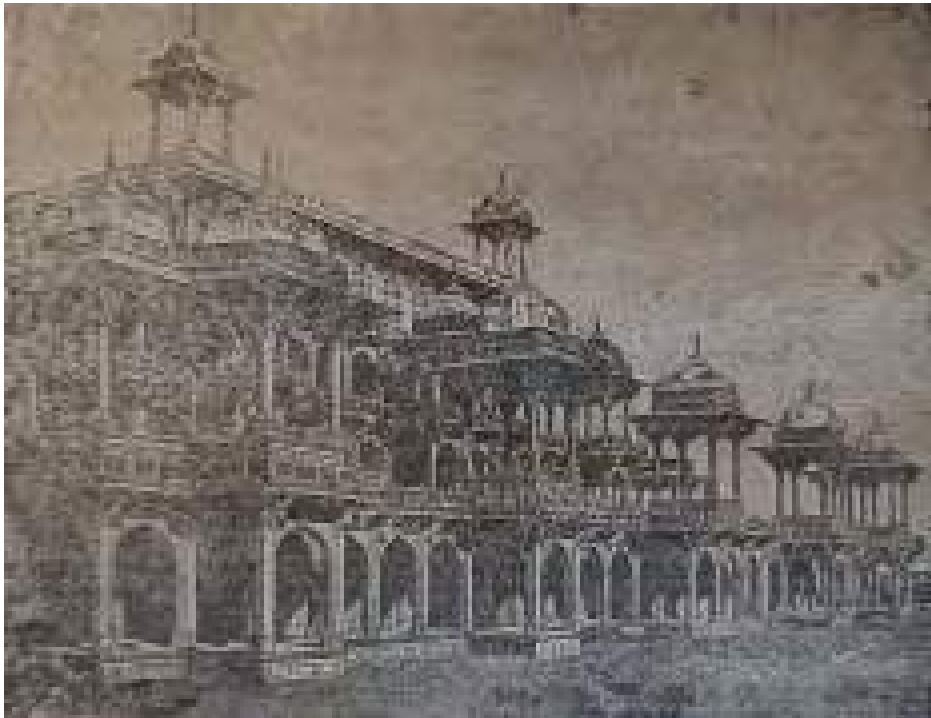
Yoxdur imdi o gördüyün gülşən,
Vətənin olmuş iştə beytülhəzən.

Boş qoyub köyləri qaçıb insan,
Sanki səhradır ol gözəl Şirvan.

Tarlalar içrə yox əkinçiləri,
Boylu sünbüllərin biçinçiləri.

Yel vurarkən zərif sünbüllər

San həzin səslə sahibin səslər. Xanələr həp qaraya batmışlar, Yiyələr topraq içrə yatmışlar. Qanlı düşmən kəsib, yaxıb buraxıb, Dopdolu küçələrlə qanlar axıb. Məscidi atəşə edib suzan, Vətəni topla eyləmiş viran. Atasız, annəsiz yetim bir uşaq, Yedi sinnində əl-ayağı ufaq,	Günüz ikən gəzib xərəbələri, Ahü əfqanla odlayır ciyəri. Yox bir insan oğul deyib çağıra, Yox yeri kim gedib də rahat ola. Söylədikdə atam-anam yoxdur, Əmican qorxuram qaranlıqdır, Burada bir məkan verin uyuyum, Bilmədim kim, cavab ona nə deyim. <i>Camo Cəbrayıl</i>
---	--

Hindustanda 305 sənə hökumətləri davam edən Ali-Teymur dövlətinin üçün-cüsü və hicrətin 963-ndən 114-dədək ədalət və məharətlə hökumət sürən böyük türk hökmdarı məşhur Cəlaləddin Əkbər şahın türbəsidir. Aqra şəhərində İskəndəriyyə qəryəsindədir.

Bu türbə mərhumun oğlu Səlim şah tərəfindən bina edilmiş isə də, nəvəsi Şah Cahanın zamanında tamam olmuşdur. Geniş bir meydanın ortasında hər bir yeri mərmərdən tikilmiş və minlərcə sütunları havidir [ehtiva edir]. Türbənin yuxarı mərtəbəsindən görülən köşk Əkbər şahın məqbərəsidir. Sənəti-memari[yyə]cə insana heyrət verəcək dərəcədə nəfis və möhkəmdir.

Məşhur bəstəkar və musiqişünas Zülfüqar bəy Hacıbəyli cənabları tərəfindən 28 Mayıda “Azərbaycan istiqlalı” bayramı günündə oxunmaq üçün yazılmış	AZƏRBAYCAN TÜRK MÜMƏSSİLLƏRİNDƏN ABBAS MİRZƏ ŞƏRİFZADƏNİN TƏRCÜMEYİ-HALI
 TƏZƏ MİLLİ MARŞDIR 	Abbas Mirzə 1893-də martın 9-nda Şamaxı şəhərində doğulmuş, 2 yaşında ikən valideyni ilə bərabər Bakıya köçmüşlər. Burada 1903-də 21 sentyabrda ikinci Müsəlmani-rusi məktəbinə girmiş, 1906-da tamam eyləmişdir. Təhsilini ikmal etmək üçün Üçüncü Aleksandr məktəbinə qəbul olunmuş isə də, vücuduna tari olan [üz verən] xəstəlikdən dolayı doktorların savabdidə [tövsiyəsi] ilə məktəbi tərk etməyə məcbur olmuşdur.
Biz bir millətiz – dinimiz qəvi Özümüz islam, adımız cəli	2
Canımızı din yolunda fəda edəriz Vətən, millət, namus üçün qanlar tökəriz	2
Şanlıyız, şanlıyız – elimiz Turan Vətənimiz isə – Azərbaycan	2
Ey əziz vətən! Dəf’i-düşməyə hazırız bu gün Əldə zülfüqar ərseyi-cəngə hazırız bu gün	2
Haydı qardaş! Türk övladı, çağır Allah Get, get, get, get iləri Yigit ərlər; qəzənfərlər! Arş iləri, arş, arş, arş	2
Azərbaycanın gənc şairələrindən Xədicə xanımın ilk dəfə olaraq yazdığı və “Övraqi-nəfisə”yə hədiyyə hədiyyə etdiyi təraneyi-vətənpərvəranəsidir.	
ƏSGƏRYİĞDI MÜNASİBƏTİLƏ OĞULSUZ BİR QADININ DİLİNDƏN	
İlahi, netmiş idim vermədin bana övlad Qoşaydım indi bu əsgərlərə, olaydım şad Xoşa o madərə kim, əsgər olmuş övladı Həmişə hörmət ilə yad olur onun adı Bənim də olsa yaqin bircə əsgər övladım Cahan içində qalardı həmişəlik adım Həmişə əsgər anasına fəxrdir layiq Nedim ki, bilməmiş Allah bəni ona layiq Çəkinməyin, analar, böylə bir səadətdən Bununla qurtarıq işdə hər fəlakətdən	

tyorlar ittifaqını təsis etmiş və dər-əqəb [bunun arxasınca] məzkur ittifaqın adıyla bir çox dramalar mövqeyi-tamaşaya qoymuş və dramanı ehya etmək [diriltmək, canlandırmaq; ucaltmaq] üçün eyni zamanda bir də Dram məktəbi güşad etmişdir [açmışdır]. Məzkur məktəbdə otuza qədər təhsildə davam edənlər var idi.

Fəci [faciəli] Mart qırğınının sonra bir qaç mü-məssil [aktyor] arxadaşlarıyla Rusiyaya – Hacı-Tərxan [Həştərxan] şəhərinə əzimet etmiş [getmiş], orada bir müddət opera, operetta və dram tamaşaları gös-tərmişdir.

Əlhal [hal-hazırda] Hacıbəyli Qardaşlarının müdi-riyyətinə rejissorluq vəzifəsiylə müvəzzəfdir [vəzi-fəsi daşıyır].

Abbas Mirzə əfəndi sinnən [yaşca] cavan olsa da, təbiətən dünyagörmüş bir ixtiyar kimi bütün hər-rəkət-səkənətində [hərəkətlərində, oturub-durmasında] təmkinli, vüqarlı bir üsluba malikdir. Kəndisində olan istedad bu qədər kifayət edər ki, mümaileyh əfəndi varlığı ilə Hüseyn Ərəblinski kimi müqtədir bir aktyorumuzun buraxdığı açıqlığı örtüləyir. Öh-dəsinə Hüseyn Ərəblinskinin qəbul etdiyi “Nadir şah Əfşar”, “Trablis müharibəsində”, “Quldur Ra-miz”, “Ağa Məhəmməd şah Qacar”, “Gaveyi-ahən-gər” kimi ağır rolları pək mahiranə, pək üstadanə bir tərzdə ifa edir. İddiamızı təyid [təsdiq] edən dələildən [dəlillərdən] biri də Hüseyn Ərəblinskinin hali-həyatında öhdəsinə verilən müdiriyyətin baş rejissorluğunu bu gün Abbas Mirzə dolayısıyla ifa edir və ümumiyyətin təqdiranə alqışlarına məzhər [nail] olur.

**RÖVŞƏN BƏY MUSTAFA
OĞLU ƏFƏNDİZADƏ**

1884-də 31 dekabrda Şəki şəhərində doğulub, ilk təhsilə Şəki ibtidai müsəlmani-rusi məktəbdə başlamış, 1896-da Şəki rüşdiyyəsinə girmişdir. Məzkur [deyilən] məktəbi əla dərəcədə bitirdikdən sonra, 1901-də Bakı Sənaye məktəbinə daxil olmuş isə də, ancaq iki sənə davam edib, 1904-də mü-əllimliyə süluk etmişdir [daxil olmuşdur]. İlk müəllim-liyi Şəki ibtidai məktəbində başlamışdır.

Məzkur məktəbdə həm müəllim, həm də nazir olmaqdan maəda [başqa], milli və ictimai işlərə də qarışdığından, Gəncə əsgəri valisi tərəfindən Qaf-qaziyaan tərdi [qovulması] haqqında əmr sadir olmuş [verilmiş] isə də, mərhum Şeyxülislam Pişna-mazzadə və Ələkbər Rəfibəyov cənablarının təşəb-büsatıyla əqim [nəticəsiz] buraxılmışdır.

Sonra bir sənə də Qazax mahalında müəllim

olub, 1908-də Tiflis şəhərində müəllim təyin olun-muşdur. Eyni zamanda xeyriyyə işlərində, dram cəmiyyətlərində və sair milli xidmətəda hər daima bulunmuşdur. Dəhşətli Cahən hərbinin nəticəyi-məşumu [nəhs, uğursuz nəticəsi] olaraq Tiflisə gətirilən türk üsərası [əsirləri] əfrad [və] zabitanı [əsgər və zabitləri] haqqında təshilat vücuda gətirmək [vəziyyət-lərini yüngülləşdirmək] üçün fəvqəladə çalışmışdır. Xain və alçaq əllərin vurub dağıtdığı türk yavrularını xris-tian evlərindən bir yerə toplamaq üçün yapılan darüleytəmin [yetimxananın] təsisində iştirak etmiş və qaçqınlar baş vəkili Xosrov Paşa Sultanov cənab-larının təklifi ilə bütün cəbhələri, Qarakilsə və Qars-dan tutmuş İrəvan və Gümrüyə qədər şəhərləri, qəsəbələri, köyləri, qışlaları və xristian evlərini dö-nüb-dolaşaraq bulduğu yetimləri min məşəqqətlə toplayıb gətirmişdir.

İnqilabdan sonra Tiflis Milli Komitəsində, Ev icraiyyə Komitəsində, və bə'd [və sonra] Qafqaz Şurayi-Hərbiyyəsinə əza [üzv] bulunmaqla böyük Türkiyə hökumətinə bu fəlakətləri məruzədə bu-lunmaq üçün məzkur Şura tərəfindən göndərilən heyətlə bərabər Batum, sonra İstanbula getmiş, Xirqeyi-səadət mərasimində isbatı-vücut [iştirak] etməklə bərabər, övdəti-hümayunda güzərgahi-şahanədə [saraya qayıdarkən padşahın yolu üstündə] bu-lunub, mərhum Məhməd şah həzrətləri tərəfindən hüzura qəbul buyurulduqda, atiyədəki [aşağıdakı] ərzi-halda bulunmuşdur:

“Şövkətli xaqanımlı! Qafqaziya türkləri didari-hümayunuza [mübarək üzünüə] müştəqırlar. On-lar bu tacü taxtın pək xalis övladlarıdır. Hissiy-yati-sədaqətimizi lütfən [qəbul] buyurunuz. Böyük Allah sayeyi-səltənətinizi [səltənətinizin kölgəsini] üzə-rimizdən əskik etməsin, əfəndimiz.”

Tərəfi-əşrəfi-xilafətpənahidən [xilafətin pənahı olan şərəfətli padşah tərəfindən] şu təltifatla təsirr buyurul-muşdur [sevindirilmişdir]: “Siz də, biz də həmdiniz, həmirqiz. Bu günlərə nailiyyətimizdən dolayı sizi də, bizi də bəxtiyar ədd [hesab] eylər və həpimizi təbrik edərim. Görüşdüyümüzə məhzuz [məmnun] oldum.” (“Tənin”, 3429)

Mümaileyh əfəndi İstanbulda ikən Qafqaziyaada erməni komitələrinin hərbdən əvvəl və sonra amal və hərəkəti-ixtilaliyyələrinə və yapıqları məzalimə aid bir müxtirə [yaddaş kitabı] tərtib etmişdir. Öv-dətindən [qayıdandan] sonra Tiflisdəki məmuriy-yətini tərk edib və Azərbaycanın paytaxtı Bakıda ibtidada müəllimliyə girmiş isə də, son aylarda Hacıbəyli Qardaşları müdiriyyətinə mübaşir [idaraçı] təyin edilməklə, hala türk səhnəsinə xidmət etmək-dədir.

ELAN

Məcmuəmizin nəşriyyatı bəha qiymətə başa gəlməsindən dolayı, bu gündən etibarən hər nömrəsi

Bakıda 10 rublə, sair şəhərlərdə 12 rublədir.

Məcmuəmizə ədəbiyyat, sənayeyi-nəfisəyə dair yazılan məqalələr qəbul olu-nur. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.	Abonə şəraiti: Bakı üçün: Bir nüsxəsi 10 rublə Qeyri şəhərlər üçün: Bir nüsxəsi 12 rublə	Məcmuəmizə dair müsahi-bat üçün idarəmiz açıqdır: şəhər saat 12-dən birə qədər. Məhəlli-idarə: Bakı, Qubernski küçədə 43/45 nömrəli evdə.
--	---	--

Bu mövsümdə axırncı opera və operetta və drama tamaşaları

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ TEATROSUNDA

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti

Çaharşənbə günü şabanül-müəzzəm ayının 27-ndə (Mayın 28-ndə)

Azərbaycan İstiqlalı Bayramı münasibətilə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

“Leyli və Məcnun” operası və **“Azərbaycan”** faciəsi

Cümə günü şabanül-müəzzəm ayının 29-nda (mayın 30-nda)

teatro mövsümü bağlanmaq münasibətilə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

“Aşıq Qərib”

operası. Böyük musiqi orkestri, qızlar və oğlanlar xoru.

Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti

Qiyməti 10 manat

19

19

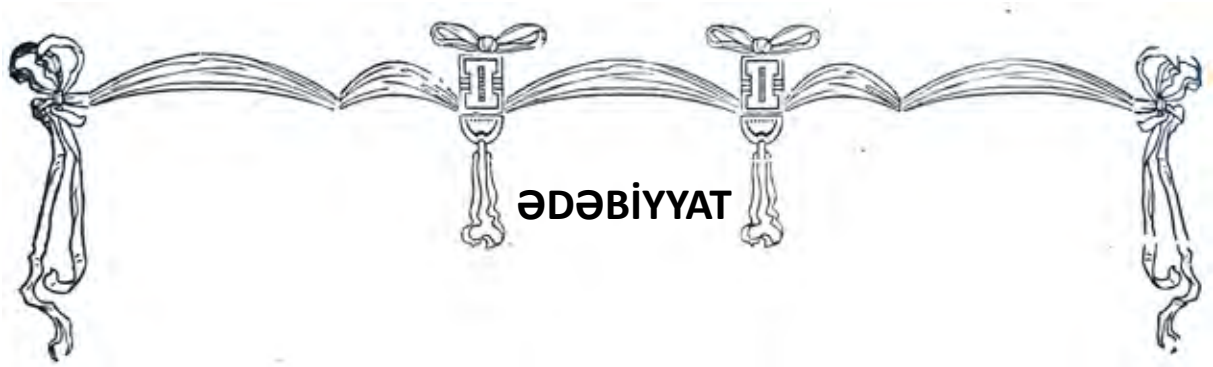
Elektrik "Novruz" mətbəəsi

ÖVƏRƏLƏN-ŞƏFƏLƏN

Düşənbə 1 şəvvalül-mükərrəm sənə 1327

30 iyun 1919

Vəqta ki, şəfəq olur nümayan
Sislər dağılır, gedir o zülmət
Hər yerdə əyan olub tərəvət
Şəb üfqə qədər olur şitaban
*

Güllər yenidən təbəssüm eylər
Hər bir tərəfi gurultu qaplar
Ənhər həzin-həzin çağıldar
Yek-digərə mümkünat söylər:
*

Mər'ada quzu, ağacda bülbül
Səhrada da mövceyi-nəsaim
Çaylar, dərələr, bütün qəvaim
Bir şivə ilə edər təqəhqül
*

Dağlar, təpələr, issiz bayırlar
Qırlar, ovalar olur pür-avaz
Hər şey nəvəhata eylər ağaz
Müstəğraqi-vəcd olur çayrlar
*

Əfkar o zaman edər təali
Örtər nəzəri pəri-təbiət
Parlar aradan ziyayi-xilqət
İşlər o həqiqətin ləali
*

Ayineyi-dil olub mücəllə
– Heyrani-kamali-feyzü ürfan –
Bir talibi-haq, zavallı insan
Eylər şu xitabı bi-məhaba
*

(Həqiqətə)
Ey cuyi-füyuz, ey həqiqət
Hər müşkülü həll edən hüdasan
Məbnayi-ədalətü qinasan
Qanuni-mətini-əsləmiyyət
*

Ey ləm'eyi-ibtisari-əşya
Ey töhfeyi-ələmi-maarif
Ey qiblə-nümayi-mərdi-arif
Minhaci-səadəti-bərəya
*

(Qarşısındakı üfq-i-siminə)

Ey üfq-i-bədaye-aşıyanə

Şu rəngi-qəribü lacivərdi

Bu mənzərəyi-behiş-nəvərdi

Tabi-əbədimi, canmı, ya nə?

*

(Qarşısındakı parlayan dənizə)

Ruha veriyor qərib təbəssür

Şu bəhri-əmiq, şu şanlı girdab

Dalsam içinə misali-mürğab

Əmvac ilə eyləsəm təsəttür

*

(Göyə baxaraq)

Ey günbədi-ülviyyi-səradiq

Tabi-əbədiyyəti-ilahi

Ey bəhri-kamali-bitənahi

Ey nəşvə-fəzay-i-kövni-lahi

*

Ey əncümi-kəhkəşani-ələ

Ey mahi-həzini-şöləgüstər

Ey şəşəəli yeganə əxtər

Söylə, nə bu aləmi müəlla?

*

(Çəmənə və güşayişi-səhəri seyr edərkən)

Ey səhni-çəmən, səfəli qırlar

Ey aləmi-nükhət-aşıyanə

Ey dəbdəbəli nigar-xanə

Cənnətmi nədir bu tatlı yerlər?

*

Ey vaxti-səhər, cahani-sevda

Ey xəndeyi-kövkəbi-müəyyəd

Ey nüsxeyi-qüdrəti-müvəhhəd

Etdin bəni feyzin ilə ehyə

*

(İçində bulunduğu bağçanı, ətrafındakı

bədayeyi-təbiyyəni heyərlə tamaşa əsnasında)

Hər türfə nihəl bir müəmma

Qabil deyil inkişafı həlli

Könlüm buluyor bu an təcəlli

Sanki oluyor qərini-ibqa

*

Ey tatlı kitabı kainatın

Heyran oluyor mütalinin

Müğləq nə qədər də bax zəminin

Ən müşkülü məbhəsi-nükatın

*

Amma ki zəka, o feyzi-Rəhman

Pürnəşə olub lətaifindən

Çox şeylər oxur səhaifindən

Hər cüz'ünə der cahani-ürfan

*

Ey dəftəri-əbdeyi-bədaye

Xəttin cəzəbatı-feyzi-lahut

Ləfzin ləməati-mehri-nasut

Hər nöqtə birər şəhabı-sate

*

Sahəndə əyan liqayi-canan

Hər bir vərəqin lisani-tövhid

Nəfxən nəməti-feyzi-cavid

Nəşən əsəri-qərami-Sübhan

*

Sən bargəhi-təcəlliatsan

Ah! Sırrinə olmayımmı agah?

Gülbangi-xiramın Allah Allah

Sən cəlvəgəhi-lədünniatsan

Kilisli M. Rifat

FƏXRİ-KAINAT RƏSULUN MİSİR HÖKMDARI MÜQƏVQİSƏ YAZDIĞI MƏKTUB

Osman raziallahu-ənhin [Allah ondan razı olsun] xətti-şərifylə hicrətin yeddinci ilində Roma imperatoru tərəfindən Misirdə valilik edən Müqəvqisə kufi xətti ilə ərəb dilində yazılıb və Peyğəmbərimiz həzrətlərinin möhri-mübarəkiylə müzəyyən olunmuş [bəzənmiş] namənin eynidir. Bəyaz (ağ) xətlər ilə yazılmış olan ibarələr də həman mübarək namənin ibarətidir [ibarələridir, sözləridir] ki, kufi xəttindən təliq xəttinə təbdil olunmuşdur [çevrilmişdir]. Bu mübarək namənin əslini Osmanlı hökmdarlarından Sultan Əbdülməcid Xani-Sani həzrətləri Misirdə qibtələrin üləmalarından

(ruhban) [din xadımlərindən] ələ gətirib, İstanbulda padişahlıq xəzinəsində mövcuddur. Əsl xətti-şərif müruri-əyyam ilə [vaxt ötdükcə] əldən-ələ keçdiyindən bir neçə siyah ləkələrə müsadif olunmuşdur [rast gəlir]. Binaənileyh ləkələr xütuti-şərif üzərində nümayandır [Yəni ləkələr mübarək xətlərin üzərində görünür].

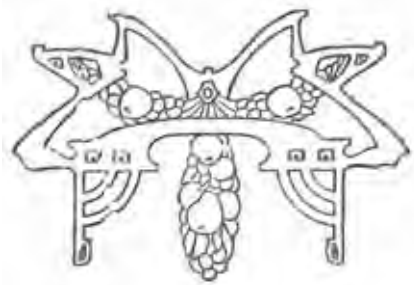
Nameyi-şərifin tərcüməsi

Allahın bəndə və rəsulu Məhəmməd tərəfindən qibtələr valisi Müqəvqisə!

Hidayətə tabe olmuş kimsəyə salam ol-

sun, mən səni islama tərəf çağırıram, islami qəbul et, Allah sənə əcrlər [savab; mükafat] versin. Ey kitab əhlləri! Bizim ilə sizin aranızı aralayan kəlmeyi-tövhidin tərəfinə gəliniz. Mən Allahdan başqasına ibadət etməyirəm və bir şeyi Allaha şəriq qərar verməyirəm. Əgər siz islam[ı]a müşərrəf olmaq istəyirsinizsə, müsəlman olduğunuza şəhadət veriniz.

Mahəmməd Rəsulullah

“Mədəniyyəti-İslamiyyə tarixi”ndə məşhur ədib Corci Zeydanın islamı arasında mövcud musiqi və alatinin icadı barəsində verdiyi məlumat:

MUSIQI

Ərəblər musiqidə bəstələr tənzim və alati-tərəb [şənlik, şadlıq alətləri] icad və emal etməkdə miləli-sairəni [digər millətləri] keçmişlərdi. Fənni-musiqi ərəblərdə pək böyük bir dövr keçirmişdi. Məşhur olduğuna görə ərəblər islamiyyətdən əvvəl sadəgi [sadə, bəsit] və xüşunəti-cahiliyyələrinə [cəhalətlərinin qabalığına] müvafiq bir taqım bəstələrə malik idilər. Bilaxirə [daha sonra] islamiyyətin zühuru ilə rumlar və iranlılar ilə vüqu bulan ixtilatları [əlaqələri, münasibətləri] nəticəsində məzkur [adı çəkilən] millətlərdən sair ülumi-dəxilədən əvvəl musiqini iqtibas etmişlərdi. Çünki bu fənnin iqtibası tərcümə külfətinə möhtac deyildir. Bu iqtibasda bulunan ilk zat [şəxs] Səid bin Mishəc namında gözəl səslə, musiqiyə həvəskar məkkəli bir kölə idi. Əməvilər [dövründə] birinci əsri-hicrinin son sülüsündə [üçdə birində] Abdulla bin Əzzübeyr Kəbənin tərmimatında [bərpasında] bəzi iranlıları istixdam etmiş [işlətmiş] idi. Səid bin Mishəc tərmimat ilə məşğul

olan iranlılardan birinin farisi ilə təğənni etdiyi [oxuduğu] bir şərqi eşidərək nəşvədar olur [nəşələnir] və nəğmələrini dərhal iqtibas edir. Bə'də [sonra] Şam və İrana gedərək əlhani-rumiyyə və farisiyyəni [Bizans və fars təranələrini] öyrənir. Bu əlhan və ənqamdan [təranə və nəğmələrdən] ərəb zövqünə müvafiq gəlməyən şeyləri atar və bu surətlə tərtib etdiyi üsulda təğənniyə başlar. Ərəblərdə bu yolda şərqi söyləyən ilk kimsə bu adam idi, daha sonra zühur edən müğənnilərin cümləsi bu üsuli-təğənnini kəndisindən iqtibas etmişlərdi. Dövləti-islamiyyə sərvət və səfahətdə [əyləncədə, zövqü-səfada] irəlilədikcə, təğənni təkamül və etila bulmaqda [mükəmməlləşməkdə və tərəqqi etməkdə] və müğənnilərin miqdarı da o nisbətdə çoxalmağa idi. Bu cəhətlə Dövləti-Əməviyyənin əvaxiriylə Dövləti-Abbasiyyənin əvəsində [Əməvilər dövlətinin axırları ilə Abbasilər dövlətinin ortalarında] pək çox müğənnilər yetişmiş idi. Erkəklərdən İbn Süreyc, Qəriz, Məbəd, Hakəm əl-Vadi, Füleyc bin Əbilməvra, Siyyat, Nəşid, Ömər əl-Vadi, İbrahim Məvsili, oğlu İshaq və sairə ilə qadınlardan Cəmilə, Həbbabə, Səllamə, Əqilə və sairə o dövrlərdə yetişən ən məşhur müğənni və müğənniyələrdən idilər.

İslam [müsəlmanlar] ülumi-dəxilənin ərəbiyə tərcüməsiylə iştigal etdikləri [məşğul olduqları] zaman, yunanilər ilə hindilərin asari-musiqiyyəsini [musiqiyə dair əsərlərini] o cümlədən ərəbiyə tərcümə etmişlər və bu asarı mütaliə və tədqiqdən sonra yunan və ərəb musiqilərini came [əhatə edən] bir fənni-musiqi [musiqi elmi] vücuda gətirərək, bunu üsul və qəvaiddə [qaydalara] tabe və mədəniyyəti-islamiyyəyə məxsus bir elm şəklinə vəz etmişlərdi [salmışdılar]. Bu elm, o mədəniyyət dövründə zirvəyi-kamala bəliq olmuş [kamillik zirvəsinə çatmış] idi. İslamlar bir çox nəğmələr və musiqi alati [alətləri] icad etmişlərdən maəda [başqa, əlavə], bu fənnə dair bir çox mütəvvəl [geniş] asar da yazmışlardı. Xüləfa [xəlifələr] musiqiyə pək ziyadə əhəmiyyət verdiklərindən, ərbabını [mütəxəssisləri, işi bilənləri] təşviq məqsədilə pək çox paralar sərf edirlərdi. Müğənninin şeir və nəvadiri-ədəbiyyə həfizlərindən [ədəbiyyat incilərini əzbərləyənlərdən] və nəhvü irab [qrammatika və sözlərin məna dərinliyini] bilənlərdən olması şərt idi. Bu cəhətlə Dövləti-Abbasiyyədə müğənnilər, içlərində İbrahim bin İshaq Məvsili və sairə kimi ədəbiyyat və lüğət şöylə dursun, fiqhə [islam hüququnda] dəxi yədi-tula sahibi [dərin məlumatlı] kimsələr bulunmaq üzrə ən güzidə üdəbadan [seçkin ədiblərdən] təşəkkül etmişlər.

Bəziləri də müğənni Zirəb kimi elmi-həyatda [astronomiyada da] məlumatı-vasiə [geniş məlumat] sahibi idilər. Bir çox dəfə xüləfa müğənniləri musiqidə müsabiqəyə dəvət, məharət izhar edənlərə mükafat olmaq üzrə bol maaşlar və cariyələr əhsan edərlərdi. Müğənni İbrahim Məvsili[nin] xəlifə Hədinin dövründə aldığı maaş, ətiyyə [bəxşiş] və ehsanlar və cüftlik iradı [təsərrüfat gəliri] daxil olmaq üzrə 10,000 dirhəm idi.

Müğənni Zirəb İraqdan Əndülüsə müvasilət etdiyi [getdiyi] zaman Əndülüs müluki-Əməviyyə-sindən [Əməvi mülüklərindən] Əbdürrəhman bin Hakəm bizzat istiqbalına [şəxsən qarşılamağa] çıxmış idi. İslam musiqişünasları fənni-musiqiyə daha əvvəl mövcud olmayan bir çox əlhan [əzgilər] idxal etdikləri kimi, təsirdə əmsalı eşidilməmiş digər bir taqım nəğmələr icad etmişlərdi. Rəvayətə görə, öylə əlhan yapmışlardı ki, bunların bəzilərinə qarnı tox olanlar ilə qirbəni hamil səqqalar [su tuluğu daşıyan suçular], bəzilərinə də yan uzananlar oturma-dan və oturanlar ayağa qalxmada təğənni edəm-məzlərdi.

MUSIQI ALATI

Ərəblər alati-musiqinin əksərini iranlılar, nəbtilər, rumlar və hindilərdən almışlardı. Bu millətlərin hər birinə məxsus alati-musiqi vardı. İranlılar alati-musiqidən ud, sinc [çəng] ilə xorasanilər çəngə müşəbəh [oxşar] nəğmə verən yeddi telli zənc aləti ilə, Təbəristan və deyləmilər tənbur ilə, nəbtilər və cəramiqə tənburə müşəbəh ərvərat denilən alətlər ilə təğənni etmişlərdi. Rumların alati-musiqisi 16 telli əv'ər, 24 [teldən] mütəşəkkil səlbən, rübab kimi taxtadan yapılib, beş telli lövza, 16 telli qisərə [gitarə], buzağı [buzov] dərisindən yapılan səlih, dəridən məmul [düzəldilmiş] körüklərdən mütəşəkkil olan ərqan [orq] alətlərindən ibarət idi. Hindlilər bir qabaq üzərində gərilmiş bir teli havi [ehtiva edən] və ud və çəng yerinə qaim olan [istifadə edilən] kiləkə namındakı alət ilə təğənni etmişlərdi. Ərəblərin alati-musiqisi dəf [dairə] və məzhərdən [ud və ya laqutə] mütəşəkkil idi. İştə, islamı bu mütəəddid [müxtəlif, çoxsaylı] alətləri və əqvami-məzkurənin fənni-musiqiyyəsini [adları çəkilən xalqların musiqiyə dair biliklərini] bir arada cəm edərək, etmişlər və qanun aləti kimi doğrudan-

doğruya icad etdikləri aləti-musiqidən maəda [əlavə], sairədən aldıkları alət və məlumatı tərəqqi etdirmişlərdi. Zikr olunan qanun alətini icad və bu şəkildə ilk tərtib edən zat həkimi-şəhir [məşhur filosof] Əbunəsr Fərabi idi. Bu alət hələ o şəkildə bulunmaqdadır.

Fərabi bir taqım ağac parçalarından digər bir alət daha icad etmiş idi ki, qurulub çalındığında qurulduğu tərzə məxsus nəğmələr və qayət qərib bir təsir icra etmişdi. Rəvayətə görə, həkimi-mümaileyh [adı çəkilən filosof], Bəni-Həmdəndən Seyfüddövlənin bir çalğı və şərqi bəzmində [məclisində] bulunur. Hazirun [orada olanlar] kəndisini tanımaqlar. Fərabi müğənniləri bəyənmiş. Seyfüddövlə şərqi və çalğıdan bir şey bilib-bilmədiyini kəndisindən sorar. Fərabi bir həmyanca [kiçik kisə] çıxararaq içindən o aləti ixrac edir. Aləti qurub çalar. Məclisdə hazır olanlar həp gülməyə başlarlar. Mümaileyh təkrar aləti söküb digər bir tərzə qurar. Çaldığında məclisdə bulunanlar həp ağlamağa başlarlar. Mümaileyh təkrar aləti söküb digər bir tərzə qurar. Bu səfər hazirun qapıçıya varıncaya qədər həp uykuya dalarlar. Fərabi hazirunu böyləcə uykuda buraxaraq çıxıb gedər. İslamlara intiqal edən [keçən, gələn] ud aləti əski üsula görə təbəyeyi-ərbaaya [dörd təbiətə] müqabil ədd [hesab] edilən dörd teldən mürəkkəb [ibarət] ikən, islamı ona bir tel daha əlavə etmişlərdi. Bu mili müğənni Zirəb Əndülüsə bulunduğunda sırada qırmızı rəngdə olmaq və digər tellərin ortasında bulunmaq üzrə udu idxal etmiş idi. Udun mizrabı daha əvvəl ağacdan emal olunur ikən, qaraqış qanadının tükündən ilk itxaz edən [əxz edən, əldə edən] zat da bu Zirəb idi. Əndülüsün məşəhiri-hükəmasından [məşhur filosoflarından] Əbülqasım Abbas bin Firnas övqatı [vaxtı] anlamaq üçün mənqanə namındakı aləti icad etmiş idi.

ŞƏRQDƏ İSLAM FEYLESOFLARI

İslam hükəmasının [filosoflarının] ən böyük, ən məşhur və ən qidəmlisi [qədimi], sair həkəmayi-islamiyyənin [müsəlman filosoflarının] xilafına olaraq əslən ərəb olan və nəşəbi [məşəyi, soyu] Kində mü-lukuna [məliklərinə, hakimlərinə] müttəsil [bağlı] bulunan Yaqub bin İshaq bin əs-Sabah əl-Kindi idi. Bu səbəbdən müşarülileyhə [haqqında danışılan şəxsə] “feylesoful-ərəb” nami-müftəxəri [fəxr ediləsi adı] verilmişdir. İştə, ərəblər əvaili-islamiyyətdə [islamiyyətin əvvəllərində] hətta ülumi-islamiyyə [islami elmlər, dini elmlər] dəxi daxil olduğu halda, ülum və maarif ilə iştigaldan [məşğul olmaqdan] istinkaf [qaçdıqları] və mədəniyyəti-qədimə ülumundan [qədim mədəniyyətlərə məxsus elmlərdən] Misir və Fars qitələrində bulduqları asarı imha və ifnaya qeyrət ilə [əsərləri dağıdıb yox etməyə çalışmaq] keçirmiş ikən, daha sonra mədəniləri zamanında hətta əcnəbi ülumi-fəlsəfiyyəsi dəxi daxil olmaq üzrə ülum və maarifin cümləsilə iştigalə can atmışlardır. Şayani-diqqətdir [diqqətləyəyiqdir] ki, kəndilərdən bu ülum ilə ilk iştigal edənlər padşahzadələr [hökmdarların övladları] idi. Həkimimüşarülileyh [haqqında danışılan filosof], Mütəvəkkilin zamanına qədər Məmun və Mötəsimə müasir olub, onların nəzdində böyük bir qədrü etibarı və tibb, fəlsəfə, hesab, məntiq, əlhan (musiqi), həndəsə, təbəyeyi-ədad [ədədlərin təbiəti] və elmi-nücumda [astronomiyada] iqtidar və məharəti-fövqəladəsi var idi. Kindi yazdığı asarda [əsərlərdə] Ərəstunun məsləkini təqib və bir çox asar tərcümə etmişdir. Ən müqtədir mütərcümlərdən idi və isminin mütərcimlər miyanında [arasında] zikr edilməməsi tərcüməni para qazanmaq üçün sənət ittixaz etməməsindən [saymamasından] iləri gəlir. Ülumi-dəxilənin əksəri haqqında pək çox kitabları vardır. Asari-məzkurənin [deyilən əsərlərin] miqdarını, bahis olduqları ülum [danışdıqları elmlər] etibarilə “Föhrüst” kitabından nəqlən atidə [aşağıda] göstərir[iz]:

- 1 – Kitabı-fəlsəfəyə dair
- 2 – Kitabı-təbiyyata «
- 3 – « hesaba «
- 4 – « kürrəyata «
- 5 – « mənhumə «
- 6 – « məntiqə «
- 7 – « həndəsəyə «
- 8 – « musiqiyə «

- 9 – « əflakiyyana «
- 10 – « ehkama «
- 11 – « tibbə «
- 12 – « nəfsə «
- 13 – « cədələ «
- 14 – « əladə «
- 15 – « siyasətə «
- 16 – « təqəddümətül-maarifiyə «
- 17 – « ehdana «

Məcmusu 331 kitabdır.

Kindinin zikr olunan kitablarının qismi-əzəmi zəyə olmuşdur [çoxu itib-batmışdır], ancaq isimlərinin tədqiqindən, həkimimüşarülileyhin o ülum və fününunda vəzələrini [o elm və fənnlərin əsasını qoyanları] tənqid və təxtiyə edə biləcək [səhvlərini göstərə biləcək] iqtidar və məharət sahibi olduğu görülməkdədir. Kindinin məsləkini təqib etmiş şagirdləri vardır.

Kindidən sonra, 339 sənəsində vəfat edən Əbunəsr Fərabî yetişmişdir. Fərabî əslən Türkün-tanda vəqə Fərab şəhərindən isə də, iranlı əbəveyndən [valideynlərdən] doğmuşdur [doğulmuşdur]. Həkimimümaileyh [adı çəkilən filosof] Şamda yetişmiş və orada tədrisi-ülum [elmlərin tədrisi] ilə vaxt keçirmişdir. Bir həkimikamil idi. Kindinin təhsil etdiyi kaffeyi-ülum və maarifi [elmlərin və maarifin hamısını] ehraz etdikdən məəda [əldə etməkdən əlavə], bir çox ülumda və bilxassə məntiqdə ona təfəvvüq etmiş [ondan üstün olmuş], fəlsəfə və təhlil [və] qiyasda pək dərin getmiş, qəvaiddə-məntiqiyyəni [məntiq qaydalarını] qayət vazeh [xeyli açıq, anlaşılan] bir şəkllə qoymuşdur. Fərabî “Ehsaül-ülum və və’t-tərfi-bə-qəraziha” və “Əs-siyasətül-mədəniyyə” kitabları kimi bəzi asar [əsərlər] yazmışdır ki, kəndisindən əvvəl heç bir alim o yolda kitab yaz[ma]mışdı. Məzkur [deyilən] kitablardan birincisi qamusi-ülum və maarif (ensiklopedi) şəklində mühərrərdir [yazılmışdır]. Daha əvvəl o tərzdə təhrir edilmiş [yazılmış] bir kitab yoxdur. İkincisi isə mədəniyyəti-hazirə ixtiraatından ədd edilməkdə olan iqtisadi-siyasiyyə [müasir mədəniyyətin ixtiralarından sayılan siyasi iqtisada] dairdir. Həqiqəti-halda [əslində] bu elmin mucidi [icad edən, yaradıcısı] bundan min sənə əvvəl yetişən Fərabî idi. Daha sonra gələn İbn Xəldun dəxi “Müqəddimə”sində bu elmdən bəhs etmiş idi. Fərabî elmi-musiqidə dəxi bir iqtidari-xariqüladəyə malik idi. Atidə [gələcəkdə] musiqi bəhsində görülməyə üzrə, qanun alətini kəndisi ixtira etmişdir. Zamanına qədər qeyrimüsəhhəh qalmış olan tərcümələri təshih etdiyi üçün həkimimüşarülileyhə “Müəllimi-sani” [ikinci müəllim] namı verilmişdir.

Üləmayi-islamiyyə miyanında [arasında] fəlsəfə ilə təməyyüz edən [seçilən, başqalarından önə çıxan] üləmadən biri də 428-nci sənəsində vəfat edən İbn Sina idi. Müşarülileyhin yüz miqdarında asarının 46-sı fəlsəfəyə dairdir. Hüccətülislam ləqəbini haiz olub [daşıyıb], 505 tarixində vəfat edən əazimi-üləmayi-islamdan [müsəlman alimlərinin ən əzəmtlilərindən] və əkabiri-füqəhayi-şafiyədən [şafii məzhəbinin hüquqşünaslarının ən böyüklərindən] Əbu Hamid Qəzali dəxi fəlsəfə ilə pək ziyadə iştigal edən [məşğul olan] üləmayi-islamiyyədən idi. Müşarülileyh ərbabi-təsəvvüfün [təsəvvüf əhlinin] imamı idi. Əndəlüsdə zühur edib, atidə zikrləri gələcək [daha sonra haqlarında danışılacaq] olan həkəmayi-islamiyyə isə başqadır. Hükəmanın təracimi-əhvalı [tərcümeyi-halları] ilə kitablarını müəlləmə [başdan-ayağa doğru bir şəkildə] və mütaliələrini [fikirlərini, görüşlərini] müfəssələn yazmaq “insanın tarixi-ülum və maarifinə” aid bir bəhs olduğundan, burada yalnız islamiyyətdə fəlsəfənin tarixi və onun diyanət [din; dindarlıq] və ülum və maarifə icra etdiyi təsirət haqqında məlumat verməklə iktifa edəcəyiz [kifayətlənəcəyik].

İslamların kəndi aralarında zühur edən mücadiləti-məzhəbiyyəyə [məzhəb mübarizələrinə] qarşı dəlil və bürhanlarını [sübutlarını] təqviyə etmək [gücləndirmək] üçün elmi-kəlamı fəlsəfənin təməli üzərinə təsis və təyid etmələri [qurmaları və möhkəmləndirmələri] fəlsəfənin islamiyyət dövründə icra etdiyi təsirət cümləsindən idi. Əqaidi-diniyyənin [dini inanış əsaslarının] ədillə ilə [dəlillərlə] isbatından ibarət olan bu elm meydana gəlincə, beynəlmüslimin [müsəlmanlar arasında] şöhrət bularaq, islamlardan pək çox zəvat [şəxslər] və əzcümlə [o cümlədən] Mötəzilə onunla iştigal etmiş və sadatdan [seyidlərdən] və məşahiri-üləma və şüəradan [alimlərin və şairlərin məşhurlarından] Şərif Mürtəza, məşahiri-üləma və üdəbadan [alimlərin və ədiblərin məşhurlarından] Zəməşəri, məşahiri-mütəkəllimindən [məşhur kəlam alimlərindən] Əbubəkr Baqillani və sairə kimi əkabiri-müslimin [müsəlmanların ən böyükləri] bu elm ilə şöhrət qazanmışlardır. Dövrü-islamidə sırf fəlsəfə və üləmi-əqliyyə ərbabı [əqli elmlərlə məşğul olanlar] küfr ilə [kafirliklə] ittiham olunurlardı. Fəlsəfəyə intisab edənlər [mənsub olanlar] mühlid [dinsiz] kimi ədd [hesab] edilirdi. Hətta təracimi-əhvalda [tərcümeyi-hallarda] “Filan zat [şəxs] – Allah kəndisini islah eyləsin – dinsizliklə müttəhim idi, çünki üləmi-əqliyyə ona mütəğəllib idi [qələbə çalmışdı]” derlərdi. Ərbabi-fəlsəfə[yə] bu ittihamat [ittihamlar] Bağdadda, hətta Məmunun zamanında belə avam arasında şüyu bulmuş [yayılmış] idi. Onun üçün bəziləri xəlifeyi-müşarülileyhə [adı çəkilən xəlifəyə] “əmirülkəfirin” [kafirlərin əmiri] namını

vermişlərdi. Bununla bərabər, islamlar fəlsəfəyə intisablarını göstərməzlərdi. Məmun, Mötəsim və Vasiqin dövrləri keçib də, Mütəvəkkil məqamixilafətə gəlincə, üləmi-fəlsəfiyyə mənsubini [fəlsəfi elmlərlə məşğul olanlar] bu dövrdə artıq büsbütün görün[mə]məyə və hətta kəndilərinə feylesof dənilsə bu sözü rədd və inkar etməyə başlamışlardı. Fəlsəfəyə meyl və incizab bəsləyən [cazibəsinə qapılan] hükəma ələnen [açıq-aşkar] fəlsəfə ilə iştigala imkan görməyincə, gizlicə iştigal eyləmək üzrə gizli cəmiyyətlər təşkilinə məcbur olmuşlardı.

NƏŞƏ

Çöhrə, xəfif bir hümrət [qırmızılıq] ilə nəşəni elan edər. Gözlər şəşəyi-şövq və şətarət [şövq və sevinc parıltısı] arasında füzuzan olar [ışıq saçır]. Qəlb fərahdir, hələ fikrin güşəyisinə [açıqlığına] heç deyəcək yoxdur. İştə, bir qisim bədbəxtlər bu nəşəni təhsil etmək [əldə etmək] üçün işrət istemal edirlər [içki içirlər]. Heyhat ki, bülür sürəhilər arasında ləzizənadir məzələr ortasında, müzəyyən [bəzakli] qədəhlər içərisində ərzi-çöhrəyi-ibtisam edən [gülümsəyən, gülən üz göstərən] o nəşənin arxasında kədərin, xumarın gizlənməmiş olduğunun fərqiində deyildirlər. Bunu bilaxirə [sonradan] fərq edərlər. Fəqət iş işdən keçmiş bulunar. Zira işrət vücudi-bəşərə tədavisı qeyri-qabil cərihələr [yaralar] açar, binaənileyh [ona görə də], müxribi-sərvət və müfsidi-əxlaqdır [sərvəti puç edən və əxlaqı pozandır]. Bir insan cəmiyyəti-bəşəriyyə içərisində sərxoş namını taqındıqdan [üstünə götürdükdən] sonra istədiyi qədər nədəmət etsin [peşman olsun], faydası yoxdur; çünki bu bədbəxt əvvəla Cənabi-Haqqın rizayi-səmədanisini təhsil eyləmədi [sonsuz qüdrət sahibi Allahın rızasını əldə etmədi].

Və saniyə [ikincisi], Peyğəmbəri-zışan [şanlı Peyğəmbər] əfəndimizi xoşnud [məmnun, razı] etmədi. Salisən [üçüncüsü], hüviyyəti-bəşəriyyəsi[ni] [şəxsiyyəti-ni, insanlığını] qeyb etdi. Rəbiən [dördüncüsü], heyəti-ictimaiyyə [ictimaiyyət, camaat], şayani-mərhəmət [mərhəmətə layiq] olmayan bu məxluqa həqarətin [təhqirlərin] ən dəhşətli nidasıyla sərxoş dedi. Əvət, bu adam bəşəriyyətdən çıxdı. Ya əcəba bu nəşə başqa vasitə ilə təhsil olunammazmı? Hay-hay!..

İştə, insan hüsni-xülq [gözəl əxlaq, gözəl xasiyyət] səhibi olmalı. Yoxsa zövq və səfanı fəzaildə [fəzilətlərdə] arayan adam da nəşəni bulammazmı? İştə, sizə bir nəşə. Sabahləyin erkən qalxmış, səccadəsinin üstü-

nə oturmuş, əllərin bargahi-əhədiyyətə [bir olan Allahın dərgahına] doğru qaldırmış olan bir adamın məhəbbəti-Xuda ilə mətləyi-ənvar [nurların doğduğu yer] olan qəlbi-münirinə [nurlanmış qəlbinə] baxınız. Orada bir nəşə var ki, illiyyəni mühit-bəxş olar [səmanı ən yüksək nöqtəsinə qədər qucaqlayar].

Digər bir nəşə daha!

Məsələn, övliyaullahın [Allah dostlarından] birinin mərqədi-mübarəkini [mübarək qəbrini] ziyarətə getmiş, orada istigraqa dalmış [Allahı düşünərək dünyanı unutmuş] olan bir adamın nuri-sərmədi ilə tənəvvür edən [əbədi bir nurla işıqlanan] çöhrəsinə baxınız. Orada da bir nəşə var ki, heç bir şeylə təhsili mümkün deyildir. Həm də bu nəşələr adi olmaqla bərabər, ruha lətafət, fikrə güşayış, vücuda səhhət verər, yoxsa bu nəşələri buraxıb da bir qədəh zəhərdən nəşə aramaq heç bir aqilin karı [iş] deyildir.

*Osmanlı türklərindən
Sadiq oğlu Xəlil*

İdarədən: Bu yazı məsləkimizə müvafiq deyilsə də, müskirat istemalının məzərrətini [spirtli içkilərdən istifadənin zərərərini], bilxassə [xüsusilə] şimdiki zamanda törədəcək fəlakəti göstərmək üçün dərcini münasib gördük.

TAC MAHAL

**Hindustanda türk sənayeyi-
memariyyəsindən [memarlıq sənəti
nümunələrindən] Banu Bəyim məzarı**

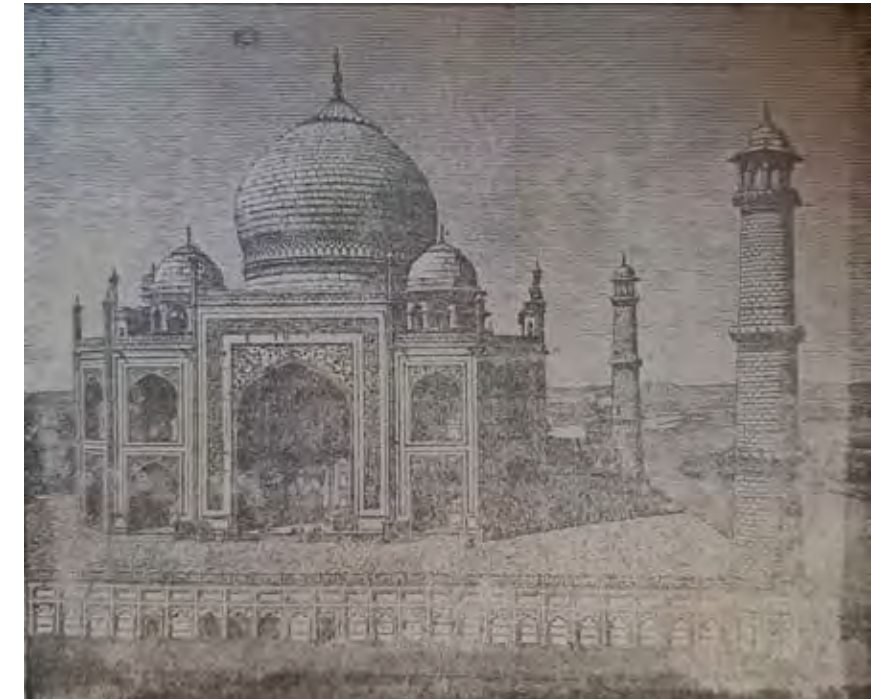
Tac Mahal dedikdə zənn olunmasın ki, gördüyümüz məscidlər, ziyarətgahlar, türbələr kimi sadə bir binadır. Hindustan dünyada təbii sərvəti və dövləti ilə birinci məmləkət olduğu kimi, Tac Mahal dəxi gərək Avropada, gərək Asiyada birinci binadır. Onun varlığı islamın varlığından əlamət, mahiranə tikilisi, fəvqəlxəyal nəqşə və tərtibatı mədəniyyəti-islamiyyədən birinci nişanədir. Mədəniyyəti-islamiyyənin dünya

abadlığına bəxş etdiyi bu qiymətli bina Əkbərabad yaxud Aqra şəhərindədir. Aqra Hindustanın ən məşhur şəhərindəndir. Bu şəhər ancaq sərvəti-mədəniyyəti [təbii sərvətləri] ilə məşhur olmamış, bəlkə Əkbər şah Cəlaləddin, Şah Cahan kimi ağıllı-kamallı, müqtədir hökmdarların biliyi sayəsində məşhur olmuşdur.

Bütün dünya səyyahlarının nəzər-diqqətini cəlb edən Əkbərabad isə məşhur türk-tatar cahangirlərindən Teymurləng sülaləsinə mənsub olan Əkbər Şah Cəlaləddin tərəfindən binalanmış və paytaxt qərar verilmişdir. İbtida [əvvəla] Əkbərabad adlanmış isə də sonra Aqra adı ilə məşhur olmuşdur. Köhnə hasarından anlaşıldığına görə, ibtidada Aqranın nəhir boyunca uzunluğunu altı yarım, eni 5 kilometr¹ olmuşdur. Sonralarda törənən fəsad və müharibələrdən xeyli kiçilmiş, əhalisi dəxi azalmışdır. Nəhayət, ingilislərin əlinə keçdikdən sonra yenə tərəqqi edib, əhalisi 160.000 nəfərə baliğ olmuşdur [çatmışdır]. Bu şəhərdə xeyli məscidlər, camələr və sair asar [əsərlər] ilə abadlıqlar var isə də, ən gözəli Tac Mahal Banu Bəyim türbəsidir.

Bu türbə Camna nəhrinin bir kilometro yarım sağ tərəfində vəqedir [yerləşir]. Öylə bir tərh [plan] və tərzdə tikilmiş ki, hər tamaşa edəni əzəmət və ehtişamına, nəfasət və lətafətinə heyran edir. Guya bu mütəntən [dəbdəbəli] binanın hər daşında bir cazibeyi-memariyyə vəz edilmişdir [memarlıq cazibəsi qoyulmuşdur]. Bu gün Hindustanda

¹kilometro: 468 sajin, 2 arşın, 1 girehdir.

Tac Mahal – Banu Bəyim məzarı

islamın olduğunu kamalınca bildirən bu ali və möhtəşəm bina Hindustandakı türk dövlətinin beşinci [hökmdarı] olan Şah Cahan tərəfindən təsis olunmuşdur.

Şah Cahan – Səlim şahın oğlu, Cəlaləddin Əkbər şahın nəvəsidir. Hicrətin 1000-ci ilində Lahor şəhərində doğulmuşdur. 1037-də atasının vəfatında taxta cülus etmiş [taxta çıxmış] və o cıvara hakimə olan Tac Gənci təzvic etmişdir [zövcə olaraq almışdır]. Şah Cahan, Mümtaz Sultanı çox sevərdi. Nə çarə ki, bu sevmək onu qane etməmiş, Mümtaz Sultan cavan ikən vəfat etmiş, Şah Cahanı tükənməz bir möhnətə, şiddətli bir müsibətə düşürmüşdür. Şah Cahan onun bu daimi firaqına [ayrılığına] dözə bilməmiş, həmişə onun xəyalı, onun hərəkəti və ətvarı [hərəkətləri və davranışları] ilə məşğul olmuşdur. Zira zövcəsi haqqında

bəslədiyi məhəbbət bərkamal [kamil, qüsursuz] idi. Bu kamil məhəbbətinə şahid olmaq üçün qəbri üstündə dünyada misli olmayıb və olmayacaq dərəcədə müsənnə və müzəyyən [bəzakli, yüksək sənətkarlıqla bəzənmiş] bir türbə tikdirmişdir ki, hər kəsi valeh və heyran etməkdədir.

Bu türbənin tərz və tikilişinin surəti haqqında bütün Şərq memarları sibqət etməyə [önə keçməyə] çalışmış, Şahın hüsurunda diz çöküb, çəkdikləri nəqşə və rəsmləri təqdim etmişlərdir. Axırda məşhur Türkiyə memarı Memar Sinan əleyhirrəhmə [rəhmətliyin] çırağından [şagirdlərindən] Məhəmməd İsa kalfanın tərz və tərtibi bəyənilib, işə başlanmışdır.

Hər yeri marmərdən tikilmiş, dörd guşəsində ərəb qaydası ilə dörd minarəsi vardır. Ancaq qübbəsinin (günbədinin) üstündə aypara nəsb edilmişdir [sancılmışdır].

Bu binada 120,000 nəfər əmələ, fəhlə, nəqqaş və sənətkar işləmişdir. Türbə məhəllinin [yerinin] uzunluğu 298, eni 99 metrdir. Qapısının hündürlüyü 93, qübbəsinin (günbədinin) hündürlüyü 81 metro yarım və onda işlənən daşlar dünyanın müxtəlif məmləkətlərindəki daşlardandır. Daşlar isə bunlardır:

Daşlar	Gətirilən şəhərlər
1 – qırmızı mərmər:	Hind-Raçputandan
2 – yeşim daşı [nəfrit]:	Pəncabdan
3 – əqiq:	Bərvacdan
4 – həcəri-rümmani:	Bundəlkindən
5 – qaya bülluru:	Malvə qitəsindən
6 – almaz:	Pənah məmləkətindən
7 – göy yaqut:	Kolombodan
8 – zəbərcəd və firuzə:	Tibet diyarından
9 – ləli-yəmani:	Yəməndən
10 – lacivərd:	Seylan (Sərandib) cəzirəsindən
11 – mərcan:	Ərəbistandan
12 – sarı əqiq:	Anadoludan
13 – Nəcəf daşı:	Əcəmistandan

Bu daşları gətirdikdən sonra məzkur [deyilən] türbənin tikilməsinə qırx milyon manat sərf olunmuşdur. Muzdsuz işlənən işlər buraya daxil deyildir. Tac Mahala sərf olunan maddiyyat (yəni mərmər və mücəvhərat kimi şeylərin) bir qismi pulsuz, bir qismi padşahlıq vergiləri əvəzində alınmış-

dır. Camna nəhri boyundan Tac Mahala məxsus 5 metro yarım hündürlüyündə mərmərdən hasar çəkilmiş, hasarın içi, türbəsinin dövr-həndəvəri qayət böyük bağ ilə əhatələnmişdir. Bu bağın içində böyük və uzunsov bir hovuz vardır. O hovuz isə hədsiz fəvvarələri havidir [özündə ehtiva edir]. Və Tac Mahalın dal tərəfində mərmərdən qayırılmış arxlardan həmişəliklə axıb gələn sular bağa başqa tərəvət və başqa lətafət verməkdədir. Bunlardan əlavə, Tac Mahalın ağılığı, mərmər üstündəki nəqş və zینətləri o misilsiz binanı xəyalə gəlməyəcək dərəcədə qiymətləndirmişdir.

“Hind səyahətnaməsi”ndə yazıldığına görə, o türbənin zinət və tərtibatı nə qədər gözəl isə, tikilişi on o qədər gözəldir. Zira o böyüklükdə binanın hər tərəfi gəzilsə, zərrə qədər tikiş tapılmaz. Sanki bir daşdan qayırılmışdır.

Səyyah Jan Batist Tavernyenin yazdığına görə, o türbəyə sərf olunan qaş-daş min altı yüz beş milyon givrənkə ağırlığındadır.

Bu bina 22 ilə tamam olmuşdur.

Rəsmdə görülməyən böyük qübbə (günbəd) Mümtaz Sultanın və Şah Cahanın qəbirləri üstündədir. Hər ikisinin məzarı qiymətli və rəngli daşlarla mozaik kimi bəzənmiş, dövrələrinə mərmərdən barmaqıqlar çəkilmişdir.

Bu ali bina dünya var ikən Hindustanda türk hökmdarlarının varlığını isbat edəcək, nəzərdən uzaq durmayacaqdır.

Balada [yuxarıda] tərz-i-nəşası təfsili ilə sərd edilən [danışılan] türbə sahibi Banu Bəyim, Əmri Teymur nəslindən Əkbər şah Əbülfəzl Cəlaləddin Məhəmmədin qızıdır. Qırx yaşında olduğu halda Məhəmməd Cəhangirin səltənəti zamanında vəfat etmişdir. Mümaileyhanın [adı çəkilən qadının] haqqında edilən ehtiramkarənə hərəkətlər heç bir kəsin haqqında edilməmişdir. Və ona olunan məhəbbət öylə xariqələr zühura gətirmişdir ki, türk ecəzi [möcüzəsi] olaraq Tac Mahal kimi vələhəfza [heyvətamiz] bir binanın dünya üzünü təzyin etməsinə [bəzəməsinə] səbəbiyyət vermişdir.

Banu Bəyim hali-həyatında fəvqəladə hüsnü vəcahətə [gözəlliyə] malik olduğu kimi, vəfatında da gözəl və misilsiz bir türbəyə sahib olmuşdur.

Bər-faidə [faydalı olacaq bir məlumat]: “Bəyim” “bəy” sözünün müənnəsidir [qadın cinsindən olanıdır]. Erkəklərə “bəy” deyildiyi kimi, qadınlara da “bəyim” deyilir. Türk sözüdür. Türk aləminin hər yerində istemal edildiyindən [işlədildiyindən], Hindustanda da türk hökmdarları arasında işlənmişdir. “Bəy” və “bəyim” sözləri böyük və mərtəbə sahibi mənasını andırar kəlmədir. Şimal türkləri arasında erkəklərə “bay”, “qadınlara “bikə” surətinə salınıb söylənir. Türkünstanda işlənən “beçə” kəlməsi ehtimal ki, “bikə”nin təhrifidir. Ruslar dəxi bu kəlmələri türkcədən alıb “barin”, “barina”, “barışna” və “boyarin” şəklinə soxub kəndilərinə lisan qərar vermişlərdir.

VƏTƏN

Eynən

Ey müqəddəs vətən... vətən... Kəbəm, Niyə sən böylə durmusan əbsəm?

Söylə, ey nəzənin sənəm vətənim, Madəri-mehriban [ü] canü tənim

Söylə, söylə, amandı lal olma Ayaq altında paymal olma

Madəri-müşfiqi-əhalisən Hali-əsərə nə gunə halisən?

Vətən övladıdır ciyər-parən Naxələf olsa varmı bir çarən?

Bu yerin əhli – oğlu, həm qızıdır İsməti-madərin mühafizidir

Ey oğlu, ey qız övladı vətənin Necə insafına rəvadı sən

Girə düşmən hərəm dəvairinə Çata arvad-qızı biri-birinə

Eyləyə paymal ismətinə Apara hörmət ilə izzətini

Gözünə qarşı al bu mənzərəni Şimdidən dur gey əyninə kəfəni

Tez sarıl get silaha, ey qardaş Batma bunca günaha, ey qardaş

İgid ol, düşmənin qabağına çıx,
Divi-mənhusu məhv elə, vur, yıx

Bu həman zülmdür ki, yüz ildir
Əzmiş idi bizi... Vəli bildir

Rədd olub getmiş idi bizlərdən
Süngüsün çəkmiş idi bizlərdən

Bu həman əjdəhayi-fasiqdir
Akili-cümleyi-xələyiqdir...

Tazədən gəldi yutmağa vətəni
Yutacaq mülk[ü] malın ilə səni

Yoxdu namusu hiç dəyyusun
Var bu yerdə vüfuru casusun

Qoynumuzda-qucağımızda yaşar
Günbəgün fitneyi-fəsad artar

Dördgöz ol, aç ikisini qabağa
Birisini sola, birini sağa

Yuxlama, qəflət eyləmə, ayıq ol
Sənə aid vəzifədir bu, oğul

Düşmənin harda şərrinin əsəri
Zahir olsa qoy ol məqamda səri

Vətənin hafizi, mücahidi sən
Sələfimin xələfdə vahidi sən

Babayın ruhunu gəl et şadan
Budur övlad üçün bütün vicdan

Dur vətən mülkünün hüdudunda
Düşmənin qarşına vürudunda

Rüstəmin oğlu Söhrabın ruhu
Girəcək cisminə... Qopar kuhu

Eşq oduyla dilin kabab eylə
Vətənə böylə bir xitab eylə:

Ey mənim nəzənin anam... Vətənim
Ey həyatım bəqası, canü tənim

Sinənin içrə yatan babam qəbrin
Pak saxla anam-atam qəbrin

Ömrüm olduqca mən mücaviriyəm
Nə qədər ki, vətəndəyəm, diriyəm

Qoymaram düşməni gələ yavuq
Atamın yavuşuna ol fasiq

Kəsərəm əllərin anam sarıdan
Biçərəm qıçların babam sarıdan

Seminariya müdiri: Rəşid bəy Əfəndizadə

Türk mütəssillərindən (artistlərindən)

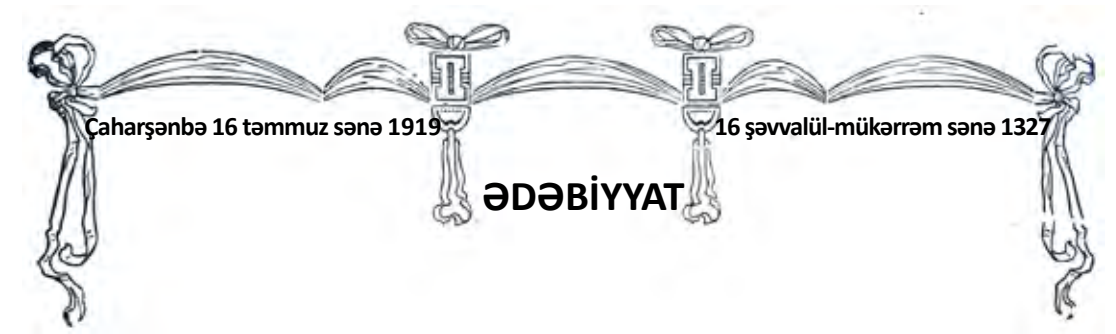
Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyətinin müqtədir
aktyorlarından “Arşın mal alan” operettasındakı
Sultan bəy rolunda Əli Əkbər Hüseynzadə

Qiyməti 10 manat

ÖYƏRƏQJ-NƏFİSƏ

Nömrə 5

Azərbaycan: çəlik qollar bağçası
Bakıxanlar gülzarıdır bu ölkə!
Məhəmməd xan, Əhməd xanlar məşqəti
Cavad xanlar məzarıdır bu ölkə!

*

Turan irqi bu ölkədə boy atmış
İgidliyin sancağını ucaltmış
Dünyaları qeyrət ilə donatmış
Qəhrəmanlar peykarıdır bu ölkə

*

Mədənləri fir'onları qudurtdu
İskəndəri uzaq yerdən gətirtədi
Nüşabəni, Sədanları böyütdü
Sərkərdələr qəmxarıdır bu ölkə

*

Turan soyu başqa soya qarışmaz
Qul olmağa heç bir zaman alışmaz
Qucağında yad tutmağa çalışmaz
Düşmənlərin əğyarıdır bu ölkə

*

Ərəblər də bir vaxt at səyir[t]di
Müvəqqədən ölkəmizi çeynə[t]di
Turanlılıq onlara da çıx dedi
Çıx, türklüyün dildarıdır bu ölkə

*

Moskovlular gözlərini yumdular
Turanlıya barbar deyə cumdular
Pozuldular, axır geri döndülər
Xırsızların qəhharıdır bu ölkə

*

Çəkil, çəkil, ey alçaq əl, sın, çəkil
Tökül, tökül, ey xain göz, çıx, tökül
Bükül, bükül, ey çan, artıq en, bükül
Müəzzinlər dərbarıdır bu ölkə

*

Məbudumuz üç boyalı bayrağı
Kəbəmizdir hər bir ovuc torpağı
Səvməz bu yer hər xaini, alçağı
Doğruların asarıdır bu ölkə

Bakı, 16 təmmuz 1919

Ə. Müznib

SƏNAYEYİ-NƏFİSƏ [İNCƏSƏNƏT]

Sənayeyi-nəfisə dediyimiz fənn, fənnlərin ən ali və ən qiymətdəridir. Bu fənn mətanət və mənfəət üçün deyil, bəlkə gözəllik, rəvnəq və yaraşlıq içindir. Qayət nəfis və lətif bir fənn olduğuna görə, daima insanlar onunla münəzib və münbəsət olur [ona vurulur və onunla sevinir, könü fərəhlənir]. Nəzzarəsindən [ona baxmaqdan] başqa bir həzz, başqa bir zövq alırlar. Bu nöqtəni hər bir millət nəzəri-etibara almışdır. Saraylarını, məmləkətlərini, güzərgahlarını [yollarını, keçidlərini] bəzəmək üçün dürlü-dürlü vasitələrə təvəssül etmişlərdir [əl atmışlar]. Bu xüsusda misirlilər, hititlər, bilxassə yunanlılar və romalıları fəvqəladə məharət göstərmişlərdir.

Sənayeyi-nəfisə dediyimiz fənn ümumiyyət etibarıyla ikiye təqsim olunur [bölünür]: 1) oymaçılıq, rəssamlıq, heykəltəraşlıq və teatro kimi məhsusət şəklində təcəlli edən [görülən, ələ tutula bilən] fənlərdən ibarətdir; ikincisi isə şeir və musiqi kimi məhsus və mər'i [gözlə görülmə] deyil, xəyal növündəndir. O səbəblə birincisinə məhsusi təsvirlər, ikincisinə xəyali təsvirlər denilir.

Xəyali təsvirlər, məhsusi təsvirlər təbir edilən [adlandırılan, ifadə edilən] sənayeyi-nəfisə, əzmineyi-qəbləttarixdə [tarixdən əvvəlki dövrlərdə; qədim dövrlərdə] əski türklərdə də olmuşdur. Lakin onların yapıqları heykəllər, misirlilər kimi məmləkət və məbə, yunanlılar və romalıları kimi möhtəşəm saraylar, müəzəm ibadət xanalar bəzəmək üçün olmamış və türklər yalnız bir qaanları vəfat etdikdə onun qəbri üzərinə daş rəzk edirlərdi [qoyurdular] və o daşa bütün saniheyi-həyatını [həyatında baş verənləri], fütuhətini [zəfərlərini] və göstərdiyi qəhrəmanlıqlarını yazırlardı. Bəzilərinin qəbri üzərində binalar yapıb, içərisində mütəvəffanın [ölənin] rəsmini və etdiyi müharibələrin surətlərini vəz edirlərdi [çəkirdilər]. Son zamanlarda kəşf olunan Gül Təgin və Bilgə qaan heykəlləri dəxi o cümlədəndir.

Turan irqindən olub misirlilər və assurilərlə müasir olan hititlərin yapıqları heykəllər, rəsmlər, abidələr

və yazıları heç də misirlilərin yapıqları heykəllərdən aşağı tutmaq olmaz. Bunlar gərək nəfasət və gərək sənətcə məhsusi təsvirləri qayət gözəl yapmışlardır. Hititləri sənayeyi-nəfisədə ilərilədən fəqət dindar olma[ar]ıdır. Məbudlarına ehtiram etməkdə fəvqəladə səmimiyyət göstərirlərdi. Bina-ənileyh [ona görə], tapındıqları məbudun rəsmini qayət nəfis yapmağa çalışırlardı.

Hititlərin bir çox məbudları vardı. Günəş məbudları Teşub adlanırdı. Fenikəllilərin dişi məbudları Astarta məqamında, onlarda da Mikavka deyilən bir məbudə var idi. Bunlara məxsus qayət gözəl və nəfis rəsm və heykəllər yapmışlardır. Bunlardan möhkəm dini mərasimlərinin də rəsmlərini qayalara nəqş edirlərdi.

Hititlərin abidələri Anadolunun hər tərəfində mövcuddur. İzmir civarında Qarabəldə cəngavər heykəlləri, İbrizdə məhkukat, Nifdə sair heykəllər vardır. Hitit abidələrini çıxarmaq üçün çoxlu yerlər qazılır. Qazılan yerlərin ən mühümü İskəndərunun neçə günlüyündə vəqə Zəncirli mövqeyindədir. Anadoluda qazılan yerlərdən hititlərə dair qayət nəfis heykəllər çıxmışdır ki, Mərimiş arslanı, hökmdar hititli, bir də əbülhövdür. Bu heykəllər İstanbulda Müzeyi-Hümayundadır. Hititlər böyük bir qövm və qüvvətli bir dövlət sahibi olmuşlardır. Misir hökmdarlarından İkinci Ramses ilə Suriyada bir çox müharibələrdə bulunmuşlar. Dünyada ilk müahidənamə [saziş] hititlərlə misirlilər arasında bağlanmışdır. Nəhayət, bunların əzəmət və şövkətini çəkəmməyən assurluların üzülüksüz [ardı-arası kəsilməyən] hücumlarına məruz qalaraq, nüfuzları qayıb olmuşdur. Əhməd Rəfiqin “Tarixi-ümumi”-sində hitit abidələrinin, heykəllərinin, yazılarının rəsmləri tamamilə mündəricdir [dərç edilmişdir].

Misirlilər sənayeyi-nəfisənin heykəltəraşlıq qisminə başqa əhəmiyyət vermişlər, məmləkətlərini süslətmək üçün dürlü-dürlü heykəllər tərəş etmişlərdir. Məbud rəsmlərindən maəda [başqa, əlavə], ən qiymətli heykəl əbülhövdür (isfinks).

“İsfinks” [sfinks] başdan insan, cəmdəyindən arslana bənzəyirdi. Misirlilər bu isfinks heykəllərini

tərəş edib, saray [və] məbədləri civarındakı küçələrin hər iki tərəfinə nəsb edirlərdi [qoyurdular].

Misirlilərdə bir də tikili daş məmul idi [hazırlanırdı]. Bu tikili daşların dörd bir tərəfini heroqlif ibarətiylə yazır, məbədlərin qapısı qarşısında nəsb edirlərdi. Bunlara bəzən də zəfər daşları əlavə əyləyirlərdi ki, o daşlar bütün müharibələr edib çaldıqları qələbəyə, etdikləri fütuhata [fəthlərə; zəfərlərə] bir dürlü yadigar ədd [hesab] olunurdu. Bu tikili daşlardan biri əlhal [ind] İstanbulda Sultanəhməd meydanındadır. Bizans imperatorları zamanında (390) gətirilmişdir. Digəri də Parisdə Konkord meydanına nəql edilmişdir.

Misirlilərlə müasir olan assurilər, kəldanilər dəxi hökmdar abidələri, məbud rəsmləri yapıqları kimi, etiqadlarınca cinlər insanların hamisi [himayəçisi] olduğu üçün, saray qapılarına dörd qanadlı insan heykəlləri və cin rəsmləri nəsb edirlərdi. İranlılar dəxi heykəltəraşlıqda müasirlərindən geri qalmayıb, bəlkə də get-gedə irəliləmişlərsə də, ibtidada [əvvəllər] assurilərə təqlid etmişlərdir. Assurilər nə yapmışlarsa, iranlılar da eynini yapmışlardır. Bilaxirə [daha sonra] ibrazi-məharət [məharətlərini meydana qoymaq] və sənətlərində izhari-nəfasət göstərmək [zərifliklərini nümayiş etdirmək] üçün Suz və Persepolis kimi qayət mütəntən [dəbdəbəli] və möhtəşəm və dürlü-dürlü heykəllər, rəsmlərlə süslənmiş saraylar vücuda gətirmişlərdir ki, bu gün tarix[i] asar içində mühüm mövqe tuturlar.

Təbii, mədəniyyət və tərəqqiyyətin dövr-etilasında [yüksəliş dövründə] doğulan yunanlılarla romalıları daha [çox] xariqə ehədas etmişlər [meydana gətirmişlər], insana heyrat verəcək dərəcədə heykəllər, rəsmlər, abidələr vücuda gətirmişlərdir.

Yunan tarixinə nəzər edilərsə, şair Homerosun, spartalı qanungüzar [qanun yaradan] Likurqun, atinalı [afinalı] Solonun, Makedoniyalı İskəndərin neçə dürlü, feylesof Periklesin, müvərrix [tarixçi] Herodotun və natiq Demostenesin və sair bunlar kimi həddən ziyadə hökmdarlar, filosoflar, şairlər, natiqlər, qanungüzarlar və qəhrəmanlar heykəlləri görülər.

Hələ binalarında istemal [istifadə] etdikləri sənətlər tərifin fəvqündədir.

Romalılar isə Pompeus, Avqust, Sezarlardan maəda [başqa], qadınların çoxuqları qucaqlarından gülümsəndiklərini, eşqə düşər olmuş hallarını, düşüncəli vəziyyətdə bulunduları zamanı anladacaq bir şəkildə heykəl tərəş edib, evlərinə vəz edirlərdi [qoyurdular]. Artıq sənayeyi-nəfisənin məhsusi qismi romalıları fəvqəladə tərəqqi etmişdir. Məttəəssüf [təəssüf ki], bu qismə aid heykəllərin və abidələrin rəsmlərini “Övraqi-nəfisə”də göstərmək icab edərsə [lazım gəliərsə] də, zamanın müsəidsizliyindən müvəffəq olammayırıq, ona görə də ixtisar edirik.

Ə. Müznib

TƏRACİMİ-ƏHVAL [TƏRCÜMEYİ-HALLAR]

Əli bəy Hüseynzadə

Azərbaycanın ən məşhur ədibi olan Əli bəy Hüseynzadə cənabları Qafqaz şeyxülislamı Şeyx Əhmədin nəvəsi olub, Bakı vilayətlərindən Salyan qəsəbəsində doğulmuşdur. Bir, ya iki yaşında Tiflis şəhərinə babasının yanına getmiş, ibtidai tərbiyəsini mərhəmətin evində görmüşdür.

Məktəbli yaşına yetişdikdə, Tiflisdə Məsəlman İdareyi-Ruhaniyyəsinin öhdəsində olan müsəlmani-rusi məktəbə girib bir qədər türkcə, farsca və ərəbcə oxuduqdan

sonra, Tiflisdəki Birinci Klassiçeski gimnaziyaya gedib, rusca, latınca, fransızca, almanca və yunanca dillərini təhsil, ümumi-riyaziyyə, təbiyyə və ədəbiyyati-qərbiyyəni on sənə təhsil etmiş, 1885 miladida dirayətə nəzərən ikmal şəhadətnaməsi [kamal attestatı] almış, Peterburq Darülfünununda Ümumi-riyaziyyə və təbiyyə [Riyaziyyat və fizika] şöbəsinə qəbul olunmuşdur. Orada dəxi dörd sənə təhsil etmiş və məzkur [deyilən] müddətin zərfində Mendeleyev, Menşutkin, Vaqner və Beketov kimi 19-ncu əsrdə yetişən ən böyük və ən məşhur professorların həlqeyi-tədrislərində [tədris mühitində] bulunmaqla müstəid və müstəfiz olmuşdur [öyrənmiş, bacarıq qazanmış, görüb-götürmüşdür]. Müşarüilleyh [haqqında danışılan şəxs] tibb və ümumi-şərqiyyəyə [Şərqsünaslığa] fəvqəladə mail olduğundan, 1889-da Peterburq Darülfünunu şöbəsindən çıxınca, ümum islamların məqərri-xilafətləri [bütün müsəlmanların xilafətinin paytaxtı] olan

İstanbulda getmiş, Darülfünuni-Tibbiyyəyə girməyə qeyrət etmişdir.

O zamanlarda Sultan Əbdülhəmid dövrünün proqramınca yenidən rüşdiyyə və edadiyyə imtahanlarını vermək kimi böyük müşkülə həll edərək, məzkur [deyilən] darülfünuna girməyə müvəffəq olmuşdur. Sarsılmaz əzmlə təhsilinin ikmalına çalışan Əli bəy İstanbul Darülfünununa girincəyə qədər çəkdiyi əziyyətləri bir tərəfdən Hüseyn Rəmzi bəy, Feyzi paşa, Nafiz paşa, Bəsim Ömər paşa, Cəmil paşa və Fəxri bəy kimi Türkiyənin məşhur professorlarının həlqeyi-tədrisində bulunmaq, digər tərəfdən Abdulla Cövdət, Şərəfəddin Mağmumi, İshaq Sükutü, Əbdülkərim Səbatı kimi möhtərəm zatların arxadaşlığı ilə rifahətə təbdil etmişdir [rifah halına dəyişdirmişdir] və onların arxadaşlığı sayəsində Osmanlının lisan və ədəbiyyatına kamalınca dara [vaqif] olmuş, 1895-də doktorluq diplomasını almışdır. Eyni zamanda Abdulla Cövdətin təhrik və təşviqi ilə “Faust”dan bəzi parçalar tərcümə etmiş və İstanbulda müntəşir [nəşr olunan] “Məlumat” məcmuəsində nəşr elətdirmişdir. O vaxtdakı tərcümələrindən biri də budur:

*Eyvah ki, dünyaları fikrim dolaşırken
Təqibə nə at var, nə qanad var, nə də yelkən
Sərbəst uçuşub fəvqi-çəmənəzarda quşlar
Əlhan ilə ixtar qırlarsa baharı
Sevdayi-vətən sövqü ilə eylər isə seyr*

*Səhraları, dəryaları bir durna qatırı
Çamlı, uca dağlar üzərində əzəmətlə
Şahin pərü balın açıb eylərsə təali
Yüksəlməyə balalara, aləmləri seyrə
Hər fərdi edər sövq onun hissü xəyalı*
Müşarüilleyh İstanbulda həkimlik edərkən bir tərəfdən tibbin əmrəzi-cildiyyə [dəri xəstəlikləri] şöbəsində ixtisas etməyə çalışmış, digər tərəfdən məktəblərin islahatına həsr-hümmət etmişdir.

Bu əsnada (1897-də) Osmanlı-yunan müharibəsi vüqu bulduğundan, Hilali-Əhmər [Qırmızı Aypara] heyətinə daxil olub, Osmanlı ordusu ilə Yunanıstan ölkələrindən Tesaliyanın müxtəlif cəhətlərindəki müharibələrdə bulunmuşdur. Dömekə qalası alındığı zaman müharibədə hazır imiş.

Müharibədən qayıtdıqdan sonra yenə əmrəzi-cildiyyə ilə məşğul olub, nəhayət İstanbulun Darülfünuni-Tibbisinə professor təyin edilmiş, iki sənəyə qədər orada dərs verməklə məşhur Cəlaləddin Muxtarla əmrəzi-cildiyyəyə dara bir çox təbiblər yetişdirmişlərdir.

Eyni zamanda tibbi ədəbiyyat ilə istigala [məşğul olmağa] təşəbbüs etmiş, Hindustandakı vəba, taun kimi xəstəliklər haqqında tədqiqati-tibbiyyə icra etmək üçün Məktəbi-Tibbiyyə heyəti tərəfindən intixab olunmuş [seçilmiş] proeffsor Məhməd Rəfi bəy ilə bərabər taun mərzinə dair türkçə

fənni [elmi] və ümumun təqdirinə məzhər [nail] olmuş bir əsər vücuda gətirmişlərdir.

Nəhayət, Əbdülhəmid dövrü-müstəbidəsinin qanlı işkəncələrinə davam edəmməyərək [dözə bilməyərək], sənələrdən bəri həsrətini çəkməkdə olduğu vətəni-əslisi Azərbaycana övdət etmiş [qayıtmış], paytaxtımız Bakıda fəvqəladə ehtiramla qarşılanmışdır.

Rus-japon müharibəsinin nəticəsi olaraq 1905 inqilabı və Rusiyanın daxilində vüqu bulan milli qırğınlar təsiri ilə azəri türklərində dəxi bir intibahi-elmi vücuda gəlmiş, ümum və maarifə doğru təvəccöh etmişlərdir [üz tutmuşlar; fikir vermişlər]. Ona binaən [ona görə], ədibi-müşarüilleyhin [adı çəkilən ədibin] mühərrirliyi [redaktorluğu] ilə “Həyat” adlı qayət qiymətə bir qəzetə [nəşr] edilmişdir. Fəqət nəşriyyatımız başında daima əhli olmadığı kimi, “Həyat” qəzetəsinin maddiyyat müdiri dəxi sırf cahil və xudpəsənd olduğuna görə, çevirdiyi dürlü-dürlü dolab [fırıldağ] və intriqalar sayəsində məzkur [deyilən] qəzetə tətillə məcbur edilmişdir.

Ondan sonra “Füyuzat” namında ədəbi və elmi və fənni bir məcmuə nəşrinə təşəbbüs etmiş, otuz iki numerodan sonra bu dəxi eyni intriqə ilə qapadılmışdır. Lakin bu məcmuənin qapadılması qareini-kiram [hörmətli oxucular] nəzərində bir ziyai-əlim [təəssüflü bir itki] kimi tələqqi edildi [qiymətləndirildi]. Bilümmum [hamılıqla] təəssüfə qərq olurlardı.

Bunları mütəəqibən [bunların ardınca] Əli bəy əfəndi əldən buraxılmamaq üçün

“Səadət” mədrəsəsinə müdir olunmuş isə, mətbuatdan da ahəngdar və olduqca həzin nəşidlərini [şeyrlərini, nəğmələrini] müzəyiqə buyurmamışdır [əsirgəməmişdir]. Bilaaram [aramsız]:

*Ucundadır dilimin həqiqətin böyüyü,
Nə qoydular diyəyim, nə kəsdilər dilimi.
Bilirmisin cühələ nə yapdılar vətənə?
Nə qoydular uyuya, nə qoydular oyana.
Durur bila-hərəkət rəvamıdır diriyə!
Nə getmədi iləri, nə dönmədi geriyə.
Ədu qırrar qapını, biz evdə bixəbəriz,
Nə başqa-başqalarız, nə ittihad edəriz.
Ayıltmadı qələmim şu türk ilə əcəmi,
Nə qoydular yazayım, nə qırdılar qələmi.*

kimi milli və vətəni şəkvləri [şikayətləri], amalpərəstanə təranələri görülürdü.

Əli bəy əfəndi “İrşad” qəzetəsində nətamam buraxdığı “Siyasəti-fürusət”ini “Həqiqət” qəzetəsində, məşhur alman şairi Getenin “Füyuzat”dan yarımçılıq qalan “Faust”unu “Şəlalə” məcmuəsində yazmışsa da, yenə bitməmiş qalmışdır.

Nəhayət get-gedə Rusiya hürriyyəti təxfif və təhvin edilərək [yüngülləşdirilərək və azaldılaraq] şiddətli istibdad şəklinə qonulunca, artıq burada təzyiqata təhəmmül edəmməmiş [təzyiqlərə dözə bilməmiş], yenə Türkiyəyə əzimətə [getməyə] məcbur olmuşdur. İstanbula yetişincə, Dövri-Məşrutiyətin [Məşrutəçilik dövrünün] yetişdirdiyi gənc və hüquqşünas [vəfalı] ünsürlər tərəfindən

kamali-məmnuniyyətlə Tibbi fakültəyə müdir edilmişdir.

Son vaxtlarda aldığım məlumata nəzərən, müşarülileyh İstanbulda təəhhül etmiş [evlənmiş], Səidə bəyim nam 7 yaşlı bir qızı, Məhməd Səlim nam beş buçuq yaşlı bir oğlu olmaq üzrə iki övladı vardır. Kəndisi də Milli Təlim-Tərbiyə Cəmiyyətində bulunur.

Əli bəy yalnız həkim deyildir. Həkim olduğu kimi, müqtədir şair və böyük ədibdir. Bu gün Azərbaycan məşahiri-şüərası [məşhur şairləri], Azərbaycan məşahiri-üdəbası [məşhur ədibləri], Azərbaycan məşahiri-hükəması [məşhur filosofları] ünvanıyla bir silsileyi-asar [əsərlər silsiləsi] nəşrə başlanarsa, hər üç qismində başda yazılacaq qədərdə kəsbi-is-tehqaq etmişdir [haqq qazanmışdır].

* *
*

AZƏRBAYCAN MİLLİ ŞAİRLƏRİNDƏN
Mirbədrəddin Əlhüseyni

Məhəlli [yerli] mətbuatda nəzmən və nəsrən yazılar yazıb gəlməkdə olan Azərbaycanın milli şairi Mirbədrəddin Əlhüseyni əfəndi miladın 1882-nci sənəsində rəbiüləvvəlın 12-sində Qışla (Keşlə) deyilən kənddə doğulmuş, babası Mirkazım və atası Mircavad kimi nəcib və anlaqlı mürəbbilərin təhtitərbiyəsinə [tərbiyəçilərin tərbiyəsi altına] alınmışdır.

Mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] məzkur [adı çəkilən] kənddə üsuli-qədim üzrə açılmış məktəbdə dərs oxumağa başlamışdır, fəqət çocucukən qəzaya uğrayıb bacağı saqat [şikəst] olduğundan, həmişə mərhum babasının qucağıyla məktəbə aparılıb evə övdət etdirilmiş [qaytarılmış].

Üç-dörd sənədən sonra şəhərdə Hacı Pirverdi məscidi mədrəsələrində elmi-ilahi talibi [tələbəsi] dayısı Mirabdulvəhab “Seyid” təxəllüsdən ərəb sərfini [morfologiyasını; söz quruluşunu], daha bir başqa-

sından bir qədər də ərəb nəhvini [sintaksisini; cümlə quruluşunu] təhsil etmişdir. Lakin bu kimi alayarımçılıq təhsildən heç bir fayda olmayacağı məlumdur.

Sərf-nəhv oxuduğu zamanda kəndində təbiəti-şeyriyyə asarı göründüyündən, mümaileyh [haqqında danışılan] “Seyid” təxəllüsün qəzəllərinə və sair əşarına [şeyrlərinə] farsca nəzirələr yazmış və get-gedə kəndi qərihə [düşüncə] və zəkasının kəsdiriyi mənzumələrin inşadına ibtidar etmişdir [təşəbbüs etmişdir; başlamışdır].

O zamanlarda “Şərqi-rus” qəzetəsi nəşr olunurdu. Məzkur [adı çəkilən] qəzetənin mütaliəsi, nəhayət Bakıdakı qəzetələrin intişarı [nəşri, yayılması] daha da məlumatını arttırtmağa səbəb olmuş və o sayədə bəzən əşar və əksəriyyəni kənd camaatının ehtiyacatı və oradakı məktəbin islahatı haqqında ictimai məqalələr yazmağa gəlmişdir.

1909-ncu sənədə “Nəşri-maarif” cəmiyyəti tərəfindən güşad edilmiş [açılmış] darülmüəlliminə [pedaqoji məktəbə] girmiş, məktəbin davamı az olmuşsa da, yenə bəqədril-məqdur [imkan daxilində] türkcə, tarix, elmi-hesab, tarixi-təbii və sair bunlar kimi elmlərdən məlumat əxz etmişdir.

Ancaq bir tərəfdən böylə ülum və fünün ocaqlarının o qədər yaşamaması, digər tərəfdən həyat və məişət sıxıntısının şiddəti ikmali-təhsilə imkan buraxmıyır. Ona binaən [ona görə], hər daima üzərinə tökülən qoca valideyni və çoluq-çocuqlarının həyatını təmin etmək yolunda var qüvvəsi ilə çalışmağı lazım bilmişdir.

Bundan əlavə, mümaileyh [haqqında danışılan] əfəndinin saniheyi-həyatındakı [həyatındakı əhvalatlardan] maraqlı nöqtə burasıdır ki, həyatı-məişət uğrunda çalışmaq və ülum və fünün təhsilinə getməklə bərabər, Keşlədəki məktəbi də nəzərindən bir an uzaq tutmamışdır. Türkcə və yaxud elmi-ilahi müəllimlərindən biri ələl-ittifaq [təsədüfən] məktəbə gəlmədikdə, həman yerinə qoşub dərs verməyə başlamış, məktəb çocuqlarının bir daha vaxt və gündəlik dərslərinin nöqsan və zəyə olmasına yol verməmişdir.

Bu vətəndost, millətpərvər və insan sevicisi şair həmişə məhəlli mətbuatda, bilxassə “Dirilik”də

sevdiyi vətən və millətə aid şeyrlər inşad etmiş [yazmış], bütün nəşidləri [nəğmələri; təranələri] içində sızlayan qəlb, ağlayan gözlə millətinin əsarətini oxşamışdır. Hətta cahan müxribi olan [dünyanı yıxan, dağıdan] aləmşümul müharibəyə qarşı dəxi bir çox etirazlar nəzm etmişdir. Gülgü məcmuələrində “Bərq əyyar”, “İynə” və “Sancaq” imzayı-müstəarıyla məzhəkə nəzmlər yazmışdır. Biz fəqət nətəyici-təb’i [şairlik təbinin nəticələrindən] olan mən-zumatından bir parça “Övraqi-nəfisə”yə dərc edirik:

Cahan hərbinə qarşı

Ey hərbi! Ey edən bizi aramdan bəri,
Ey inhitati-ələmin ən güclü rəhbəri,
Yeksər dağıldı pənceyi-qəhrində kainat,
Çöhrən görülcəyin gömülür yerlərə həyat.
Sənsiz əsiri-möhnət olan növ’i-adəmə
Bəsdir bu qəm, yetər, daha artırma qəm qəmə.
Bir xanədir cahan, bəşəriyyət bir ailə,
Salma nifaq araya törətməklə qailə.
İncitmə bir daha bu qədər binəvaları,
Guş eylə zülmədən mütəvəllid sədələri.
Salma zəlalətə bizi, bəsdir bu zillətin,
Baisdi min fəlakətə hər bir məzəllətin.
Hicr atəşində mədəri sızlatma zar-zar,
Göz nurunu bəbəkdən onun eyləmə kənar.
Vardır məhəbbət ilə yolun gözləyənləri,
Dəryayi-xuna qərq eləmə hər gedənləri.
Artıq əzab vermə, yetər bunca şurü şər,
Azad olanlara yaxışar bilmə bu şərər.
Məhv ol, qutar, qutarsın əlindən yazıq həyat,
Məhrü məhəbbət ilə dolansın bu kainat.

Bədrəddin əfəndinin əsər deyiləcək bircə mən-zum “Tərkibi-bənd”i vardır ki, onun da hənuz təb [çap] və nəşr ediləcəyi gözlənilir.

* *
*

AZƏRBAYCANIN GƏNC ŞAİRLƏRİNDƏN

Əliağa “Vahid”

Gənc Azərbaycanımızın gənc və sevimli şairlərindən olan Əliağa “Vahid” əfəndi hicrətin 1311-nci sənəsində şaban ayının 12-sində paytaxtımız Bakıda doğulmuşdur. Pək fəqir ailə içində nəşvü nüma etdiyindən [boya-başa çatdığından], daha münzəm [müntəzəm, nizamlı] məktəblərə girəmməmişdir. Zətən o vaxtlarda da ailə başçılarımızca üsuli-cədid [yeni üsul] məktəbləri təqdir edilmədiyindən, o qədər etinaya alınmayırdı. Ona binaən [ona görə], əski üsul üzrə açılmış məktəblərə verilmiş, bir qaç sənə quru həsirlər üstündə diz çökərək mollaların müdhiş sima və kəskin çubuqlarına məruz qalmaqla cüzi də olsa yazmaq və oxumaq öyrənmişdir.

Hənuz dərsə alışmaqda ikən mərhum pədəri [atası] vəfat etmiş, atasızlıq təsiri ilə daha başqa pərəstarı [himayə edəni] olmadığından, dərsdən tətıl etməyə məcbur olmuşdur. Həyat və məişətlərini bir dürlü təmin etmək üçün xidmətə girməyə və sair para hasil ediləcək vasitələrə təvəssül [müraciət] etmişdir.

Binaənileyh [ona görə], ilk əvvəl baqqal dükanında şagird olmuşsa da, dükançının deyintisi və baqqallığın tərz və qəvaidi [qaydaları] mümaileyh [haqqında danışılan] əfəndinin təb’i-şairanəsiylə müvafiq olammadığından, oranı tərk etlənmişdir. Sənət öyrənmək saiqəsilə [məqsədlə] xarratlığa getmişdir. Xarratlıqda bir qədər sərbəstlik gördüyü üçün bir müddət davam etmiş və kamil ustalar qədər də məharət kəsb etlənmişdir [qazanmışdır].

Vahid əfəndi qayət üzügülər, alnıaçıq, səxi [səxavətli], səriyyültə’b [səlis təbli] və çalışqandır. Şairlikdəki nöqsanını ikmal etmək [tamamlamaq] üçün bütünərbabi-ixtisasın müsahibətini [həmsöhbətliyini] qənimət sanar. Hər daima Cənnəti, Müniri, Müznib, Yusif və mərhum Seydi kimi məşhur şairlərlə elmi müzakirələrdə bulunar. “Dirilik”, “Babayi-Əmir”, “Məzəli” və sair bunlar kimi məhəlli [yerli] mətbuatda əş’ar yazmaqla iştirak etmiş və etməkdədir və atiyədəki [aşağıdakı] milli əş’ar ilə qəzəl dəxi yeni yazdığı asarı [əsərləri] cümləsindəndir.

Hər ol kəs laf ilə millət yolunda ixtilaf eylər
Düşünsün qəsdinin zişt olduğun beyhudə laf eylər
Əbas lafı güzaf ilə bilinməz rütbeyi-insan
Həmiyyətənd olan mərdüm nə lafı nə güzaf eylər
Vətən, millət yolunda canfəşanlıq eyləyən arif
Küdurətdən əzəl ayineyi-qəlbini saf eylər
Cahanda qüvvəsiz millət deyildir layiqi-dövlət
Hüququn anlayan əşxasa bu sözlər kifaf eylər
Vətən toprağının hər kim səfabəxş olduğun bilsə
Onu manəndi-Kəbə gündə min dəfə təvaf eylər
Çəkilsə huri-hürriyyət əgər bazari-eşq içrə
Yəqinən Yusifi-Misrin bəhasın bir gilaf eylər
Basalət ərsəsində əsgəri təlim ala hər kim
Əgər gəncaşk ola bişək onu ənqayi-Qaf eylər
İgidlər əcz qılmaz düşməyə dava zamanında
Nə qədr tab var cismində qeyratla məsaf eylər
Zərurət vaxtı yatmaz mərdi-aqil istirahətdə
Cəladət tiğinə yeksər ədu cildin qılaf eylər
Yenə batında düşməndir, onu sən dost zənn etmə
Əgərçi zahirən düşmən sənənlə etilaf eylər
Gər olsa Vahida şe’rində nöqsan qəm deyil, zira
Yenə ümmid varərbabi-cəm’iyyət müaf eylər

Qəzəl

Töküb qanım rəvan qeyb oldu ol sərvirəvan gözdən
Bu ruşəndir ki qan tökcək olur mərdüm nihan gözdən
Kəməndi-zülfünə bağlı çıxar can cismi-zarımdan
Kənar olduqca hər ləhzə o yari-mehriban gözdən
Gözümdə şəkl tək oynar xəyali-çəşmi-məxmuru
Basıb bağına mərdüm qoymaz anı bir zaman gözdən
Təki min ox rizayam sinəmə peyvəstə sancılısın
Məni ta salmasın ol dilbəri-əbru-kaman gözdən
Əgər bir dəfə bağ içrə bu qamətlə xiram etsə
Salar ta həşrədək öz sərvirə-nazın bağban gözdən
Eşitdim qeyr ilə ol lalə-üzlüm seyri-bağ etmiş
Xudaya saxla sən ol mahi-bimehri yaman gözdən
Necə sərməst ikən Vahid çıxım meyخانədən hüşyar
Məni bir ləhzə qoymaz bəzmdə piri-muğan gözdən

SÖNÜK HİLAL

Ağaoğlu Əhməd bəyə

“Ey şimdi süslü üfqiziyadara zibü fər
Təşkil edən mühib və qüvvətli şübhələr!..”
Seyr eylədikcə sizləri beynimdə dalğalar,
Müdhiş gurultular qopar həp ildırım çaxar
Hal... İştə bir əzim fəcaətlə bərdavam...
Ati... Hənuz kölgəli, aludeyi-zalam...
Qəhr eylədikcə türklüyü atəşli zərbələr
Həp kəndimiz də olmadayız baniyi-zərər.
Avropanın lətif, fəqət sün’i görnüşi
Bərbad etdi ah, vətənmizdə hər işi.
Dandı zərif lisanımızı heç düşünmədən,
Bilmərrə üz çevirmək ilə ənənətdən
Təsmim olundu sevgili milli həyatımız,
Atdıq da türklüyü, biz əvət, şimdi başqayız.
Pək başqayız... Həman bütün əfkari-müflisə
Şimdi həyat fəlsəfəsi oldu həp bizə...
Şimdi üful etmədədir şöleyi-əməl
Həp tırmalar da ruhumuzu pənceyi-əcəl
Həp qəhr edər də fikrimizi qanlı qayğular...

* *
*

Ey türk, ah, ey böyük, ey şanlı ixtiyar
Anmaqda keçmişin o mütəntən süadını
Təsvir eylədikcə bugünkü həyatını
Qarşımda həp təcəssüm edər qanlı bir xəyal
Sisli bir infial içində: “sönük hilal...”

İstanbul, 28 kanuni-əvvəl 1334
Mütəllib oğlu
Əmin Abid

* Şu beyt bənzətmədir.

MİLLİ MAHNI

Məşhur operator Zülfüqar bəy əfəndi Hacıbəyli cənablarının tərəfindən bəstələnmiş bu nəğmə “Leyli-Məcnun” operasında sürüklü alqışlara nail olduğundan dolayı “Övraqi-nəfisə”yə dərc edirik:

Xudam məni yaratdı	– 2
Yox ikən var etdi	– 2
İslam qoyub adımı	} 2
Vətənə qurban etdi	
Türk oğlu türk oğluyam	– 2
Millət, vətən quluyam	– 2
Düşmənin qarşısında	} 2
Vətənin zor qoluyam	
Əsgərlikdir vəzifəm	– 2
Hazıram cəngə gedəm	– 2
Millət, vətən uğrunda	} 2
Qırmızı qanlar tökəm	
Qanlı kafən boynumda	– 2
Bazubəndim qolumda	– 2
Zülfüqarım belimdə	} 3
Allah əkbər dilimdə	
Əlvida, bacı, ana,	– 2
Dua edin siz bana	– 2
Xətər tapsın düşmənim	} 2
Abad olsun vətənim	

AH... EY MƏLƏYİM

Hər dəm boğuyor könlümü bir nöqtəyi-mövhum
Ənzari-xəyalımdadır ol çöhreyi-məsum
Hər dəm məni aldatmada min dürlü xəyalat
Nail olarammı, gözəlim, vəslinə, heyhat!
Bu saiqəni bəxtim edərmə bana ibraz
Sevmək və sevlmək kimi bir mövqeyi-mümtaz
Sevsəm də səni eyləməyəm eşqimi elan
Sevmək məni aləmdə edib zar[ü] pərişan
Xatir sıxılır söyləyörüm mən də çəkib ah
La həvlə vəla qüvvətə illa billah

Əli Şövqi

MƏŞHUR XANIMLAR

Aram Banu bəyim: Əmir Teymur nəslindən və Hindustandakı Ali-Teymur dövlətinin üçüncü [hökm-dar]ı olub, əql və zəka, dirayət və məharəti-föv-qələdəsi ilə məşhur alim olan Əkbər şah Əbülfəzl Cəlaləddinin qızıdır. Qırx yaşında vəfat edib, atası Əkbər şahın türbəsi yanında dəfn olunmuşdur və mədfəni üzərinə ağ mərmərdən qayət müsənnə [bəzəkli] bir türbə yapılmışdır. Anası Bibi Dövlətşah, bacısı Şükrünnisə bəyim və onun anası isə hüsnü fərasəti ilə məşhur olan Abdar bəyimdir.

Arslan xatun: Səlcuqilərdən Toğrul bəyin qardaşı Davudun qızıdır. Müşari-ileyhəyə [haqqında danışılan qadına] Xədicə dəxi deyilirdi. Hicrətin 447-nci sənəsində xüləfayi-Abbasiyyədən [Abbasi xəlifələrindən] Əl-Qaim-Biəmrillaha nikah edilmişdir. Bu arada Səlcuqilərlə xəlifənin arasında küdurət [soyuqluq; kin] vüquya gəldiyinə görə, Toğrul bəyin tərəfindən 455-nci sənədə Rey şəhərinə geri aparılmış isə də, 459-da yenə Bağdada xəlifənin sarayına iadə edilmişdir [qaytarılmışdır]. Xəlifə 467-də vəfat etdikdən sonra Arslan xatun Deyləmilərdən savadsız Əli bin Əbi Mənsura getmişdir. Fəqət ədib, fəsih və Abbasilər arasında fəzlü kamalı ilə məşhur olan bir xəlifədən sonra öylə cahil bir deyləmiyə zövcə olması ümumun təəccübünə və böyük hadisə kimi dillərdə söylənilməsinə səbəb olmuşdur.

Azad: Həzrəti-Rəsul (s.) tərəfindən Sənada vəlililik edən Şəhr bin Bazanın zövcəsi; Firuz Əbu Abdullah Deyləminin əmisi qızıdır. Zamani-Səadətdə Yəməndə zühur edib, bir taqım hoqqabazlıqları möcüzə qələmə verərək bir firqeyi-xəlqi iğfal etməklə [aldatmaqla] iddiayi-nübüvvət edən [peyğəmbərlik iddia edən] Əsvəd Ənsi Sənanı zəbt və Şəhr bin Bazanı qətl, mümaileyha Azadı isə cəbrən təzvic etmişdir [zorla onunla evlənmişdir]. Bu müəssif [təəssüflü] vəqie Həzrəti-Rəsula həccətül-vidadan [vida həccindən] sonra vüsul olmuş [gəlib çatmış] və lazım olan cəzanı vermək üçün tərəfi-Peyğəmbəridən Qeys

bin Əbdiequs dəxi bu işdə iştirak edib, mümaileyha Azadın yardımı ilə Əsvədi qətl etmişlər, orada zühura gələn fitnəni bilkülliyyə [bütövlükdə; tamamilə] basdırmışlardır. Bu şad xəbər isə Həzrəti-Rəsulun vəfatına qədər Mədinəyə vüsul olmamışdır.

Azərmidüxt: Qədim İran padşahlarından Sasaniyan sülaləsinə mənsub olan Xosrov Pərvizin qızıdır. Fəxri-kainat əfəndimiz Rəsuli-əkrəm həzrətlərinin zamanında İran taxtına qüud etmiş [oturmuş], altı ay hökumət sürmüşdür. Müşarülileyha qayət gözəl, zirək, ağıllı və tədbirli olduğundan, vüzəranın [vəzirlərin] bulunmasına ehtiyac buraxmamış, məmləkəti doğrudan-doğruya kəndisi idarə etmişdir. Xorasan valisi və İran böyüklərinin ən nüfuzlusu olan Fərrux bin Hörmüz ona ərzi-übudiyyət etmək [qulluğunu bildirmək] üçün gəldikdə, aşiq olaraq təzvic etmək [evlənmək] istəmişdir. Azərmidüxt isə Fərruxun böylə cəsarətini kəndi əzəmətinə münasib görmədiyindən acıqlanmış, bir gecədə onu qətl etdirmişdir. Böylə iqdamatda bulunan [addımlar atan] qadın padşahlar yalnız Azərmidüxt olmamışdır. Tarixə nəzər edilərsə, yüzlərcə böylə vəqələre təsadüf olunar.

Xorasanda Fərruxun oğlu Rüstəm bu xəbəri alınca, atasının intiqamını almaq üçün qüvvətli əsgər ilə Azərmidüxtün üzərinə yürümüş, Mədain şəhərini mühasirəyə salmışdır. Biləxirə [daha sonra] şəhəri zəbt edib müşarülileyhanı ənvayi şikəncə [müxtəlif işkəncələr] və fəcaətlə qətl etmişdir. Hicrətin on beşinci sənəsində Qadisiyyə mühari-bəsində əsakiri-islamiyyənin sərkədəsi Sə'd bin Vəqqas, İran sərbazlarının isə böyüyü həmin Rüstəm olub, islamı əlində qətl olunmuşdur.

Azərmidüxtün atası Xosrov Pərviz 38 sənə hökumət sürmüşsə də, nəhayət dərəcədə zövq və səfahətə münhəmiş [kefə, əyləncəyə düşkün, mübtəla]

olduğundan, məmləkətin intizamı pozulub röv-nəqdən düşmüş, ona görə tamamilə nüfuzunu qaib etmiş olan şah əhali tərəfindən düşürülmüş, həbsə atılmış, bir rəvayətə görə öldürülmüşdür. Şirin nam bir qızla olan müəşiqəsi [əşq macərası] məşhurdur. Bu müəşiqə haqqında türk məşahiri-şüərasından Əmir Əlişir Nəvai və Nizami kimi böyük şairlər mənzumələr yazmışlardır.

Bəzi vəqayə-nəvislərə [tarixçilərə] nəzərən Şirin rum imperatorunun qızı və kəndi zövcəsidir. Əsil adı “İrin” imiş, “Şirin” isə “İrin”dən mühərrəfdir [təhrif edilmişdir]. Məzkur [adı çəkilən] Xosrov, peyğəmbərimiz Məhəmməd Mustafa həzrətlərinin irsal buyurduğu [göndərdiyi] məktubu yırtmaq kimi bədbəxtlikləri dəxi irtikab etmişdir [işləmişdir].

Asiyə: Müzahimin qızı, fironun zövcəsidir. İmani-əzəlisini izhar [aşkar], fironun üluhiyyət [allahlıq] davasını inkar etdiyinə görə firon tərəfindən şiddətli şikəncələrə məruz qalaraq canını fəda etmişdir.

Misir fironlarının qədim paytaxtı olan Menfdə kahinlərin səvəbdidiylə [razılığı; doğru hesab etməsi ilə] yeni doğulan uşaqlar firon tərəfindən qətl etdirilirdi. Həzrəti-Musa dəxi o zamanda doğulanlardan olduğuna görə, təhlükəyə uğramışdı. Binaənileyh [ona görə], sandıq içinə qoyulub Nil nəhrinə buraxılan Həzrəti-Musa axa-axa fironun bağçasına çıxmış, müşarülileyha Asiyə tərəfindən sudan çıxarılıb süd anasına verilərək bəslənilmişdir.

Asiyə: Carullah bin Saleh bin Mənsurun qızı, Məkkeyi-mükərrəmə qazısı Məhəmməd Camal bin Ziyanın anasıdır. İmam Süyuti həzrətlərinin üstadı və məşhur mühəddisələrdən olub, hicrətin 797-nci sənəsində Məkkədə doğulmuşdur.

Alanqoa: Turan qövmünün ən böyüklərindən və türklərlə qarındaş olan Moğol qövmü arasında məşhur bir qadındır. Xürafat ilə müxtəlit [xürafələrlə qarışıq] olan tarixlərin bəyanatına görə, əri Dibun Bəyan xan otuz yaşında vəfat etmiş, yeddi yaşlı Bələkday və altı yaşlı Bəkəcday ya Bələknut ya ki Bərkənut namlarında iki oğlu ilə dul qalmışdır.

Atası dəxi gənc ilən vəfat etdiyindən, yerinə ulu babası Yulduz xan bin Mingli Xoca xan keçmişdir. Bunun vəfatında Dibun Bəyan xan xanlıq məsnədinə [mənsəbinə, taxtına] oturmuşdur. Müşarülileyh [adı çəkilən şəxs] vəfat edincə, Alanqoa taxta qüud etmişdir [oturmuşdur]. Alanqoa Dibun Bəyan xanın həmi zövcəsi, həmi də əmisi qızı idi.

Yulduz xanın əhfad və ənsabından [nəvələrindən və nəslindən] olan şah və şahzadələr hər nə qədər Alanqonı nikah etmək istəmişlərsə də, müşarülileyha tərəfindən:

“Məmləkətimi idarə edə bilirəm. Oğlanlarım sinni-rüşdə [yetkinlik yaşına] yetişərsə, hökuməti onlara təslim edəram, bunun üçün kimsə ilə izdivac edə bilmərəm” – cavabı verilərək rədd edilmişlərdir.

Aminə: Rəsuli-Əkrəm həzrətlərinin hörmətli analarıdır. Bəni Zührə qəbiləsi rəisi olan Vəhb bin Abdümənaf bin Zührə bin Həkim (Kilab) bin Mürrə bin Kə'b bin Lüey bin Qalib bin Fihri bin Malik bin Əlnazr bin Kinanə bin Xüzeymə bin Müdrikə bin Əlyəs bin Muzar bin Nizar bin Mə'd bin Adnanın qızıdır. Zövc-i-möhtərəmləri olan Abdullah bin Mütəlib ilə nəsəbləri Həkim bin Mürrədə birləşməklə, hər ikisi ərəb arasında ən mötəbər və ən hörmətli ədd edilən [sayılan] Qüreyş qəbiləsinə mənsubdurlar.

Burada zikr olunan isimlər arasında Qüreyş namıyla məşhur olan zat [şəxs] Nazr bin Kinanədir, anası dəxi Qusay bin Həkimin nəvəsi Əbdülüzzanın qızıdır. Atasının, anasının da nəsəbləri Həkim bin Mürrədə birləşir.

Aminə cənablarında fəzilət ilə ədəb cəm idi. Həzrəti-Abdullaha on dörd yaşlarında olduğu halda nikah edilmiş, iki yaxud səkkiz aylıq çocuğa hamilə ikən zövc-i-möhtərəmləri Abdullah həzrətləri vəfat etmişdir. Müşarülileyhdən [adı çəkilən şəxsdən] Aminə ilə peyğəmbərimiz həzrətlərinə beş dəvə, bir qədər qoyun, bir dənə qılıç və Ümmü Eymən künyəli bir cariyə miras qalmışdı. Aminə zövc-i-möhtərəminin vəfatını eşidincə mütəəssir olaraq mərsiyə söyləmişdir:

“Abdullah vəfat etməklə Bəni Həşim arasında

onun yerini tutacaq kimsə qalmadı. Kəfənə bürülüb, ölüm hökmünə riza olaraq ləhdə [məzara] getdi. Lakin ölüm onun yerində, onun kimi bir kimsəni buraxmadı. Xələflər dəxi çox olduqlarına görə, növbət ilə yekdigərinin əllərindən alaraq cənazəsini nəql etdilər. Gənc olduğu üçün xalq da təəssüf etməlidir...

Zira qayət comərd və ziyadə mərhəmətli idi...”

AZƏRBAYCAN MÜMƏSSİLƏRİNDƏN

Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyətinin müqtədir
müməssillərindən (aktyorlarından)

Xəlil Hacı Mahmud oğlu Hüseynzadə

Gərək ciddi və gərək gülgü rollarda imkanı daxilində məharət və istehqaq [qabiliyyət] qazanan Xəlil əfəndi 1891-də Bakıda doğulmuşdur. On yaşında ikən əski üsul üzrə açılmış məktəbdə, sonra müsəlmanirusi məktəbdə oxuyub, bilaxirə [daha sonra] Nəşri-Maarif cəmiyyəti tərəfindən güşad edilən [açılan] darülmüəllimini [pedqoji məktəbi] bitirdikdən sonra Bəhriyyə [Dənizçilik] məktəbinə girmişdir. Fəqət teatro şövqü kəndisində qayət şiddətli olduğundan məktəbi buraxmış, milli səhnə uğrunda çalışmağa başlamışdır. Teatro məktəbi görməmiş isə də, mərhum Ərəblinski kimi mahir müməssilin rejissorluğu təhtində [altında] təlim almışdır. 1908-də rejissor müavini vəzifəsini öhdəsinə alıb, teatro qoymaq qəsdilə İrəvan, Naxçıvan, Tiflis, Batum və sair şəhərlərə hərəkət etmişdir.

Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyətinin təşkili zamanında rejissor olmadığından, bütün opera və operettaların səhnələrini mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] tərtibə salmış və müvafiq rollar ifasında bulunmuşdur. Şimdi Müdiriyyətdə məsulluq vəzifəsiylə müvəzzəfdir [vəzifəsini daşıyır]. “Aşıq Qərib” operasında Şahvələd, Ərzurum paşasının, “Arşın mal alan” operettasında Süleymanın, dramalardan “Gaveyi-ahəngər”də Pərvizin, “Nadir şah”da Rzaqulu Mirzənin, “Ədirnə fəthi”ndə Rüfətin və sair bunlar kimi rollar oynamaqda məharəti-təmməyə [kamil məharətə] malik bir müməssildir.

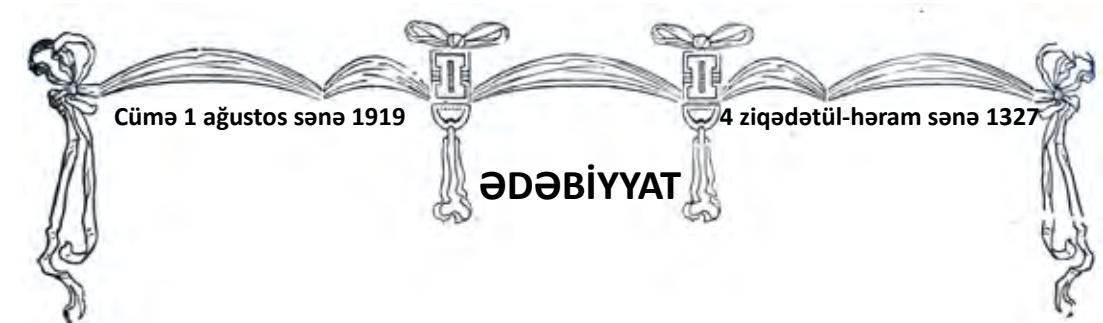

Qiyməti 10 manat

ÖYRƏQİ-NƏFİSƏ

Nömrə 6

TOFIQ FIKRƏT

Hər türkün qəlbində ülvi bir hörmətlə mədfun və məhfuz bulunan [dəfn edilən və qorunan] Fikrət mərhum dühayi-ədə-bisiylə türk üdəbəyi-hazirəsi [indiki türk ədibləri] arasında ən bülənd [uca] bir mövqe ehraz etdiyi [tutduğu; əldə etdiyi] kimi, hünər və sənətlə də türk aləmi-ədəbiyyatında pək böyük tərəqqilər, təcəddüdlər [yeniliklər], inqilablar hüsula gətirmiş, aləmi-ədəbiyyatdakı şöhrəti Qərb üdəbasında Fikrətin vücuda gətirdiyi asarı [əsərləri] tədqiq və mütaliə həvəsini oyandırmış, əş'arını [şeyrlərini] ələ alıb da bir dəfə gözdən keçirən Qərb üdəbası Fikrətin sənəti-ədəbisinə məhbub olmuş [tutulmuş, onu sevmiş] və müəlləfatının qismi-əzəmi [əsərlərinin böyük hissəsi] əlsineyi-qərbiyyəyə [qərb dillərinə] nəql edilərək, miləli-qərbiyyə [qərb millətləri] aləmi-ədəbiyyatında böyük bir xəvahiş [istək] və hörmətlə tədqiq və mütaliəyə yer bulmuş və diyari-Qərbdə türk üdəba və ədəbiyyatı haqqında bir mövqeyi-təqdir və ehtiram ehzar etmişdir [hazırlamışdır; meydana gətirmişdir].

Fikrətin şeyrləri qərblilərə ədəbiyyati-

Şərqiyyədəki incəlik və zərafət haqqında böyük fikirlər vermişdir, qərbiyyunun [qərblilərin] Şərq ədəbiyyat və üdəbası haqqındakı fikirlərini tamamilən təshih etmişdir.

Fikrət mərhum İstanbulda təvəllüd etmiş [doğulmuş] və Sultan Əbdülhəmidin təzyiqinə rəğmən İstanbulun – o mühiti-feyzü ürfanın darülkamalatından [kamilliklər mənbəyinin] möhtac olduğu nuri-ürfan və ədəbi əxz etmiş, həmuleyi-mərifət [mərifət yükü] ilə təchiz edilmiş və həyatını türk ədəbiyyatının təcəddüd və təkamülünə [yenilənməsi və kamilləşməsinə] və türklüyün tərəqqi və təəlisinə [ucalmasına] vəqf [həsr] etmiş nəcib və möhtərəm bir sima idi.

Son zamanlarda İstanbulda Qalatasaray Sultanisi müdirliyində bulunaraq, bir çox türk yavrularını nuri-ürfan ilə müstəfiz etməkdə [onlara feyz ver-məkdə] ikən, o vaxtlar Türkiyədə Maarif naziri bulunan felyesofi-şəhir [məşhur filosof] mərhum Əmrullah əfəndi ilə araları açılmış, hasil olan bu ixtilaf nəticəsi Fikrət Qalatasaray Sultanisi müdirliyindən çəkilməmiş və çəkildikdən

sonra tələbələr tərəfindən məktəbdə həftələrcə dərslər tətil edilərək, Fikrətin çəkilməsindən dolayı Maarif Nəzarətinə qarşı bir iğbirar və bir infiali-ümumi [ümumi bir inciklik və qəzəb] hasil olmuş və məktəbdə az müddət davam etmişdir.

Fikrət Məktəbi-Sultani müdirliyindən çəkildikdən sonra Bosfordakı xanəsində şeir yazmaqla və Bosfordakı Bəbək nam mövqedə kain [yerləşən] “Amerika kolleji”ndə dərslər verməklə həyatını keçirmiş və bir daha rəsmi bir məmuriyyətə intisab etməmişdir [təyin edilməmiş; mənsub olmamışdır]. Səyi-mütəmədi və fəaliyyəti-dimağıyyə [daimi çalışma və zehni fəaliyyət] nəticəsi Fikrətin vücudu pək zəif düşmüş və kəndisi daha ixtiyar bir yaşında olmadığı halda, mübtəla olduğu şəkər xəstəliyindən rəhayab [xilas] olamamayaq, İstanbulda Bosfordakı xanəsində “ircii” əmri-cəlilinə [uca əmrinə] tabe olmuşdur.

Fikrətin vəfatı günü – ki 1915 sənəsi ağustos idi – məcrühən [yaralı olaraq] İstanbulda Gümüşsuyu xəstəxanasında yataqda idim. Cərihanın [yaranın] verdiyi vəc [ağrı] və iztirab nəticəsi gecələyin əsla uyuyammamış və o gün səhər ya-tağımın üzərinə buraxılan bir qəzetəyə nim-açıq [yarı-açıq] gözlərimi təvcih etdikdə [çevirdikdə], “Fikrət öldü” yazılı böyük sərlövhəni görmüş, yara iztirabına münzəmm [əlavə] olan Fikrətin ölümü xəbəri-əlimi [dərddli xəbəri] ilə də vücudum, fikrim pək ziyadə sarsılmış, dağdar olmuşdu [dağlanmışdı]. Gözlərimdən uzun müddət yaşlar axıtmaq surətiylə bir parça fərəhlənə bilmişdim.

Böyük türk qövmi-nəcibinin mühüm bir şöbəsinə təşkil edən Azəri türklərinə, türk ailəsi övladından böyük Fikrət mərhum əxirən [son vaxtlarda] bu ölkələrdə qərblilər tərəfindən tətbiq edilən “imperializm” və “təmsil” [assimilyasiya] politikaları nəticəsi ehtimal bəzi zəvatca [bəzi şəxslərə] məchul qalmışdır.

Acizanə Fikrətin əş’ari-bərgüzidəsini [seçmə şeirlərini] bu məcmueyi-nəfisədə təb ilə Fikrət və dühayi-ədəbisi haqqında türk ailəsinin bu şöbəsinə ətai-məlumatda bulunacağımı [məlumat verəcəyimi] ərz edir, böyük və şanlı irqimizin böyük övladlarını, irqimizin əsilə və nəcibə xanımlar və xanım qızlar ilə gənc cavan erkəklərinə əl-ə-qədrül-imkan [imkan ölçüsündə] və səy və iqtidarım daxilində tanıtacağımı məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] vəd edirəm.

Böyük Fikrət haqqında şu qısa və xülasə müqəddiməciklə bərabər, Fikrətin son əş’arından son zamanlarında inşad etdiyi [yazdığı] “Hilali-Əhmərə qarşı” mənzuməsini nəşr etməklə kəsbi-fəxr edərləm.

* * *

HİLALİ-ƏHMƏRƏ QARŞI

Habil ilə Qabil iki qardaş... Bizə tarix
Qardaşlığı bir səhneyi-xunriz ilə təlvih
Etməkdə! Və ənzara o timsali-mühibin
Bir xəndeyi-lənət kimi muhiş, qəzəb-agin
Binlərcə təcəllisini sərməkdədir... İnsan
Məsum və məlum, asimü nadim, vatanından
Ülvi vatanından bu cədəlgahi-səfilə
Bir qəhri-müəbbədlə və bir nəfyi-əbədlə
Təğrib edilərkən ona bir səyheyi-qeybi

“Yüksəl” demiş, ondan gələcək nəsli-qəribi
Həm zillətə, həm qeyrətə məhkum edən, alçaq
Bir xilqəti yüksəlməyə təhris ilə yormaq
Yormaq və yaşatmaq diləyən Hakimi-qəhhar
Üsyanına bir qanlı cəza eyləmiş ehzar:
Övladi-bəşər məhv edərək məhv olacaqdır,
Hər ləhzə bu vadiyi-bəla qan dolacaqdır!

* * *

Övladi-bəşər – iştə şu üxluteyi-əzəddə,
İblisü mələk, əqlü cünun, şəfqətü bidad
Qeyzin, qərəzin cümləsi məğbunü zəbunu
Hər bir-birinin düşməni-can, təşneyi-xunu
Hər təfriqə əkdikləri, biçdikləri hər kin,
Keçdikləri yerlərdəki iz bir xəti-xunun
Qeybət və riya üzlərinin tabi-niqabı
Qardaş qanı sağərlərinin köhnə şərabi
Öldürmə zəfər, yıxma şərəf, nəhbü hədəşən,
Məruf adı büğzü sitəmin – ədl və... ehsan.
Haqq bir əzəli xatirə, məhkumi-təsəyyüb,
Qanun şu yumulmuş qoca əl, müştə-təqəllüb
Acizləri sevmək, qorumaq şeyn, acımaq eyb,
Bir nəfsi-əqur, əldə qılıc, hakimi-lareyb
Başlar bütün əfraxteyi-qeydi-mübalat,
Yalnız ayaq altında qalanlarda müsəvat...
Məqduru bu zatən, qara torpaqda sürünmək,
Torpaq ona hər şey, ona məskən, ona əkmək.
Əkmək, su, həyat, iştə bütün feyzü nəsibin,
Lakin sən o hirsinlə... Sən ey rövzeyi-qeybin
Mətrudi-şəb-aludu, o hirsinlə həyatı
Zəhr etmədəsən kəndinə; hirsin sədəmatı
Əm’anını sarsıp yıxıyor; artıq əlindən
Artıq ayağından və başından və dilindən
Qan sərpiliyor, qan yağıyor, qan coşuyor, qan!
Bax halına, qafil, şu qızıl kütle-yi-xüsrən
Sənsən; sənin arayışı-qəhrin şu məzarlar!

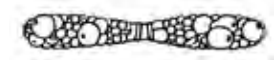
Bax şərm ilə bir kərrə – şu qarşındakı mənzar
Bir mə’rəkə, bir məqtəli-cansuz, o yatan şey
Bax, bax, şu müləvvəs, şu soyuq cifə... O bir bəy
Bir zabıt, otuz ildə açılmış qoca bir gül,
Bir ailə övladı, bir ümmidi-vətən... Gül,
Sən gül və fərəhlən və övün, iştə zəfərlər,
Şanlar, saçılar, vəlvələlər... Lakin o müğbər,
Samit daşın altındakı, ondan nə xəbərdar?
Heyhat! Yazıqlar sənə, ey tiynəti-xunxar!
Nifrət sənə əlvahi-fəciindən! O qandan,
Qandan, yaradan, giryədən, övca vü fəğandan
Məc’ul olan əlvahi-nühusət, o qəm-əfza
Əlvahi-cəhənnəm... Yenə Rəbbin acıdığı da
Zəhrabeyi-təl’ininə bir dəm’əyi-rəhmət
Məzc etmiş; onun zadəyi-məs’udu şu hey’ət.

* * *

Hey’ət ki hilalılıyla, camalılıyla səmavi,
Qüdsiyyəti-amalü fialılıyla səmavi!
Hörmət sənə, ey qanları simayi-bəşərdən
Riqqətlə, mətanətlə silən şəfqəti-zifən!
Hörmət sənə, ey təsliyyəti-əcza müəkkəl
Düşmüşlərə munis və şəfa-paş uzanan əl!
Hörmət sənə, ey naxuni-zəhrini-vəqayı
Əsrin ciyəridən qoparan pənceyi-mühyi!
Hörmət sənə, ey qürreyi-qərrayi-gül-əfşan,
Hörmət sənə, hörmət sənə... Lakin sənə vicdan
Hər qanlara batmış və qızarmış görəcəksə,
İnsanda bu cinnət daha pək çox sürəcəksə,
İnsanlığa ciddən bu təxəlüf, bu müadət
Məqdur isə, insan buna məhkum isə... Heyhat!

*Türk Darülfünunu Hüquq
fakültəsi məzunlarından*

Ömar Fazil

Azərbaycan ədiblərindən

MƏRHUM MİRZƏ FƏTHƏLİ AXUNDZADƏ

Azərbaycanda dramənəvisliyi [dramaturqluğu] ilə şöhrət qazanan mərhum Mirzə Fəthəli Axundzadə cənabları 1811 miladida doğulub, 6-7 yaşlarında olduğu halda yetim qalmışdır. Bir müddət üsrlə [çətinliklə] yaşamış, sonra dayısının təhti-himayəsinə [himayəsi altına] keçmişdir.

Dayısı Axund Hacı Əliəsgər isə zamanın fəzil uləməsindən [alimlərindən] sayılırmış. Mümaileyhin [adı çəkilən şəxsin] nəzarəti ilə Mirzə Fəthəli türkcə, farsca və ərəbcə oxumuşdur. Lakin Axund isə Mirzənin ərəbcə mükəmməl təhsil görməsinə ziyadə çalışmış, gələcəkdə onu ruhani etmək qəsdində imiş. Nə çarə ki, təqdir başqa dürlü oldu. Ruhanilik məqsədi ilə tərbiyələnen bir zat [şəxs], nəticədə bir rus çinovniki olmaq üzrə meydana çıxdı.

Mirzə Fəthəli 17 yaşında ikən dayısı həccə ziyarətə getməli olur və mümaileyhi aparıb Gəncədə ərəbcəni öyrənmək üçün rəfiqi Hacı Axund Molla Həsənin yanında buraxır. Mərhum Mirzə Gəncədə, məşhur Mirzə Şəfi ilə görüşür. Aralarında sıx bir münasibət peyda olur.

Mirzə Şəfi filosof, şair və ədib idi. Ulumi-mütənəvvədə yədi-tulası [müxtəlif elmlər barədə dərin məlumatı] vardı. Gözəl əş'arı [şeyrləri] və fəlsəfəyə dair qiymətdar asarı [qiymətli əsərləri] Avropada, bilxassə Almaniyada böyük şöhrət qazanmışdı. Əş'ar və asarı isə alman ədib və şairlərindən Bodenştədtin hümməti ilə nəşr edilmişdi.

Mirzə Fəthəli feylesofi-müşəri-ileyhin [adı çəkilən filosofun] məcalisəti [söhbətləri; ünsiyyəti] təsiri ilə ruhani olmaqdan vaz keçib Avropa mədəniyyəti ilə müarifə [ülfət, tanışlıq] peyda etməyə təşəbbüs edir.

Bu niyyətlə, dayısı həcdən qayıdınca Nuxuda yeni açılmış mahal məktəbinə girir, ruscanı kamalınca təhsil edir. Sonra dayısından bir xidmətə verilməyi rica edir. O dəxi ricasını bilqəbul [qəbul etməklə], kəndisiylə bərabər Tif-

lisə aparır. Orada rus dövləti tərəfindən təyin edilmiş Gürcüstanın baş hakimi Baron Rozenə ərizə verməklə, əlsineyi-şərqiyyə [Şərq dilləri] mütərcimliyinə qəbul və məqsədinə nail olur (1834). Mərhum Mirzə Fəthəli məzkur [adı çəkilən] Baron Rozendən gördüyü eyiliklərdən dolayı razılıq bəyanından bir dürlü kəndisini alammayır.

Mərhum Mirzə Fəthəli bu vəzifəsində qayət səmimi olaraq çalışır. Ömrünün axırına qədər qəlbən sədaqət göstərir. Mətbuunun [tabe olduğu şəxsin] hər bir cəhətdən mənafeyini müdafiə edir. Bu sədaqət və xulusiyyətdən [səmimiyyətdən, saflıqdan] dolayı rus ali dairələrində mümtaz [seçilmiş] bir mövqe tutur. Və bir qəç müharibələrdə öhdəsinə ağır sifarişlər tövdi edilmiş [tapşırılmış], bilatərəddüd [tərəddüdsüz] kəmahüvə [eynən, olduğu kimi] ifasına qeyrət etmişdir. Bu iklas və iradətinin [sədaqət və iradəsinin] əvəzində binbaşılıq rütbəsiylə bir çox nişanlar alır.

Mümaileyh vəzifəsindən sonrakı vaxtlarını fəlsəfə, siyasət və iqtisadiyyata aid kitablar mütaləsiylə keçirirdi.

1807-də bir əlifba tərtib edib, Rusiya səfiri vasitəsilə Türkiyə Dövləti-Aliyyəsinə və sonra İrana təkrar-təkrar müraciət etmişsə də, qəbul edilməmişdir. Xüsusən İran səfiri Mirzə Hüseyn xan tərəfindən böyük etinasızlıqlara məruz qalmışdır.

Mərhum Mirzə Fəthəli Azərbaycan türkcə-

siylə drama yazanların birincisidir. Ondan qabaq Azərbaycanca drama yazan olmamışdır. Zənn edirik, rus ədibi Qoqol kimi bu dəxi mənsub olduğu və ixtilatında bulunduğu [əlaqə saxladığı, qaynayıb-qarışdığı] millətlərin ətalətini, səfahətini, həmaqətini [axmaqlığını], bəxl [paxıllıq], həsəd və şərərət [pislik, mərdiməzarlıq] kimi qəbih adətlərini tam mənasıyla təsvir etmişdir.

Hətta mərhumun yazdıqları asar kəndisindən sonrakılar üçün böyük mövzu təşkil etmişdir. Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev və Nəcəf bəy Vəzirov yazdıqlarında tamamilə mümaileyhə təqlid etmişlərdir. Bilxassə Nəcəf bəy[in] Hacı Qənbəri ilə Mirzə Fəthəlinin Hacı Qarası arasındakı fərq əsas etibarıyla bir yoxluq təşkil edir.

Mərhumun qələmə aldığı əsərlər bunlardır:

1) “Hekayəti-Molla İbrahimxəlil kimyagər”, dörd pərdədə, hicrətin 1267-nci sənəsində yazılmışdır.

2) “Hekayəti-Müsyö Jordan həkimi-nəbatat və Dərviş Məstəli şah məşhur cadugər”, dörd pərdəli, 1267-də yazılmışdır.

3) “Hekayəti-xırs quldurbasan”, üç pərdəli, 1268-də qələmə alınmışdır.

4) “Sərgüzəşti-vəziri-xani-Sərab”, dörd pərdəli, 1267-də təlif edilmişdir.

5) “Sərgüzəşti-mərdi-xəsis – Hacı Qara”, beş pərdəli, 1269-da yazılmışdır.

6) “Mürafə vəkillərinin hekayəti şəhri-Təbrizdə”, üç pərdəli, 1272-də qələmə alınmışdır.

7) “Aldanmış kəvakib” və [ya] “Hekayəti-Yusif şah”dır.

Bu əsərləri rusca olaraq 1853-də təb [çap] olunub mövqeyi-intişara qoyulmuşdur [yayılmışdır]. Bundan anlaşılır ki, mərhum Mirzə Fəthəli kəndi əsərlərini ancaq məcalisətidə bulundurları müsyölərin nəzərində cəlvələndirmişdir. İslamların örf, adət [adətlər] və əxlaqlarını tənqid edərək təhzi [düzəltmək, yaxşılaşdırmaq] və islah etməyi məhsusi [əyani, gözlə görülən] təsvirlər vasitəsilə əcnəbilərə göstərməklə olmuş. Burası türklük nöqteyi-nəzərinə bir növ müaxizədən [tənqiddən; töhmətdən] qurtarmayır.

Xülasə, mərhumun məzkur [adı çəkilən] əsərlərinin türkcəsi ruscasından altı sənə sonra 1859-da təb olunmuşdur.

Bir müddətdən sonra bu komediya İran şahzadəsi Cəlaləddin Mirzənin kargüzarı Mirzə Cəfər tərəfindən tərcümə və təb edilmişdir. 1882-də “Sərgüzəşti-vəziri-xani-Sərab”ı İngiltərədə ingiliscəyə tərcümə və təb olmaqla bərabər, bəzi lüğətlər və qeydlər dəxi əlavə olunmuşdur. 1886-da məşhur ədib[in] Parisdə “Hekayəti-İbrahimxəlil kimyagər”i fransızcaya tərcümə və təb olunduğu kimi, “Xırs quldurbasan”ı da 1889-da dəxi Stokholm Lisaniyyun [Dilçilər] Cəmiyyətinin jurnalında nəşr olunmuşdur. Eyni sənədə “Hekayəti-Müsyö Jordan həkimi-nəbatat”ı Vyanada professor Varmund tərəfindən tərcümə və nəşr edilmişdir.

Mərhum mülayim-təb və mehmannəvaz, bunlarla [birgə] ali rütbə sahibi olduğu üçün bir çox tərəfdar qazanmışdı. Hər kəs onun əsərinin intişarına [yayılmasına] çalışırdı, təbii əməlləri çoxdan müfid [faydalı] nəticələr vermişdir.

Lakin avamlar tərəfindən hər daima təkfirlərə [kafir elan edilməyə] məruz qalırdı, heç də yaxasını qurtarammıyrdı.

Bu təkfir bombardmanında iranlılar daha sibqət etmişlərdi [digərlərindən qabağa keçmişdilər]. Zira asarının əksəri İran həyat və məişətinə dair olduğundan, iranlılar qayət sıxılır və daralırdılar.

Hətta bir gün mərhumun oğlu ötədə-bəridə atasının haqqında bəzi dedi-qodular eşidib sıxılaraq, təəssüratından atasına şikayət etdikdə, mərhum cavabında:

“Oğlum, səbr et, inşallah bu toxumların meyvəsini görəcəksən” demişdir.

Mərhum təbiəti-şeyriyyəyə malik olub, bəzi türkcə və farsca mənzumələr qələmə almışsa da, qayət zəif olduğundan o qədər də əhəmiyyəti haiz olmamışdır [əhəmiyyət daşımamışdır].

Bununla bərabər, Azərbaycanın əski nəzm üsulunu nəzərdən uzaq tutmamışdır. Kəndi dili, kəndi üsuluyla parça şeyrlər inşad etmişdir [yazmışdır].

Nəhayət, Mirzə Fəthəli Axundzadə cənabları 1878-nci sənəsində fevral ayının 28-ndə

altmış yaşında olduğu halda vəfat etmiş, Tiflisdə müsəlman məzarlığında dəfn edilmişdir.

1903-də 27 oktyabrda komediyalarının təb və inışarından əlli sənə keçmək münasibətilə bir yövmi-ali [yubiley] tərtib edilib, “Hacı Qara” nam əsərini mövqeyi-tamaşaya qoymuşlar və tərcümeyi-halını “Kaspi” qəzetəsində yazmış-lardı.

1911-də 2 dekabrda doğulduğu sənədən yüz il keçmək münasibətilə Bakı ziyalıları tərəfindən böyük yövmi-ali tərtib edildi. Rəs-miylə səhnəni bəzədilər. Nəşri-maarif cəmiy-yəti, naminə bir məktəb açdı. Bakıda mövcud əcnəbi cəmiyyətləri şirkətləri və aktyorları tərəfindən birər nümayəndə gələrək haqqında nitqlər söylədilər. Bütün məcmuələr, qəzetələr o gün mərhum Mirzə Fəthəlinin naminə itxaz [hesab; qəbul] olundu. Hacıbəyli Qardaşları o günə aid nəğmələr bəstələdi və səhnədə oxun-maq üçün Əliabbas Müznib əfəndi tərəfindən dəxi bu şeir yazılmışdı ki, eynilə “Övraqi-nəfisə”yə dərc edirik:

Ədiba! Etdilər keçmişdə gərçi zatını təkfir
Sevinsin ruhun, etdi millətin ilə təqdir

Görüb qəflətdə qalmış milləti bidar oldun sən
O qəflət dəf’inə insan kimi huşyar oldun sən
Qamu dindaşının islahına sərdar oldun sən
Bütün nöqsanlarını yazdın əvət qəmxar oldun sən

Ədiba...
Sevinsin...

O gün ki yazdığınla ağladın ah[ü] nəva etdin
Gözəl övqatını millət yolunda sən fəda etdin
Dözüb cahillərin təkfirinə kəsbi-cəfa etdin
Əmin ol kəndi təklifin əda etdin, vəfa etdin

Ədiba...
Sevinsin...

Atıldıqca nə qədr başına daşlar cəhulanə
Köks gərdin davam etdin işində qəhrəmananə

Buraxdın tazədən bir ruhi-digər cism ilə canə
Səmər vermişdir indi xidmətin cümlə müsəlmanə

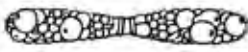
Ədiba...
Sevinsin...

Sənə qan ağladan halı bizə gülməklə göstərdin
Avamın tə’n oxuna tab edib də sinəni gərdin
Əgərçi arzun qəlbində min həsrətlə can verdin
Gedib bir ələmi-ülvidə lakin bəhrələr gördün

Ədiba...
Sevinsin...

Xəlili-əsrinin tutmuş ikən ətrafını azər
Necati-milləti-islama səy etdin çəkib qəmlər
O acı zəhmətin şirincə bir meyvə verib yeksər
Həman millət budur alqışlar ilə cümləsi söylər

Ədiba...
Sevinsin...

Azərbaycan milli şairlərindən

MİRZƏ ƏBDÜLQƏDİR VÜSAQI

Mərhum Mirzə Əbdülqədir Quba maha-lından Xızı qəryəsində [kəndində] 1287-də zil-hiccənin 14-ndə doğulub, qəryə müdərrisi [kənd müəllimi] olan atasının təhti-tərbiyəsində [tərbiyəsi altında] böyümüş, sonra ülumi-ərəbiy-yəni təhsil etmək üçün bir qaç sənə də ağır zəhmətlərə mütəhəmmil imiş [dözmüş], nəha-yət Bakı mədrəsələrində ərəb sərf-nəhvini [qrammatikasını] bir növ ikmala [tamamlamağa] müvəffəq olmuşdur.

Mərhum qayət zəki və anlaqlı olsa da, məişət sıxıntısı ilərləməsinə mümaniət [mane-çilik] göstərdiyindən, çarəsiz, atasının yerində qəryə müdərrişliyinə başlamışdır. Tərəqqi və

təali [ucalmaq] fikrində olan bir zat [şəxs] üçün böylə məhdud yaşamağın əlverişli olmadığı təbiidir. Bununla bərabər, öhdəsinə almış oldu-ğu müqəddəs vəzifəni həman ifada davam etmişdir. Dür-lü-dür-lü təlimat və təqirratla [şifahi dərslərlə] mü-təəllimlərdə [şagirdlərdə] bir intibah vücuda gətirmişdir.

Bir müddətdən sonra qəryə məktəbini baş-qa müəllimə tövdi edib [tapşırıb], 1902-də Bakı-ya gəlib Dağlı məhəlləsində bir məktəb təsis eyləmişdir.

Həmuz üsuli-cədid [yeni tədris üsulu] məktəbi

lazımınca ortalığa çıxmamışdı. Mərhum, təsis etdiyi məktəbdə təcvid [Quranın doğru tələffüzü], qiraət, sərfi-türki [türk dilinin qrammatikası], coğra-fiya, elmi-hesab və sair bunlara mütəəlliq [bun-larla əlaqədar] dərslər verirdi. Burada Nəşri-maa-rif cəmiyyəti tərəfindən güşad edilən [açılan] darülmüəlliminə [pedaqoji məktəbə] girmiş, mü-əllimlik kursunu ikmal etmişdir. Sonra böyük-lərə məxsus bir gecə kursu açmış, oradakı təlim və tədrisi də kəndi öhdəsinə almışdır.

Nəhayət, göstərdiyi fəaliyyət nəticəsi olaraq 1908-nci sənə Səadət mədrəsəsinə müəllimliyə

dəvət edilmiş və ömrünün axırınadək orada davam etmişdir.

Mərhum məhəlli [yerli] mətbuata əş’ar [şeyrlər] yazdığı kimi, fürsət olduğu zamanda “Seyfəl-mülk”, “Şah İsmayıl”, “Yusif [və] Züleyxa” və “Əli xan” nam dörd opera yazmağa başlamışdı. İki birincilər tamam olub, “Şah İsmayıl” bir qaç dəfa mövqeyi-tamaşaya qonulmuşdur. İki axırıncılar isə natamam qalmışdır.

Son vaxtlar kəndisində ciyər xəstəliyi müşahidə olunurdusa da, tədavidə [müalicədə] bulunurdu.

Bilaxirə 1332-də zilhiccə ayının 15-ndə saat 4-də füccətən [qəflətən] vəfat etmişdir.

Mərhum qayət çalışqan bir zat [şəxs] idi. Təb’i-səlim sahibi idi. Yazdığı mənzumə pək səlis olurdu. Nümunə üçün “Dirilik qönçəsi” ünvanıyla yazdığı mənzuməsini buraya dərc edirik:

Qönçə! Ey xəlvət-nişini-gülsitan,
Ey qılan rüxsara yapraqdan niqab,
Surəti-halin bulursa inqilab,
Bülbül edər vəsfini min dastan.

**

Hansı təqsirin mücazətiylə sən
Gülşən içrə xara oldun dəstgir?
Bir əsarətdən xilas ol, ey fəqir!
Qönçəlikdə böylə solğunluq nədən?

**

Ləblərində gizli-gizli xəndələr
Fəhm üçün ibraz edər əsrari-haqq.

Şərhinə hər yapraqındır bir varaq,
Seyr edinca könlümü məftun edər.

**

Olma pabəndi-qüyudi-istitar,
Bülbüli-şeydaya qıl ərzi-camal.
Ərzi-rüxsarında var bir başqa hal,
Ey lətafət-bəxşi-əyyami-bahar.

**

Açılıb ol bir güli-səd-bərg-hal,
Lütf ilə hər canibə saç ətrlər,
Bağları, səhraları həp sərbəsər
Qıl müəttər, cənnəti-rizvan-misal.

**

Bir sürürü vəcdə dalsın kainat,
Mürği-ruhum seyri-gülzar eyləsin,
Dürlü-dürlü kəşfi-əsrar eyləsin,
Onda bulsun cavidani bir həyat.

GÖZƏL YURDUM

Şənlən, vətən, bu gün sənin köksündə
Fatehlərin al bayrağı sancılmış,
Yara fərəh, əğyara xissət vermiş,
Şənlən, vətən, həm göylərə yüksəl də.
Türk övladı hər tərəfdə türkülər
Oxur, oxur, məhəbbətlə, şəfqətlə,
Düşmənlərə şu türkünü heybətə
Anladaraq türk olduğunu söylər.

LƏTİF SAÇMALAR
.....

DİL

Böyük qardaşım Ə. Müznibə

Uzun müddət qoşdum, durdum, dolaşdım,
Qafamı sərt fikrin daşına çarpdım,
Nəhayət, ağımla bir növ uzlaşdım,
“Dil” ismində gözəl bir heykəl yaptım:
Gözəldir hər yeri, süs verir dəhrə,
– Gözəldir amma ki, çirkinlər içrə,
Gözəldir amma ki, bir meymun qədər.. –
Heyranıdır onun iştə gözəllər.
Gözləri ən asil bir türk dildarı,
Həbəsidir onun qara qaşları,
Dişləri Qafqazın inci elindən,
Dodaqları Yeni dünya gülündən
Sürmə telli, gözəl, parlaq saçları,
Əcəm deyil ancaq həp ərəbkarı..
İncə burnu londonlu bir ingiliz
Bəyaz köksü fransızdır şübhəsiz..
Şümşad barmaqları yunan yavrusu,
Bir baxışda olur insan məhbusu.
Çığatay kəməri incə belində,
Uyğur yelpazəsi pənbə əlində..
Milli bürümcəklə həp yaşmaq tutar,
Ara-sıra nazla qaş-gözün atar...

Bir gözəldir, pək sevimli, nəzihə,
Bir çiçəkdir məndən sizə hədiyyə..

1 kanuni-sani 334

Mütəllib oğlu Əmin Abid

VƏTƏNİM!

Ey vətən! Məskənim; ziyayi-əbəd!
Vətən, ey bəncə ali bir məbəd.
**
Vətən, ey ərmağani-ülviyyət,
Vətən, ey iftixari-milliyət.
**
Ruhuma bir fərəh yaratmaq üçün,
Bülbüli-qəlbimi oyatmaq üçün
**
Dinlərəm şövq ilə rübabını mən,
Öpərəm əqdəsi-türabını mən.
**
Sanki bir mədəri-mürüvvətdir,
Kani-ürfan[ü] lütfü şəfqətdir!
**
Nə demək, guşeyi-vətən nə demək!
Ən müqəddəs məkandır bilmək!
**
Salaram hər zaman onu yadə,
Duraram xidmətində amadə.
**
Gördüyüm şövq[ü] zövqi-ləzzətini,

Vətənin bəslərəm məhəbbətini

**

Guşeyi-qəlbimin əmiqində,

Kaseyi-çəşmimin hədiqində.

**

Qürbət ellərdə, ah, yadi-vətən

Pək müəssirsə, bəncə, şanlı mihən.

**

Mədfənində yatar da kəndi əbəm,

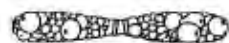
Guşeyi-xaki ali mehrabəm.

**

Əl-ələ gəl verək, məən edəlim

Ona biz şövq[ü] zövq ilə təzim

Əlimşan

MƏŞHUR XANIMLAR

Aminə: Ərəb şairələrindəndir. İbn Dümeynə deyilməklə məruf olan [tanınan] sədrüislam ərəblərindən Abdullah Əbussəri bin Übeydullahın zövcəsidir. İbtida İbn Dümeynə ilə müəşəqələri olub, sonra izdivac etmişlərdir [əvvəlcə İbn Dümeynə ilə birlərini sevmiş, sonra evlənmişlər]. Lakin İbn Dümeynə əvvəlki zövcəsi Həmmanı bəzi səbəblərdən dolayı daşla vurub öldürdüynə görə, özü dəxi Həmmanın əqvamı [qohumları] tərəfindən öldürüldüyündən, Aminə onunla o qədər yaşaya bilməmişdir.

Aminə qayət fəşahətli və məşhur şairələrdəndir. Məhəbbət və itab [məzəmmət] haqqında aşiq[an]ə söyləmiş əş'arı [şeirləri] pək mənidardır [mənalıdır]. Bu neçə sətir müşarülileyhanın [haqqında danışılan qadının] yazmış olduğu uzun qəsidəsindəndir:

تجاهلت و صلى حين لاحت عياني
فهل حشرت الجبل ذاتا البصر

ولى من قوى الجبل الذى قد فطنته

لصيب ولى رأى و عقل موقر

ولس كما آذنت بالصرم بفته

ولست على مثل الذى حات اقدر

Bəzi yerlərdə bunun adı Ümeymə də yazılır.

Aminə: Əban bin Küleyb bin Rəbiənin qızı və Ümeyyə bin Əbdüşşəmsin zövcəsidir. Ümeyyədən yeddi oğlu olmuşdur. Ümeyyənin vəfatından sonra cahiliyyə adəti mövcibincə [əsasında] onun oğlu Əbu Amr bin Ümeyyəyə nikahlanıb, Əbu Muayt nam bir oğul doğmuşdur. Böylə nikah üsulu Qurani-şərif hökmü ilə mən' [qadağan] edilmişsə də, cahiliyyədə də təqdir olunmazdı.

Aminə: Şərəfəddin Musa bin Əhməd bin Məhəmməd əl-Nəsari əl-Dəmhuhinin qızı olub, məşhur mühəddisə [qadın hədis alimi] və İmam Süyutinin ustadı olmuşdur.

Aminə əl-Dəməşqiyyə: Əli bin Əbdüləzizin qızıdır. Sasra qızı Əsmanın, Əbu Taib oğlu mühəddis [hədis alimi] Abdullahın elmi məclislərində müdavimət etmiş və kəndisi dəxi hədisi-şərif təlimi ilə iştigal [məşğul olmuş] və 798-də vəfat etmişdir.

Aminə əl-Rəmliyə: Qüdsi-şərif nahiyyəsində Rəmlə şəhəri əhalisindəndir. Hicrətin 200-ncü sənələrində yaşamışdır. Zöhd və təqvasıyla məşhur bir qadındır.

Aminə Süməyyə: Türkiyənin məşhur üləma və müvərrixinindən [alim və tarixçilərindən] olan mərhum Cövdət paşanın qızı, mətbuat aləmində birinci mövqə tutan Fatma Aliyə xanımın bacısıdır. Yazdıqlarının əksəri təhzihi-əxlaq və tərbiyyə-i-ətfala [əxlaqın yaxşılaşdırılmasına və uşaq tərbiyyəsinə] dairdir. Hali-həyatda olsun gərək. Asari-aliyələrindən [uca, qiymətli əsərlərindən] bir parçası:

“Övlad yerdəki cövhər [xam filiz] misalındadır. Bunun insan olması ata və anasının tərbiyyəsinə bağlıdır. Bu cövhəri yerdən götürəcək kimsə anası, bazara çıxaracaq zat da [şəxs də] atası olacaqdır. Əgər bu xüsusda ata və ana etinasızlıq edərək kəndi öhdələrinə tərəttüb edən [düşən] vəzifəni kamalınca ilqa etməzlərsə [yerinə yetirməzlərsə], cövhər dediyimiz övlad, adi bir daş olub qalır.”

Ani Fatimə: “Tacüt-təvarix” sahibi Xoca Sadəddin Həsəncani nəslindən olub, İstanbul ədibə və şairələrindəndir. Mürəttəb [tərtibli; nizamlı] bir divanı vardır. İşbu rübai müşarülileyhanın [haqqında danışılan qadının] asari-bərgüzidəsi cümləsindəndir [seçilmiş əsərlərindəndir]:

Xəyali-arizinlə didə səhni-gülsitanımdır,

Açılmış şərhələr sinəmdə nəxli-ərgəvanımdır,

Ümidi-vüslətin ey qaşları yay sinədən keçməz,

Xəyali-tiri-qəmzən Aniya xatir-nişanımdır.

Zövcü Əmir Ağə ismində bir zat idi. Oğlu Əmir Ağazadə ilə Yenişəhrə köçmüş, orada hicrətin 1122-nci sənəsində vəfat etmişdir. Şeirinin əhəmiyyəti şöhrəti qədər də olmamışdır.

Aymələk: İbrahim bin Xəlil bin Mahmudun qızı, məşhur Şeyx Camaləddinin bacısıdır. İbn Ümeylə və sair mühəddislərdən hədisi-şərif istema etmiş [dinləmiş], İbn Həcər əl-Əskalani həzrətlərinin ustadı olmuşdur. Əsli bəəlbəkli isə də, Şamda sükunət etmişdir. Hicrətin 815-nci sənəsində rəbiülaxir ayında irtihal etmişdir [dünyadan köçmüşdür].

Üxtülmüzəni: İmam Əbu İbrahim İsmayıl bin Yəhya bin İsmayıl bin Ömər bin İshaq əl-Müzəni həzrətlərinin bacısıdır. İmam Şafii[nin] dərslərinə müdavimət [davam] etməklə, elmi-fiqhdə məharət kəsb etmişdi [qazanmışdı]. Kübari-hənəfiyyədən [hənəfi məzhəbinin böyüklərindən] olan Əbu Cəfər Təhəvinin anası olduğu zənn olunur.

Ərcümənd Banu bəyim: Hindustandakı Teymur sülaləsindən olan Şah Cahan Şəhabəddin Məhəmməd Sahibqirani-Saninin zövcəsi, vəzir Asəf xan bin Mirzə Rəfiüzzaman bin Akamollanın qızıdır. Hicrətin 1000-nci sənəsində doğulub, 1021-də müşarülileyh [adı çəkilən] hökmdara təzvic edilmişdir [ərə verilmişdir]. Qırx yaşında ikən, 1040-da Zeynabadda vəfat edib, cənazəsi Aqra şəhərinə nəql olunmuş, üzərində Tac Mahal namıyla qayət müsənnə [bəzakli] bir türbə yapılmışdır. Bu xüsusda “Övraqi-nəfisə”nin dördüncü sayısında rəsmi ilə bərabər müfəssəl məlumat verilmişdir. Bu türbə son zamanlarda ingilis lordları tərəfindən lüzumsuz ədd [hesab] edildiyindən, sökülüb satılması haqqında dövlətlərinin nəzərini cəlb etmək üçün məcmuələrə bəzi işarələr qeyd edilir.

Ərcuvan: Xüləfayi-Abbasiyyədən Qaim Bi-əmrillahın oğlu Zəxirəddin Məhəmməd Əbu əl-Abbəs cariyəsi Qürrətül-Eyndir. Əbu əl-Abbəs atası Qaim Bi-əmrillahın hali-həyatında vəfat etmişdi, artıq başqa övladı qalmamışdı. Xilafətin kəndi ailəsindən başqasına intiqal edəcəyi [keçəcəyi] haqqında düşünürdü. Ərcuvan böylə zamanda oğlu Əbu əl-Abbəsədən hamilə olduğunu ixbarla [xəbər verməklə], müşarülileyhi [haqqında danışılan şəxsi] xələfsizlik qayğusundan xilas etmişdir. Altı aydan sonra doğub xəlifəni sevindirmişdir.

Ərcuvan uzun ömür sürüb oğlu Müqtədi, nəvəsi Müstəzhir və nəticəsi Müstəşidin xilafətlərini görmüşdür. Bağdad və Hərəmeyndə bir çox xeyriyyə asarı [əsərləri] buraxmışdır. Hicrətin 512-nci sənəsində vəfat etmişdir.

Ərdüca: Saray* tatar xanlarından hicrətin 741-nci sənəsində vəfat edən Özbək xan bin Toğr[ul] xanın zövcəsi; İsa bəyin qızıdır. Müşarülileyh[a] qayət gözəl, vüqarlı və səxavətli bir xanım olub, kəndi malından məscid və təkyələr bina etdirmişdir. Yeddinci əsrin əvaxirində [axırlarında], səkkizinci əsrin əvətilində [əvvəllərində] yaşamışdır.

Ərva bint Haris: Haris bin Əbdülmütəllibin qızı, fəxri-kainat Peyğəmbər həzrətlərinin əmisi qızı, Əbu Vədəə əl-Səhminin zövcəsi, Müttəlib ilə Əbu Süfyanın anasıdır. Həzrəti Əli əleyhissalamın şəhadətində sağ idi. Əhli-beyt haqqındakı müamillərlərdən [rəftarından] dolayı Müaviyəni, Mərvan bin Həkəmi və Amr bin əl-Ası təkdir [məzəmmət] etmişdir.

Ərva bint Əbdülmüttəlib: Peyğəmbərimiz Həzrəti-Rəsulun (s) bibisi, Ümeyr bin Vəhbin zövcəsidir. Bundan Tüleyb nam [adlı] bir oğlu olmuşdur. Ümeyrdən sonra Kələdə bin Həşimə nikahlanıb, Fatimə adlı bir qız doğmuşdur. Təbiiyyəti-şeyriyyəsi vardı.

(*) Saray şəhəri Saratov ilə Hacı-Tərxan arasında İdil nəhri üzərində bina edilib, islam-tatar xanlarının paytaxtı idi. Şimdi Rusiyanın dövlətindən xarəbadır.

Atasının vəfatında söylədiyi mərsiyyənin bəzi beytləri bunlardır:

بكت عيني و حق لها البكاء
على سمح سجيته الحياء
على سهل الخليفة البطحي
كريم الجيم نيت الملاء

Tərcüməsi: Haqq olduğu halda gözlərim həyalı, xoş-xülq [xoş yaradılışlı], səlimüttə’b bir zati-səma-hətməaba [dürüst xarakterli səxavət sahibi bir şəxsə] ağladı.

Əsma bint Əbubəkr: Əsma birinci xəlifə Əbubəkr (rzh) həzrətlərinin qızı və Zübeyr bin əl-Avvam[in] zövcəsidir. Zatünnitaqeyn [iki qurşaqlı] denilməklə məşhur olan Ümm Abdullahdır [Abdullahın anasıdır]. Anası Bəni Amir bin Lüeydən Əbdülüzza bin Əsadın qızı Qətlədir. Hicrətdən 28 sənə müqəddəm [əvvəl] doğulub, islamı qəbul edənlərin 18-ncisidir. Aişədən on yaş böyükdür. Abdullah bin Əbubəkr ilə ata-anadan bir, Aişə ilə Abdurrahman [ilə ana]dan ayrındır. 93 hicridə vəfat edən məşhur Abdullah Urvə, Abdullah, Münzir nam üç oğlu olmuşdur.

Mədinəyə gedib iki ay iqamət etdikdən [yaşadıqdan] sonra, Mədinəyə hicrət edən əshab arasında ilk doğulan uşaq Abdullah olmuşdur. Həzrəti-Rəsul tərəfindən Abdullah adlanmış və babasına nisbətlə Əbubəkr künyələnmişdir.

Müşarülileyh [haqqında danışılan] Abdullah, Yezid bin Müaviyədən sonra Məkkədə doqquz sənə xilafətdə olmuşdur. Həccac bin Yusif tərəfindən Məkkə mühasirə edildikdə, oğlu Abdullah ilə böylə müşavirədə bulunmuşlardır:

Abdullah – Tərəfimdə olanlar məndən üz çevirdilər. Yanımda bir az camaat qalmışdır. Onların dəxi bir saatdan ziyadə səbatı olammaz. Halbuki beyət etmiş olarsam, istədiklərimi bilmüzaaf [artıqlaması ilə] verəcəklərdir. Bu xüsusda nə deyirsiniz?

Əsma – Əgər haqq yolunda ölür, xalqı haqqa dəvət edirsənsə, sabitqədəm ol! Sənin əshabın haqq yol üçün məqtul oldular [qətl edildilər]. Bəni-Ümeyyəyə [Əməvilərə] taət [itaət] etmə! Əgər mura-

dın yalnız dünya isə, nə qədər alçaq adam imiş-sən ki, əshabını hədər yerə həlak etlədin. Xayır, “Mən haqq üzərə idim, lakin əshabıma zəiflik gəl-diyindən, mən də zəif oldum” deyirsənsə, igid-lər və qeyrətli kimsələr indində [yanında] ayıb sanılacaq söz söyləmiş olarsan. Bilqərəz, bu gün sağ qalsan da bununla dünyada əbədi qalma-yacaqsan, ölüm nə vaxt olsa da bir dəfə gələcək-dir.

Abdullah – Ana! Qorxuram ki, Şam əsgəri məni əzab ilə qətl edərlər və sonra asarlar!

Əsma – Oğlum! Kəsilmiş qoyun, dərisinin soyulmasından əziyyət çəkməz. Həman Allahdan istianət et [kömək istə] də, işində davam etlə.

Abdullah – Kəndi fikrim dəxi böylədir. Bu günə qədər dünyaya həris olmamışam, yaşamağı qiymətli hesab etməmişəm. Daima mətlubum [tələbim, istədiyim] Allahın rızası olmuşdur. Fəqət si-zin rəyinizi öyrənib bilmək istəyirdim. Böylə məş-vərətinizlə məni rahatlandırdınız. Şimdi bu gün dünyadan köçəcəyəm. Cənabi-Haqqə təfviz [tə-vəkkül] etlə, mənim üçün artıq qəm yemə! Oğ-lun isə haram işə mürəkib olmadı [bulaşmadı]. Fa-hiş əməl yapmadı. Cənabi-Allahın hökmünə itaətsizlik göstərmədi. Müsəlmana zülm etləmə-di. Allahtaalanın rızasından qiymətdar şeyin varlığına etiqad etmədi. Bunu mədh olaraq söy-ləməyirəm. Bəlkə siz möhtərəmə anama təsəlli olaraq ərz edirəm.

Əsma – İnşallah sənin üçün səbr edəərəm. Cənabi-Haqqə məndən əqdəm [əvvəl] yetişərsən, önümdən getmiş bir hədiyyəm kimi hesab et-lərəm. Zəfər müyəssər olarsa, məsrur [şad] olaram. Yürü! Allah[a] tapşırdım.

Abdullah – Cənabi-Allah sizə cəzaı-xeyr [xeyirli mükafat] versin. Məni duanızdan unudub məhrum etməyiniz.

Əsma – Unutmaq ehtimalı heç olarmı? Halbuki Haqq üçün şəhid olmaqdasan.

Qiyməti 10 manat

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

N 1 Bir neçə söz səh. 3. Misra Saib Təbrizinindir. Mənası: “Dinləyici, söz sahibini danışdırdı.”	Hüseyn Ərəbli səh. 10. “Yay klubu”: Bakıda, hal-hazırda Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının yerləşdiyi bina.
İdarədən: səh. 4. “Müdiriyyətin”: Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti nəzərdə tutulur. “Çökdü o münəvvər əməlin vəchinə zülmət”: O nurlu niyyətin üzünə qaranlıq çökdü. “Əlvida gözəlim” şeiri (səh. 5) üçün lüğət: “hissi-rəqiq”: incə bir duyğu “güzar etmək”: getmək “rahi-naşad”: kədərli yol	“Hüseyn Ərəblinin təşeyi-cənazəsində oxunan növhə” (səh. 10) şeyri üçün lüğət: “xabi-qəflət”: qəflət yuxusu “təcəlla”: görünmək; zahir olmaq “vəli”: ancaq “xaki-zülmət”: qaranlıq torpaq “şitaban”: yürütmək; tələsmək “zatında”: şəxsində “leyk”: lakin “dılparə”: ürək parçası “Cisini millət qəmi çoxdan naxoş etmişdi ya!”: Bu misra jurnalda belə getmişdir: “Cisini millət qəmi çoxdandı milliləndirdi ya!” Qafiyəyə uyğun bərpa etdik.
İnna lillahi və inna ileyhi raciun səh. 6. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”	Hüseyn Ərəblinin cənazəsi qarşısında Kazım Kazımzadə tərəfindən irad olunan nitq səh. 10. “Han! Ey dili-ibrətbin! Əz didə nəzər kün han / Eyvani-mədayin ra ayineyi-ibrət dan!”: Farsca. Mənası: “Ey ibrət alan qəlb, gözlərinlə ibrət al; Mədain sarayını ibrət güzgüsü olaraq gör.” Beyt Əfzələddin Xaqaninindir.
Hüseyn Ərəbli səh. 8. “Serkovni”. Bakıda, indiki Vidadi küçəsi. “Qubernski”: Bakıda, indiki Nizami küçəsi. “Nikolayevski”: Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi.	Hüseyn Ərəblinin vəfatı münasibətilə səh. 12. “Teymurxanşura”: Dağıstanda, indiki Buynaksk şəhəri.
Hüseyn Ərəblinski səh. 9. “Sənətin incə ədə və ahəngləri...”: bu cümə “Övraqi-nəfisə”də yarımqıç idi; “İstiqlal” qəzetinə əsasən düzəlttik.	Hüseyn Ərəblinin vəfatına dair səh. 12. “Əgər səndən sorsalar ki...”: Quranın İsra surəsinin 85-ci ayəsi nəzərdə tutulur. səh. 13. “təşəkkül tapan”: jurnalda “təşkil tapan” getmişdir.
Ərəblinskinin mərasimi-dəfni səh. 9. “Voronsovski”: Bakıda, indiki İslam Səfərli küçəsi. “Mavərayi-Bəhri-Xəzər”: “Xəzər arxası”; Xəzər dənizinin qarşı sahili; Orta Asiya, Zakaspiysk.	“Hüseyn Ərəblinin vəfatına dair” adlı məqalənin sonundakı şeir (səh. 14) üçün lüğət: “şəhidi-hübbi-vətən”: vətən məhəbbətinin şəhidi

“səhneyi-canfəzayi-millət”: millətin ürək açan səhnəsi
“yeksər”: başdan-ayağa
“tən”: bədən
“xak”: torpaq

**Hüseyn Ərəblinskinin
tərcümeyi-halı**

səh. 14. “mövt”: ölüm
“xəndə”: gülüş

N 2

“Bəsirət”

səh. 18. “Çelyayevski”: Bakıda, indiki Mirvarid Dilbazi küçəsi.

“Aleksandro-Nevski ryad”: Bakıda, Səbail rayonu ərazisində mövcud olmuş Pasaj bazarının könhə adı. 2013-cü ildə sökülmüşdür.

“Müsəddəs” şeiri (səh. 19-20) üçün lüğət:

camə: paltar
gülü əzhar: güllər və çiçəklər
cuyi-təravət: təravət suyu, arxı
mürdə-dilan: qəlbi ölmüşlər
sağlamaq: sağaltmaq
dili-möhnətzədə: möhnətə, dərdə tutulmuş qəlb
bülbül-asa: bülbül kimi
zəxm: yara
mərazi-aşiq: aşıqın xəstəliyi
mürur etmək: keçib getmək
əyyam: günlər
müncər olmaq: nəticələnmək; bir şeyin axırı
bir yerə gedib çıxmaq
əncam: son, axır; aqibət
xunabeyi-hicran: hicranın qanlı gözyaşı
cam: qədəh
heyfa: heyif ki, təəssüf ki
aşiqan: aşıqlar
tiği-alam: dərd qılıncı, ələm qılıncı
çəşmi-cəllad: cəllad göz
şəm’eyi-hüsn: gözəllik şamı
nar: od
fanusi-xəyal: müxtəlif şəkillər və rənglər əks etdirən fənər; kaleydoskop
suziş: yanğı; ürək yanğısı
“Gülü əzharı gülər, cuyi-təravət çağlar”: jurnalda “Gül, əzharı...” getmişdir; vəznə görə “Gülü əzharı” olmalıdır.

“Mərazi-aşiqə tədbiri-Fəlatun ağlar”: Fəlatun yaxud Əflatun, qədim yunan filosofu Platonun Şərq ədəbiyyatındakı adıdır. İslam fəlsəfəsinə qüvvətli təsir göstərən Platon Şərqdə hikmətin və bilgəliyin ən böyük simalarından biri kimi qəbul edilmişdir. Şair; “Aşıqın dərdinə Platon belə tədbir görüb çarə edə bilməz” demək istəmişdir.

“10 Təmmuz” şeiri (səh. 20-21)

üçün lüğət:

bəldə: kiçik şəhər; qəsəbə
Qanuni-Əsasi: Konstitusiya
ağıl: qoyun-quzu saxlanan yer
ciftlik: təsərrüfat; ferma

“10 Təmmuz”: Türkiyədə İkinci Məşrutıyyətin (Sultanın hakimiyyətini məhdudlaşdıran Konstitusiyanın) elan edildiyi 23 iyul 1908-ci il, rumi təqvimlə 10 təmmuz 1324-cü ilə müvafiqdir.

“Hani, nərdə hür başlara məzar qazan o gecələr”: “hürr” (azad) sözü vəznə uyğun olaraq “hür” kimi işlənmişdir.

“93-ün məşrutıyyət səltənəti yüksəliyor”: Türkiyədə Birinci Məşrutıyyət 1876-cı ilin dekabr ayında elan edilmişdi. Bu tarix, hicri təqvimlə 1293-cü ilə uyğundur. Sultan II Əbdülhəmid 1877-1878-ci il Osmanlı-Rusiya müharibəsindəki məğlubiyyəti səbəb kimi göstərərək Məclisi-Məbusanı buraxmış və bununla da Birinci Məşrutıyyət dövrü başa çatmışdı.

“Bir padişah kimi ömür sürmək üçün haq bulacaq”: “haqq” sözü vəznə uyğun olaraq “haq” kimi işlənmişdir.

“Ey Dəclənin, Sakaryanın və Fəratın uşaqları”: Dəclə, Sakarya və Fərat çay adlarıdır. Dəclə: Mesopotamiyanın iki böyük çayından biri (digəri Fərat); başlanğıcını Türkiyə ərazisindən götürür, Suriya və İraqdan keçir. Sakarya: Anadolu yarımadasının şimal-qərb hissəsində çay; uzunluğuna görə Türkiyənin üçüncü çayı. Fərat: Mesopotamiyanın iki böyük çayından biri (digəri Dəclə); başlanğıcını Türkiyə ərazisindən götürür; Suriya və İraqdan keçir.

“Bizim qardaş zəkamızın nurlarıyla oyanacaq”: jurnalda bu misranın yerinə eyni bəndin dördüncü misrası təkrarən getmişdi.

Məhməd Əmin bəyin

tərcümeyi-halı

səh. 21. “R. T.”: bu imza Rza Tofiqə məxsusdur.

Vaqif

səh. 23. “Zimənciniği-fələk...”: “Fələyin manca-nağından fitnə daşları yağır, sən isə axmaqcasına Şişənin (Şuşanın; şüşənin) arasına sığınmısan.”

“Gər nigəhbani mən...”: “Məni qoruyan mənim tanıdığımdirsə, şüşəni daşın qoynunda qoruyar.”

Bazarbaşı: Şuşada məhəllə.
səh. 24. “müəşşər”: hər bəndi on misradan ibarət olan şeir forması.

“müxəmməs”: hər bəndi beş misradan ibarət olan şeir forması.

“Yola salmış bil ki, bəzmi-işrətin çəndanını”: jurnalda belə getmişdir: “Yola salmış belə ki, bəzmi-işrətin çəndanını”

Hacı Səlim Səyyah

səh. 26. Ulan: Litva tatarı; hərbiçi.
“Vilna”: Vilna: Vilnüs; Litvanın paytaxtı. İndiki Vilnüs şəhəri 1918-ci ilə qədər bu adı daşımışdır.
səh. 27. Rəngün: hal-hazırda Myanmanın Yanqon şəhəri.

“Cukilər”: Hindistanda fəvqəladə gücləri və bacarıqları olduğuna inanılan xüsusi kasta.

Xacə Hafiz: bax. Hafiz Şirazi.
Şəms Təbrizi (1186-1247): şair və filosof; Mövlana Cəlaləddin Ruminin həmsöhbəti və şeyxi olmuşdur.

Cəlaləddin Rumi: bax. Mövlana Cəlaləddin Rumi.

Avarə

səh. 28. “zəxak”: yağış gətirən bulud.
“müsalehəm”: jurnalda “masaliyəm” getmişdir.
“cəngi”: jurnalda “çəngi” getmişdir.

Meydani-hərb xatirələrimdən

səh. 28-29. “Əvvəlki yerində yenə də xaki-siyəhnək”: bu misradan sonrakı iki misranın yerində jurnalda nöqtələr qoyulmuşdur.

“Heykəl və qadın” şeiri (səh. 29) üçün lüğət:

müzə: muzey
əvalim: aləmlər
sənaye: sənətlər
şərarə: qılgılcım
çəşmi-eşkbər: ağlayan göz
təhi: boş

muhal: çətin; qeyri-mümkün
“Fəqət dilənçi qadın çəşmi-eşkbəri ilə”: jurnalda bu misra belə getmişdir: “Fəqət dilənçi bir qadının çəşmi-eşkbəri ilə”. Vəznə uyğun olması üçün dəyişdirdik.

Əli Əkbər Hüseynzadə

səh. 30. “məhərrəmül-həram ayının 15-də 1305 hicridə”: miladi təqvimlə 3 oktyabr 1887-ci ilə uyğundur.

N 3

“Vətənimə...” şeiri (səh. 35) üçün lüğət və qeydlər:

ağ: tor; tələ
qəvi: güclü
lehli: polşalı
“Rumeli”: Osmanlı imperiyası dövründə Balkan yarımadasının cənubuna verilən ad.

“Tacı gedən oğlu üçün bir yalvaran ananı”: Fransa kralı I Fransisk 1525-ci ildə Paviya döyüşündə ispanlara əsir düşəndən sonra, onun anası, Osmanlı hökmdarı Qanuni Sultan Süleymana məktub göndərərək kömək istəmişdi.

Baltaçı Məhməd paşa (1662-1712): Osmanlı imperiyasının dövlət xadimi; 1704-1706 və 1710-1711-ci illərdə sədrəzəm (baş vəzir) olmuşdur.

Azərbaycan istiqlalı

səh. 36. “autodafe atəşi”: autodafe – Orta əsrlərdə dindar xristianların təntənəli mərasimi idi; bu mərasim ibadət rituallarıyla birgə, dindən çıxmışların (bidətçilərin) nümayişkarənə surətdə cəzalandırılmasını, o cümlədən tonqalda yandırılmasını da əhatə edirdi.

“vəftiz”: xristianların müqəddəs ayini olaraq “xaç suyuna salma”; vəftiz edilən biri, artıq kilsənin (inananlar cəmiyyətinin) üzvü hesab edilir.

Təzə Milli marşdır

səh. 45. “Yigit ərlər, qəzənfərlər!”: jurnalda “ərlər” yerinə “əllər” getmişdir.

Azərbaycanın məşhur ədiblərindən mərhum Haşım bəy Vəzirovun tərcümeyi-halı

səh. 42. “cülusu münasibəti ilə”: “münasibəti” sözü səhvən iki dəfə getmişdir.

“Vəatiullahə vəatiurrəsulə”: “Quran”ın Maidə surəsinin 92-ci ayəsinin və Təğabun surəsinin 12-ci ayəsinin bir qismi; “Allaha itaət edin və Rəsuluna itaət edin.”

səh. 43. “Seli”: qəzetdə təhrif edilmişdir.
“təhzil”: bir şeirə yumoristik yaxud satirik nəzirə.

“Əla ya eyyühəs-saqi ədir kə'sə və nəvliha”: “Fəqət ey saqi, qədəhi və dəstini dolandır”. Hafiz Şirazinin məşhur qəzəlinin ilk misrasıdır.

Azərbaycan türk mütəəssillərindən Abbas Mirzə Şərifzadənin tərcümeyi-halı

səh. 45. “daimi sənəti olan ticarətə”: jurnalda “daimi” sözü təkrar edilmişdir.

Rövşən bəy Mustafa oğlu Əfəndizadə

səh. 46. “Xirqeyi-səadət mərasimi”: taxta keçən Osmanlı padşahı üçün, İstanbulda Topqapı sarayında müqəddəs əmanətlərin saxlandığı Xirqeyi-səadət otağında keçirilən beyət mərasimi.

“mərhum Məhməd şah həzrətləri”: 1909-cu ildə taxta keçən Osmanlı padşahı V Məhməd nəzərdə tutulur. Jurnalda “Məhməd şah” yerinə səhvən “Mahmud şah” getmişdir.

**“İncilayi-səhər” şeiri (səh. 51-52) üçün
lüğət və qeydlər:**

incilayi-səhər: səhərin açılması; şəfəqin sökül-
məsi
nümayan olmaq: görünmək
şəb: gecə
şitaban olmaq: qaçmaq; tələsə-tələsə getmək
ənhər: çaylar
mə’ra: otlaq
mövceyi-nəsaim: meh ləpələri
qəvaim: var olan hər şey
təqəlqül: qülcülə; su səsi
issiz: kimsəsiz
bayır: kiçik təpə
qır: çöl, düzən
pür-avaz olmaq: səslərlə dolmaq
nəvəhat: çağlı; tərənnüm
ağaz: başlamaq
müstəğrəqi-vəcd: vəcdə qərq olmaq; vəcdə
gəlmək
çayır: çəmənlik
əfkar: fikirlər; düşüncələr
təali: ucalmaq
ləal: incilər
ayineyi-dil: könül güzgüsü
mücella: cilalanmış; parlaq
bi-məhaba: qorxusuz
cuyi-füyuz: feyizlər, bərəkətlər یرماğı
hüda: doğru yol
məbnayi-ədələtü qina: ədalət və sərvətin bü-
növrəsi
əsləmiyyət: doğruluq; əmin-amanlıq; möh-
kəmlik
ləm’eyi-ibtisari-əşya: əşyaya, varlığa bəsirət
gözü ilə baxmağın işığı; varlığı görərək dərk etmə-
yə səbəb olan parlaqlıq
qiblə-nümayi-mərdi-arif: arif olan şəxsə qib-
ləni göstərən, hədəfi nişan verən
minhaci-səadəti-bəraya: xalqı səadətə aparan
yol
üfq-i-simin: gümüş (gümüş kimi parlayan) üfük
üfq-i-bədaye-aşıyanə: gözəlliklər, bədiiliklər
yuvası (məskəni) olan üfük

rəngi-qəribü lacivərdi: qəribə (görünməmiş,
ecazkar) və tünd göy rəng
mənzəreyi-behişt-nəvərdi: cənnət mənzərəsi
kimi olan mənzərə
tabi-əbədi: əbədi ziya
təbəssür: bəsirət gözü ilə baxmaq; görərək
həqiqəti dərk etmək
bəhri-əmiq: dərin dəniz
mürğab: suquşu
əmvac: dalğalar
təsəttür: örtünmək; gizlənmək
günbədi-ülviyyi-səradiq: padşah çadırının uca
günbəzi
tabi-əbədiyyəti-ilahi: ilahi əbədiyyətin işığı
bəhri-kamali-bitənahi: ucsuz-bucaqsız kamal
dənizi
nəşvə-fəzayi-kövn-i-lahi: yaradılmış (sonradan
yaradılmış) dünyanın nəşəsini artıran
əncümi-kəhkəşani-ə’la: uca kəhkəşanın ulduz-
ları
mahi-həzini-şöləgüstər: şölə saçan hüznü ay
şəşəəli: parlaq
əxtər: ulduz
müəlla: uca; ali
güşayış: açılma; açılış
aləmi-nükhət-aşıyanə: xoş ətirlərin yuvası
(məskəni) olan aləm
nigar-xanə: gözəlliklər məskəni; büt-xanə; büt
kimi (tapılası) gözəllərin məskəni
xəndeyi-kövkəbi-müəyyəd: mətin, güclü uldu-
zun təbəssümü
nüşxe-yi-qüdrəti-müvəhhəd: birlik (tövhid)
qüdrətinin timsalı
ehya: diriltmək; canlandırmaq
bədayeyi-təbiyyə: təbiət gözəllikləri
türfə: incə, zərif
nihal: fidan
inkişaf: anlama; kəşf etmə
qərimi-ibqə olmaq: əbədiyyətə yaxınlaşmaq
mütaliin: oxuyanlar, mütaliə edənlər
müğləq: qarışıq; anlaşılmaz
məbhəsi-nükat: incə mənalardan bəhs edən
(hissə, bölmə)
feysi-Rəhman: Rəhmanın (yaratdıqlarına mər-
həmət edən Allahın) neməti
pürnəşə olmaq: nəşəylə, sevinclə dolmaq

lətaif: lətifliklər; gözəlliklər
səhaif: səhifələr
cüz: hissə; bölmə
dəftəri-əbdəyi-bədaye: bədiiliklərin ən bədiisi-
nin dəftəri; gözəlliklərin ən gözəlinin dəftəri
cəzəbatı-feysi-lahut: ilahi feyizlərin, nemətlə-
rin cazibələri
ləfz: tələffüz
ləməati-mehri-nasut: varlıq aləminin (kainatın)
günəşinin parıltıları
şəhabi-sate: parlaq qılgımcı
liqayi-canan: cananın üzü
lisani-tövhid: tövhid dili; Allahın birliyini təsdiq
edən dil
nəfxə: nəfəs
nəməti-feysi-cavid: əbəi feyiz (bolluq, ne-
mət) mehi
əsəri-qərami-Sübhan: bütün qüsurlardan uzaq
olan Allaha duyulan eşqin əsəri
bargəhi-təcəlliət: təzahürlərin (Allahın qüdrə-
tinin təbiətdə, insanlarda və əşyalarda görünmə-
sinin) məkanı
gülbangi-xiram: müjdəli səda; müjdəli nida
civgəhi-lədünniyat: Allahın gizli elmlərinin
özünü göstərdiyi yer
“Dağlar, təpələr, issiz bayırlar”: bu misrada
vəzn pozulmuşdur.

Musiqi

səh. 54. “ülumi-dəxilə”: bu termin, din elmləri
xaricindəki dünyəvi elmləri, eləcə də, birbaşa din
elmlərindən hesab edilməyən, fəqət həm dini
elmlərin dərk edilməsinə, həm də dini nəzəriy-
yənin insanlar arasında yayılmasına kömək edən
elmləri ifadə etmək üçün işlədilirdi.
“ilk kimsə bu adam idi”: jurnalda “bu” yerinə
“bir” getmişdir.

Musiqi aləti

səh. 55. “nəbtilər”: (yaxud nəbatilər) Suriya ilə
Ərəbistan arasında yaşamış qədim sami xalqla-
rından.
“deyləmilər”: İranın Deyləm vilayətində (dağ-
lıq Gilanda) yaşamış tayfa.
“cəramiqə”: İslamiyyətin ilk illərində Mosulda
yaşayan və ərəb olmayan xalq.

“bu alət”: jurnalda “alət” yerinə “halət” get-
mişdir.
“Bəni-Həmdan” (Həmdanoğulları, Həmdani-
lər) 905-1004-cü illərdə Mosulda, onun ətrafında
və Şimali Suriyada hakim olan ərəb sülaləsi.
“təbayeyi-ərbaa”: isti, soyuq, yaş və quru kimi
təsnif edilən dörd təbiət, dörd məzəc.
Firnas, Əbülqasım Abbas bin: IX əsrdə yaşamış
əndəlüslü astronom, filosof və şair. Jurnalda
“Fırbaş” kimi təhrif edilmişdir.
“mənqanə”: IX əsrdə yaşamış əndəlüslü astro-
nom və filosof Əbülqasım bin Firnasın icad etdiyi
saat; jurnalda “misqal” kimi təhrif edilmişdir.

Şərqdə islam feylesofları

səh. 56. Bu yazının da əsas hissəsi Corci
Zeydanın “İslam mədəniyyəti tarixi” kitabından
götürülmüşdür.
“vazələrini”: jurnalda bu söz təhrif edilmişdir.
“məharət sahibi olduğu görülməkdədir”: jur-
nalda “görülməkdədir” yerinə “göstərməkdədir”
getmişdir.
“qiyas”: məntiq elmində, müqayisəyə əsasən
hökm vermək.
“Ehsaül-ülum və və’t-tərfi-bə-qəraziha”: Fəra-
binin, “elmlərin sayılması və hər birinin məqsə-
dinin müəyyən edilməsi” mövzusunda yazdığı
əsər; jurnalda əsərin adı təhrif edilmişdir.
“Əs-siyasətül-mədəniyyə”: Fərabinin, “şəhər
siyasəti” (ideal bir şəhər necə olmalı) mövzu-
sunda yazdığı fəlsəfi əsər; jurnalda əsərin adı
təhrif edilmişdir.
səh. 57. “ərbabi-təsəvvüfün”: jurnalda “tə-
səvvüf” yerinə yanlışlıqla “təsərrüf” getmişdir.
“insanın tarixi-ülum və maarifinə”: jurnalda
“insanın” yerinə “lisanın” getmişdir.
“ülumi-əqliyyə”: dinin müddəalarına yox, sırf
ağıl və təcrübəyə əsaslanan, təbiət və riyaziyyat
kimi dəqiq elmlər.
“filan zat”: jurnalda “qalan zat” kimi getmişdir.
“Onun üçün bəziləri xəlifeyi-müşarüliyəyə
əmirülkəfirin namını vermişlər.”: xəlifələrə əs-
lində “əmirülmöminin”, yəni “möminlərin əmiri”
deyilirdi.

Nəşə

səh. 57. “Bir insan cəmiyyəti-bəşəriyyə içərisində”: jurnalda “bir insan” yerinə “bu insan” getmişdir.

“İştə, insan hüsni-xülq...”: bu abzasda bir çox imla səhvinə yol verilmiş, cümlələr anlaşılmaz hala salınmışdı; mümkün qədər bərpa etdik.

səh. 58. “qəlbi-münirinə”: jurnalda “qəlb minbərinə” getmişdir.

“tənəvvür”: jurnalda “tənvir” getmişdir.

Tac Mahal

səh. 58. Bu yazıda türk müəllifi Təyyar Rəhminin İstanbulda çıxan “Böyük duyğu” jurnalının 3 sentyabr 1913-cü il tarixli sayında “Mazidə Turan” [Keçmişdə Turan] seriyasından nəşr edilən “Şah Cahan Məhəmməd Xürrəm – Tac Gənc Sultan” adlı məqaləsindən geniş istifadə edilmişdir.

“türk-tatar cahangirlərindən”: jurnalda “türk-tatar” yerinə “türk-tar” getmişdir.

“gireh”: arşının 1/16-inə bərabər uzunluq ölçüsü; təxminən 4,5 santim.

“Camna”: (yaxud Yamuna) Hindistanda çay; Qanq çayının ən uzun sağ qolu.

səh. 59. “Hindustandakı türk dövlətinin beşinci [hökmdarı] olan”: jurnalda “Hindustandakı türk dövlətinin beşincisi olan” kimi getmişdir.

“Şah Cahan – Səlim şahın oğlu”: Şah Cahanın atası olan Cahangirə, atası əslində Səlim adını qoymuşdu, fəqət o özü sonradan Cahangir adını seçmişdi.

“çırağından”: jurnalda yanlış olaraq “tərəfindən” kimi getmişdir.

səh. 60. “həcəri-rümmani”: qırmızı rəngli daş

“lacivərd”: tünd mavi rəngli, qiymətli daş.

“Nəcəf daşı”: şəffaf bir kvars bülluru.

Racputana (Racputan, Raçputan): Hindistanda tarixi vilayət.

Bundəlkin [Bundelkhand]: Hindistanda tarixi vilayət.

Kolombo: Şri-Lankanın paytaxtı.

Sərəndib: Şri-Lankanın qədim adı (farsca).

Seylan: Şri-Lankanın köhnə adı.

“Jan Batist Tavernye”: bu ad jurnalda təhrif edilmiş, “Tran Baptist Taverne” kimi getmişdir.

“Vətən” şeiri (səh. 61-62) üçün lüğət:

əbsəm: lal, dinməz

madəri-mehriban: mehriban ana

paymal olmaq: tapdalanmaq

madəri-müşfiqi-əhalisən: xalqın şəfqətli anası-san

Hali-əsrə nə gunə halisən?: Zəmanədən, müasir dövrdən nə qədər xəbərdarsan?

mənhus: uğursuz, nəhs

vəli: ancaq

fasiq: məlun; fitnəbaz; yoldan çıxmış

akili-cümleyi-xələyiqdir: bütün xalqları yeyən budur

qoy ol məqamda səri: orada başını qurban ver

vürud: gəlib çatmaq

kuh: dağ

dil: ürək

bəqa: əbədiyyət; ölməzlik

mücavir: ömrünü məscid yaxud türbədə ibadətdə və oraya xidmətdə keçirən adam

“Ey oğul, ey qız övladı vətənin”: bu misrada vəzn pozulmuşdur.

N 5

“Azərbaycan” şeiri (səh. 65) üçün lüğət:

məsqət: “bir şeyin düşdüyü yer” mənasına gələn bu söz, əsasən “bir şəxsin doğulduğu yer” demək olan “məsqəti-rəs” izafətinin tərkibində işlədilir; güman ki, müəllif də elə demək istəmişdir.

donatmaq: bəzəmək

peykar: bu söz “döyüş; cəng” mənasına gəlir; güman ki, müəllif bu sözü “peykargəh” yerində (döyüş meydanı, mübarizə meydanı mənasında) işlətmişdir.

qəmxar: qəm yoldaşı; birinin dərini çəkən

əğyar: yad; dost olmayan, düşmən

çeynətmək: tapdalatmaq

dildar: aşıqın könlünü özünə bağlamış olan sevgili

xırsız: oğru; quldur

qəhhar: qəhr edən; məhv edən; cəzalandıran

çan: zəng; kilsə zəngi

dərbar: yer; məqam

məbud: ibadət edilən; sitayiş edilən

asar: əsər; miras

Sənayeyi-nəfisə

səh. 66. “Hititlər” (yaxud hetlər, hettlər): Kiçik Avropada (Anadoluda) yaşamış qədim Hind-Avropa xalqı.

“qəbri üzərinə”: jurnalda “qızı özünə” kimi getmişdir.

“Əhməd Rəfiqin...”: aşağıda qarşımıza çıxacaq “əbülhövl” sözünün bir hissəsi jurnalda bu cümlənin əvvəlində səhvən getmişdir.

“əbülhövl”: lüğət mənası “qorxunun atası” deməkdir, tarix termini kimi “sfinks” sözünü əvəz edirdi.

səh. 67. Sultanəhməd meydanı: İstanbul şəhərinin tarixi hissəsində meydan.

Konkord meydanı [Place de la Concorde]: Paris şəhərinin mərkəzində meydan.

Suz (Susa, Şuş): İranın qərbində, Xuzistan ostanında tarixi şəhər; dünyanın ən qədim şəhərlərindən biri hesab olunur.

“Persepolis” (Persepol, Taxti-Cəmşid): İranın cənub-qərbində tarixi şəhər olmuşdur; e. ə. VI əsrdə salınmış və e. ə. 330-cu ildə dağıdılmışdır.

Əli bəy Hüseynzadə

səh. 68. “Sultan Əbdülhəmid dövrünün”: II Əbdülhəmid dövrü nəzərdə tutulur.

“rüşdiyyə və edadiyyə”: rüşdiyyə ibtidai təhsildən sonrakı mərhələyə, edadiyyə isə ondan sonrakı, ali təhsildən əvvəlki mərhələyə məxsus məktəblər idi.

“Feyzi paşa”: Əsad Feyzi bəy nəzərdə tutulur.

“Cəmil paşa”: Cəmil Topuzlu nəzərdə tutulur.

“Məlumat”: İstanbulda 1894-1903-cü illərdə nəşr edilmiş qəzet.

“Eyvah ki, dünyaları...” misrası ilə başlayan şeir parçası jurnalda bir çox imla xətalاری ilə getmişdir.

səh. 69. “Tesaliya”: Yunanistanın şərqində, Egey dənizi sahilində tarixi Fessaliya bölgəsi.

“Dömekə”: Yunanıstanda tarixi Domokos şəhəri nəzərdə tutulur. Osmanlı-Yunanistan müharibəsi əsnasında 1897-ci ilin mayında bu şəhərin ətrafında baş verən döyüşdə türklər qalib gəlmişdilər.

“Bilümunum təəssüfə qərq olurlardı”: “qərq” sözü jurnalda təhrif edilmişdir.

“Həqiqət”: Bakıda 1909-1910-cü illərdə nəşr edilmiş qəzet.

“Şəlalə”: Bakıda 1913-1914-cü illərdə nəşr edilmiş jurnal.

“Dövri-Məşrutıyyə”: Məşrutıyyə (yaxud Məşrutəçilik) – padşahın hakimiyyətinin konstitusiya (məşrutə) ilə məhdudlaşdırıldığı dövlət quruluşudur. Türkiyədə Birinci Məşrutıyyə dövrü 1876-1878, İkinci Məşrutıyyə dövrü isə 1908-1920-ci illərdə davam etmişdir.

“Milli Təlim-Tərbiyə Cəmiyyəti”: Savadsızlığı aradan qaldırmaq məqsədi ilə İstanbulda 1915-ci ildə qurulmuş cəmiyyət. Əli bəy Hüseynzadə bu cəmiyyətin təsisçilərindən biri idi.

“Şərqi-rus”: 1903-1905-ci illərdə Tiflisdə Azərbaycan dilində nəşr edilmiş qəzet.

Əli bəy Hüseynzadənin tərcüməsi üçün (səh. 68-69) lüğət:

fövqi-çəmənzar: çəmənliyin üstü

əlhan: nəğmələr

ixtar qılmaq: xəbər vermək
çam: şam ağacı
pərü bal: qanad; qol-qanad
təali: ucalmaq
bala: yüksəklik
“bilirmisin”: jurnalda “bilirmisiniz” getmişdir.

**Əli bəy Hüseynzadənin şeiri (səh. 70)
üçün lüğət:**

bila-hərəkət: hərəkətsiz
ədu: düşmən
ittihad: birlik; ittifaq

Mirbədrəddin Əlhüseyni

səh. 71. “ülum və fünün təhsilinə getməklə
bərabər”: jurnalda “təhsilinə” yerinə “təhmilinə”
getmişdir.

“Dirilik”: Bakıda 1914-1916-cı illərdə nəşr
edilmiş jurnal.

**“Cahan hərbinə qarşı” şeiri (səh. 71)
üçün lüğət:**

inhitati-aləm: dünyanın çöküşü
yekşər: başdan-başa
qailə: dərd, sıxıntı
guş eyləmək: qulaq asmaq
məzəllət: zəllilik, alçaqlıq
mədər: ana
dəryayi-xun: qan dəryası
şurü şər: dava-dalaş və pislik
şərər: qığılıcı

Əliağa Vahidin şeiri (səh. 72) üçün lüğət:

zişt: pis; qəbahətli
lafü güzaf: boş danışmaq
həmiyyətəmənd: qeyrətli; vətən, ailə təəssübü
çəkən
mərdüm: insan
küdurət: kin, ədavət; pas
əşxas: şəxslər
kifaf: kifayət
manəndi-Kəbə: Kəbə kimi
huri-hürriyyət: hürriyyət hurisi
bəsalət: qəhrəmanlıq; igidlik
ərsə: meydan
gəncəşk: sərçə

ənqayi-Qaf: Qaf dağında yaşayan əfsanəvi quş,
Simurq
əc: acizlik
tab: güc, qüvvət
məsaf: müharibə; cərgələr halında döyüş
cəladət: igidlik; mətanət
tiğ: qılınc
ədu: düşmən
qılaf: qın; silah qabı
etilaf: saziş
müaf: əfv, bağışlamaq

**“Sönük hilal” şeiri (səh. 73) üçün
lüğət və qeyd:**

üfq-ziyadar: nurlu üfük
zibü fər: bəzək və parlaqlıq
mühib: qorxulu; təhlükəli
əzim: böyük
fəcaət: faciəli; ürək ağrıdan
bərdavam: davam edən; sürüb gedən
ati: gələcək
aludeyi-zalam: qaranlığa bulanmış; qaranlıq
baniyi-zərər: zərəri əmələ gətirən; zərər verən
ənənət: ənənələr
təsmim olunmaq: zəhərlənmək
əfkari-müflisə: iflas etmiş fikirlər
üful etmək: batmaq; sönmək
şöleyi-əməl: arzuların, məqsədlərin işiği
mütəntən: dəbdəbəli, təntənəli
suad: səadətlər; xoşbəxtliklər
infial: xəcalət
“28 kanuni-əvvəl 1334”: burada tarix rumi
təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 28 dekabr
1918-ci ilə uyğundur.

**“Ah... Ey mələyim” şeiri (səh. 73)
üçün lüğət:**

ənzar: baxışlar, nəzərlər
saiqə: səbəb; sövq edici amil
ibraz: göstərmək; aşkar etmək
mövqeyi-mümtaz: seçilmiş, üstün mövqe
“La həvlə vəla qüvvətə illa billah”: insanın aciz-
liyini və sonsuz qüvvət sahibi olan Allaha
sığınmasını ifadə edən dua: “Bütün güc və qüvvət
ancaq Allahladır (Allahın yardımınıyladır)”.

Məşhur xanımlar

səh. 74. Bu material tatar alimi Rizaəddin
Fəxrəddinovun eyniadlı əsərindən götürülmüş-
dür.

“(s.)”: “Allahın salamı onun üzərinə olsun” sö-
zünün ərəbcəsi “Sallallahu əleyhi və səlləm”in
qısaltması.

“Zamani-Səadət” (yaxud Əsri-Səadət): Mə-
həmməd peyğəmbərin yaşadığı dövr.

“həccətül-vida” (vida həcci): Məhəmməd
peyğəmbərin 632-ci ildə, vəfatından üç ay qabaq
yerinə yetirdiyi həcc; onun ilk və son həcci idi.

səh. 75. “Menf”: Nil çayının qərb sahilində,
Yuaxrı Misir ilə Aşağı Misirin sərhədində yerləş-
miş və Misirin paytaxtı olmuş qədim şəhər; Mem-
fis.

“xürafat ilə müxtəlit”: jurnalda “müxtəlit”
yerinə “müxtəlif” getmişdir.

Tofiq Fikrət

səh. 79. “Sultan Əbdülhəmidin”: Osmanlı sultanı II Əbdülhəmid nəzərdə tutulur.

“Qalatasaray Sultanisi” (yaxud Məktəbi-Sultani; Qalatasaray Məktəbi Sultanisi): İstanbulda 1868-ci ildə Fransa təhsil sistemində uyğun olaraq açılan orta məktəb.

səh. 80. “Amerika kolejli”: İstanbulda 1863-cü ildə Amerika təhsil sistemində uyğun olaraq açılan Robert Kolleji nəzərdə tutulur.

“İrcii”: ərəbcə “geri dön” mənasına gələn bu söz, Quranın Fəcr surəsinin 28-ci ayəsini yada salır və burada olduğu kimi, əksər hallarda “ölüm” mənasına gəlir. Ayə belədir: “İrcii ilə rəbbiki raziyyətən və məriziyətən.” (Dön Rəbbinə, sən Ondan razı olaraq, O da səndən razı olaraq.)

Tofiq Fikrətin “Hilali-Əhmərə qarşı” şeiri (səh. 80-81) üçün lüğət:

səhneyi-xunriz: qanlı səhnə
təlvih: dolaylı yolla göstərmək
ənzar: nəzərlər
timsali-mühib: dəhşətli misal
xəndeyi-lənət: lənət gülüşü; lənətli gülüş
muhiş: qorxu verən
qəzəb-agin: çox qəzəbli
məlum: danlanmış; təhqir edilmiş
asimü nadim: günah işləmiş və peşman olmuş
cədəlgahi-səfil: alçaq mübarizə meydanı
qəhri-müəbbəd: əbədi qəhr; əbədi qəzəb
nəfyi-əbəd: əbədi sürgün; əbədi qovulma
təğrib: uzaqlaşdırmaq; qürbətə göndərmək
səyheyi-qeybi: qeybdən gələn bir hayqırma
nəsl-i-qərib: qürbətə düşmüş nəsil
təhris: həvəsləndirərək, tamahlandıraraq bir işə sövq etmək
Hakimi-qəhhar: ən güclü, ən qüdrətli, qəhredici gücə sahib Hakim (Tanrı)
ehzar: hazırlamaq
ləhzə: an
üxluteyi-əzəddad: ziddlərin qarışığı
iblisü mələk: həm iblis, həm mələk
əqlü cünun: həm ağıl, həm dəlilik
şəfqətü bidad: həm şəfqət, həm amansızlıq

məğbun: aciz qalmış
zəbun: aciz; əsir
təşneyi-xun: qana susamış
təfriqə: nifaq; ikitirəlik
xəti-xunin: qanlı xətt
sağər: qədəh, piyalə
nəhb: qarət
hədər: dağıtmaq; boş yerə sərf etmək məruf:
hamının bildiyi
büğz: kin, ədavət, nifrət
ədl: ədalət
ehsan: yaxşılıq, savab; bəxşiş, sədəqə
məhkumi-təsəyyüb: laqeydliyə məhkum,
əhəmiyyət verilməyən
müşt-i-təqəllüb: zorbalıq yumruğu
şeyn: eyib
nəfsi-əqur: azğın nəfs
hakimi-lareyb: şəksiz-şübhəsiz hakim
əfraxteyi-qeydi-mübalat: himayəçilik bağları

ilə ucalmış
məqdur: tale, bəxt
hirs: ehtiras; acgözlük
rövzeyi-qeyb: qeyb aləmi bağçası; ruhlar aləmi bağçası
mətrudi-şəb-alud: gecə kimi qaranlıq (qara) olan qovulmuş şəxs; qaranlıq gecədə qovulmuş
sədəmat: partlayışlar; zərbələr
əm'an: diqqət; ölçüb-biçmək bacarığı
qızıl: qırmızı
kütleyi-xüsrən: ziyana düşən kütlə; zərər çəkənlər
arayışi-qəhrin: qəhrinin, qəddarlığının vurduğu “bəzəklər”
şərm: utanma, həya
mənzər: görünən yer; görünən surət
məqtəli-cansuz: ürək yandıran qətl yeri
müləvvəs: çirkli, murdar
cifə: leş, cəmdək
saçı: şənliklərdə yaxud toyda ortalığa yaxud qəhrəmanın (gəlinin, bəyin) başına saçılan nəmər
müğbər: tozlu; üstünü toz örtmüş
samit: cansız; səssiz
tiynəti-xunxar: zalım xarakter; qaniçən təbiət
əlvahi-fəcii: dəhşətli, əzablı lövhələr
giryə: göz yaşı
övca: ağrı-acı

məc'ul: meydana çıxarılan; düzəldilən
əlvahi-nühusət: bədbəxtlik lövhələri
qəm-əfza: qəm verən; qəm artıran
əlvahi-cəhənnəm: cəhənnəm lövhələri
zəhrabeyi-təl'in: lənətə gəlmiş zəhərli su
dəm'əyi-rəhmət: mərhəmət göz yaşı
məzc etmək: qarışdırmaq
hey'ət: surət; hal, vəziyyət
qüdsiyyəti-amalü fial: məqsədlərin və işlərin müqəddəsliyi
şəfqəti-zifən: elmlı, bilikli şəfqət
təsliyəti-əcə müəkkəl: acizliklərə təsəlli vermə işi öhdəsinə düşən
munis: mehriban; istiqanlı
şəfa-paş: şəfa paylayan
naxuni-zəhrini-vəqayı: müharibənin zəhərli dirnaqlarını
pənceyi-mühyi: dirildən, həyat verən pəncə
qırreyi-qərrayi-gül-əfşan: güllər saçan parlaq şəfəq
cinnət: dəlilik
təxəluf: ziddiyyət; bir-birinə müxalif olma
müadat: düşmənçilik
“Qeybət və riya üzlərinin tabi-niqabı”: “Üzlərindəki örtüyün (maskanın) hər qıvrımı qeybət və riyadan əmələ gəlmişdir”. Jurnalda “tabi-niqabı” yerinə səhvən “qabü niqabı” getmişdir.
“Sən ey rövzeyi-qeybin”: jurnalda “rövzeyi-qeybin” yerinə səhvən “zövceyi-qeybin” getmişdir.

“ondan nə xəbərdar”: jurnalda “ondan nə xəbər var” getmişdir.
“Hörmət sənə ey qürreyi-qərrayi-gül-əfşan”: jurnalda bu misra düşmüşdür.

Əliabbas Müznibin şeiri (səh. 84) üçün lüğət:

ədiba: ey ədib
təkfir: kafir elan etmək; kafir olmaqda günahlandırmaq
bidar: oyaq; ayıq
huşyar: ağıllı; ayıq-sayıq
övqat: vaxtlar; ömür
kəsbi-cəfa etmək: cəfa qazanmaq; əziyyət çəkmək
təklif: borc; vəzifə

ədə etmək: yerinə yetirmək
cəhulanə: nədanlıqla, qanmazlıqla
ruhi-digər: başqa bir ruh; təzə bir ruh
səmə: səmə, fayda
yeklər: tamamilə; başdan-ayağa
“Sevinsin ruhun, etdi millətin ilə təqdir”: bu misrada bir yaxud daha çox söz düşmüşdür; jurnalda belə getmişdir. Güman ki, əsl belə idi: “Sevinsin ruhun, etdi millətin haqqı ilə təqdir”.
“Xəlili-əsrinin tutmuş ikən ətrafını azər”: “Öz əsrinin Xəlilinin ətrafını alovlar bürüyən zaman”. Xəlil (Xəlilullah – Allah dostu): yəhudilərin, xristianların və müsəlmanların birgə qəbul etdikləri İbrahim peyğəmbərin ləqəbidir. “Azər” od deməkdir; əfsanəyə görə, kral Nəmrud Xəlil İbrahim peyğəmbəri oda atdırmış, ancaq Allahın əmri ilə od onu yandırmamışdır. Digər tərəfdən “Azər”, İbrahim peyğəmbərin bütperəst olan atasının da adı idi.

Mirzə Əbdülqədir Vüsaqi

səh. 84. “1287-də zilhiccənin 14-ndə”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 7 mart 1871-ci ilə uyğundur.

səh. 85. “ülumi-ərəbiyyə”: ərəb dili nəzərdə tutulur.

səh. 86. “1332-də zilhiccə ayının 15-ndə”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 4 noyabr 1914-cü ilə uyğundur.

Mirzə Əbdülqədir Vüsaqinin “Dirilik qönçəsi” şeirinin (səh. 86) nəsr halında sadələşdirilməsi:

Ey gül bağçasında xəlvətə çəkilmiş, üzünə yarpaqdan yaşmaq tutmuş qönçə! Bu halın dəyişərsə (açılıb gül olsan) bülbül sənəin vəsfini min dastan edər.

Gülşəndə tikanın əlinə düşməyin hansı təqsirinin cəzasıdır. Ey zavallı! Bu əsarətdən bir xilas ol! Heç qönçə də belə solğun olarmı?

Dodaqlarındakı gizli gülüşlər anlaşılmaz üçün (anlayışı olanlar üçün) haqqın sirlərini göstərir; hər yarpağın bu sirləri şərh etmək üçün bir vərəqdır ki, baxınca könlümü məftun edər.

Örtünmə zəncirinə əsir olma, sənəin eşqindən aqlını itirmiş bülbülə gözəl üzünü göstər. Ey bahar

günlərinə lətafət verən, sənin üzünü açıb gös-tərməyində özgə bir aləm var.

Açılıb yüz yarpaqlı bir gül ol, iltifat göstərərək hər tərəfə ətilər saç, bağları və çölləri başdan-ayağa Allahın ən böyük rızasına nail olanların daxil olacaqları cənnət kimi xoş qoxularla doldur.

Kainat sevincə və vəcdə qərq olsun, ruh quşum gül bağçasında seyr etsin, növbənöv sirlər kəşf etməklə, orada əbədi həyat tapsın.

“Olma pabəndi-qüyudi-istitar”: jurnalda “istitar” yerinə “istişar” getmişdir.

“Gözəl yurdum” şeiri (səh. 86)

üçün lüğət:

əğyar: özgələr; yadlar; dost olmayanlar
xissət: qısqanclıq; alçaqlıq

“Dil” şeiri (səh. 87) üçün lüğət:

dəhr: dünya
ərəbkarı: ərəb üslubunda olan
nəzihə: pak; təmiz
“1 kanuni-sani [1]334”: burada tarix rumi təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 1 yanvar 1918-ci ilə uyğundur.

“Vətənim!” şeiri (səh. 87-88)

üçün lüğət:

ziyayi-əbəd: əbədi işıq
əqdəsi-türab: ən müqəddəs torpaq
mədəri-mürüvvət: mərhəmətin anası, mənbəyi
kani-ürfanü lütü şəfqət: kamal, mehribanlıq və şəfqət mənbəyi
amadə: hazır
əmiq: dərin; dərinlik
kaseyi-çəşm: göz çuxuru
hədiq: bağça; sulu bağça
müəssir: təsirli
mihən: möhnətlər, çətinliklər; əzab-əziyyətlər
mədfən: məzar
əbə: nənə
guşeyi-xak: toprağın guşəsi
mehrəbə: ibadət edərkən üz tutulan yer
məən: birgə

Məşhur xanımlar

səh. 88. Bu material tatar alimi Rizaəddin Fəxrəddinovun eyniadlı əsərindən götürülmüşdür.

“sədrülişlām”: Məhəmməd peyğəmbər və ilk dörd xəlifənin dövrü.

Əbu Amr bin Ümeyyə: Qüreyş qəbiləsinin Əməvi qolunun əcdadı olan Ümeyyə bin Əbdüşşəmsin oğlu. Jurnalda səhvən “Amr bin Əbu Ümeyyə” kimi getmişdir.

“Rəmlə” (yaxud Ramla): İsraildə, Tel-Əvivdən 24 km şərqdə qədim şəhər.

səh. 89. “Xəyalı arizinlə...”: “Sənin yanağının xəyalı ilə gözüm gülüstan səhnəsinə, gül bağçasına dönmüş; sinəmdə açılmış kəsiklər ərgüvan çiçəyinin fidanı olmuş. Ey qaşları yay (kaman) kimi olan, sənə qovuşmaq ümidi ürəyimdən keçməz (qovuşmağın mümkünsüz olduğunu bilirəm); ey Ani, qəməzən oxunun xəyalı daim mənimlədir (heç yadımdan çıxmır).”

Yenişəhr: hal-hazırda Yunanıstanda Larisa şəhəri; XVI əsrin axırlarından XIX əsrin axırlarına qədər Osmanlı hakimiyyətində olmuşdur.

“Bəəlbək”: Livanda qədim şəhər.

“Sahibqıranı-Sani”: (ikinci Sahibqıran) Şah Cahanın taxta keçərkən götürdüyü ünvan idi; “Sahibqıran” ünvanı “uğurlu ulduz altında doğulan və müvəffəqiyyət qazanan hökmdar” mənasında işlədilirdi.

“Zeynabad”: Hindistanın mərkəzi hissəsində yerləşən Burhanpur şəhəri nəzərdə tutulur.

“Hərəmeyn”: “iki hərəm” mənasına gələn bu söz Məkkə və Mədinə şəhərlərini birgə ifadə edir.

səh. 90. “rzh”: rəziəllahuənh” (Allah ondan razı olsun) duasının yazıda qısaldılmış şəkli.

“Zatünnitaqeyn”: (iki qurşaqlı) Əsma bint Əbubəkrin ləqəbi idi. Məhəmməd peyğəmbər Əbubəkrlə birgə hicrət etməyə (Məkkədən Mədinəyə köçməyə) hazırlaşarkən, Əsma öz belindəki qurşağı iki yerə bölərək, biriylə onların yola götürəcəkləri yemək torbasının, digəri ilə də su tuluğunun ağzını bağlamışdı. Məhəmməd peyğəmbər Əsmaya, “Allah bu qurşağın əvəzində cənnətdə sənə iki qurşaq versin” deyərək dua etmişdi.

“Ümm Abdullah”: (Abdullahın anası) Ərəblərdə, valideynlərin öz uşaqlarının adıyla yad edilməsi (filankəsin atası, yaxud filankəsin anası kimi) adəti var idi. Əsma bin Əbubəkrin oğlu Abdullah (Abdullah bin Zübeyr) hicrətdən sonra müsəlmanların Mədinədə doğulan ilk uşağı kimi tarixə düşmüş və Məkkədən Mədinəyə köçən müsəlmanların artıq uşaqlarının olmayacağı və nəsil-lərinin tükənəcəyi haqqında dedi-qodulara son qoymuşdur.

“Bəni Amir bin Lüey”: Ərəblərin Qüreyş qəbiləsinin qollarından biri idi.

“künyə”: bir şəxsə onun atası, anası, oğlu yaxud qızına görə verilən ləqəb (Əbu filankəs; İbn filankəs; Ümm filankəs kimi).

“haram işə mürtəkib olmadı”: jurnalda “mürtəkib” yerinə “məktəb” getmişdir.

ƏLAVƏLƏR

“Övraqi-nəfisə” jurnalının AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə edilən nüsxələri arasında üç ədəd rəngli şəkil vardır.

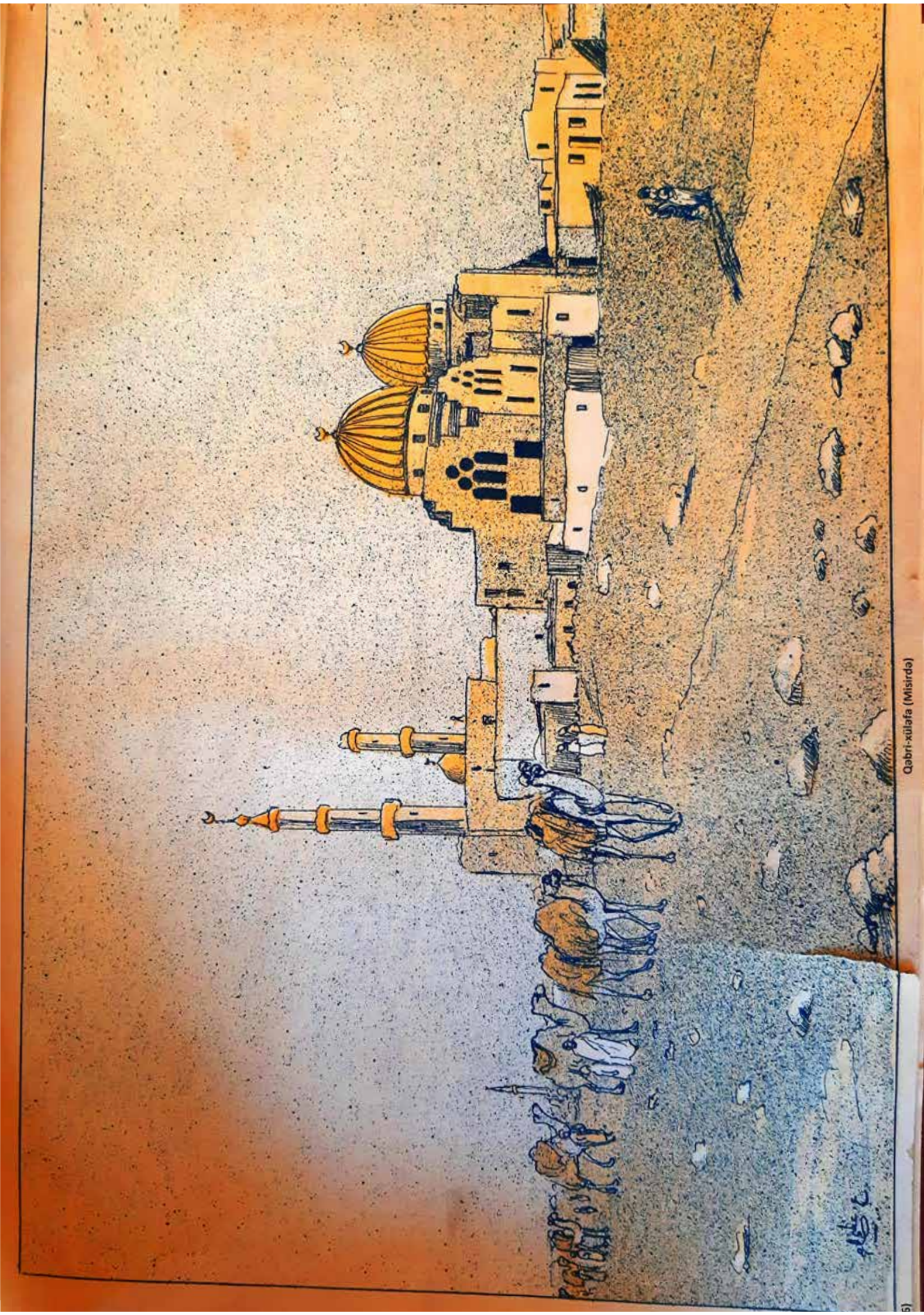
Hər biri tam səhifə tutan bu şəkillərin, jurnalın müxtəlif saylarına əlavə edilmiş yapışdırma səhifələr olduğu anlaşımaqdadır. Rəngli səhifələrin arxa tərəfi boşdur.

Şəkillərdən biri “6”, digəri “8” kimi nömrələnmişdir, biri isə nömrəsizdir.

Buradan anlaşılır ki, jurnalə əlavə edilən səhifələr yalnız bunlardan ibarət olmamışdır.

6 nömrəli şəklin altında “Qəbri xüləfa [Xəlifələrin qəbirləri] (Misirdə)”;

8 nömrəli şəklin altında “Yaponiya”; nömrəsiz şəklin üstündə “Quba məscidi” qeydi var. 6 nömrəli şəkillə nömrəsiz şəklin sol aşağı küncündə “Ə. Əzimzadə” imzası oxunur.

Qəbri-xüləfa (Misirdə)

Quba masjidi

ŞƏXS ADLARININ İNDEKSİ

A. B.: Bakı sakini; mühəndis. 12

Abbas I (Şah Abbas; 1571-1629): Səfəvi şahı; 1587-1629-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 36, 37

Abdar bəyim (XVI əsr): Böyük Moğol imperatoru Cəlaləddin Əkbər şahın arvadı. 76

Abdullah bin Əbdülmüttəlib (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin atası. 77

Abdullah bin Əbu Taib (XIV əsr): hədis rəvayətçisi. 92

Abdullah bin Əbubəkr (VII əsr): Birinci xəlifə Əbubəkrin oğlu. 94

Abdullah bin Zübeyr (624-692): Zübeyr bin Əvvam ilə Əsma bint Əbubəkrin oğlu. 54, 94, 113

Abdullah Cövdət (Karlıdağ; 1869-1932): türk həkim, şair və siysəətçisi. 70

Abdullah Əbussəri bin Übeydullah: bax. İbn Dümeynə.

Abdullah Urvə (VII əsr): Əsma bint Əbubəkrin oğlu. 94

Abdurrahman bin Əbubəkr (VII əsr): Birinci xəlifə Əbubəkrin oğlu. 94

Ağaoğlu, Əhməd bəy (1869-1939): Azərbaycanın və Türkiyənin gökəmli ictimai-siyasi xadimi; hüquqşünas, şərqşünas, yazıçı-publisist. Türkçülük hərəkatının ideoloqlarından biri olmuşdur. 42, 75

Ağayev, Əhməd bəy: bax. Ağaoğlu, Əhməd bəy.

Axund Hacı Əliəsgər: Mirzə Fəthəli Axundzadənin dayısı. 86

Axundov, Mirzə Fətəli: bax. Axundzadə, Mirzə Fətəli.

Axundzadə, Mirzə Fətəli (1812-1878): Azərbaycan dramaturgiyasının banisi; şair və filosof. 29, 45, 86, 87, 88

Axundzadə, Rəşid bəy Hacı Əbdüssalam oğlu (1880-1940): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. 1895-1907-ci illərdə Qafqaz müsəlmanlarının Şeyxülislamı olan Axund Hacı Əbdüssalamın oğlu olmuşdur. Kiyevdə hüquq təhsili almışdır. Salyandan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 1919-cu ilin fevralından avqustunadək Bakının valisi (qubernatoru) vəzifəsini tutmuşdur. Sovet hakimiyyəti dövründə Sibirə sürgün edilmiş və sürgündə ölmüşdür. 9

Aişə (614-678): Məhəmməd peyğəmbərin arvadı; birinci xəlifə Əbubəkrin qızı. 94

Akalın, Bəsim Ömər (1862-1940): Türk həkimi və ictimai-siyasi xadimi. 70

Alanqoa: Moğolların əfsanəvi əcdadı. 77

Aminə (yaxud Ümeymə; VIII əsr): ərəb şairəsi; Abbasilər dövrü ərəb şairi İbn Dümeynənin arvadı. 92

Aminə bint Əban bin Küleyb bin Rəbiə (VI əsr): Qüreyş qəbiləsinin Əməvi qolunun əcdadı olan Ümeyyə bin Əbdüşşəmsin arvadı. 92

Aminə bint Şərəfəddin Musa (XV əsr): qadın hədis alimi. 92

Aminə bint Vəhəb (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin anası. 77

Aminə əl-Dəməşqiyyə (XIV əsr): qadın hədis alimi. 92

Aminə əl-Rəmliyə (IX əsr): qadın övliya. 92

Aminə Süməyyə (XX əsr): Türk tarixçisi Əhməd Cövdət paşanın qızı; publisist. 92

Amr bin əl-As (573-664): Ərəb sərkərdəsi; eyni zamanda diplomat və siyasi xadim. 93

Ani Fatimə (XVII-XVIII əsrlər): Osmanlı şairəsi. 92

Aram Banu bəyim (1584-1624): Böyük Moğol imperiyasının hökmdarı olan Əkbər şahın qızı. 76

Aristotel (yaxud Ərəstu; e. ə. 384-322): qədim yunan filosofu. 56

Arslan xatun (yaxud Xədicə Arslan xatun; XI əsr): Böyük Səlcuqlu dövlətinin qurucularından Davud Çağrı bəyin qızı. 76

Asəf xan (bin Mirzə Rəfiüzzaman bin Akamolla; 1569-1641): Babur imperiyasının baş vəziri. 93

Asiyə bint Carullah (XV əsr): qadın hədisçi; Məkkə qazısı Məhəmməd Camal bin Ziyanın anası. 77

Asiyə bint Müzahim: İslami mənbələrə görə, Misir Fironunun arvadı; Həzrəti-Musaya iman etmişdir. 77

Asiyə: bax. Asiyə bint Müzahim.

Aşurbəyli, İsa bəy (1878-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi və xeyriyyəçisi. Bakı Şəhər Dumasının və “Nicat” cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində əsir düşən türk əsgərlərinə yardım edən komitənin işində fəal iştirak etmişdir. Mətbuatda “Həqqi” təxəllüsü ilə

çıxış etmişdir. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 14, 22, 42

Avqust, Oktavian (e. ə. I əsr – b. e. I əsri): Roma imperiyasının banisi və ilk imperatoru; e. ə. 27-ci il – b. e. 14-cü ili arasında hakimiyyətdə olmuşdur. 69

Aymələk (XIV-XV əsrlər): qadın hədis alimi. 93

Azad (VII əsr): Məhəmməd peyğəmbərin Sə-nadakı valisi olan Şəhr bin Bazanın arvadı. 76

Azər: İbrahim peyğəmbərin atasının adı; Qura-na görə, büt-pərəst idi. 111

Azərmidüxt (VII əsr): Sasani hökmdarı II Xos-rovun qızı; 630-631-ci illərdə Sasani hökmdarı olmuşdur. 76

Bağırov: Tiflis Türk Dram Cəmiyyətinin vəkili. 12

Baltaçı Məhməd paşa (1662-1712): Osmanlı imperiyasının dövlət xadimi; 1704-1706 və 1710-1711-ci illərdə sədrəzəm (baş vəzir) olmuşdur. 35, 103

Baron Rozen: bax. Rozen, Qriqori Vladimiroviç. Beketov, Nikolay Nikolayeviç (1827-1911): Rus kimya alimi. 70

Bəqillani: X əsrin axırları – XI əsrin əvvəllərində yaşamış islam teoloqu. 57

Bəkəcday (yaxud Bərkənut): Monqolların əfsanəvi əcdadı Alanqoanın oğlu. 77

Bələkday (yaxud Bələknut): Monqolların əfsanəvi əcdadı Alanqoanın oğlu. 77

Bələknut: bax. Bələkday.

Bərkənut: bax. Bələknut.

Bəsim Ömər paşa: bax. Akalın, Bəsim Ömər.

Bibi Dövlətşah (XVI əsr): Böyük Moğol imperatoru Cəlaləddin Əkbər şahın arvadı. 76

Bilgə qaan (yaxud Bilgə xaqan; 683-734): Şərqi Göytürk xaqanlığının xaqanı olmuşdur. 68

Bodenştedt, Fridrix [Friedrich Bodenstedt; 1819-1892]: Alman şairi, yazıçısı və tərcüməçisi. 86

Böyük İskəndər: bax. Makedoniyalı İskəndər.

Buzovnalı 7

Cabbarzadə, Cəfər (yaxud Cəfər Cabbarlı; 1899-1934): Azərbaycanın məşhur dramaturqu, şairi və teatr rejissoru. Cümhuriyyət dövründə Qafqaz Türk Tələbələri Mərkəzi Komitəsinin üzvü, Parlamentin türkçə stenoqrafi olmuşdur. 9

Cahangir Əbül müzəffər Məhəmməd (1569-1627): Babur imperiyasının hökmdarı; 1605-1627-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 44, 59, 61, 106

Camo Cəbrayıl: bax. Cəbrayılbəyli, Camo bəy.

Carullah bin Saleh bin Mənsur: qadın hədisçi Asiyyə bint Carullahın atası. 77

Cavad xan (1748-1804): Gəncə xanı; 1786-1864-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. Gəncə xanlığını işğalçı rus ordusuna qarşı müdafiə edər-kən qəhrəmancasına şəhid olmuşdur. 37, 67

Cəbrayılbəyli, Camo bəy (1887-1965): Azərbaycan şairi, yazıçısı və maarif xadimi. 44

Cəlaləddin Əkbər şah: bax. Əkbər şah.

Cəlaləddin Mirzə: İran şahzadəsi. 87

Cəlaləddin Muxtar: bax. Özdən, Cəlal.

Cəlaləddin Rumi: bax. Mövlana Cəlaləddin Rumi.

Cəmil paşa: bax. Topuzlu, Cəmil.

Cəmilə əs-Süləmiyyə: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Cənnəti, Əbdülxaliq (1855-1931): Azərbaycan şairi. 43, 74

Cövdət paşa (Əhməd Cövdət paşa; 1823-1895): Türk hüquqçusu, tarixçisi və dövlət adamı. 92

Cövhər əs-Siqilli: bax. Cövhər Qaid.

Cövhər Qaid (Cövhər əs-Siqilli; X əsr): Fatimilər dövlətinin hərbi xadimi; sərkərdə. 40

Çağrı bəy: bax. Davud Çağrı bəy.

Davud bəy: bax. Davud Çağrı bəy.

Davud Çağrı bəy (X-XI əsrlər): Böyük Səlcuqlu dövlətinin qurucularından olmuşdur. 76

Demosfen (yaxud Demostenes; e. ə. IV əsr): Qədim Yunanistanın dövlət xadimi; məşhur natiq. 69

Demostenes: bax. Demosfen.

Deyləmi, Firuz Əbu Abdullah (yaxud Əbu Dəh-hak; VII əsr): İran əsilli səhabə. 76

Dəmhühi, Şərəfəddin Musa: bax. Şərəfəddin Musa bin Əhməd bin Məhəmməd əl-Nəsari əl-Dəmhühi.

Dəmirbaş Şarl: bax. Karl XII.

Dibun Bəyan xan: Monqolların əfsanəvi əcdadı Alanqoanın əri. 77

Elövə, Əli Ülvü (1881-1975): Türk şairi və müəllimi. 35

Əban bin Küleyb bin Rəbiə: Aminə bint Əbanın atası. 92

Əbdülhəmid II [1842, 1918]: Osmanlı sultanı; 1876-1909-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 70, 71, 101, 107, 110

Əbdülməcid II: bax. Əbdülməcid əfəndi.

Əbdülməcid əfəndi (1868-1944): Osmanlı şahzadəsi. Sultan Əbdüləzizin oğlu idi. 1918-1922-ci illərdə vəliəhd; 1922-ci ilin noyabrından 1924-cü ilin matına qədər xəlifə (Osmanlı xanədanından axırıncı xəlifə); 1926-1944-cü illərdə Osmanlı xanədanının rəisi olmuşdur. 53

Əbdülsəlimzadə, Məhəmməd Hadi: bax. Hadi, Məhəmməd.

Əbdülüzza bin Əsad: Birinci xəlifə Əbubəkrin arvadı Qətlənin atası. 94

Əbdülüzza: Ərəblərin Qüreyş qəbiləsindən. 77

Əbdürrəhman bin Hakəm: 822-852-ci illərdə Əndülüs əmiri olmuşdur. 55

Əbu Amr bin Ümeyyə: Qüreyş qəbiləsinin Əməvi qolunun əcdadı olan Ümeyyə bin Əbdüş-şəmsin oğlu. 92, 112

Əbu Cəfər Təhavi: bax, Təhavi, Əbu Cəfər.

Əbu İbrahim İsmayıl bin Yəhya bin İsmayıl bin Ömər bin İshaq əl-Müzəni: bax. Müzəni, Əbu İbrahim İsmayıl bin Yəhya.

Əbu Muayt: Qüreyş qəbiləsinin Əməvi qolunun əcdadı olan Ümeyyə bin Əbdüşşəmsin nəvəsi. 92

Əbu Süfyan: Ərva bint Harisin oğlu. 93

Əbu Taib oğlu Abdullah: bax. Abdullah bin Əbu Taib.

Əbu Vədəə əl-Səhmi (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin əmisi qızı Ərva bint Harisin əri. 93

Əbubəkr (? - 634): İslamiyyəti ilk qəbul edənlərdən biri; Dörd xəlifənin birincisi. 94, 112

Əbülfəzl Cəlaləddin Məhəmməd Əkbər: bax. Əkbər şah.

Əfəndizadə, Mir Rövşən (1885 - ?): Şəkidə anadan olmuşdur. Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyətinin mübaşiri. 14, 46, 103

Əfəndizadə, Rəşid bəy (yaxud Əbdürrəşid bəy; 1863-1942): Azərbaycanın görkəmli maarifçisi. Nuxada anadan olmuş, Qori Seminariyasını və

Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Zaqafqaziya Sünni Ruhani İdarəsində işləmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Uşaq bağçası”, “Bəsirətül-ətfal” dərsliklərinin müəllifidir. Şeir və hekayə də yazmışdır. Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 62

Əhməd xan: Azərbaycan xanı. 67

Əhməd Rəfiq (Altınay; 1881-1937): Türk tarixçisi, yazıçısı və şairi. Soyadı qanunundan sonra “Altınay” soyadını qəbul etmişdir. 68, 107

Əkbər şah (Cəlaləddin Əkbər şah; Əbülfəzl Cəlaləddin Məhəmməd Əkbər; 1542-1605): Böyük Moğol imperiyasının üçüncü hökmdarı; 1556-1605-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 44, 58, 59, 61, 76

Əqilə: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Əl-Qaim-Biəmrillah: bax. Qaim-Biəmrillah.

Əlhüseyni, Mirbədrəddin: bax. Seyidzadə, Bədrəddin.

Əli bin Əbdüləziz (XIV əsr): qadın hədis alimi Aminə əl-Dəməşqiyyənin atası. 92

Əli bin Əbi Mənsur: Deyləmilərdən. 76

Əli ibn Əbu Talib (601-661): İslam xəlifəsi, Məhəmməd peyğəmbərin əmisi oğlu və kürəkəni. 25, 38, 93

Əli Ülvü: bax. Elövə, Əli Ülvü.

Əli Şövqi: bax. Şeyxzamanlı, Əli Şövqi.

Əlimşan: bax. Hüseynzadə, Əlimşan.

Əllahi: şair. 38

Əmin Abid (Gültəkin; Mütəllib oğlu Abid Alp; 1898-1937): Azərbaycan şairi və ədəbiyyatşünası. 43, 75, 91

Əmir Ağə: Osmanlı şairəsi Ani Fatimənin əri. 93

Əmir Ağazadə: Osmanlı şairəsi Ani Fatimənin oğlu. 93

Əmir Salar 40

Əmir Teymur: XIV əsrdə yaşamış görkəmli türk sərkədəsi; Teymurilər dövlətinin banisi. 36, 58, 61, 76

Əmircanov, Lütfəli bəy: Balaxanı-Sabunçu dairəsinin, sonra Bakının polis müdiri (komendantı) olmuşdur. 9

Əmrullah əfəndi (1858-1914): Osmanlının dövlər xadimi. 1910-1911-ci illərdə və 1912-ci ildə iki dəfə Maarif naziri olmuşdur. 83

Ərcüvan (Qürrətül-Eyn; XI əsr): Abbasi xəlifəsi Müqtədi-Biəmrilləhin anası. 93

Ərcümənd Banu bəyim: bax. Mümtaz Mahal. Ərdüca (XIII-XIV əsrlər): Qızıl Orda xanı Özbək xanın arvadı. 93

Ərəbli, Hüseyn (yaxud Hüseyn Ərəblinski; Xələfov; 1881-1919): Azərbaycan teatr aktyoru və rejissoru. “Nicat”, “Səfa”, Hacıbəyli Qardaşları müdirliyi truppalarında çıxış etmişdir. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 25, 46, 78, 99, 100

Ərəblinski, Hüseyn: bax. Ərəbli, Hüseyn. Ərəstu: bax. Aristotel.

Ərtəğrul Qazi (? - 1282): Osmanlı dövlətinin banisi olan I Osmanın atası. 35

Ərva bint Əbdülmüttəlib (VI-VII əsrlər): Məhəmməd peyğəmbərin bibisi. 93

Ərva bint Haris (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin əmisi qızı. 93

Əsad Feyzi bəy (1874-1901): Türk həkimi; Türkiyənin ilk rentgen mütəxəssisi. 70, 107

Əskalani: bax. İbn Həcər əl-Əskalani.

Əsma bint Əbubəkr (595-692): Birinci xəlifə Əbubəkrin qızı. 94, 112, 113

Əsma bint Sasra (XIV əsr): hədis rəvayətçisi qadın. 92

Əsvəd Ənsi (VII əsr): Məhəmməd peyğəmbərin sağlığında Yəməndə özünü peyğəmbər elan etmişdi. 76

Əzimzadə, Əzim (1880-1943): rəssam. 116

Fatimə (VII əsr): Məhəmməd peyğəmbərin bibisi Ərva bint Əbdülmüttəlibin qızı. 93

Fatma Aliyə xanım (1862-1936): Türk yazıçısı və tərcüməçisi. 92

Fazil, Ömər: “Övraqi-nəfisə” jurnalında imza; İstanbul Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. 85

Feyzi paşa: bax. Əsad Feyzi bəy.

Fəxrəddinov, Rizaəddin (1859-1936): Tatar alimi və ictimai xadimi. 109, 112

Fəxri bəy. 70

Fəlatun: bax. Platon.

Fərabî, Əbunəsr (872-950): İslam filosofu və alimi. 55, 56, 105

Fərrux Hörmüz (VII əsr): Sasani imperiyasının hökmdarı; 630-631-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 76

Firnas, Əbülqasım Abbas bin: IX əsrdə yaşamış əndəlüslü astronom, filosof və şair. 55

Fransisk I [François Ier; 1494-1547]: Fransa kralı; 1515-1547-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 103

Füleyc bin Əbilməvra: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Gete, Yohann Volfqanq fon [Johann Wolfgang von Goethe; 1749-1832]: Alman şairi. 72

Gül Tigin (yaxud Kültigin; 685-731): Şərqi Göytürk xaqanlığını özündən böyük qardaşı Bilgə xaqanla birgə idarə etmişdir. 68

Gürgün, Əbdülkərim: bax. Səbatî, Əbdülkərim.

Gürgün, Kərim: bax. Səbatî, Əbdülkərim.

H. Q.: bax. Qasimov, Hacı İbrahim

Hacı Axund Molla Həsən: Mirzə Fəthəli Axundzadənin tərbiyəsində rolu olmuş şəxs; onun dayısı Axund Hacı Əliəsgərin dostu idi. 86

Hacı Qasım: Hacı Səlim Səyyah Qasımzadənin atası. 26

Hacıbəyli, Ceyhun bəy (yaxud C. Dağıstani; 1891-1962): Azərbaycanlı filoloq, tarixçi, jurnalist və ictimai xadim. Peterburq və Sorbonna universitetlərində təhsil almışdır. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından olmuşdur. Qəzetdəki yazılarını “C. Dağıstani” imzası ilə nəşr etdirmişdir. Üzeyir Hacıbəylinin kiçik qardaşıdır. 15

Hacıbəyli, Üzeyir (1885-1948): Azərbaycanlı bəstəkar, musiqişünas, publisist, pedaqoq və ictimai xadim. Azərbaycanın müasir peşəkar musiqi sənətinin və milli operanın banisi. Dövrünün bir sıra qəzet və jurnallarında, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində məqalə, felyeton, hekayə və miniatürlərlə çıxış etmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. Sovet dövründə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının rektoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü olmuşdur. Azərbaycan SSR-in və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnlərinin musiqisinin müəllifidir. 6, 15

Hacıbəyli, Zülfüqar (1884-1950): Azərbaycanlı bəstəkar. Üzeyir Hacıbəylinin böyük qardaşıdır. 3, 8, 15, 18, 30, 45, 62, 75, 78, 94

Hacinski, Hacı: Azərbaycan aktyoru. 7, 8, 13
Hadi, Məhəmməd (Əbdülsəlimzadə; 1879-1920): Azərbaycanlı şair və publisist. 19, 29

Hadi-İləhaqq: 785-786-cı illərdə Abbasi xəlifəsi olmuşdur. 55

Hadizadə, Əbdürrəhim: Bakı qazısı və Səadət Cəmiyyəti idarəsinin sədri olmuşdur. 9

Hafiz Şirazi: XIV əsr İran şairi. 28, 102, 103

Hakəm əl-Vadi: VIII əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Haris binƏbdülmüttəlib (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin əmisi. 93

Herodot (e. ə. V əsr): qədim yunan tarixçisi. 69

Həbbabə: VIII əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Həccac bin Yusif (661-714): Əməvi valisi. “Zalım” ləqəbi ilə tanınmışdır. 94

Həccac Zalım: Həccac bin Yusif.

Həkim bin Mürrə: Ərəblərin Qüreyş qəbiləsindən. 77

Həmma (VIII əsr): ərəb şairi İbn Dümeynənin arvadı. 92

Homeros (Homer; e. ə. VIII-VII əsrlər): qədim yunan şairi; “İliada” və “Odisseya” poemalarının müəllifi. 69

Hüseyn Rəmzi (1853-1936): Osmanlı alimi, lüğətçisi. Tibb və Hüquq məktəblərini qurtarmışdır. Bir sıra əsərlər qələmə almışdır. Daha çox “Lüğəti-Rəmzi” adlı lüğəti ilə tanınır. 70

Hüseynqulu xan: Bakı xanı. 37, 38, 39

Hüseynzadə, Əli bəy (1864-1940): Azərbaycanın və Türkiyənin görkəmli ictimai xadimi, eyni zamanda həkim, publisist və pedaqoq. 69, 70, 71, 72, 107, 108

Hüseynzadə, Əli Əkbər: bax. Hüseynzadə, Ələkbər.

Hüseynzadə, Ələkbər (1887-1967): teatr və kino aktyoru. Azərbaycan SSR Əməkdar artisti idi. 19, 30, 62, 102

Hüseynzadə, Əlimşan: şair. 92

Hüseynzadə, Xəlil Hacı Mahmud oğlu (1890-1943): Azərbaycan aktyoru və rejissoru. 15, 78

Hüseynzadə, Şeyx Əhməd Məhəmmədəli oğlu (1812-1887): Azərbaycan ruhanisi; 1862-1884-cü illərdə Qafqaz müsəlmanlarının şeyxülislamı olmuşdur. 69

X. İ.: bax. İbrahimov, Xəlil
Xacə Hafiz: bax. Hafiz Şirazi.

Xaqani Şirvani (Əfzələddin Xaqani): XII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi. Fars dilində yazmışdır. 99

Xədicə Arslan xatun: bax. Arslan xatun.

Xədicə İffət: 19, 20, 45

Xələfov, Hüseyn: bax. Ərəblinski, Hüseyn

Xəlil İbrahim: bax. İbrahim (peyğəmbər).

Xəlil: bax. İbrahim (peyğəmbər).

Xəlilullah: bax. İbrahim (peyğəmbər).

Xoca Sadəddin Həsəncani (XVI əsr): Osmanlı şeyxülislamı və tarixçisi. 93

Xosrov II (Xosrov Pərviz; 570-628): Sasani şahı; 591-628-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 76

Xosrov Pərviz: bax. Xosrov II.

İbn Dümeynə (Abdullah Əbussəri bin Übeydullah; VIII əsr): Abbasilər dövrü ərəb şairi. 92

İbn Həcər əl-Əskalani (1372-1449): hədis alimi. 93

İbn Xəldun, Əbu Zeyd (? - 1406): tarixçi və sosioloq. 56

İbn Sina (980-1037): Orta əsrlər dövrünün böyük həkim və filosofu. 57

İbn Süreyc, Übeydullah: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

İbn Ümeylə (XIV əsr): hədis alimi. 93

İbrahim (peyğəmbər): yəhudilərin, xristianların və müsəlmanların birgə qəbul etdikləri böyük peyğəmbər. 111

İbrahim bin Xəlil bin Mahmud: qadın hədis alimi Aymələyin atası. 93

İbrahim əfəndi (aktyor): bax. İsfahanlı, İbrahim.

İbrahim Xəlil xan (1732-1806): Qarabağ xanı. 23

İbrahim Məvsili: VIII-IX əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54, 55

İbrahimov, Xəlil (Xəlil İbrahim; Xəlil İbrahimzadə; 1892-1938): Azərbaycanlı müəllim, publisist və tənqidçi. Şuşada anadan olmuşdur. Bakıda müəllim işləmiş, müxtəlif qəzet və jurnallarda, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində yazılar dərc etdirmiş, bir müddət “Azərbaycan” qəzetinin “müvəqqəti müdiri” olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilərək güllələnmişdir. 7

İmam Şafii (Əbu Abdillahi Məhəmməd; 767-820): İslam müctəhidi, Şafii məzhəbinin imamı. 93

İsa bəy (XIII əsr): Qızıl Orda xanı Özbək xanın arvadı Ərdücanın atası. 93

İsfahanlı, İbrahim (Hüseynzadə; 1897-1967): Azərbaycan aktyoru. Tiflisdə anadan olmuşdur. Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 10

İshaq Məvsili: IX əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

İsmayılzadə, Əbdülqadir: bax. Vüsaqi, Mirzə Əbdülqədir.

Karl XII [Karl XII; 1682-1718]: İsveç kralı; 1697-1718-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. “Dəmirbaş” ləqəbi ilə tanınmışdır. 35

Kazımov, Kazım: Hacıbəyov Qardaşları truppasının əməkdaşı. 5, 9, 10, 19, 29, 30, 99

Kazımovski, Mirmahmud (yaxud Mirmahmud Kazımlı; 1882-1940): Azərbaycan aktyor, rejissor və dramaturqu. 14

KazıMZadə, Kazım: bax. Kazımov, Kazım.

Kələdə bin Həşimə (VI-VII əsrlər): Məhəmməd peyğəmbərin bibisi Ərvə bint Əbdülmüttəlibin əri. 93

Kilisli Müəllim Rifat (yaxud Əhməd Rifat Bilgə; 1874-1953): Türk müəllimi və alimi. 52

Kindi, Yaqub bin İshaq: IX əsrdə yaşamış ərəb filosofu. 56

Kostanyan, Arkadi (yaxud Arşak Kastanyan; 1866-1919): erməni opera müğənnisi. 10

Köçərli, Firidun bəy (1863-1920): Azərbaycanın görkəmli maarif xadimi, ədəbiyyatşünası və yazıçısı. Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir. 1918-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazaxa köçürərək müstəqil bir seminariyaya çevirmiş və bu seminariyanın direktoru olmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü kimi İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlar arasında yer alan Firidun bəy Köçərlinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri xüsusilə dəyərlidir. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 28

Qacar, Ağə Məhəmməd şah (1742-1797): Qacarlar dövlətinin qurucusu və ilk hökmdarı. 1789-1797-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 6, 7, 23,

Qaim-Biəmrillah (XI əsr): Abbasilər dövlətinin xəlifəsi; 1031-1075-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 76, 93

Qanuni: bax. Süleyman I.

Qasımov, Hacı İbrahim (1886-1936): Azərbaycan jurnalisti. “Kəlniyyət” jurnalının, “Bəsirət” qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. 8

QasıMZadə, Hacı Səlim Səyyah (1869-1943): Şair və müəllim. Vilnüs və İstanbulda təhsil almış, bir çox ölkələrə səyahət etmişdir. Bakıda müəllim kimi fəaliyyət göstərmişdir. Zəngin bir ədəbi irs qoymuşdur. 19, 26, 102

Qeys bin Əbdiyequs (yaxud Qeys bin Məşkuh; VII əsr): Ərəb sərkərdəsi. 76

Qeys bin Məşkuh: bax. Qeys bin Əbdiyequs.

Qənizadə, Sultanməcid Murtuzəli oğlu (1866-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; yazıçı, pedaqoq və publisisti. Tiflis Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 14

Qəriz, Əbdülməlik: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Qətlə bint Əbdülüzza (yaxud Qüteylə bint Əbdülüzza; VI-VII əsrlər): Birinci xəlifə Əbubəkrin arvadı. 94

Qəzzali, Əbu Hamid (1058-1111): müsəlman teoloqu. 57

Qoqol, Nikolay Vasilyeviç (1809-1852): Rus yazıçısı və dramaturqu. 87

Qusay bin Həkim: Ərəblərin Qüreyş qəbiləsindən. 77

Qürrətül-Eyn: bax. Ərcuvan.

Qüteylə bint Əbdülüzza: bax. Qətlə bint Əbdülüzza.

Lətifbəyov, Rza (Rza Zaki): Azərbaycanlı pedaqoq və yazıçı. Bakı, Gəncə, Şəki, Göyçay və Batumda müxtəlif təhsil ocaqlarında ana dili və şəriətdən dərs demişdir. Bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, xüsusilə tarixi mövzularda əsərlər yazmışdır. 9

Likurq (Spartalı Likurq): Qədim Yunanistanın siyasi xadimi; “qanun yaradan” kimi tanınmışdır. 69

Mağmumi, Şərəfəddin (1869-1927): Türk həkimi, yazıçısı və siyasətçisi. 70

Makedoniyalı İskəndər (e. ə. 356 – e. ə. 323): Qədim Makedoniya kralı; sərkərdə. 36, 67, 69

Maqomayev, Müslüm (1885-1937): Azərbaycanlı bəstəkar və ictimai xadim. Milli musiqinin inkişafında müstəsna xidmətləri olmuşdur. 15

Memar Sinan (1488-1588): Türk memarı. Osmanlı imperiyasının baş memarı olmuşdur. Süleymaniyyə cəməsi (İstanbul), Səlimiyyə cəməsi (Ədirnə) kimi möhtəşəm memarlıq abidələri də daxil olmaqla, dövrün Osmanlı coğrafiyasının bir çox yerində çox sayda əsərə imzasını atmışdır. 59

Mendeleyev, Dmitri İvanoviç (1834-1907): Rus kimya və fizika alimi. 70

Menşutkin, Nikolay Aleksandroviç (1842-1907): Rus kimya alimi. 70

Məbəd bin Vəhb: VIII əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Məcmud: xalq şairi. 39

Məhəmməd (571-632): İslam peyğəmbəri. 25, 38, 53, 54, 76, 77, 93, 94, 109, 112

Məhəmməd bəy Mehərlə bəy oğlu (1762-1797): Qarabağ xanlığının sərkərdəsi. 24

Məhəmməd Camal bin Ziya (XV əsr): Məkkə qazısı. 77

Məhəmməd xan: Azərbaycan xanı. 67

Məhəmməd İsa kalfa. 59

Məhəmməd İsmayıl: bax. Nağıyev, İsmayıl ağa.

Məhəmmədov, Mirzə Muxtar: bax. Məhəmmədzadə, Mirzə Muxtar.

Məhəmmədzadə, Əbdülvahab: bax. Yurdsevər, Əbdülvahab Məmmədzadə.

Məhəmmədzadə, Mirzə Muxtar (yaxud Mirzə Muxtar Məmmədov; 1852-1929): Azərbaycanlı xanəndə və teatr aktyoru. 10, 19, 29, 30

Məhməd V (1844-1918): Osmanlı sultanı Məhməd Rəşad. Sultan Əbdülməcidin oğlu idi. 1909-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 46, 103

Məhməd Əmin (Soyadı qanunundan sonra “Yurdaql” soyadını qəbul etmişdir; 1869-1944): Türk şairi. Osmanlı Məclisi-Məbusanının və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. 19, 21, 101

Məhməd Səlim: Əli bəy Hüseynzadənin oğlu. 72

Məhməd şah: bax. Məhməd V.

Məlikməhəmməd xan (Hacı Məlikməhəmməd xan) 37

Məmun (? - 833): Abbasi xəlifəsi; 813-833-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 56, 57

Mərvan bin Həkam: Əməvilərin Mərvanilər qolunun banisi; 684-685-ci illərdə xəlifə olmuşdur. 93

Mir İman: Həşim bəy Vəzirovun atası. 41

Mirəbdulvahab Seyid: Azərbaycan şairi Bədrəddin Seyidzadənin dayısı; şair. 72, 73

Mirzə Cəfər: İran şahzadəsi Cəlaləddin Mirzənin kargüzarı; Mirzə Fəthəli Axundzadənin əsərini tərcümə etmişdir. 87

Mirzə Əli: Şuşada mədrəsə müəllimi; Həşim bəy Vəzirovun müəllimi olmuşdur. 41

Mirzə Hüseyn xan: İranın Tiflisdəki baş konsulu olmuşdur. 86

Mirzə Məhəmməd xan I (1727-1768): Bakı xanı; 1747-1768-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 37, 38

Mirzə Məhəmməd xan II (1770-1836): Bakı xanı. 37

Mirzə Şəfi: bax. Vazeh, Mirzə Şəfi.

“Mizrab”: Üzeyir Hacıbəylinin “Azərbaycan” qəzetində teatr tənqidi mövzulu məqalələrində işlətdiyi imza olmuşdur; bax. Hacıbəyli, Üzeyir.

Molla Hadi Molla Ramazan oğlu: axund. 14

Molla Həmid: Şuşada mədrəsə müəllimi; Həşim bəy Vəzirovun müəllimi olmuşdur. 41

Mötəsim (yaxud Mötəsimbillah): Abbasi xəlifəsi; 833-842-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 56, 57

Mövlana Cəlaləddin Rumi: XIII əsr şairi və sufi. Şeirlərini fars dilində yazmışdır. 28, 102

Musa: peyğəmbər. 77

Müaviyə bin Əbu Süfyan: Əməvi xilafətinin banisi; 661-680-ci illərdə xəlifə olmuşdur. 93

Müiz Lidinillah (931-975): Fatimilər dövlətinin xəlifəsi; 953-975-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 40

Müqəvqis: VII əsrdə Misir valisi olmuşdur. 53

Müqtədi-Biəmrillah (1056-1094): Abbasi xəlifəsi. 1075-1094-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 93

Mümtaz Mahal (1593-1631): Babur hökmdarı Şah Cahanın arvadı; əsl adı Ərcümənd Banu bəyim idi. 58, 59, 60, 61, 93

Mümtaz Sultan: bax. Mümtaz Mahal.
Müniri, Ağadadaş (1863-1940): Azərbaycan şairi. 74
Münzir (VII əsr): Əsma bint Əbubəkrin oğlu. 94
Mürsəl: XVIII əsrdə yaşamış bakılı şair. 38
Mürsəladə, Piri (Pirqulu Mürsəlov; 1892-1920): jurnalist; “Müsavat” partiyasının fəal üzvlərindən. 10
Müstəşid-Billah (1093-1135): Abbasi xəlifəsi. 1118-1135-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 93
Müstəzhir-Billah (1078-1118): Abbasi xəlifəsi. 1094-1118-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 93
Mütəvəkkil (Cəfər əl-Mütəvəkkil; 822-861): Abbasi xəlifəsi; 847-861-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 56, 57
Müttəlib: Ərva bint Harisin oğlu. 93
Müzahim: İslami mənbələrə görə, Misir Fironunun arvadı Asiyənin atası. 77
Müzəni, Əbu İbrahim İsmayıl bin Yəhya (791-878): Şafii məzhəbinin müctəhidi, İmam Şafinin tələbəsi. 93
Müzəni, Əliabbas (Mütəllibzadə; 1883-1938): Azərbaycan yazıçısı və jurnalisti. Eyni zamanda ədəbiyyatşünas və tərcüməçi kimi də fəaliyyət göstərmişdir. 39, 43, 62, 67, 69, 88, 91, 94, 111
Nadir şah Əfşar (1688-1747): Əfşarlar sülaləsinin banisi və Əfşarlar dövlətinin I şahı; 1736-1747-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 6, 7, 10, 36, 74, 78
Nafiz paşa 70
Nağıyev, İsmayıl Ağa Musa oğlu: Musa Nağıyevin gənc yaşda vəfat edən oğlu. 22
Nağıyev, Musa (1842-1919): Azərbaycanın neft sənayeçisi və xeyriyyəçi. 22
Namiq Kamal (1840-1888): Türk şair, dramaturq və ictimai xadimi. “Hürriyyət şairi” kimi tanınmışdır. Türk ədəbiyyatı və siyasi mühiti üzərində böyük təsirə malik olmuşdur. 11
Nazr bin Kinanə: Ərəblərin Qüreyş qəbiləsindən. 77
Nəbatı, Əbülqasim (1812-1873): Azərbaycan şairi. 19, 27, 28
Nəbi: xalq şairi. 39
Nəmrud: İbrahim peyğəmbəri oda atdıran əfsanəvi kral. 110
Nəsir: xalq şairi. 39

Nəsrəddin Məhəmməd Kalavun (1285-1341): Məmlük sultanı. 40
Nəşid əl-Farisi: VII-VIII əsrlərdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54
Nəvai, Əlişir (1441-1501): Türk şairi və filosofu; Çağatay ədəbiyyatının ən böyük nümayəndəsi hesab edilir. 77
Nikolay II (1868-1918): Rusiya imperatoru; 1894-1917-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 42
Nizami Gəncəvi (1141-1209): Dahi Azərbaycan şairi. 77
Nüşabə: Bərdə hakimi. 67
Orxan I (yaxud Orxan Qazi, Orxan bəy; 1281-1362): Osmanlı dövlətinin ikinci padşahı. 1324-cü ildə taxta çıxmışdır. 20
Osman ibn Əffan (? - 656): Səhabə, Dörd xəlifədən üçüncüsü. 644-656-cı illərdə xəlifə olmuşdur. 53
Ömər əl-Vadi: ərəb musiqişünası. 54
Ömər Fazil: bax. Fazil, Ömər.
Özbək xan (XIII-XIV əsrlər): Qızıl Orda xanı; 1313-1341-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 93
Özdən, Cəlal (yaxud Cəlaləddin Muxtar; 1865-1947): Türk həkimi; dermatoloq. 71
Perikl (Perikles; e. ə. V əsr): Afinanın dövlət xadimi; Afina demokratiyasının əsasını qoyanlardan biri. 69
Perikles: bax. Perikl.
Pişnaməzadə, Axund Məhəmməd (1853-1937): din xadimi. Təhsilini Gəncə və Təbrizdə almış, Rusiya əleyhində təbliğatda günahlandırılaraq çar rejimi tərəfindən Türküstanə sürgün edilmişdir. 1909-cu ildə Qafqaz müsəlmanlarının şeyxülislamı olmuş (bu vəzifəyə rəsmi olaraq 1915-ci ildə təsdiq edilmişdir) və 10 dekabr 1918-ci ildə səhhətinə görə öz xahişi ilə azad edilənə qədər vəzifədə qalmışdır. Maarifçilik və xeyriyyəçilik sahəsində də xidmətləri olan Pişnaməzadə 1937-ci ildə Gəncədə vəfat etmişdir. 46
Platon (yaxud Əflatun, Fəlatun): e. ə. V-IV əsrlərdə yaşamış qədim yunan filosofu. 19, 20, 101
Pompeus: bax. Pompey.
Pompey (yaxud Pompeus; e. ə. I əsr): Qədim Romanın dövlət xadimi və sərkərdəsi. 69
R. T.: bax. Rza Tofiq.

Ramses II: e. ə. XIII əsrdə yaşamış Misir fironu. 68
Recaizadə, Əkrəm (yaxud Rezaizadə, Mahmud Əkrəm; 1847-1914): Türk şairi və yazıçısı. 11
Rəfi, Məhməd: Türk həkimi, professor. 71
Rəfibəyov, Ələkbər bəy Kərbəlayi Həsən oğlu (? - 1919): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Peterburqda təhsil almış, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində pristav kimi fəaliyyət göstərmişdir. Gəncə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin, Gəncə Şəhər Dumasının üzvü olmuşdur. Erməni-daşnak dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri soyqırımların qarşısını almaq üçün mübarizə aparmış, eyni zamanda onların vəhşiliklərini ifşa edən çoxsaylı məqalə və məktublar yazmışdır. 46
Rəhmi, Təyyar: türk müəllifi. 104
Rəsulzadə, Məhəmməd Əmin (1884-1955): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, Cümhuriyyətin qurucularından biri. Azərbaycan Milli Şurasının və “Müsavat” partiyasının sədri; eyni zamanda jurnalist və publisist. 9
Rizaəddin bin Fəxrəddin: bax. Fəxrəddinov, Rizaəddin.
Rozen, Qriqori Vladimiroviç (1782-1841): Rusiyanın hərbi xadimi, general. 1831-1837-ci illərdə Qafqaz canişini olmuşdur. 86
Rüstəm Fərruxzad (VII əsr): İran sərkərdəsi; Sasani hökmdarı Fərrux Hörmüzün oğlu idi. 76
Rza Tofiq (Bölükbaşı; 1869-1949): Türk şairi, filosofu və dövlət xadimi. “Filosof Rza” adıyla tanınmışdır. Osmanlı Məclisi-Məbusanının üzvü olmuşdur. 11 noyabr 1918-ci ildə iş başına gələn Əhməd Tofiq paşa hökumətində Maarif naziri olmuşdur. Paris Sülh Konfransında Osmanlı dövlətini təmsil etmişdir. Soyadı qanunundan sonra Bölükbaşı soyadını qəbul etmişdir. 21, 101
Rza Zaki: bax. Lətifbəyov, Rza
Sabir, Mirzə Ələkbər (1862-1911): Azərbaycanlı şair, məşhur satira ustası. 11
Sadiq oğlu Xəlil: “Övraqi-nəfisə” jurnalında imza; Osmanlı türklərindən olmuşdur. 58
Saib Təbrizi: XVII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi. Əsərlərinin çoxunu fars dilində yazmışdır. 99
Salman Mümtaz Məhəmmədəmin oğlu (1884-1941): Azərbaycanın şair və ədəbiyyatşünası.

Klassik poeziya və şifahi xalq ədəbiyyatı irsinin toplanması və tədqiqi sahəsində misilsiz xidmətləri olmuşdur. Sovet hakimiyyəti tərəfindən repressiyaya məruz qalmışdır. 9
Sarsa qızı Əsma: bax. Əsma bint Sasra.
Seydi, Mikayıl (1862-1916): Azərbaycan şairi. 43, 74
Seyfüddövlə əl-Həmdani, Əbülhəsən: Həmdanilər sülaləsinin Hələb qolunun banisi və ilk əmiri (944-967) olmuşdur. 55
Seyid Zərgər (1880-1920): Bakılı şair və maarif xadimi. 43
Seyidzadə, Bədrəddin (yaxud Mir Bədrəddin Seyidzadə; 1882-1945): Azərbaycan şairi. 43, 72, 73, 108
Seyidzadə, Mircavad: Azərbaycan şairi Mirbədrəddin Seyidzadənin atası. 72
Seyidzadə, Mirkazım: Azərbaycan şairi Mirbədrəddin Seyidzadənin babası. 72
Sezar, Yuli [Gaius Iulius Caesar; b. e. ə. 100 – b. e. ə. 44]: Qədim Romanın dövlət xadimi. 69
Səbatı, Əbdülkərim (yaxud Kərim Səbatı Gürgün; 1870-1942): Türk həkimi və siyasətçisi; İttihadı-Osmani cəmiyyətinin qurucularından olmuşdur. 70
Sə'd bin Əbu Vəqqas (592-675): ərəb sərkərdəsi. 76
Sədan: qədim mənbələrə görə, Makedoniyalı İskəndəri Bakıda qarşılayan şəxs, o dövrün qəhrəmanı. 67
Səidə bəyim: Əli bəy Hüseynzadənin qızı. 72
Səlim I (Yavuz; 1470-1520): Osmanlı sultanı; 1512-1520-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 20
Səllamə əl-Kas: VIII əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54
Səfərov, Məhəmməd Əli Sidqi (1888-1956): Azərbaycan publisisti, yazıçısı və jurnalisti; Məhəmməd Tağı Sidqi Səfərovun oğlu. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin katibi (stenoqrafisti) olmuş, eyni zamanda teatrda müxtəlif rollarda çıxış etmişdir. 9
Səid bin Mishəc: VII əsrdə yaşamış məkkəli kələ. 54
Səlim şah: bax. Cahangir Əbülüzəffər Məhəmməd.

Sidqi, Məhəmmədəli: bax. Səfərov, Məhəmməd Əli Sidqi.

Siyyat: VIII əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 54

Solon (e. ə. VII-VI əsrlər): qədim yunan siyasətçisi və şairi; qanunlar müəllifi. 69

Sultanov, Xosrov Paşa (1879-1943): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi və hərbi xadimi. Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlardan biri olan Xosrov bəy Sultanov Cümhuriyyət dövründə Hərbiyyə naziri, Kənd Təsərrüfatı naziri, Qarabağ general-qubernatoru kimi vəzifələr daşımışdır. Sovet işğalından sonra mühacirət etmişdir. 46

Surxay: Azərbaycan aktyoru. 7, 8, 13

Sükuti, İshaq (1868-1902): Türk jurnalisti və ictimai xadimi; İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin qurucularından biri olmuşdur. 70

Süleyman I (Qanuni; 1494-1566): Osmanlı sultanı; 1520-1566-cı illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 103

Süyuti, Əbülfəzl Cəlaləddin (1445-1505): din, ərəb dili və ədəbiyyatı alimi. 77, 92

Şafii, Əbu Abdilləh Məhəmməd: bax. İmam Şafii.

Şah Abbas: bax. Abbas I.

Şah Cahan (Şəhabəddin Məhəmməd Sahibqıran; 1592-1666): Babur imperiyasının hökmdarı; 1628-1658-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 44, 58, 59, 60, 93, 105

Şekspir, Vilyam [William Shakespeare; 1564-1616]: ingilis şairi və dramaturqu. 11

Şeyx Camaləddin: qadın hədis alimi Aymələyin qardaşı. 93

Şeyxzamanlı, Əli Şövqi (1879-1925): Azərbaycanlı şair. Gəncədə anadan olmuş, bir müddət Bakıda işləmişdir. Gəncədə dəfn edilmişdir. 75

Şəhabəddin Məhəmməd Sahibqıran: bax. Şah Cahan.

Şəhr bin Bazan (VII əsr): Məhəmməd peyğəmbərin Sənadaqı valisi. 76

Şəms Təbrizi (1186-1247): şair və filosof; Mövlana Cəlaləddin Ruminin həmsöhbəti və şeyxi olmuşdur. 28, 102

Şərəfəddin Musa bin Əhməd bin Məhəmməd əl-Nəsəri əl-Dəmhühi (XV əsr): qadın hədis alimi

Aminə bint Şərəfəddinin atası. 92

Şərif Mürtəza (966-1044): müsəlman teoloqu. 57

Şərifzadə, Abbas Mirzə (1893-1938): Azərbaycan aktyoru. “Səfa” və “Nicat” cəmiyyətlərinin truppalarında çıxış etmiş, “Hacıbəyli qardaşları müdiriyyəti”nə rejissor kimi dəvət edilmişdir. Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən repressiyaya məruz qalmış, güllələnmişdir. 15, 45, 46, 103

Şərifzadə, Hacıbaba (yaxud Hacıbaba Şərifov; 1895-1920): Azərbaycanın teatr aktyoru və rejissoru. 15

Şirin (VII əsr): Sasani hökmdarı II Xosrovun arvadı. Şərq ədəbiyyatında “Xosrov və Şirin” məsnəvilərinin (o cümlədən Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” əsərinin) qəhrəmanı. 77

Şuşinski, Seyid (1889-1965): Azərbaycanın məşhur xanəndəsi. 12

Şükrünnisə bəyim (XVI-XVII əsrlər): Böyük Moğol imperatoru Cəlaləddin Əkbər şahın qızı. 76

Tağıyev, Zeynalabdin (1838-1924): Azərbaycanlı milyonçu və xeyriyyəçi. 22

Takayaşvili: general. 42

Talib: xalq şairi. 39

Tavernye, Jan Batist [Jean-Baptiste Tavernier; 1605-1689]: Fransız taciri və səyyahı. 60, 106

Təhavi, Əbu Cəfər (X əsr): Hənəfi məzhəbinin fəh alimi. 93

Tofiq Fikrət (1867-1915): məşhur türk şairi. Türkiyənin ədəbiyyat və incəsənətinə böyük təsiri olan “Sərvəti-fünun” (“Fənnlərin sərvəti”) jurnalının baş redaktoru olmuşdur. 11, 83, 84, 110

Toğrul (XIII əsr): Qızıl Orda xanı Özbək xanın atası. 93

Toğrul bəy (995-1063): Böyük Səlcuqlu dövlətinin banisi və ilk hökmdarı. 76

Topuzlu, Cəmil (1866-1958): Türk həkimi və ictimai xadimi. 70, 107

Tüleyb (VI-VII əsrlər): Məhəmməd peyğəmbərin bibisi Ərvə bint Əbdülmüttəlibin oğlu. 93

Üxtülmüzəni: qadın fəh (islam hüququ) alimi. 93

Ümeymə: bax. Aminə.

Ümeyr bin Vəhb (VI əsr): Məhəmməd peyğəmbərin bibisi Ərvə bint Əbdülmüttəlibin əri. 93

Ümeyyə bin Əbdüşşəms (VI əsr): Qüreyş qəbiləsinin Əməvi qolunun əcdadı. 92

Ümmü Eymən: Məhəmməd peyğəmbərin dayəsi; qadın səhabə. 77

Vahid, Əliağa (1895-1965): Azərbaycan şairi. 74, 108

Vaqif, Molla Pənah (1717-1797): Azərbaycan şairi; eyni zamanda Qarabağ xanlığının baş vəziri olmuşdur. 19, 23, 26, 101

Vaqner, Yeqor Yeqoroviç (1849-1903): Rus kimya alimi. 70

Varmund, Adolf [Adolf Wahrmund; 1827-1913]: Avstriya-alman şərqşünası; ərəb, fars və türk dilləri mütəxəssisi. 87

Vasiq (Vasiqbillah; 812-847): Abbasi xəlifəsi; 842-847-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 57

Vazeh, Mirzə Şəfi (1794-1852): Azərbaycan şairi. Eyni zamanda müəllimlik də etmişdir. Azərbaycan və fars dillərində yazmışdır. “Vazeh” təxəllüsünü işlətməmişdir. 86

Vəhb bin Abdümənaf: Məhəmməd peyğəmbərin anası Aminənin atası. 77

Vəli: bax. Vəlizadə, Əbülfət.

Vəlizadə, Əbülfət Məmmədhasən oğlu (1871-1918): Azərbaycan aktyoru. Rejissor kimi də fəaliyyət göstərmişdir. 7, 8, 13

Vəzirov, Haşım bəy (1867-1916): Azərbaycan yazıçısı və nəşiri. 41, 42, 43, 103

Vəzirov, Nəcəf bəy (1854-1926): Azərbaycanlı dramaturq və ictimai xadim. Moskvada Kənd Təsərrüfatı və Meşəçilik Akademiyasını bitirmişdir. Azərbaycanın bir sıra yerlərində meşəbəyi işləmiş, eləcə də Azərbaycan Meşələri müdiri (Baş meşəbəyi) olmuşdur. Dram əsərləri və publisistik yazıları ilə tanınmışdır. 14, 30, 87

Vidadi, Molla Vəli (1709-1809): Azərbaycan şairi. 23

Vüsaqi, Mirzə Əbdülqədir (yaxud Əbdülqadir İsmayılzadə): Azərbaycan şairi və yazıçısı; Mikayıl Müşfiqin atası; 1914-cü ildə vəfat etmişdir. 88, 111

Yezid bin Müaviyə: bax. Yezid I.

Yezid I (Yezid bin Müaviyə; 647-683): Əməvi xəlifəsi; 680-683-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 93, 94

Yulduz xan bin Mingli Xoca xan: Monqolların əfsanəvi əcdadı Alanqonanın ulu babası. 77

Zeynallı, Hənəfi (1896-1937): Azərbaycanlı müəllim, yazıçı, tənqidçi və ədəbiyyatşünas. Bakıda anadan olmuşdur. İlk qələm təcrübələri Cümhuriyyətdən əvvəl çap edilmişdir. “Azərbaycan” qəzetində “M. Hənəfi”, “M. H.” imzaları Hənəfi Zeynallıya məxsusdur. Bolşevik işğalından sonra ədəbiyyatşünas kimi fəaliyyətini davam etdirmiş, xüsusilə Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatını tədqiq etmişdir. Eyni zamanda ictimai həyatda yaxından iştirak edən Zeynallı, repesiya qurbanı olmuş, 1937-ci ildə Bakıda güllələnmişdir. 1957-ci ildə bəraət almışdır. 9

Yurdsevər, Əbdülvəhab Məmmədzadə (yaxud Məhəmmədzadə; 1898-1976): publisist və siyasi xadim; Azərbaycan milli istiqlal hərəkatının fəal iştirakçısı. Siyasi və ədəbi fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirmişdir. 10

Yusif: Azərbaycan şairi. 74

Zeydan, Corci (1861-1914): ərəb yazıçısı və publisisti. 54, 105

Zeynalov, Cahangir (1865-1918): Azərbaycanın ilk peşəkar aktyorlarından. Azərbaycanda teatr sənətinin inkişafında misilsiz xidmətləri olmuşdur. 7, 8, 13, 14

Zəxirəddin Məhəmməd Əbu əl-Abbas (XI əsr): Abbasi xəlifəsi Qaim-Biəmrilləhin oğlu. 93

Zəməxşəri (1075-1144): ərəb dili və ədəbiyyatı mütəxəssisi. 57

Zənbilli Əli əfəndi: Osmanlı din alimi; 1503-1526-cı illərdə şeyxülislam olmuşdur. 35

Ziryab: IX əsrdə yaşamış ərəb musiqişünası. 55

Zübeyr bin Avvam (VII əsr): Məhəmməd peyğəmbərə iman edən ilk şəxslərdən və sağlığında cənnətlə müjdələnen on səhabədən biri. 94

ORİJİNAL SƏHİFƏLƏR

۲۴ خرداد

ادزافه میس

قیمتی: ۱۰ مینات

۱ تا سلك وقاتلده سويله ديكى مرليهك بعض يتلرى بوللرد
بكت عبالى و حق لها البكاء
على مسح سجنه الحياء
على سهل الخليفة ابطحى
كريم الجيم لبته الملاء
ترجمه سى: حق اولدينى حالده كوزارم حبالى، خوش
حاق، سليم الطبع ير ذات سماحت مابه آ غلادى.

اسماء بنت ابى بكر: اسماء براجى خليفه ابوبكر
(رضه) حضرتلريك قيزى و (زبير بن العوام) زوجهميدر.
(ذات النطاقين) دنياكله مشهور اولان (ام عبدالله) در آ ناسى
بن عامر بن لوى دن (عبدالمزى بن اسعك قزى قبله در.
هجرتدن ۲۸ سنه مقدم دوغولوب اسلامى قبول ايدلرك
۹۸ هجسى در عايشه دن اون ياش بويوكدر عبدالله بن
ابى بكر ايله آقا، آقاندن بره عايشه ايله عبدالرحماندن
آ يرودر. ۹۳ هجريد وقات ايدن مشهور (عبدالله عروه)،
عبدالله، مفتر نام اوچ اوغلى اولمشدر.

مدينه كيدوب ايكى آى اقامت ايتديكندنكره
مدينه هجرت ايدن اصحاب آ راسته الملك دوغولان
اوشاق عبدالله اولمشدر. حضرت رسول طرفندن عبدالله
آ دالامش، و باباسنه نسبتله (ابى بكر) كيه نامشدر.
مشاراليه عبدالله، يزيد بن معاويه دنكره مكه ده
دوقوز سنه خلافتده اولمشدر. حجاج بن يوسف طرفندن
مكه محاصره ايدلديكده اوغلى عبدالله ايله بويلا مشاوره ده
بولنمشدر.

عبدالله: طرفنده اولانلر بندن يوز چه وبردلر.
يانيده بر آز جماعت قالمشدر. اونارك دخى بير
ساعتدن زياده ثباتى اولاماز حالبو كه بيست ايتمش
اوليرسم ايتديكلىرىمى بالمضاعف ويره جكاردر بوخوصده
نه دييورسكر؟

اسماء: اكر حق بولنده اولور، خلقى حقه دعوت
ايديورسكر نه ثابت قدم اول! سلك اصحابك حق بول ايچون
مقنول اولديار. بنى اميه يا طاعت ايتنه! اكر مرادك يالسكر

دنيا ايسه نه قدر آ لجاج آدم ايمش سك كه اصحابكى
هدر بره هلاك ايله دك خاير. بن حق اوزره ايديم. لاكم
اصحابه ضعيفيك كديسكندن نده ضريف اولديم.
دييورسكر نه ييكتلر و غيرتلى كيملر عتداده عيب
صانلاجق سوز سويله مش اولورسك بالفرض بوگون
ساز قالسه كده بونسكره دلياده ابدى قالماياچسك ثولوم
نه وقت اولسه ده بردنمه كاجكدر.

عبدالله — آ نا! قورقورام كه شام عسكرى بلى
عذاب ايله قتل ايدملر و مكره آ سارلر!
اسماء — اوغولم! كيلىمش قويون، دهرينك سويلوما
سندن اذيت چكمز. همان الله دن استعانت ايت ده.
ايشكده دوام ايله.

عبدالله — كندى فكريم دخى بويله در. بو گونه قدر
دلياه حريص اولماشم، ياشامنى قيمتلى حساب ايتمه منم
دايما مطلوبم اللهك رضاسى اولمشدر. فقط سيزك
رايگزي اوگره نوب بيلمك ايتيه يورديم بويله مشورتكره
بنى راحتلديرد كز شمدي بوگون دليادن كوچمچكم
جقاب حقه قفويض ايله بنيم ايچون آ رتق غم يسه !
اوغلك ايسه حرام ايشه مكتب اولمادى. فاش عمل ياپمادى.
جناب اللهك حكمه اطاعت سيريك كوسته رمه دى مسلمانه
ظلم ايله مده دى. الله تعاللك رضا سندن قيتندار شيتك
وارلقته اعتقاد ايتمه دى بونى مدح اولاراق سويله مهورم
بلسكه سيز محقومه آ نامه تلى اولاراق عرض ايديورم.

اسماء — انشاء الله سلك ايچون صبر ايدمزم.
جناب — بندن اقدم يقشر ايسه او كمدن كيش
بره ديم كيى حساب ايلرم ظفر ميسر اولور ايسه مسرور
اولورم يورى الله ناپشرديم.

عبدالله — جناب الله سيزه جزاى خير و يرسون بلى
دعا كزدن اولدوب محروم ايتمه يسكر

اسماء اولوتوق احتمالى هيچ اولورمى؟ حالبوكه
حق ايچون شهيد اولمقده سك.

وطنك؛ بسلام مجبتی

كوشه قلبك عمیقنده

كاسه چشمك حدیقنده

غربت نلرده آه، یاد وطن

بك مؤثرسه بنجه شانلی محن.

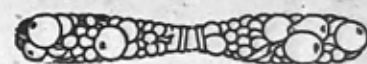
مدفئنده یاتارده كندی ابر

كوشه خاكی عالی محرابم

ال ناله گل ویرهك معا ایدلم

اونا بز شوق ذوقله تعظیم.

علمشان

مشهور خانملر

آمنه. عرب شاعرلریندن. (ابن دمیئه) دیلمکه معروف اولان صدر اسلام عربلریندن (عبدالله ابوالسری بن عبدالله) ك زوجهدیر. ابقدا (ابن دمیئه) ایله عاشقهلری اولوب صوگره ازدواج ایتمشلردر. لاكن (ابن دمیئه) اولسکی زوجهدی (حماء) نی بعض سبیلردن طولایی داشله ووروب تولدیردیکنه گوره اوزی دخی (حماء) نك اقوامی طرفندن تولدیریلدیکندن (آمنه) اولنگله او قسر یاشایایلمه مشدر. آمنه غایت فصاحتی و مشهور شاعرلردندر محبت و عتاب حقنده عاشقه سویله مش اشعار یك معینداردر. بونچه سطر مشارالیهلك یازمش اولدینی اوزون قصیده سندنر:

تجاهلت وصلی حین لاحت عمایلی
فها حرمت الحیل ذاتا البصر

ولی من قوی الحیل الذی قد قطعته

لصیب ولی رأى و عقل موقر

ولکما آذنت بالصرم بقته

ولست علی مثل الذی جئت اقدر

بعض یرلرده بولك آدی (امیه) ده یازیلور.

آمنه: (آبان بن کلب بن ربیع) نك قزی و (امیه بن عبد الشمس) ك زوجهدیر. امیه بن بدی اوغلی اولمشدر، امیه نك وفاتندن صوگره جاهلیت عادتلی موجبجه اوکک اوغلی (عمر بن ابوامیه) یه نکاحالانوب (ابومعیط) نام بیر اوغول دوغمشدر. بویله نکاح اصولی قرآن شریف حکمی ایله منع ایدیلشمده جاهلیتده تقدیر اولنمازدی. آمنه: (شرف الدین موسی بن احمد بن محمد الانصاری الدمحوی) نك قزی اولوب مشهور محدثه و امام سیوطی نك استادی اولمشدر.

آمنه دمشقیه: (علی بن عبدالحزیز) ك قزیدر. (صبرا) قزی اسمانك، (ابوتائب) اوغلی محدث عبدالحک علمی. جاسلرینده مداومت ایتمش و کندیسی دخی حدیث شریف تعلیمی له اشتغال و ۷۹۸ ده وفات ایلمشدر.

آمنه الرملیه: قدس شریف ناحیه سنده (رمله) شهری اهالی سندنر. هجرتك ۲۰۰ نجی سنه لرینده یالاشمشدر. زهد و تقوا سله مشهور بر قادیندر.

آمنه سمیه: تورکیه نك مشاهر علما و مورخیندن اولان مرحوم (جووت پاشا) نك قزی، مطبوعات عالمنده بیرنجی موقع دوتان (فاطمه علیه) خانمك باجی سیدر یازدیقلرینك اکثری تهذیب اخلاق و تربیه اطفاله دائردر. حال حیاتده اولسون كرك آثار عالیله لرلندن بیر پارچه سی:

«اولاد یرده کسی جوهر مژاندهدر. بونك انسان اولماسی آقا و آنا نك تربیه سینه باغلیدر. بو جوهری یردن کتیره چك کیمسه آناسی، بازاره جبقاراجق ذات ده آناسی اولاجدیر. اگر بو خصوصده آقا و آنا اعتنا سزلق ایدره ککندی عهدله رینه تراب ایدن وظیفه یی کما. لنجه اتقا ایتمزلسه. جوهر دیدیکمز اولاده عادی بیر داش اولوب قابیوز.»

آنی فاطمه: تاج التواریخ صاحبی (خواجه سعد الدین حسنجالی) لسندن اولوب استانبول ادیبه و شاب عرملریندنر. مراتب بیر دیوانی واردر. اشبو رباعی مشارالیهلك آثار برکریده سی جمله سندنر:

خیال عارضگه دیدم صحن کاتانیمدر

آچیلمش شرحلر سینه مده نخل ارغوانیمدر

امید وصلنك ای قاشلری یای سینه دن کچمز

خیال تبر غمزك (آنی یا) خاطر نشانیمدر

زوجی (امیر آغا) اسمنده بیر ذات ایدی. اوغلی امیر آغا راده ایله یکیشهره کوچمش اورادم هجرتك ۱۱۲۲ نجی سنه سنده وفات ایتمشدر. شعرینك اهمیتی شهرتی قدرده اولما مشدر.

آی ملک: ابراهیم بن خلیل بن محمود کقیزی مشهور شیخ جمال الدینك باجیسدر. (ابن امیله) وسایر محدثلردن حدیث شریف استماع ایتمش (ابن الخبز المسقلانی) حضرت لرینك استادی اولمشدر. اصلی بعلبکلی ایسه ده شهاده سکولت ایتمشدر. هجرتك ۸۱۵ نجی سنه سنده ربیع الاخر آ ینده ارتحال ایلهمشدر.

اخت المزمه: (امام ابوالبراهیم اسماعیل بن یحیی بن اسماعیل بن عمرو بن اسحاق المزملی) حضرتلرینك باجیسدر. امام شافعی درس لرینه مداومت ایتمکه علم ققه ده مهارت کسب ایلهمشدر. کبار خفیه دن اولان (ابوجعفر - طحاوی) نك آناسی اولدینی ظن اولولور.

از جهند بانوبکم: هندوستانده کی تیمور سلاله سندن اولان (شاه جهان شهاب الدین محمد صاحب قران ثانی) نك زوجهدی وزیر آصف خان بن میرزار فیع زمان بن آقاملاک قزیدر هجرتك (۱۰۰۰) نجی سنه سنده دوغولوب (۱۰۲۱) ده مشارالیه حکمداره تزویج ایدیلمشدر. قرق یاشنده ایکن ۱۰۳۰ ده (زین باد) ده وفات ایدوب جنازه سی (اگره) شهرینه نقل اولمش اوزرینده «تاج محل» نامیله غایت مصنع برتریه یاپیلمشدر، بو خصوصده «اوراق نفیسه» نك دوردنجی صایسند رسمیه ایله برابر مفصل معلومات یریلمشدر. بو تر به صولک زمانلارده انکیز لورداری طرفندن لزوم سیز عد ایدیلدیکندن سوکیلوب ساتیلما سی حقنده دولترلر نك نظرینی جلب ایتمک ایچون مجموعه اره بعض اشاره لر قید ایدیلور.

ارجوان: خلفای عباسیه دن (قائم بامرالله) ك اوغلی (ذخیره الدین محمد ابوالعباس) ك جاریه سی (قره العین) در. ابوالعباس آناسی (قائم بامرالله) ك حال حیاتنده وفات ایتمشدی، آرتق باشقه اولادی قالمامشدی. خلافتك کندی عائله سندن باشقه سنه انتقال ایدمک حقه دوشونویوردی.. ارجوان بویله زمانده اوغلی ابوالعباسدن حامله اولدینی اخباره مشارالیه خلیفبرلیک قایغوسندن خلاص ایتمشدر. آ یتی آیدن صگره دوغوب خلیفه نی سوهیلدیرمشدر.

ارجوان اوزون عمر سوروب اوغلی مقصدی نومه سی مستظهر و نتیجه سی مسترشك خلافت لرینی کورمشدر بغداد و حرمینده بیر چوق خبریه آ ناری بوراقمشدر. هجرتك (۵۱۲) نجی سنه سنده وفات ایتمشدر.

اردوجا: سرای (*) «تاتار» خالریندن هجرتك ۷۴۱ نجی سنه سنده وفات ایدن (اوزبک خان بن طغر خان) ك زوجهدی: عباسک قزیدر. مشارالیه غایت گوزل و قارلی، و سخاوتملی بیر خاتم اولوب کندی مالندن مسجد و تکیه لر بنا ایتدیرمشدر یدنجی عصرک او آخیرنده سکرلجی عصرک اوایلنده یاشامشدر.

اروی بت الحارث: حارث بن عبدالمطلب قیزی، فخرکائنات پیغمز حضرتلرینك عیسی قیزی، (ابووداعمه السهمی) نك زوجهدی مطلب ایله ابوسفیانك آناسیدر. حضرت علی علیه السلامك شهادتنده ساق ایدی اهلیت حقنده کی معامله لریندن طولایی معاویه یی مروان بن حکمی و عمرو بن العاصی تسکدیرایله مشدر.

اروی بنت عبدالمطلب: پیغمبر مز حضرت رسول (س) ابی بی سی (عمربن وهب) ك زوجهدیر بولندن (طیلب) نام بیر اوغلی اولمشدر. عمیر دصگره (کله بن هاشم) نکاحالانوب فاطمه آناسی بیرقیز دوغمشدر طبیعت شره سی واردی

(*) سرای شهری ساراتوف ایله حاجی طرخان آراسنده ایدیل نه ری اوزرینده بنا ایدیلوب اسلام - تاتار خان لار واسطه سی ایله روسلرک دولتن خواجه

دعوت ایدیلش و عمرینک آخربته دك اوراده دوام
ایتمشدر.

مرخوم .حلی مطبوعه اشعار یازدینی کبی
فرصت اولدینی زهاند «سیف لاولک»، «شاه اسماء
عیل»، «یوسف زلیخا» و «علی خاز» نام دورت
اوپهرا یازمایه باشلاشدی ایکی برنجیلر تمام او-
لوب «شاه اسماعیل» بر قاج دفعه .وقع تماشا به
قونیلشدر. ایکی آخرنجیلر اسه ناتیم قالشدر.
سوک وقتلر کنديسنده جگر خسته ایگی مشا-
هده اولنوردیسه ده تداییده بولونوردی.

بالاخره ۱۳۳۲ ده ذیحجه آیدک ۱۵ نده
ساعت ۴ ده فجعتاً وفات ایتمشدر. مرحوم غایت
چالیشان بر ذات ایدی، طبع سلیم صاحبی ایدی.
یازدینی منظومه پک سیس اولیوردی. نمونه ایچون
«دیریریلک غنچه سی» عنوانله یازدینی منظومه
سنی بورایه درج ایدیوروز:

غنچه! ای خاوت نشین کدنان
ای قیلان رخساره یاپراقدن نقاب
صورت حالک بولورسه انقلاب
بلبل ایدر صفکی ییک داستان

هالسی تمبیرک مجازاتله من
کاشن ایچره خار اولدک دستگیر
بیر اسارتدن خلاص اول ای قنیر
غنچه لقمه بویله سولغونلق نه دن?

بلبلرگده گبزلی - گبزلی خندلر
نهم ایچون ابراز ایدر اسرار حق

شرحده هر یاپراغ-کدر بیر ورق
سیر ایدینجه گؤگلیمی مفتون ایدم

اولما بایند قیود استشار
بلبل شیدایه قیل عرض جمال
عرض رخسارگده وار بیر باشقه حال
ای لطافت بخش ایام بهار

آچیلوب اول! بیر کدل صد برک حال
لطفله هر جانیه صاچ عطرلر
ناغری، صحرالری هپ سربر
قیل، معطر جنت رضوان مثال

بیر سرور و وجهه طالسون کائنات
مرغ روحیم سیر گگزار ایله سین
دورلو - دورلو کشف اسرار ایله سین
اونده بولون جاوداتی بیر حیات

گوزمل یوردم

شنلن وطن بر کون سنک کوککده
قاسلرک آلی بایراغی سالجیلش
یاده فرح، اغیاره خست ویرمنی
شنلن وطن هم کوکله یو ککده
تورک اولادی هر طرفده تورکله
اوقور - اوقور محبتله شفقتله
دشمنلره شو تورکی بی هیسته
آگلداراق تورک اولدینینی سولر

لطیف صاحبالم

دیل.

بویوک قارداشم ع. مننیه

اوزون مدت قوشدم، دوردم، دولاشدم
قافامی سرت فکرک طاشنه چارپدم;
نهایت عقلله بر نوع اوزلاشدم:
«دیل» اسمنده گوزل بر هیکل یاپدم:
گوزلدر هریری، سوس ویریر دهره،
- گوزلدر اما که چیرکینلر ایچره،
گوزلدر اما که بر مایمون قدر...

حیرانی در اونک ایشته گوزلر:
گوزلری الک آصیل بر تورک دلدار،
حبشی در اونک قارا قاشلری،
دیشلری قافقاسک اینجی ایلندن،
دوداقلری یکی دنیا گلندن،

سورمه تیللی، گوزل، بارلاق صاچلری
عجم ده گیل، آنجق هپ عرب کاری..
اینجه بورونی لوندونلی بر انکلیز،
بیاص کوکسی فرانسزددر شبهه سیز..
شمشاد پارماقلری یونان یاوروسی،
بر باقیشده اولور انسان محبوسی;
جیقاتای کمری اینجه بلنده،
اویغور یلپازه سی پنبه ائنده..
ملی بورومجکله هپ یاشماق دوتار،
آرا صرا نازله قاش - گوزین آتار...

بر گوزلدر پک سهویملی، نزیبه،
بر چیچکدر بدن سیزه هدیه ..

۱ کالون ثانی ۳۳۳
«طلب اوغلی امین عابد»

وطنم!

ای وطن! مسکنم؛ ضیای ابد!
وطن ای بنجه عالی بر معبد.
وطن ای ارمغان علویت
وطن ای افتخار ملیت.

روحمه بر فرح یلداقم ایچون
بلبل قلبی اویاتقم ایچون
دیگلهرم شوقله ربابگی بن
اوپهرم اقدس ترابگی بن.

سانکه بر مادر مروت در
کان عرفان لطف و شفقت در!

نه دیمک کوشه وطن نه دیمک!
اک مقدس مکاندر بیلیمک!

سالارام هر زمان اونی باده
دورارم خدمتنده آماده.

گوردیکم شوق ذوق لذتینی

تجی سنه سنده فیورال آ ینک ۲۸ نده آ انمش یاشاده اولدیغی حالده وفات ایقمش قلیسده مسلمان مزارلقنده دفن ایدیلمشدر.

۱۹۰۳ ده ۲۷ اوقتیبارده «قومه دیا» لرینک طبع و انتشاریندن الی سنه کچمک مناسبتله بریوم عالی ترتیب ایدیلوب «حاجی قارا» نام اثرینی موقع تماشا یه قونمشلر و ترجمه حاللی «قاسبی» غزه سنده یازمشلردی.

۱۹۱۱ ده ۲۷ دیقبارده دوغولدیغی سنه دن یوزایل کچمک مناسبتله باکو ضیالاری طرفندن یوک یوم عالی ترتیب ایدیلدی. رسمیه صفحه نی بهزه دیلر. تشرعارف جمعیتی نامه ییرمکتب آ چدی. باکوده موجوداچینی جمعیتلری شر کناری و آ قتیورلری طرفندن بره لمانده کلامه ک حقه نه فقطلر سوبله دیلر. بوتون مجموعه لر غزه لر او گون مرحوم میرزا فتحعلی ک نامه اتخاذ اولندی، حاجی بکلی قارداشلی او گونه عائد نغمه لر بسته لندی و صحه ده اوقونمق ایچون علی عباس مذنب افندی طرفندن دخی بو شعر یازیلمشدی که عینله «اوراق نفیسه» به درج ایدیورز.

ادیبا! ایتدیلم کچمشده کرچه ذاتکی تکفیر
سهوینسین روحک ایتدی ملنک ایله تقدیر

کوروب غفلتده قالمش ملتی یدار اولنک سن
اوغلت دفعنه انسان کیی هشیار اولنک سن

قمو دینداشکنک اصلاحنه سردار اولنک سن
بوتون نقصانلرینی یازنک ثنوت غمخار اولنک سن

ادیبا

سهوینسین

او گونکی یازدیقله آ غلادک آ نوا ایتدک
گوزل اوقاتنگی ملت بولیده سن فدا ایتدک
دوزوب جاهلرک تکفیرینه کب جفا ایتدک
امین اول کندی تکلیفک ادا ایتدک وفا ایتدک

ادیبا

سهوینسین

آ تیلدیجه نه قدر باشکا داشلر جهولانه
کوکس کردک دوام ایقنک ایشکده قهرمانه

بوراقنک تازه دن بیر روح دیگر جسم ای جاله
نمر ویرمشدر ایندی خدمتک جمله مسلمانه

ادیبا

سهوینسین

سکا قان آ غلادان حاللی بزه گولمکه کوسه تردک
عوامک طعن اوقینه تاب ایدوبده سینه کی گهردک
ا کرچه آرزوک فلبگمه ییک حسرتله جان ویردک
کیدوب بر عالم علویه لاکن بهرمار کوردک

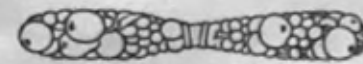
ادیبا

سهوینسین

خلیل عصرنک دوتمش لیکن اطرافکی آذر
لجات ملت اسلامه سعی ایتدک چکوب غملر
اواجی زحمتک شیرینجه ییرمیوه ویروب یکسر
همان ملت بودر آ لقیلا لارایله جمله سی سوبلر

ادیبا

سهوینسین

آذربایجانک ملی شاعرلریندن

میرزا عبدالقدیر وثاکی

مرحوم میرزا عبدالقدیر (قوبا) محالندن (خصی)
قریه سنده ۱۲۸۷ ده ذی الحجه نک ۱۴ نده دو-
غولوب قریه مدرسی اولان آتاسنک تحت تربیه
سنده بویو مش، صکره علوم عربیه بی تحصیل
ایتنک ایچون برقاج سنده آغر زحمتلره متحمل
ایمش نهایت باکو مدرسه لرینده عرب صرف
نخوینی برنوع اکماله موفق اولمشدر.

مرحوم غایت ذکی، و آلاقلی اولسه ده
معیشت سینیقتی سی ایله رولمه سنده ممانعت کوستر
دیگدن چارمیز آنا سنک یرینده قریه مدرسی

لیکنه باشلامشدر ترقی و تعالی مکر نده اولار
برذات ایچون بویله محدود یاشا تنک ایو بریشای
اولمادیغی طبیعیدر. بونگله برابر عهده نه آلمش
اولدیغی مقدس وظیفه یی همان اقماده دوام اتمشدر.
دورلو دورلو تعلیمات و تقریراتله متاملارده بر انتباه
وجوده گنرمشدر.

برمدتدنصو گره قریه مکتبنی باشقه معلمه تودبع
ایدوب ۱۹۰۲ ده باکویه گلوب داغلی مجله سنده
برمکتب تاسیس ایلمشدر.

هنوز اصول جدید مکتبی لارمنجه اور تالغه

چیقمه اشدی. مرحوم تاسیس ایتدیگی مکتبه
تجوید، قرئت، صرف تور کی، جغرافیه، علم حساب
وسایر بونلره متعلق درسار ویریور دی بوراده
دنشر معارف جمعیتی طرفندن کشاد ایدیلن
«دارالمعلمین» ه گیرمش معلم ایک قورصنی اکمال
ایتمشدر صو گره بویو کلره مخصوص بر دگیجه
قورصی، آچمش اوراده گی تعلیم و تدریسی ده
کندی عهده سنده آلمشدر.

نهایت کوسه ردیگی فعالیت نتیجه سی اولاراق
۱۹۰۸ نجی سنه «مهادت» مدرسه سنده معلم لیگه

آذربایجان ادیبلریندن

مرحوم میرزا فتحعلی آخوندزاده

آذربایجاندا دراما نویسلیکی ایله شهرت قازانان مرحوم میرزا فتحعلی آخوندزاده جنابلری ۱۸۱۱ میلادیمه دوغولوب ۶-۷ یاشلرینده اولدیی حالده یقیم قالمشدر. بیر مدت عسرتله یاشامش، صوگره دایی سینگ تحت حمایه سینه کچمشدر.

دایی سی آخوند حاجی علی اصغریسه زمانک فاضل علماسندن صایلمش مومی الیهک نظارتی ایله میرزا فتحعلی تورکجه، فارسجه و عربجه اوقومشدر لاکن آخوند ایسه میرزاتک عربجه مکمل تحصیل گورمه سینه زیاده چالشورمش گلهچکده اونو روحانی ایتمک قصدینه ایتمش. نه چاره که تقدیر باشقه دورلو اولدی. روحانلیک مقصدیله تربیه لهن بیر ذات نتیجه ده بیر روس جیفوونیکو اولمق اوزره میدانه چیقدی.

میرزا فتحعلی ۱۷ یاشنده ایکن دایی سی حجه زیارته کیتلی اوور. و مومی الیهی آباروب کنجه ده عرتجایی اوکرلمک ایچون رفیقی حاجی آخوند ملا حسک یاننده بوراقور. مرحوم میرزا کنجه ده، مشهور میرزا شفیع ایله کوروشور. آرالرینده صیتی بر مناسبت پیدا اولویور.

میرزا شفیع فیلسوف، شاعر و ادیب ایدی. علوم متوعه ده ید طولاسی واردی. گوزل اشعاری و فلسفیه دائر قیمتدار آقاری آوروپاده بالخاصه آلمانپاده بویوک شهرت قازانمشدی. اشعار و آقاری ایسه آلمان ادیب و شاعرلرین (بودینه شته ده) ک همیله لشر ایدیلمشدی.

میرزا فتحعلی، فیلسوف مشارالیهک مجالستی قاییرله روحانی اولمقدن واز کچوب آوروپا مدنیتیه ممارفه پیدا ایتکه تشبث ایدیور.

بو لیتله دایی سی حجدن قایدینجه نخوده یسگی آچیلمش محال مکتبه کیریور روسجه یی کمالجه تحویل ایدیور. صوگره دایی سندن بر خدمته ویریلیمی رجا ایدیور او دخی رجاسنی بالقبول کندیسيله برابر

نقیسه آپاریور. اوراده روس دولتی طرفندر تعیین ایدیلمش گورجستاک باش حاکمی (بارون روزین) عریضه ویرمکله السنة شرقیه مترجملیکته قبول، و مقصدیه نائل اولور. (۱۸۳۳) مرحوم میرزا فتحعلی مذکور (بارون روزین) دن گوردیکی ایلیکوردن طولای یی راضیلق ییالتدن بیر دورلو کندیسینی آلامایور.

مرحوم میرزا فتحعلی بو وظیفه سنده غایت صمیمی اولاراق چالیشیور. عمرینک آخرینه قدر قلباً صداقت کوستوریور. متبوعنک هر بر جهمدن منافعانی مدافعه ایدیور. بو صداقت و خلوصیندن طولایی روس عالی دائرلرینده ممتاز بیر موقع دوتویور. و بیر قاچ محاربه لرده عهد سینه آغیر سفارشار اودیغ ایدیلمش بلا تردد کماهو ایضافه غیرت ایتمشدر. بو اخلاص وارادتک عوضنده یسگیتلیک راتبه سيله بیر جوق نشانلر آلیور.

مومی الیه وظیفه سندن صوگره کی وقتلرینی فلسفه، سیاست و اقتصادیاته عاز کتایار مطالعه سيله کچیریوردی.

۱۸۵۷ ده بیر الف با ترتیب ایدوب روسیه سفیری واسطه سيله تورکیه دولت علیه سینه و صگره ابرانه تکرار تکرار مراجعت ایتمش ایسده قبول ایدیلشمشدر. خصوصاً ایران سفیری میرزا حسین خان طرفندن بویوک اعتسایزلقره معروض قالمشدر.

مرحوم میرزا فتحعلی آذربایجان تورکجه سيله (دراما)

خلاصه مرحومک مذکور اثرلری ک تورکجه سی روسجه سندن آلتی سنه صگره ۱۸۵۹ ده طبع اولونمشدر.

بیرمدتله صگره بو (قومه دبا) ایران شهزاده سی جلال الدین میرزاتک کارکناری میرزا جعفر طرفندن ترجمه و طبع ایدیلشمشدر. ۱۸۸۲ ده (سرگذشت وزیرخان سراب) ی انگلیزده انگلیزجهیه ترجمه و طبع اولمقله برابر بعض لغتلر و قیدلر دخی علاوه اونمشدر. ۱۸۸۶ ده مشهور ادیب پارسده حکایت ابراهیم خلیل کیمیاگری فرانسه جهیه ترجمه و طبع اولدیی کیمی (خرس فولدور باسان) ی ده ۱۸۸۹ ده دخی (استوقهولم لسانین جمعتی) نک زورفالنده یشر اولمشدر. عین سنه ده (حکایت موسیو زوردان حکیم نباتات) ی (ویانا) ده پروفیسور (وارمولد) طرفندن ترجمه و نشر ایدیلشمشدر.

مرحوم ملایم طبع و مهمان نواز بولرله عالی رتبه صاحبی اولدیی ایچون برجوق طرفدار قازالمشدی. هر کس اونک اثرینک انتشاریه چالیشیردی طبعی می امله کیری چوقدن مفید نتیجه لر ویرمشدر.

لاکن عواملر طرفندن هردائما تکفیرلره معروض قالییوردی. هیچ ده یاقاسنی قورقارامایوردی.

بوتکفیریومباردامالده ایرانلیار داهاسبت ایتمشلردی. زیرا آتارینک اکری ایران حیات و معیشتله دائر اولدینلن ایرانلیلر غایت سبتیلر و دارالبریدیلر.

حتی برگون مرحومک اوغلی اوتده بهروده آتاسنک حقلده بشی دیدی - قودی لرایشیدوب سبتیلرک تالیراتندن آتاسنک شکایت ایتدیگده مرحوم جوابنده:

«او غلام جرات انشاء الله بوتخملرک میوه سنی گورمکجهک دیشدر.

مرحوم طبیعت صریحه مالک اولوب بعض تورکجه و فارسجه منظومه بر قلمه آلمش ایسده غایت ضعیف اولدینلن او قدرده اصعبی حائر اولامامشدر.

بولکه برابر آذربایچالک اسکی نظم اصوتی نظرده اوزاق دوتامشدر. کندی دیلی کندی اصولیه پارچه درلر انشاد ایلمشدر.

نهایت میرزا فتحعلی آخوندزاده جنابلری ۱۸۷۸

یازانلرک بیرنجیسیدر. اوندن قباق آذربایجانجه دراما یازان اولمامشدر. ظن ایدرز روس ادیبی (غوغول) کیمی ودخی مشوب اولدینی و اختلاطنده بولوندینی ملئرک عطشیتی، سفاقتی، حماقتی، بخل، حسد و شرارت کیمی قبیح عادتارینی قام معاسیله تصویر ایتمشدر. حتی مرحومک یازدیلری آثار کندیسندن صوگره کیار ایچون بویوک موضوع تشکیل ایتمشدر. عبدالرحیم بک حقیردیوف و نجف بک وزیر اوف یازدیلرینده تعامیله مومی الیه قلیله ایتمشلردر. بالخاصه نجف بک «حاجی قنبر» ی ایله میرزا فتحعلی بک «حاجی قنبر» سی آراسنده کسی فبق اساس اعتباریه ییریوقلق تشکیل ایدیور.

مرحومک قامه آلدینی اثرلر بوللردر.

(۱) «حکایت ملا ابراهیم خلیل کیمیاگر» دورد پرده ده هجرتک ۱۲۶۷ هجری سنه سنده یازیلشمشدر.
(۲) «حکایت موسیو زوردان حکیم نباتات و درویش مستطی شاه مشهور جادوگر» ۳ پرده لی ۱۲۶۷ ده یازیلشمشدر.

(۳) «حکایت خرس فولدور باسان» اوچ پرده لی ۱۲۶۸ ده قلمه آلمشدر.

(۴) «سرگذشت وزیرخان سراب» دورد پرده لی ۱۲۶۷ ده تالیف ایدیلشمشدر.

(۵) «سرگذشت مرد خیر-حاجی قنبر» بش پرده لی ۱۲۶۹ ده یازیلشمشدر.

(۶) «مراقبه و کبیلرینک حکایتی شهر تبریزده» اوچ پرده لی ۱۲۷۲ ده قلمه آلمشدر.

(۷) «آتاش کواکب» و حکایت یوسف شاهدر. بو اثرلری روسجه اولاراق ۱۸۵۳ ده طبع اولوب موقع انتشار قویلمشدر. بولدن آتاشلر که مرحوم میرزا فتحعلی کدی اثرلرینی آنجن مجالستده بولندیلری موسبولرک نظرینده جلوه ندمشدر. اسلاملرک عرف عادات و اخلاقلرینی تقید ایتدیرک تهذیب و اصلاح ایتکی محسوسی خویرلار واسطه سيله اجییلرله گوسه رملک اولویورمش. بوراسی تورک لیک قلمه نظرینجه برلوح مواخذه من نور تارمایور.

صکریه طلبه را طرفندن مکتبه هفت لجه در سار
تعطیل ایدیه رک فکر تک چکتمه سندن دولای
معارف نظارته قارشى بیر اغبرار و برانفعال عمو
می حاصل اولمش و مکتبه از مدت دوام
ایتمشدر.
فکرت مکتب سلطانی مدیر لگندن چکید
یکدن صکریه بوسفورده کی خانه سنده شعر بارمقه
و بوسفورده کی بیک نام موقعه کائن و آمریقاو
اللهویه ده در سار و برمگله حیاتی کیچیر مش
و بر دها رسمی بر مأموریت انتساب اتمه مشدر.
سنى متعادی و فعالیت دماغیه نتیجه سنى فکرتک و
جودی پک ضعیف دوشمش و کندیسی دها اختیار
براشده اولمدیفی حالد مبتلا اولدیفی شکر خسته
لیگدن رها باب اوله میهرهق استانبولده بوسفورده
کی خانه سنده ارجمی امر جیلنه تابع اولمشدر.
فکرتک وفاتی گونی که ۱۹۱۵ سنه سنى آغمتوس
ایدی مجروح استانبولده گومش صوبی خسته خانه
سندره یاتاقده ایدم جریحه شک و بر دیگی وجع و
اضطراب نتیجه سنى گجه لین اصلا ثوبور بامامش
و اوله کون سحر یاتاقمک اوزرینه بیورا
قیلان ایزر اغرتابه نیم آچیق گدوزاریمی متوجیه
ایتمه بگده و فکرتک تولدی یازیلای بویوک س
لوجه یله کوروش یازا اضطرابانه منظم اولان فکرتک
اقوالی خبر الیمی یایله ده وجودیم فکرتیم پک یاده
صار صیلمش داغدار اولمشدی گوزلر یلندن اوزون
مدت یاشلر آقیمق صورتیله کبرا پارچه فرخنده
ییه شدم.

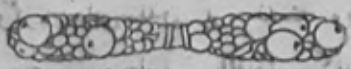
بویوک تورک قوم نجیبک مهم بیر شعبه سنى
تشکیل ایدن آذری تورکلرینه، تورک عائله سى
اولادیندن بویوک فکرت مرحوم اخیراً بو تولکه
ارده غریبار طرفندن تطبیق ایدیلان «ایمپریالیزم»
و «تمثیل» بولتیقه لری نتیجه سنى احتمال بعض
ذواتجه مجهول قالمشدر.
عاجزانه فکرتک اشعار برگزیده سنى بومجموعه
عه نغیبه ده طبع ایله فکرت و دهای ادیبی
حقنده تورک عائله سنى بوشعبه سنه اعطای معاو
ماتده بولالجمقی عرض ایدم، بویوک و شانلی
عرفتک بویوک اولادلرینى عرفه زک اصله ونجیه
خانمار و خانم قیزلرایله کنج جوان ار کگلرینه
علی قدر الامکان و سنى واقدارم داخلنده طایفه
جعمی مع المذونیه وعد ایدم.
بویوک فکرت حقنده شوقیه و خلاصه مقدمه
جگله برابر فکرتک صوک اشعاریندن صوک زما
نارینده انشاد ایتد بگی دهلال احمدیه قارشى
منظومه سنى نشر ایتد کله کب فخر ایدم.

هلال احمدیه قارشى

هابل ایله قابل ایکی قارداش... بزم تاریخ
قارداشینی بر صحنه خونریز ایله تلویح
ایتمکده! و نظاره او تمثال مریت
بیر خنده لغت کیبی موحن، غضب آگین
یکلرجه تجلی سنى سوزمکده در... انسان
معصوم و ملوم، آلم و تادم وطنندن
علوی وطنش یوحید کاه سفله
بیر قهر موبده و بر نفی ایدله
ترب ایدیلرکن: او بیر صبحه غیبی

بویوک فکرت اولدن کله چک نسل غریبی
هم ذل... هم غریبه محکوم ایدن الحق
بیر خلقی بویوکمکه ایزر سله بودمق
ملومق و یشاتقی دله یی حکم قیبار
عصانه سرقالی جزا ایلمش احضار
اولاد یشو مجو ایدمک مجو اولاجقدر
هر لحظه بو وادی بلا قان دولاجقدر.
اولاد یشو ایشه شواخلوطه ایدمک
ابلیس دملک، عقل و جیون، شفقت و یماد
غیظک، غرضک جمله سنى مغیون و زبونی
هیچ بیر سیریت دشمن جان تشنه خونى
هیچ تفرقه ا کدی کله ییچیدیکلری هپ کین
کیتدی کله ییچیدیکلری ایزر یی خط خولین
غیبت و ریا بوزلر بک قاب و نقابی
قارداش قانی ساغرلر بک کینه شرابی
نول ویرمه ظفره یقمه شرف؛ هپ هدرشان
معروف آدی بفض و ستمک؛ عدل و احسان
حق برآزلی خاطره؟ محکوم تبیب
قالون، شو یومولمش، قوجه ال مشدت تملب
عاجزلری سوزمک، قوروق شین، آچیمق عیب
بیر نفس عقورالده قلیج حاکم لاریب
باشلار بوتون افراخته قیدود مبالات
یالکز ایاق آلتده قالا لردم مساوات
مقدوری بوفانا قارا طوبراقده سوزولمک
طوبراق اونا هرشی، اونا مسکن اونا کمک
آکک، سو، حیات ایشه بوتون فیض و نصیبک
لاکن سن او حوصکه، سن ای زوجة غیبک
مطرود شب آلووی؛ او حوصکه حیاتی
زهر ایتمه ده سنى کندیگا حوصک سلامتی
ایمانشکی سار سوب یقیور؛ اراق السکن
آرق، ایاغندن و باشکدن و دیلکدن
قن سربلور، قن یاغیور، قن لبوشیور، قن
باقی حالسکا غافل؛ شوقیل کفله خسران
ایمانشک، سنى آرایش قهرک شو مزاولر

باقی شرم ایله برکده شو قارشیکده کی منظر
بیر معرکه، برمنقل جالسوز، اویاتان شی
باقی باقی بولمک، خوشنوق جقه اوریک
ایلمش طایفه اوتوز یلدر آچامش قوجه یی سکل
بیر ضائله اولادی بیر ایدم وطن... گول
سن گول و فرحان و اوگون، ایشه ظفرلر
شمالر ساچیلار، ولولر، لاکن اومین
صامت طاشک آلتده گی، اوندن لخبیر وارم
هیات... یازیلر سکا ای طینت خونخوار
نقش سنى الواح فیکرین، اوقالندان
قاندان یارادن، کریدن اوجاع و فاندن
مجمول اولان الواح نجوست اوغم افزا
الواح جهنم... یه بیرک آچیمشده
زهرایه تاعینه بیر دمه رحمت
مزج ایتمش اولک زاده مسعودی شو هیئت
هیئت کله هلالیه، جمالیه سلطوی
قدسیت آمال و فعالیت سعاوی
حرمت سکا ای قاتلری سیمای بشردن
رقله، مثالله سبلن عفت زی فن
حرمت سکا ای تسلط عجزه موکل
دوشمنلره مولس و عقیای اوزافان ال
حرمت سکا ای ناخن زهرین و غای
عزتک حکمین قویاران پنجه محبی
حرمت سکا حرمت سکا... لاکن سکا وجدان
هپ قانلره بانمش و قیزارمش گورم جگه
انسانده بوجات دها پک چوق سورم جگه
انسانله جدأ بوتخالف بومعادات
مقدور ایشه انسان بونام محکوم ایشه... هیئات
تورک دارالفقوانی حقوق
فاقوت سنى ماذونلریندن
عمر فاضل

اوراق نفیسه

نومره ٦

جمعه ١ آغستوس سنه ١٩١٩

٤ ذیقعدة الحرام سنه ١٣٤٧

الابیات

1

توفیق فکرت

هر تور کک قلبنده علوی برحمتله مدفون و محفوظ بو اوانان فکرت مرحوم دهایی ادیسیله تورک ادبای حاضره سی آراستده الی باند بیرموقع احراز ایتدیگی کبی هنر و صنعتله ده تورک عالم ادبیاتنده پک بیوک ترقیلر، تجددلر، انقلابلر حصوله کتیرمش. عالم ادبیاتنده کی شهرتی غرب ادبا سنده فکرتک وجوده کتیردیگی آثاری تدقیق و مطالعه هوسنی نویاند یرمش، اشعارینی اله آلو- بده بردفمه گوزدن کیچیرن غرب ادباسی فکر- لر صنعت ادیسنه محبوب اولمش و مولفاتک قسم اعظمی السنه غریبه یه نقل ایدیلر رهک ملل غریبه عالم ادبیاتنده بیوک بر خواهش و حرمتله تدقیق و مطالعه یه بر بولمش و دیار غریبه تورک ادبا و ادبیاتی حقنده بر موقع تقدیر و احترام احضار ایتشدرد.

فکرتک شعرلی غریبلره ادیات شرقیه ده کی

ایجه ایک و ظرافت حقنده بیوک فکرلر و یرمش دره غریبونک شرق ادبیات و ادباسی حقنده کی فکرلرینی تماماً تصحیح ایتشدرد.

فکرت مرحوم استانبولده تولد ایتمش و سلطان عبدالحمیدک تفضیقه رغماً استانبولک او محیط فیض و عرفانک دارالکمالاتندن محتاج اولدینی نور عرفان و ادبی اخذ ایتمش، حمولة معرفت ایله تجهیز ایدیلمش و حیاتی تورک ادبیاتک تجدد و تکملته و تور کلیکک ترقی و تعالیسنه وقف ایتمش نجیب و محترم برسیمایدی.

صوک زمانلرده استانبولده غلطه سرای سلطانیسی مدیرلکنده بولونارک بیرچوق تورک یاورلرینی نور عرفان ایله مستفیض ایتسکده ایکن او وقتلر تورکیه ده معارف نا ظری بولنان فیلسوف شهر مرحوم امراهه افندی ایله آرالری آچیلمش، حاصل اولان بو اختلاف نتیجه سی فکرت غلطه سرای سلطانیسی مدیرلکندن چکیلمش، و چکیلدیکدن

نومرو

۶

نومرو

۶

قیمتی: ۱۰ منات

دوتاجق کیمسه قالمادی. کفته بورولوب تولوم حکمه
رضا اولاراق احمد گیتدی. لاکن تولوم اونک یرینده
اونک کی یبرکیمه لی بوراقمادی. خاقلر دخی چوق
اولدیقارنه گوره، نوبت ایله یکدیگرینک المریندن آلاراق
جناسه سانیقل ایتدیلر گنج اولدینی ایچون خلقده
قاسمت ایتدیلر...

زیرا غایت جومرد وزیاده مرحمتی ایدی...

آذربایجان ممثلاریندن

حاجی بکلی قارداشلاری مدیرینک مقتدر مثل (آقیدور) اریندن

خلیل حاجی محمود اوغلی حسین زاده

کرک جدی و کرک کولکی دولرده امکائی

داخلنده مهارت و استحقاق قازانان خلیل افندی

۱۸۹۱ ده با کوده دوغولمشدر. اون یاشنده ایکن اسکی

اصول اوزره آچیلماش مکتبده، سو گره مسلمان

روسی مکتبده او قویوب بالاخره نشر معارف

جمعی طرفندن کشاد ایدیان دارالمعلمینی بقر-

دیکنه سو گره «بحریه مکتبی» نه گیرمشدر. فقط

یاترو شوقی کندیسند غایت شدتلی اولدیقندن

مکتبی بوراقمش ملی صحنه اوغرونده چالیشمایه

باسلامشدر. تیاترو مکتبی کورمه مش ایه ده

مرحوم عربلنسکی کبی ماهر مثلک رییسورلنی

تحتنده تعلیم آلمشدر، ۱۹۰۸ ده رییسور معاونی

وظیفه سنی عهده سنه آلوب تیاترو قویبق قصدیله

ایروانه، ننجوان، قفیس، باطوم و سایر شهرلره

حرکت ایتمشدر.

✓ حاجی بکلی قارداشلاری مدیرینک تشکیلی زما.

نده رییسور اولمادیقندن بتون اوپه را و اوپه ره تتا

لرک صحنه لرینی مومی الیه ترتیه سالمش، و موافق

روللاریفاسنده بولونمشدر شیمدی مدیریتده مسئولق

وظیفه سیله موظفدر «عاشق غریب» اوپه راستنده

شاه ولد، ارضروم پاشاسی نك «آرشین مال آلان»

اوپه رتاسنده، سلیمانک، درامالردن؛ «کاو آهنگر» ده

پرویزک، (نادر شاه) ده رضاقلی میرزا نك «ادرنه فتحی»

نده رفتک وسایر بونلر کبی روللر اوینامقده مهارت

تامه یه مالک بر مثلدر.

مشهور خا نملر

آرام بانو بگم - امیر تیمور تسکند و هندوستانده کی (آل تیمور دولتی) لك اوچنجیسی اولوب عقل و ذکا، درایت و مهارت فوق العاده سیله مشهور عالم اولان (اکبر شاه ابوالفضل جلال الدین) نك قزیدر. قرق یاشنده وفات ایدوب آناسی اکبر شاهك تربیسی باندده دفن اولنمشدر. و مدفن اوزرینه آق مرمردن غایت مصنع بیر تربیه یایلمشدر. آناسی (بی بی دولت شاه) باجیسی (شکر النساء بگم) و اوگك آناسی ایسه حسن و فراستی ایله مشهور اولان (آبدار بگم) در.

آرسلان خاتون: سلجوقلردن طغرل بگك قارداشی داوودك قیزی در. مشارالیه یاه (خدیجه) دخی دیلیدردی. هجرتك ۴۴۸ نجی سنه سنده خلفای عباسیه دن (القائم بامر الله) نكاح ایدیلیمشدر، بو آراده سلجوقلر ایله خلیفه نك آراسنده گدورت وقوعه کادیکنه گوره طغرل بگك طرفندن ۴۵۵ تجی سنه ده (ری) شهرینه گهری آپاریلیمش ایسه ده ۴۵۹ ده ینه بغداد خلیفه نك سرایینه اعاده ایدیلیمشدر. خلیفه ۴۶۷ ده وفات ایتدیگدن سوگره آرسلان خاتون دیلمیلردن سوادسیز (علی بن ابی منصوره) گیتیمشدر. فقط ادیب، فصیح و عباسیلر آراسنده فضل و کمالی ایله مشهور اولان بیر خلیفه دن سوگره اويله جاهل بیر دیلمی یه زوج اولماسی عمومك تعجیبه و بویوک حادثه کبی دیلدرده سویله نیامه سنه سبب اولمشدر.

آزاد: حضرت رسول (ص) طرفندن (صفه) ده والی لك ایدمن (شهر بن باذان) نك زوجیسی، (فیروز ابو عبدالله دیلمی) نك عمیسی قزیدر. زمان سعادتده (یعنی) ده ظهور ایدوب بیر طاقم حقه بازقلاری معجزه قلمه ویرمه ركه بیر فرقه خلقی اغفال ایتمگله ادعای لبوت ایدمن (اسود غسی) صنعایی ضبط و (شهر بن باذان) ی قتل، مومی الیه آزادی ایسه جبرا تزویج ایتیمشدر. بو موسف واقعه حضرت رسوله حجة الوداع نده سوگره وصول اولمش. و لازیم اولان جزایی ویرمك ایچون طرف پیغمبریندن (معاذ بن جبل) ایله (موسی الاشعری) بامور بویوریلیمشدر (قیس بن عبدیفوت) دخی بوایشده

اشترک ایدوب مومی الیه آزادك یاردیمی ایله (اسودی) قتل ایله مشله، اوراده ظهوره کان قته بی بالکلیه یاسدیریمشدر. بو شاد خبرایسه حصرت رسولك وفاته قدر مدینه یه وصول اولمامشدر.

فیروز ایله شهر بن باذان اصلا ایرانلیدرلر، اوزمانده یمنه مستولی اولان حبشیلری دفع ایتمك ایچون کسری طرفندن گوندیریلن فرس عساکرینك سرکرده لریندن اولمشلر اولما بناء آخرده یمنده سکونت ایدوب زاده کان صفیه یاشامشدر و رسول اکرم حضرتلری مبعوث اولدیگدن سوگره اسلامه مشرف اولوب حقیقی امتیازی احراز ایتیمشدر.

اذر میدخت: قدیم ایران پادشاهلریندن ساسانیان سالاسنه منسوب اولان (خسرو پرویز) نك قزیدر. فخر کائنات اقدیمیز رسول اکرم حضرتلرینك زماننده ایران تخته قعود ایتمش، آلتی آی حکومت سورمشدر. مشارالیه غایت گوزل، زیره ك عقلی و تدبیرلی اولدیقتن وزارتك بولولمه سنه احتیاج بوراقماش مملکتی دوغروندن دوغرویه کندیسی اداره ایتیمشدر. خراسان والیسی و ایران بویوکلرینك اك نفوذلیسی اولان (فرخ بن هرمز) اونا عرض عبودیت ایتمك ایچون گلدیگده عاشق اولارق تزویج ایتمك ایسته مشدر. آذر میدخت ایسه فرخك بویله جبارتی کندی عظمتنه مناسب گورمه دیگندن آجیق لانه مش بیر نهجه ده اولی قتل ایتدیریمشدر. بویله اقداماتده بولنان قادین پادشاهلر یالکز آذر میدخت اولمامشدر. تاریخه نظر ایدیلپرسه یوزلرجه بویله وقعه لره تصادف اولونور.

خراسانده فرخك اوغلی رستم، بو خبری آیینجه آناسنك انتقامی آملق ایچون قوئلی عسکرایله آذر میدختك اوزرینه یورومش (مداین) شهرینی محاصره یه سالمشدر. بالآخره شهری ضبط ایدوب مشارالیه یی انواع شکنجه و قجاعتله قتل ایله مشدر. هجرتك اون بشنجی سنه سنده قادسیه محاصره سنده عساکر اسلامیه نك سرکرده سی (سعد بن وقاص)، ایران سر بازلرینك ایسه بویوگی همین رستم اوایوب اسلاملر الینده قتل اولنمشدر.

آذر میدختك آناسی خسرو پرویز ۳۸ سنه حکومت سورمش ایسه ده نهایت درجه ده ذوق و سفاقته منمك

آناسی دخی گنج ایکن وفات ایتدیگندن یرینه اولوغ باباسی (یولدوز خان بن میگلی خواجه خان) کچمشدر. بونك وفاتنده (دبون بیان خان) خاتلق مسندیفه اوتورمشدر مشارالله وفات ایدینجه (آلاقوا) تخته قعود ایتیمشدر (آلاقوا) (دبون بیان خان) نك همی زوجیسی همی ده عمیسی قیزی ایدی.

یولدوز خانك احفاد و انسابندن اولان شاه وشهزاده لر هر نه قدر (آلاقوا) نی نكاح ایتمك ایسته مشله سه ده مشارالیه طرفندن:

«مملکتی اداره اید، یلیرم. اوغلانلرم سن رشده یتشهرسه حکومتی اوللره تسلیم ایدرم، بونك ایچون کیمسه ایله ازدواج ایدمه یلیرم»

جوابی ویریلره ك رد ایدیلیمشدر.

آمنه: رسول اکرم حضرتلرینك خرمقلى آنالر یدر بنی زهره قبیلہ سی انیسی اولان (وهب بن عبدالمناف بن زهره بن حکیم (کلاب) بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن قهر بن مالک بن النضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنانك) قزیدر زوج محترملری اولان عبدالله بن مطلب ایله، دسلری (حکیم بن مره) ده برله شمکه، هرایکیسی عرب آداسنده الیمتیر واك حرمقلى عدایدیلن قریش قبیلہ سنه منسوبدرلر.

بوراده ذکر اولغان اسملر آراسنده (قریش) نامیله مشهور اولان ذات (نضر بن کنانه) در، آناسی دخی (قصی بن حکیم) ك لومسی (عبد النضر) نك قیزی در. آقاسنك، آقاسنك ده نسللری (حکیم بن مره) ده یرلیمشدر.

آمنه جنابلرینده فضیلت ایله ادب جمع ایدی حضرت عبدالله اون دورده باغلرینده اولدینی حالده نكاح ایدیمش، ایکی یا خودسکر آبلق چو جوغه حامله ایکن روح محترملری عبدالله حضرتلری وفات ایتیمشدر. مشارالیه دن آمنه ایله پیغمبریمز حضرتلرینه بش دموه، بیر قدر قویونه بیردانه قلیج و (ام ایمن) کنیه لی بیر چاریه میراث قالمشدی. آمنه زوج محترمك وفاتانی ایشیدینجه متاثر اولارق حقتده ذیلده کی مضمونی حساوی منظوم اولارق مرتبه سویله مشدر:

«عبدالله: وفات ایتمکه بنی هاشم آراسنده اونك بیر یلی

اولدیقتن مملکتك انتظامی یوزوایوب رونقندن دوشمش، اوللا گوره تمامیه نفوذینی غایب ایتمش اولان شاه اهالی طرفندن دوشیریلیمش. حبسه آتیلیمش بیر روایت گوره تولدیریلیمشدر. شبرین، نام یر قیزه اولان معاشقه سی مشهوردر. بو معاشقه حقتده تورک مشاهیر شعرا سندن امیر علی شیرنوازی، و نظامی کبی بویوگ شاعرلر غایت شاعرانه منظومه لر یازمشلردر.

بعض وقایع نویسره نظرا (شبرین) روم ایمپرا- طورینك قیزی و کندی زوجیسیدر. اصلی آدی (ایرین) ایمش (شبرین) ایسه (ایرین) دن محرفدر. مذکور خسرو، پیغمبریمز محمد المصطفی حضرتلرینك ارسال بویوردینی مسکنوبی یرتمق کبی بدبختلقلری دخی ارتکاب ایتیمشدر.

آسیه: مزاحمك قزی، فرعونك زوجیسیدر. ایمان ازلیسنی اظهار، فرعونك الوهیت دعواسنی انکار ایتدیکنه گوره فوعون طرفندن شدتلی شذجه لره معروض قالاراق جاننی فدا ایتیمشدر.

مصر فرعونلرینك قدیم پای تختی اولان (مفت) ده کاهنلرک صوابیدیلر یگی دوغولان اوشاقلر فرعون طرفندن قتل ایتدیریلیدردی. حضرت موسی دخی او زمانده دوغولابلردن اولدیگنه گوره آهلکویه اوغرامشدی. بناء علیه صندوق ایچینه قویولوب (لیل) نهرینه بوراقیلان حضرت موسا آقه، آقه فرعونك باغچه سنه چیمش، مشارالیه آسیه طرفندن صودن چیقاریلوب سود آقاسنه ویریلره ك بسله نیلمشدر.

آسیه: جاران الله بن صالح بن منصورك قیزی، مکهمکره قاضیسی محمد جمال بن ضیانتك آناسیدر. امام سیوطی حضرتلرینك استادی، و مشهور محدثه لردن اولوب هجرتك ۷۹۷ نجی سنه سنده مکهمکره دوغولمشدر.

آلاقوا: توران قومك اک بویوکلریندن وتورکدرله قارینداش اولان موغول قومی آراسنده مشهور بر قادیندر. خرافاتیلر مختلف اولان تاریخلرک بیاناتنه گوره، اری (دبون بیان خان) اوتوز یاشنده وفات ایتمش، یدی یاشلی (بلکدای) و آلتی یاشلی (بکجدای) یا (بلکتوت) یا که (برکتوت) ناملرینده ایکی اوغلی ایله طول قالمشدر.

آذربایجانک گنج شاعرلریندن

علی آغا (واحد)

گنج آذربایجانک گنج و سومی شاعرلریندن
اولان علی آغا (واحد) ائندی هجرتک ۱۳۱۱ نجی
سنه سنه شمعان آتک ۱۲ سنه پای تحقیر باکوده
دوغولمشدر. یک فقیر عائله ایچینده نشو و نما
ایندیگندن داها منظم مکتبلره گیرمه مشدر. ذاتا او وقلرده ده
عائله باشچیلر مزجه اصول جدید مسکلهلری تقدیر
ایندیلدیگندن او قدر اعتنایه آلیناه یوردی. اونا بناء
اسکی اصول اوزره آجیلش مکتبلره ویریلش بیر قاج
سنه قوری حصارلر اوستنده دیز چوکه رک ملارک
مرهش سیمما و کسکین جو بوقلریله معروض قالقله
جزئی ده اواسه یازق و اوقومق اوگره نمشدر.

هفوز درسه آلیشقه ایکن مرحوم پدری وفات
ایتش. آتایزلیق تاثیر ایله داها باشقه پرستاری اولما.
دیقندن درسدن تعطیل ایتمکه مجبور اولمشدر. حیات
و معیشتارلی بیر دورلو تامین ایتک ایچون خدمته
گیرمکه و سایر پشاره حامل ایدیلجک واسطه لره
توسل ایتمشدر.

بناء علیه اینک اول بقال دکاتنده شاگرد اولمش
ایسه ده. دکانچی نک ده ییتیمی. و بقالک طرز و قواعدی
مومی الیه ائندیک طبع شاعرانه سیله موافق اولامادیقندن
اورای ترک ایله مشدر صنعت اوگره نک سائقه سیله
خراطلقه کیمشدر خراطلقده بیر قدر سربت لیک
گوردیکی ایچون بیر مدت دوام ایتش. و کامل اوسقار
قدرد مهارت کسب ایله مشدر.

واحد ائندی غایت، یوزی گولره آللی آجیق.
سخی سربط الطبع و چالیشقالدر شاعرانه کی نقالی اکمال
ایتمک ایچون پتون ارباب اختصاصک مصاحبتی غایت
صافلر. هردانما (جنتی) (منیری) (مذنب) (یوسف) و مرحوم
(حمیدی) کی مشهور شاعرلرله علمی مذاکره لره بولونار
(دیریلک) (بابای) (امیر) (مزهلی) و سایر بوللر کی
محلی مطبوعاتده اشعار یازمقله اشتراک ایتش و
اینگنده در و آیدمکی ملی اشعاریه غزل دخی یکی
یازدینی آقاری جمله مندلر.

هراول کس لایقانه ملت یواننده اختلاف ایله
دوشوسون قصدینک زشت اولدیفین بیسوده لای ایله
عبث لای و کذا فیله یلتمز رتبه انسان
حمیتند اولان مردم نه لای و نه کذا فی ایله
وطن. ملت بولنده جان فشانلق ایله بن عارف
کدورتدن ازل آینه قلبینی صاف ایله
جهانده قومسیر ملت دکادر لایق دولت
حقوقین آکلایان اشخاصه بوسوزار کفانی ایله
وطن توپراقتک هرکیم صفایخش اولدیفیک ییله
اولی مانند کبه گونده ییک دفعه طواف ایله
چکبله حور حریت اگر بازار عشق ایچره
یقینا یوسف مصرک بهاسین بیر گلاف ایله
بسالت عرصه مند عسکری تعلیم آلا هرکیم
اگر کنجشک اولای بی شک اولی عنقای قافی ایله
ایگینار سجز قیلماز دشمنه دعوا زمانده
نه قدر تاب وار جسمنده غیرقله معاف ایله
ضرورت وقتی یاتماز مرد عاقل استراحتده
جلادت تیغه یکر عدوجلدن غلاف ایله
ینه باطنده دشمندر اونی سن دوست ظن ایتنه
اگرچه ظاهره دشمن سنکله اختلاف ایله
گر اوله (واحد) شعرکده نقصان غم دگل زیر
ینه امیدوار ارباب جمعیت معاف ایله

غزل

توکوب قائم روان، غیب اولدی اول سرو روان گوزدن
بوروشندر که قان توکجک اولور مردم نهان گوزدن
کمند زلفنه باغلی چیقار جان جسم زاریمدن
کنار اولدیجه هر لحظه او بار مهربان گوزدن
گوزیمده شکل تک اوینار خیال چشم مخموری
باسوب باغینه مردم قویماز آنی بیر زمان گوزدن
تکی یک اوق رضایم سیممه پیوسته سالیجیلون
بنی تا سالماسون اول دلبر ابرو کهان گوزدن
اگر بر دفعه باغ ایچره بو قامقله خرام ایتنه
سالور تاحتره دمک اوز سرو نازین باغیان گوزدن
ایستیدیم غیرله اول لاله یوزلیم سیر باغ ایتش
خدایا شاقلا سن اول ماه بی مری یامان گوزدن
لجه سمرت ایکن (واحد) چقون میخانه من حنیار
بنی بیر لحظه قویماز یزیمه بیر مثال گوزدن

سونوک هلال

آغا اوغلی احمد بکه

ای شعبدی سوسلی افق ضیاداره زیبوفر
تشکیل آیدن مریب وقوتلی شبهه لر... (۵)
سیر آیلهدیگجه سیزلری بهینده طالعار
مدحش گورولتیر قویار هب بیلدیرم چاقار:
حال... ایشقه بیر عظیم فجاجقله بردوام...
آئی... هلوز کولگه لی، آلوده ظلام...
قهر آیلهدیگجه نور کنگی آتشی ضربه لر
هب کدیزده اولماده یز بانیه ضرر
آوروپانک لطیف، فقط صنعی کوریشی
برباد آیددی... آه وطنزده هرایشی
داندی ظریف لاله زری هیچ دوشومدن،
بالمره یوزچه ویرمک ایله عنفاتدن
تسمیم اولندی سوغیلی ملی حیاتمه
آندیق ده تورک لکی، بز ثبوت شعبدی باشقه یز،
یک باشقه یز... همان بوتون افکار منله
شعبدی حیات فلسفه سی اولدی هب یز...
شمعی افول ایتمه ده در شعله امل،
هب طبر مالارده روحمزی پانجه اجل،
هب قهر آیدرده فکرمزی قاللی قایغولر...

ای تورک آه... ای بویوک، ای شالی احتیار،
آسمه قاه کچمشک اومطنطن سادیبی
تصویر ایله دیگجه بوگونکی حیاتی
قارشیمده هب تجسم ایدر قاللی بر خیال،
سیسلی بر انفعال ایچنده: «سونوک هلال»...

استانبول، ۲۸ کانون اول ۱۳۳۳

مطلب اوغلی

امین عابد

(۵) شویت بگزده در.

ملی ماهنو

مشهور اوپه راتور ذوالفقار بک ائندی حاجی بکی
جنابلرینک طرفندن بستانمش بو نغمه «ملی مجنون»
اوپه راستنده -- وروگلی آتیشلاره نائل اولدیقندن
طولایی «اوراق قیبه» به درج ایدیوروز.

خدا م بنی یاراتدی — ۲
یوق ایکن واریقدی — ۲
اسلام قویوب آدیمی |
وطنه قربان ایتدی |
تورک اوغلی تورک اوغلو یام — ۲
ملت وطن قولی یام — ۲
دشمنک قارشى سنده |
وطنک زور قولی یام |
عسکرلرکدر وظیفه — ۲
حاضریم جنگه گیدیم — ۲
ملت وطن اوغرونده |
قرمزی قاللر تو کم |
قانلی کفن بوییمده — ۲
بازوبندیم قولیمده — ۲
ذوالفقاریم ییلده |
الله اکبر دلیلمده |
الوداع باجی آنا — ۲
دعا ایدک سیز بگا — ۲
خطر تاپسون دشمنم |
آباد اولسون وطنم |

آ... ایملکم

هردم بوغیور گوگلمی بر نقطه موهوم
انظار خیالده در اول جهره معصوم
هردم بنی آلداتمه ده ییک دورلی خیالات
نائل اولارامی گوزله لم وصلک، هیبات
بو سائقیمی بختم ایدرمی بگا ابراز
سومک و سویلک کبی بر موقع ممتاز
سوسه مده سنی ایله مرع عشقی اعلان
سومک بنی عالمده ایدوب زار پریشان
خاطر سیقیلیر سویله یورم بنده چکوب آه
لاحول ولا قوه الا بالله

علی شوقی

ایچون «سعادت» مدرسه سته مدیر اولمش ایسه
مطبوعات دنده آهنگدار واولدیجه حزین نشیده لرینی
مضایقه بویورماشدر. بلا آرام:

اوجینده در دیلمك خقیقتك بویو کی

نه قویدیله ریه یم نه کسدیلر دیلیمی

ییلر یسکز جهلانه یاپدیله وطنه

نه قویدیله او یویه نه قویله او یانه

طورور بلا حرکت رومیدر دیری به!

نه کیتمه ده ایله ری نه دونمه ده کهری به

عدو قرار قابی بی ییز ایوده بی خبرز

نه باشقه باشقه لرز نه اتحاد ایده رز

آیامادی قلم شو تور کیله عجمی

نه قویدیله یارایم نه قیردیله قلمی

کیبی ملی و وطنی شکوه لره، آمال

پرستانه ترانه لری گورلیوردی

علی بك افندی ارشان غزته سنده نا تمام بوراقدینی
(سیاست فروسیت) نی (حقیقت) غزته سنده، مشهور
آلمان شاعری (کته) نك (فیوضات) دن یاریمچیلق
قالان (فاؤست) نی (شالاله) مجموعه سته یازمش ایسه ده
ینه بیتمه مش قالمشدر.

نهایت گیت گیده روسیه حریتی تخفیف و
سهرین ایدیلره لك شدتلی استبدادشکلنه قونیلینجه
آتی بوراده قضیه اته تحمل ایده مه مش. ینه تور کیه به
عزیمته مجبور ارمشدر. استانبوله یتشجه دور مش
و طبیك یتشیدر یگی کنج وحقوق شناس عنصر

لر طرفندن کمال ممنونیتله (طبی فاقولته) به مدیر ایدیلماشدر.

صوك و قتلرده آلدینی معلوماته نظرا مشارالیه

استانبوله تاهل ایتمش (سعیده بگم) نام ۷ یاشلی

برقری (محمد سلیم) نام بش یچق یاشلی براوغلی

اولق اوزره ایکی اولادی وارد. کندیسیده

(ملی تعلیم تربیه جمعیتی) نده بولونیور.

آعلی بك یالکز حکیم دگادر. حکیم اولدینی کی

مقتدر شاعر و بویوك ادیبدر. بوگون آذربایجان

مشاهیر شعرا سی، آذربایجان مشاهیر ادبایی، آذربایجان

مشاهیر حکما سی، عنوانیله برسلسله آثار نشریه

باشلانیر سه هراوچ قسمندن باشده یازیلاچق قدرده

کسب استحقاق ایتمشدر.

آذربایجان ملی شاعر لریندن

میر بدرالدین الحمینی

محلی مطبوعات ده نظم اولتیرا یازیله یازوب کامگنده اولان
آذربایجانك ملی شاعری میر بدرالدین «الحمینی» افندی
میلادك ۱۸۸۲ لجی سنده سنده ریح الاك ۱۲ سنده
قبیله کتله دیوان کنده دوغولمش بابایی میر کاظم
و آناسی کره لای میر جواد کی نجیب و آغلای
مربیلرک تحت تربیه سته آلمشدر.

مومی الیه مذکور کنده اصول قدیم اوزره آچیلمش
مکتبه درس اوقومنه باشلامشدر. فقط جوجوق ایکن
قشایه اوغرایوب باجای سقط اولدیقدن هبته مرحوم
باباسنك قوجاغیله مکتبه آپاریلوب ایوه عودت ایتدیله ریش.
اوچ دورده سنده نسوکره شهرده حاجی پیر ویردی
مسجدی مدرسه ارینده علم الهی طالبی دایمسی میر
عبدالوهاب «سید» تخلصدن عرب صرفی، دها یرباشقه

سودیکلی وطن و ملته عائد شهرلر انشباد ایتمش.
بتون نشیده لری ایچینده سبزلایان قلب، آغلایان گوزله
ملئك اسارتلی اوقشامشدر. حق جهان مخربی اولان

عالمشمول مجاری به قارشی دخی یرچوق اعتراضلر
نظم ایتمشدر. گولگی مجموعه لرینده «برق عیار»
«ایگنه» و «سانجاق» امضای مستعاریه مضحکه نظم لر
یازمشدر. یز فقط نقایح طبعی اولان منظوم اتندن
یر پارچه «اوراق نقیسه» به درج ایدیورز:

جهان حربنه قارشی:

ای حرب! ای ایدمن ییزی آرامدن بری
ای انحطاط عالمك اك گوجلری رهبری
یکسر داغیلدی پنجه قهرگنده کائنات
جهرمك محوریله گین کومولیر یزلره حیات
سلسیز اسیر محنت اولان نوع آدمه
بسدیر بو غم یتره داهل آرتیرمه غم، غمه
یر خانه در جهان، بشریت یر عائله
سالما لفاق آرایه نور تمکله غائله
اینجیتمه یر داهل بو قدر بی نوالری
گوش ایله ظامدن متولد صدالری
سالما ضلالت ییزی بسدر بو ذلتك
باعقدی يك فلاکته هر یر مذلئك
هجر آتشینده مادری سبزلاتما زار زار
گوز نورینی به به گدن اونك ایلمه کفار
واردر محبتیله یولین گوزله یلری
دریای خونه غرق ایلمه هر گیده نلری
آرتق عذاب ویرمه یتر بونجه شور شر
آزاد اولانلره یاقیشار یلمه بو شر
محو اول. قوتار قوتار سین السدن یازیق حیات
مهر و محبتیله دولانسین شیو کائنات

بدرالدین افندیك اثر دیله جك یرجه منظوم
«ترکیب بند» ی واردر که اونگده هنوز طبع و نشر
ایدیله جگی گوزله یر.

سندن یر قدرده عرب نحونی تحصیل ایتمشدر. لاکن
بو کی آلا یاریمچیلق تحصیلدن هیچ یر فایده
اولمایاجنی معلومدر.

صرف سنحو اوقودینی زمانده کندیفده طبیعت شعریه آقاری
گوریندیگدن مومی الیه «سید» تخلصك غزللری به و سایر
اشعارینه فارسجه نظیرله یازمش و گیت گیده کندی
قریحه و ذکاستن کسیدر یگی منظومه لرك الشادینه ابقدار
ایلمشدر.

او زمانلرده «شرق روس» غرته سی لشر اولونیوردی
مذکور غرته نك مطالعه سی نهایت بسا کوده کی غرته لرك
انتشاری داهاده معلوماتی آرتیرمه سبب اولمش و
او سایه ده بعضا اشعار و اکثریا کندی جماعتی نك
احتیاجاتی و اوراده کی مکتبك اصلاحاتی حقنده اجتماعی
مقاله لری یازا کامشدر.

۱۹۰۹ لجی سنده «نشر معارف» جمعیتی طرفندن
کشتاد ایدیلمش دارالعلمینه گیرمش مکتبك دوامی آرت
اوامش ایسه ده ینه بقدر المقدور تورکجه تاریخ، علم حساب،
تاریخ طبیعی و سایر بونلر کیبی علملردن معلومات اخذ
ایتمشدر.

آنچق یر طرفندن بویله علوم و فنون اوجاغلریك
او قدر یاشاماماسی، دیگر طرفندن حیات و معیشت
سببیتی نك شدتی اکمال تحصیله امکان بوراقما یوردی.
اونا بقاء هر دایما اوزرینه توکیلن قوجا والدینی و
جولوق جوجق لرینك حیاتی تامین ایتك یولنده وار
قوم سیله جالبشما یی الزم یلمشدر.

بولندن علاوه مومی الیه افندیك سانجه حیاتنده کی
مراقلی نقطه بورا سیدر که حیات معیشت اوغرونده جالبشماق
و علوم فنون تحصیلنه گیتمکه برابر «کشله» ده کی مکتبی ده
نظریندن یر آن اوزاق دوتسمه مشدر. تورکجه و یاخود
علم الهی معلم لریندن یری علی الاتفاق مکتبه کامه دیگده
همان یرینه قوشوب درس ویرمکه باشلامش مکتب جوجو قورلریك
یردها وقت و گونده لیک درس لرینك نقصان و ضایع
اولماسنه یول ویرمه مشدر.

بو وطن دوست، ملت پرور، و انسان سهویچی
شاعر همیشه محلی مطبوعاتده بالخاصه «دیرلیك» ده

او قودیتدن نصیحه تالیسده کی (یرنجی غلامچسکی غیمازیا) به کیدوب روسجه، لانیجه، فرانسیزجه، آلمانجه و یونانجه دیلارنی تحصیل عاوز، ریاضیه، طبیعی و ادبیات غریبه بی اون سنه تحصیل ایله مش ۱۸۸۵ میلادیده درایتنه نظر آا کمال شهادتنامه سی آلمش، پترورغ دارالفنوننده علوم ریاضیه و طبیعی شعبه سنه قبول اولونمشدر. اوراده دخی دورت سنه تحصیل ایتمش و مذکور مدتی ظرفنده مننده لهیف، «منشوتکین»، «واغر» و «که توف» کی ۱۹ نجی عصرده یتنش ائ بوبوک و ائ مشهور پروفیسور لئ خلقه تدریس لرینده بولونمقله مسعید و مسفیض اولمشدر. مشارالیه طبع و علوم شرقیه به فوق العاده مایل اولدیهندن ۱۸۸۹ ده پترورغ دارالفنونی شعبه سندن چیقینجه عموم اسلامارک مقر خلافتاری

اولان استانبوله کیتمش دارالفنون طبی به کیرمکه غیرت ایتمشدر.

او زمانلارده سلطان عبدالحمید دورینک پروغرا منجه یگی دن رشیدیه و اعدادیه امتحانلارنی ویرمک کبی بویوک مشکلاتنی حل ایدهره ک مذکور دارالفنویه کیرمکه موفق اولمشدر. صارصیلاماز عزمله تحصیلینک اکالنه چالشان علی بک استانبول دارالفنوننه کیرنجه به قدر چکدیکی اذیتلاری بیر طرفدن. حسین رمزی بک، فیضی پاشا، نافذ پاشا، بسیم عمر پاشا، جمیل پاشا و فخری بک کبی تورکیه نئک مشهور پروفیسورلرینک خلقه تدریسنده بولونمق، دیگر طرفدن عبدالله جودت، شرف الدین معومی، اسحق سکوتی، عبدالکریم ثباتی کبی محترم ذاتلرک آرقاداشلانی ایله رفاهته تبدیل ایتمشدر و اولارک آرقاداشلانی سایه سنده عثمانلی نئک لسان و ادبیاتنه کمالنجه دارا اولمش ۱۸۹۵ ده دوقه تورلق دیپلوماسنی لمشار. عین زمانده عبدالله جودتک تحریک و تشوینی ایله «فائوست» دن بعض پارچلر ترجمه ایتمش و استانبولده منتشر «معلومات» مجموعه سنده نشر ایله تدریسدر. او وقتده کی ترجمه لریندن بیریده بودر:

ایواه.. که دنیالری فکرم دولاشیر کن تعقیانه ات وار، نه قاناد وار، نه ده یلکن سرست اوچوشوب فوق چمنزارده قوشلر الحان ایله اخطار قیلرلر سه بهاری سودای وطن سوقی ایله ایلر ایه سهیر

صحرالری. دریالری. بیر دورنا قطاری. جاملی بوجا داغلر اوزرینده عظمتله شاهین پرو بالین آچوب ایلرله تعالی یوکسلمه به بالار، عالماری سهیر هر فردی ایدهر سوق اولک حسن و ضیالی مشارالیه استانبولده حکیم لیک ایدهر کن بیر طرفدن طبیک (امراض جلدیه) شعبه سنده اختصاص ایتسکه چالیشمش، دیگر طرفدن مکتبلرک اصلاحاتنه حصر همت ایلمشدر.

بو ائنده (۱۸۹۷ ده) عثمانلی-یونان محاربه سی وقوع بولوندیغندن (هلال احمر) هیئتیه داخل اولوب عثمانلی اوردوسیه یونانستان اولکهلریندن (تسالی) نئک مختلف جهتلرینده کی محاربه لارده بولونمشدر. (دومک) قلمه سی آلتدیفی زمان محاربه ده حاضر ایش.

محاربه دن قایتدیغند سو گره ینه (امراض جلدیه) ایله مشغول اولوب نهایت استانبولک (دارالفنون طبی) سنه پروفیسور تعین ایدلمش ایکی سنه به قدر اوراده درس ویرمکله مشهور جلال الدین مختلر ایله امراض جلدیه به دارا بیر چنوق طبییلر یتشیرمشلردر.

عین زمانده طبی ادبیات ایله اشتغاله تشبث ایتمش هندوستانده کی وباء طاعون کبی خستلر حقتده تدقیقات طبعه اجرا ایتک ایچون مکتب طبعه هیئتی طرفدن انتخاب اولمش پروفیسور (محمد رفیع بک) ایله برابر (طاعون) مرضه دائر تور کجه

فنی و عمومک تقدیرینه مظهر اولمش بیر اثر وجوده کیرمشلردر. نهایت عبدالحمید دورمستبده نئک قانلی ایشکجه لربنه دوام ایدمه به رفق سنه لردنبری حسرتنی چیکمکده اولدیفی وطن اسایسنی آذربایجانیه عودت ایتمش پایتختنر با کوده فوق العاده احترامیه قارشلانمشدر.

روسی-ژاپون محاربه سی نئک نتیجه سی اولارق ۱۹۰۵ انقلابی و روسیه نئک داخلنده وقوع بولان ملی قرغینلر تاثیر ایله آذری تور کربنده دخی برانتیه علمی وجوده کلمش، علوم و معارفه دوغری توجه ایتمشلردر. اونا بناء ادیب مشارالیه ک محرر لیک ایله «حیات» آدلی غایت قیمتدار بیر غزته ایدلمش در فقط نشریاتنر باشنده دایما اهلی اولما. دینی کبی «حیات» غزته نئک مادیات مدیری دخی صرف جاهل و خود پسند اولدیهنه گوره چه ویر. دیکی دورلو - دورلو دولاب و اینتریکلر سایه سنده مذکور غزته تعطیله مجبور ایدلمشدر.

اوندن سو گره «فیوضات» نامنده ادبی، و علمی و فنی بر مجموعه نشرینه تشبث ایتمش، اوتوزایکی نومرودن سو گره بودخی عین اینتریکه ایله قاپادیلمشدر. لاکن بومجموعه نئک قاپادیلما سی قارئین کرام نظرینده بیرضیاع الیم کبی قلمی ایدیلدی. بالعموم تاسفه خزان اولوروردی.

بونلری متعاقبیا علی بک اندی الدن بوراقیلماق

صنایع نفیسه

صنایع نفیسه دیدیگمز فن، قللرک الک عالی و الک قیمتداریدر. یوفن منات و منعت ایچون دگل بلسکه گوزللك، رونق و یاراشیق ایچولدر غایت نفیس و لطیف برغن اولدیقه گوره دائما انساللر اونلکه منجذب و منبسط اولور. نظارسندن باشقه ییر خطا باشقه ییر حق آلیورلر. بونقله بی هر برملت نظر اعتباره آلمشدر. رایلیرنی، مملکتلرینی، کنزکاهلرینی به زمه مک ایچون دورلو دورلر واسطه لره توسل ایتمشلدر. بو خصوصه مصریلر هیتلر بالخاصه یونانیلر و رومالیر فوق العاده مهارت گوسترمشادر.

صنایع نفیسه دیدیگمز فن عمومیت اعتباریه ایکی یه تقسیم اولونور: ۱) اویمه چیلق، رساملق، هیکل تراشلق، و تاترو کیبی محسوسات شکفته تجلی ایندن قلردن عبارتدر: ایکنجیسی ایسه شعر و موسیقی کیبی محسوس و مرلی دگل خیال نوغنددر. اوسینله بیراچیسینه محسوسی تصویر، ایکنجیسینه خیالی تصویرلر دنیلیور.

خیالی تصویرلر، محسوسی تصویرلر تعبیر ایدیلن صنایع نفیسه ازمه قبل تاریخده اسکی تورکرده ده اولمشدر. لاکن اونلرک یاپدیقلری هیکللر، مصریلر کیبی مملکت و معبد، یونانیلر و رومالیر کیبی معبشم سرایلر، معظم عبادتخانه لره به زمه مک ایچون اولماش و تورکر یا کلز بیرقا آنلری وفات ایتدیگه اونلک قزی اوزینه داش رگرز ایدیورلردی و اوداشه بتون سانه حیاتی قنوجا تنی و گوستردیگی قهرمانلقلرینی یازیورلردی بعضلر. نیک قبری اوزرینده بنالر یاپوب ایچوروسنده مقوفانلک رسامی و ایقنیکلی محاربه لره سورتلرینی و ضع ایدیورلردی. صوک زمانلره کشف اولان (گول تکی) و (بلسکه قآن) هیکللری دخی اوجمله دندر.

توران عرقندن اولوب مصریلر و آتوریلره معاصر اولان هیتلرک یاپدیقلری هیکللره رسمیلر آنده لرو

یاریلری هیچ ده مصرلرک یاپدیقلری هیکللردن آشاغه دوتماق اولماز بونلر گرک نفاست و کرک صانعیه محوسی تصویرلری غایت گوزل یاپمشلدر. هیتلری صنایع نفیسه ده ایلروله تن فقط دیندار اولمالیدر. مبعودلرینه احترام ایتمگده فوق العاده، صمیمیت گوستریورلردی. بناء علیه طایندیقلری مبعودلر رسمنی غایت نفیس یاپمه چالیشیورلردی.

هیتلرک ییر جوق مبعودلری واردی. گولش مبعودلری (تهشوب) آدلایردی. فیکه لبارک دیشی مبعودلری (آسقارته) مقامده اولمده ده (مقاوقا) دیلن ییر مبعودلری وارایدی. بونلره مخصوص غایت گوزل و نفیس رسم و هیکللر یاپمشلدر بونلردن محکم دیلی مراسم لرینده رسمیلری قایالاره نقش ایدیورلردی.

هیتلرک آبدلری آناطولیك هر طرفنده موجوددر. از میر جوارینده (قره بل) ده جنکاور هیکلری، (ایبریز) ده محکوکات، (ناب) ده سایر هیکلر وارد رهیتیت آبدلرینی چیقارمق ایچون چوقلی یرلر قازیلیور قازیلان یرلرک الک مهمی (اسکندرون) ک نچه کولیکینده واقع (زنجیرلی) موقنددر. آناطولییه قازیلان یرلردن هیتلره دائر غایت نفیس هیکلر چیقیشدرکه مریمش آرسلائی، حکمدار هیتلی، یرده ابوالهولدر بو هیکلر استابلوله (موره همایون) ده در. هیتیلر بویوک ییر قوم وقوتلی بردوات صاحبی اولمشلدر مصر حکمدار لریندن ایکنجی (رامس) ایله (سوریه) ده بیر جوق محاربه لرده بولونمشلر. دنیاده ایلك معاهده نامه هیتلرایله مصریلر آراسینده باغلانمشدر نهایت بونلرک عظمت و شوکتنی چکه مین آتورلرک اوزولیکسین هجو مارینه معروض قالارق نفوذلری غایب اولمشدر ابرله احمد رفیقک تاریخ عموم سینده هیتت آبدلرینک هیکلر نیک یازیلرینک رسمیلری تمامیه مندرچدر.

مصریلر صنایع نفیسه نک هیکل تراشلق قسمنه باشقه اهمیت و یرمشار مملکتلرینی سوسله تمک ایچون دورلو دورلو هیکلر تراش ایتمشلدر. مبعود رسملریندن ماعدا الک قیمتدار هیکل (اسفینکس) ابوالهولدر.

«اسفینکس» باشندن انسان جمده کدن. آرسلا نه بکزه یوردی. مصریلر بو «اسفینکس» هیکلرینی تراش ایدوب

صرای مبعودلری جوارینده کی کوچلرک هرایی طرفه نصب ایدیورلردی.

مصریلر ده یرده دیکلی دانش ماعول ایدی. بو دیکلی داشلرک دورد ییر طرفنی «عبه روغیف» عباره سله یازیور. مبعودلرک قایی سی قارشینده نصب ایدیورلردی. بولره بنضاده ظفر داشلری علاوه ایله یورلردی که او داشلر بتون محاربه لره ایدوب چالیدیقلری غلبه یه، ایندیقلری فتوحاته ییر دورلو یادکار عد اولیورلردی. یو دیکلی داشلردن ییری الحال استابلوله سلطنتان احمد مبداننده در (بیزانس) ایمبراطورلری زمانده (۳۹۰) کنیرلیمشدر. دیکریده یاریسه (قوهورد) مبداننه نقل ایدیلیمشدر.

مصریلرله معاصر اولان (آتوریلر) (کلدانیلر) دخی حکمدار آبدلری، مبعود رسمیلری یاپدیقلری کیبی اعتقادلرینجه جنلر اتانلرک حاسبی اولدینی ایچون صرای قاییلرینه دورد قانادلی انسان هیکللری و جن رسمیلری نصب ایدیورلردی. ایرانیلر دخی هیکل تراشقه معاصرلریندن گهری قالمایوب بلسکه گیت گیده ایلروله مشلر سده ابتداده آتوریلر. آنلید ایتمشلدر. آتوریلرله یاپمشلره ایرانیلر ده عبقنی یاپمشلدر. بالاخره ابراز مهارت، و صنعتلرینده اظهار مفاات گوسترمک ایچون (سوز) و (یرسه پولس) کیبی غایت مطمن و محشم و دورلو دورلو هیکلر رسمیلره سوسلنمش سرایلر وجوده گفیر، شلردر که بو گون تاریخ آثار ایتچنده مهم موقع دوتیورلر.

طبیعی مدنیت و ترقیاتک دور اعتلاسنده دوغولان یونانیلره رومالیر داها خارقه احداث ایتمشلر. انسانه حیرت و یرمچک درجه ده هیکلر، رسملر، آبدلر وجوده کنیرلیمشدر.

یونان تاریخته نظر ایدیلر سده شاعر (هومروس) ک اسپارته لی قانون کذار (لیکورغ) ک آتالی (صلولون) ک، ماکیدونیائی اسکندرک نچه دورلو، فیلسوف (پیره قلیس) ک مورخ (هروودوت) و ناطق (دهموسته نوس) ک و سایر بونلر کیبی حددن زیاده حکمدارلر، فیلسوفلر، شاعرلر، ناطقلر، قانون کذارلر و قهرمانلر هیکلری گوریلر.

هله بنالرینده استعمال ایندیقلری صنتلر تریفک فوقنده در. رومالیرایه (یومیه نوس) (آوغوت) (سبزار) لرین ماعدا قادنلرک چوققلری قوجاقلریندن گولومسندیکلری عشقه دوچار اولمش حاللرینی، دوشونجه لی وضعینده بولوندیقلری زمانی آغلاداجق ییر شکله هیکل تراش ایدوب ابولریه وضع ایدیورلردی. آرتق صنایع نفیسه نک محسوسی قسمی رومالیرده فوق العاده ترقی ایتمشدر. مع التاسف بو قسمه «اند هیکلرک و آندلرک رسمیلری» «اوراق نفیسه» ده گوسترمک ایجاب ایدیور سده زمانک مساعد سیزلیگدن موق اولمایورز اونا گورمه احتصار ایدیورز.

ع. مذنب.

+ تراجم احوال

علی بک حسین زاده

آذربایجانک الک مشهور ادیبی اولان علی بک حسین زاده جنابلری قافقاس شیخ الاسلامی شیخ احمدک نوه سی اولوب باکو ولایتلریندن سالیان قصبه سنده دوغولمشدر. بر یا ایکی یاشنده قفلیس شهرینه باباسنک یاننه کیتمش ابتدائی تربیه سنی مرحومک ایوننده گورمشدر.

مکتبلی یاشنه یتشدیکده قفلیسده مسلمان اداره روحانیه سنک عهده سنده اولان مسلمان روسی مکتبه گوروب بیر قدر تور کچه، فارسجه و عربجه

اوراق نفیسه

نومرو ۵

آذر بایجان: چلیک قوللر باغچه سی
(باقوی خان) لر گلزاریدر بو ئولکه!
محمد خان، احمد خانلر مشقطی
جوادخانلر مزاری در بو ئولکه!

توران عرقی بوئولکه ده بوی آتمش
یگیت ایسگک سانجاقنی یوجالتمش
دنیا لری غیرت ایله دوناتمش
قهرمانلر پیگاریدر بو ئولکه

معدنلری؛ فرعونلری قودیر تدی
اسکندری اوزاق بردن گنیر تدی
(نوشابه) بی (سعدان) لری بویوتدی
سرکرده لر غمخاریدر بو ئولکه

توران صوبی باشقه صوبه قاریشماز
قول اولغه هیچ برزمان آیشماز
قوجا قنده ییاد دوئمغه چالیشماز
دشمنلرک اغیلریدر بو ئولکه

عربلرده بیر وقت آت سه کیردی
موقنا ئولکه مزی چیکه دی
تورانیق اوللرده چیق دیدی
چیق تور کلیگک دلداریدر بو ئولکه

موسقوفیلر گوزلرینی یومدیلر
تورانی به بار بار دبه جومدیلر
پوزولدیلر آخر گهری دوندیلر
خیرسینلرک قهاریدر بو ئولکه

چکیل چکیل ای آلیق ال سین چکیل
توکیل توکیل ای خائن گوز چیق توکیل
بوکیل بوکیل ای چاک آرتق آن بوکیل
بوذیلر درباریدر بو ئولکه

معبودمز اوج بویالی بایراقی
کعبه مزدر هر بیر آوج تورباغی
سومز بو هر خانی آلیغی
دوغرولرک اثاریدر بوئولکه

یا کو ۱۶ تموز ۱۹۱۹

ع. مذب

قیمتی: ۱۰ منات

ايگيت اول دشمنك قاباغينه چيخ
ديو منحوسى محو ايله وور ييخ
بوهمان ظلمدركه يوز ابلدر.
ازميش ايدى بزي... ولى يلدير

رد اولوب گيتمش ايدى ييز لردن
سوتكوسين چيكميش ايدى بزلردن
بو همان ازدهاي فاسقدر
آكل جمله خدابقدر...

تازهدن گلدی یوتماغا وطنی
یوتاجاق ملك مالک ايله سنی
یوخدی ناموسی هیچ دیوئک
وار بو یرده وفوری جاسوسیک

قویغزده قوجاقزده یشار
گون بگون ققنه فساد آرتار

دورت گوز اول آج اکیسینی قاباغا
بریسینی سولا برینی ساغا

یوخلاما غفلت ایلمه آیین اول
سکا عائد وظیفه در بو اوغول

دشمنیک هارده شرنیک اثری
ظاهر اولسه قوی اولمقامده سری
وطنیک حافلی مجاهدی سن
سلفیک خلفده واحدی سن

بابایک روحیلی گل ایت شادان
بودر اولاد ایچون بوتون وجدان

دور وطن ملکیک حدودینده
دشمنک قارشوگما ورودینده

رستمک اوغلی سهرابک روحی
گیرهچک جسمیک... قویار گوهی

عشق اوديله دلیک کباب ايله
وطنه بویه بر خطاب ايله:

ای مہم نازلین آنام... وطنم
ای حیاتم بفاسی جہان و تنم
سینک ایچره یاتان بابام قبرین
پاک ساخلا آنام آنام قبرین
عمریم اولدوقچه من مجاورییم
لقدر که وطندهیم دیرییم
قویمرم دشمنی گله یساووق
آنامیت یساووقیه اول فاسق
کرم المرین آنام ساریدان
بیجرم قیلارین بابام ساریدان
سیمناریا مدیری: رشید بک افندی زاده

تورک مثل (آرتیت) لریندن

حاجی بکی قارداشلاری مدیریتیک مقتدر آکبور
اریندن «آرشن مال آلان» اوپراتاسنده کی سلطان بک
رولنده علی اکبر حسین زاده

باهی محرر: علی عباس مذلب

مدیر وصاحب امتیاز: ذوالفقاربک حاجی بکی

یلمشدر. بوبناده ۱۲۰،۰۰۰ نفر عمله، فمله نقاش و صنعتکار
ایشله مشدر. تربه محلك اوزونلغی ۲۹۸، نه نی
۹۹ متر و در. قابی سنك هوندیرلیگی ۹۳، قبه سی
(کنبدی) نك هوندیرلیگی ۸۱ متر و یاریم واونده
ایشله نن داشلر دنیا نك مختلف مملکتار ینده کی
داشاردندره داشلر ایسه بونلردر:

- داشلر
- ۱ - قیرمزی مرمر: «هند-راچیوتانا» دن.
 - ۲ - یشم داشی: «پنجاب» دن.
 - ۳ - عقیق: «برواج» دن.
 - ۴ - حجره ابی: «بونداکن» دن.
 - ۵ - قایابلوری: «مانوه» قطعه سندن
 - ۶ - آلماس: «پناه» مملکتندن.
 - ۷ - گوک یا قوت: «قولومب» دن.
 - ۸ - زبرجد و فیروزه: «تیه» دیار یندن.
 - ۹ - لعل یمانی: «یمین» ن.
 - ۱۰ - لاجورد: «سلار» (سراندیب) جزیره سیندن
 - ۱۱ - مرجان: «ستان» دن.
 - ۱۲ - صاری عقیق: «آناطولی» دن.
 - ۱۳ - نجف داشی: «عجمستان» دن.
- بو داشلری گتیردیگ
نك تیکیمله سنه قیرق
مزدسین ایشله نن ایشل
محله صرف اولان، ماد ت شنی مرمر و مجوهرات
کیبی شیلر) لکیم... یزیر قسمی پادشاهلق
و برگیلری عوضنده آلمشدر. «جمنه» نهری بونلردن

«تاج محله» مخصوص ۵۵ متر و یاریم هوندیرلیگنده
مرمر دن حصار چکیمش، حصارك ایچی تربه سینك
دور هادوری غایت بویوك باغ ایله اهاطه اولنمشدر.
بو باغك ایچینده بویوك و اوزون سویر حوض واردر.
او حوض ایسه حدسین فواره لری حاویدر. و تاج
محلك دال طرفینده مرمر دن قابریلمش. آرخلردن
همیشه لیک ایله آقوب گلن صولر باغه باشقه
طراوت و باشقه لطافت ویرمگده در. بونلردن
علاوه «تاج محل» ك آغلی، مرمر اوستنده کی
قش وزینتاری او مثل سیز بنانی خیاله گلمه نه چك
درجه ده قیمتندیر مشدر. «هند سیاحتنامه» سی «نده
یازیلدیغنه گوره او تربه نك زینت و ترتیبانی نه قدر
گوزل ایسه تیکیلیشی اون اوقدر کوزلدر. زیرا
اویویو کلیگده بنانك هر طرفی گزیلمه ذره قدر
تیکیش تاپیلما. صانکه بر داشدن قایر بلمشدر.
سیاح «، تران باپتیست تاورنه «نك یازدیغنه گوره
اوتربه یه صرف اولنان قاش - داش بیک آلتی یوز
بش ملیون گریوانکه آغرلغنده در. بوبنا ۲۲ ایله
تمام اولمشدر. رسمده گوریلن بویوك قبه (کبد)
«، ممتاز السلطان «نك و «، شاه جهان «نك قبر لری
اوستنده در. هرایکی... مزاری قیمتلی و رنگلی
داشار ایله «، موزایق «، کیم... برنمش، دوره لرینه
مرمر دن بارماقلیق ار چکاشدر. بو عالی بنا دنیا
وارایکن هندوستانده... کمدار لرینك
واریقنی اثبات اید... ط... اوزاق دور-

وطن

عینا

بالاده طرز انشاسی تفصیلی ایله سودا بدیلان
تربه صاحبی بانوبگم، امیر تیمور نسلندن اکبر شاه
ابوالفضل جلال الدین محمدك قزی در. قرق باشنده
اولدیغی حالده محمدجهانگیرك سلطنتی زماننده وفات
ایتمشدر. مومی الهانك حقنده ایدیلان احترامکارانه
حرکتلر هیچ بیر كسك حقنده ایدیلمه مشدر. واوناه
اولنان محبت اویله خارقه نر ظهوره کیترمشدر که
تورك اعجازی اولارق «تاج محل» کیبی وله افسزا
بی بنانك دنیا یوزنی تزیین ایتمه سینه سببیت ویرمشدر.
بانوبگم حال حیاتنده فوق العاده حسن ووجاهته
مالك اولدیغی کیبی وفاتنده ده گوزل و مثالسیر برتریه
صاحب اولمشدر.

رفانده بگم (بك) - سوزینك مونشدر. ار ککله
بیک دیادبگی کیبی قادینلرده (بکم) دنیلیر. تورك
سوزیدر تورك عالمنك هریرینده استعمال ایدیلدیکن
هندوستانده ده تورك حکمداراری آراسنده ایشله نمشدر.
(ك) و (کم) سوزلری بویوك و مرتبه صاحبی معنا
سنی آگدیرار کلمه در. شمال تورکای آراسنده
ار ککله (بای) فادینلره (بکه) صورتده
سائوب... تور کمتانده ایشله (بچه) کلمه سی
احتمال که (بیکه) نك تحریفدر روسلر دخی
بو کلمه لری تور کجه دن آلوب (ار) (بارنه)
(باریشنا) و (بوبارین) شکله سوزلر... یلرینه
لسان قرار ویرمشلردر.

ای مقدس وطن... وطن... تبه م
نه سن بویله دور میسن ایسم ؟

سویله ای نازنین صنم وطنم
مادر مهربان جان و تنم

سویله سویله اماندی لال اولمه
ایاغ آلتنده پابمال اولمه

مادر مشفق اها لی سن
حال عصره نه گونه حالی سن

وطن اولادی در جگر پاره ك
ناخلف اولسه وارمن بر چاره ك؟

اهلی : اوغلی در قیزیدر
ادك محاسن فطی در

ای اوغول (ادی وطنك)
نیجه الصاف روادی سنك

گیره دشمن حرم دوا شیرینه
چا روات قیسی بریرینه

ایلیه پاد... عصمتبگی
آپاره حرم... یله عزتگی

گور... قارشی بو منظره لی
شمرد دور گبی اگیته کفنی

تیز ساریل گیت... لاه ای قدان
باتمه بونجه گناه ای قردان

اوتورمش، اللربن بارگاه احدیه طوغری قالدیرمش اولان
بیرآدامک محبت خدیله مطلع انوار اولان قلب منبرینه
باقگر اوراده بیرشته وارکه علیته محیط بخش اوایور
دیگر برشته داهال

مثلا اولیاءالله برینت مرقد مبارکنی زیارته گیتمش
اوراده استغراقه طالعش اولان برآدمک نورسرمدی ایله
تاویر ایدم چه ره سه باقگر اوراده برشته وار که
هیچ بر شیتله تحصیل ممکن دگلدر. همه بو شته لر
عادی اولمقله برابر روح لطافت فکره کشایش وجوده
صحت ویریر، یوقسه بو شته لری یوراقوبله بر قنح زهردن
نشته آرامق هیچ بر عاقلک کاری دگلدر.

عثمانی تورک لریندن صادق اوغلی
خلیل

ادا ددن:

بویازی مسلک مزموفاق دگله ده مسکرات استعانتک
مضرتی بالخاصه شمدیسکی زمانده تورده ده جک فلاکتی
کوسترمک ایچون درجی مناسب گوردیک.

تاج محل

هندوستانده ترک صنایع معماریه سندن

بانو بگیم مزاری

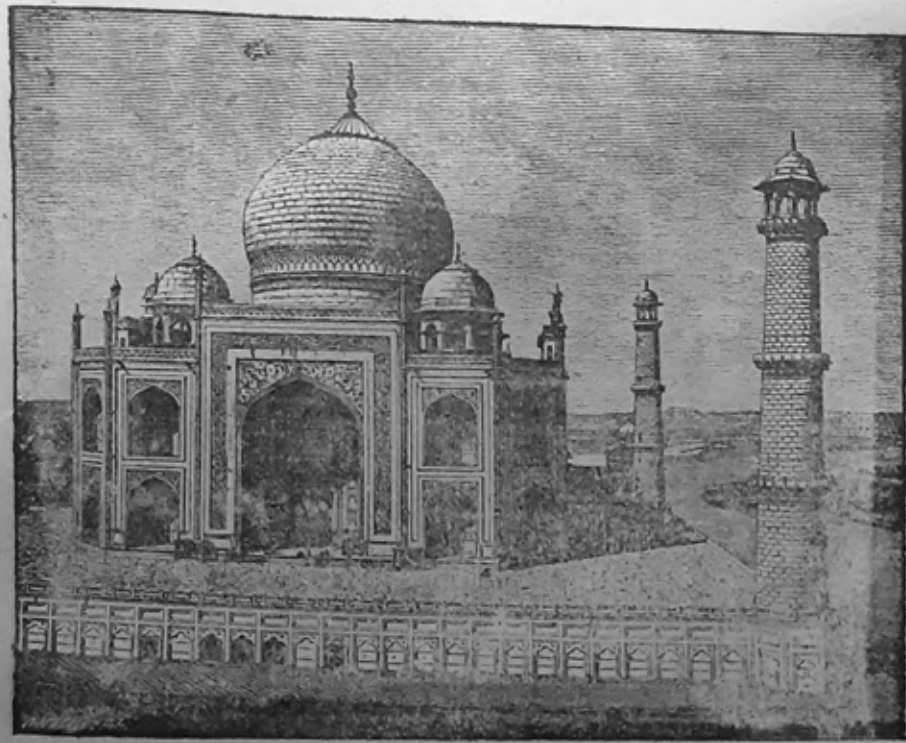
تاج محل دیدیکده ظن اولونماسونکه گور -
دیگمز مسجدله زیارتگاهلرله تربهار کیبی ساده بر
بنادر. هندوستان دنیاده طبیعی ثروتی و دولتی ایله
الله برنجی مملکت از لدیفی کیبی «تاج محل» دخی
گرک وروپاده گرک آسیاده برنجی بنادر. اونک
وارلنی اسلامک وارلغندن علامت؛ ماهرانه تیکیلیسی
فوق الخیال نقشه و ترتیباتی، مدنیت اسلامیه دن برتجی
نشانه در. مدنیت اسلامیه نك دنیا آبادلغنه بخش ایتدیکی

بو قیمتی بناوا کبر آباد، یاخود «اکره» شهر بنده در
«اکره» هندوستانک اک مشهور شهو بندندر. بو
شهر آنجق ثروتی معدنیاتی ایله مشهور اولامیش
بلکه «اکبر شاه جلال الدین» «شاه جهان» کیبی عقلی
کمالی، مقتدر حکمدار ارک یاییگی سایه سنده
مشهور اولمشدر.

بتون دنیا سیاحلرینک نظر دقتی جلب ایدم
اکبر آباد ایسه مشهور تورک تار جهانگیر لریندن
تیمورلنک سلاله سینده منسوب اولان «اکبر شاه».

جلال الدین، طرفندن بنالمنش و پای تخت قرار
ویرلمشدر. ابتداده «اکبر آباد» آدلانش ایسه ده
صوگره «اکره» آدی ایله مشهور اولمشدر. کهنه
حصاریندن آکلاشیلدیغنه گوره ابتداده «اکره» نك
نهر بوینجه - امزونی آلتی یاربم، نه نی ۵ کیلومته و (۱)
اولمشدر. سوگره لرده تورنه ن فساد و محاربه لر
دن خیالی کیچه لمش، اهالیسی دخی آذالاش
در. نهایت انگلیز لرك الینه کیچدی کدن صوگره
ینه ترقی ایدوب اهالیسی ۱۶۰،۰۰۰ نفره بالغ
اولمشدر بو شهرده خیلی مسجدر، جامعار، وسایر
آثار ایله آبادلقلر واریسه ده اک گوزله لی «تاج محل»
بانو بگیم، تربه سی در.

بو تربه «جنه» نهرینک بیر کیلومته و یاربم ساق
طرفنده واقعدر. او ایله بیر طرح و طرزده تیکیلش
که هر تماشا ایدنه عظمت و احتشامنه نفاست و لطافت
حیران ایدر. گویا بو مطنطن بنانک هر داشنده
بیر جاذبه معماریه وضع ایدیلمشدر. بوگون هندو
(۱) کیلومترو: ۳۶۸ ساین، ۲۲ آرشین ۱۰ مبر در.

تاج محل - بانو بگیم مزاری

حقنده بسله دیکی محبت بر کمال ایدی. بو کامل
محبتنه شاهد اولق ایچون قبری اوستنده دنیا ده
مثلی اولمایوب واولمایاق درجه ده مصنع و مزین
بیر تربه تکدیر مشدر که هر کسی واله و حیران
ایتمکده در.

بو تربه نك طرز و تیکیلیش نك صورتی حقنده
بتون شرق معمارلری سبقت ایتمکه چالیشمش شاهک
حضورینده دیز چو کوب چکدی کلری نقشه و رسملری
نقدیم ایتمشلر در. آخرده مشهور تور کیه معماری
«معمارستان» علیه الرحمه طرفندن (محمد عیسا قالفه)
نك طرز و ترتیبی به گهنیلوب ایشه باشلانیلمشدر.

هریری مرمردن تیکلمش، دورد گوشه سنده
عرب قاعده سی ایله دورد مناره سی واردر. آنجق
قبه (کنبدنک) سینک اوستنده «آی پاره» نصب اید

ستانده اسلامک اولدیغنی کمالنجه یل دیرهن بو عالی
و محتشم بنا هندوستانده کی تورک دولتی نك بشنجیسی
اولان «شاه جهان» طرفندن تاسیس اولونمشدر.

«شاه جهان» سلیم شاهک اوغلی، جلال الدین اکبر
شاهک نوه سیدر. هجرتک ۱۰۰۰ نجی ایلنده «لاهور»
شهرینده دوغولمشدر. ۱۰۳۷ ده آتاسنک وفاتنده
تخته جلوس ایتمش و او جواره حا که اولان «تاج
کنج» ی تزویج ایتمشدر. شاه جهان، ممتاز سلطانی
چوق سه و وردی. نه چاره که بوسه و ملک اونی قانع
ایتمه مش، ممتاز سلطان جوان ایکن وفات ایتمش
شاه جهانی تو کونمز بیر محنته، شدتلی بیر مصیبت
دوچار ایله مشدر. شاه جهان اونک بودائی فراقنه
دوزه ییلمه مش. همیشه اونک خیالی، اونک حرکاتی
و اطواری ایله مشغول اولمشدر. زیرا زوجه سی

شرقده اسلام فیلسوفلاری

اسلام حکم ساسک ال بیولک مشهور واک قدیمی سائر حکمای اسلامیہ تک خلافتہ اولارق اصلا عرب اولان ونسبی (کند) ملوکہ متصل بولان (یعقوب بن اسحق بن الصباح السکندی) ایدی. بوسیدن مشارالیه (فیلسوف العرب) نام مفتخریمی ویریلمشدر. ایشته عربلر اوائل اسلامیتده حتی علوم اسلامیہ دخی داخل اولدیقی حالده، علوم ومعارف ایله اشتغالدن استنکاف ومدبیت قدیمه علومندن مصر و فارس قطعلرینده بولدقلری آقاری اوجاوا افتایه غیرت ایله کچرمش ایکن دهاسکرده دنیایری زمانده حتی اجنبی علوم فلسفیه سی دخی داخل اولمق اوزره علوم ومعارفک جمله سیله اشتغال جان آتمشدر. شاباز دفسدر که کندیلرندن بو علوم ایله ایلک اشتغال ایدنلر پادشاهزاده لرایدی. حکیم مشارالیه (متوکل) ک زمانته قدر (ماون) و (معصم) معاصر اولوب المړک نزدنده بیولک برقررو اعتباری وطلبه فلسفه حساب، منطق، الحان (موسیقی)، هندسه، طبائع اعداد وعلم نجومده اقدار ومهارت فوق العاده سی وار ایدی (کندی) یازدیقی آثارده (ارسلونک مسلکنی تعقیب ویر جوق آثار ترجمه ایلمشدر. اک مقدر مترجملردن ایدی واسمک مترجملر مباننده ذکر ایدلمامسی ترجمه می پاره قازانمق ایچون صنعت اخذ ایتما مسندن ایلری کلیور علوم دخیله تک اکثری حقنده یلک جوق کتابلری واردر. آثار مذکور تک مقدارینی، باحث اولدقلری علوم اعتباریله (فهرست) کتابندن لقلا آئیده کوستریور:

- ۱ کتاب فلسفه دائر
- ۲ کتاب طبیعیاته
- ۳ « حساب »
- ۴ « کریاته »
- ۵ « منجمه »
- ۶ « منطق »
- ۷ « هندسیه »
- ۸ « موسیقی یه »

- ۹ « فلکیاتیه »
- ۱۰ « احکامه »
- ۱۱ « طبیه »
- ۱۲ « نفسه »
- ۱۳ « جدله »
- ۱۴ « العاده »
- ۱۵ « ریاسته »
- ۱۶ « قدیمته المعرفه »
- ۱۷ « احداثه »

مجموعی ۳۳۱ کتابدر.

(کندی) لک ذکر اولان کتابلرینک قسم اعظمی صنایع اولمشدر، الحق اسملرینک تدقیقین حکیم مشارالیه تک او علوم وفنوننده واضحه اربینی تقید وتخطئه ایدیه یلک اقدار و مهارت صاحبی اولدیقی کوسترمگنده در (کندی) تک مسلکنی تعقیب ایتمش شاگردلری واردر.

(کندی) دن صوگره ۳۳۹ سنه سنه وفات ایدن (ابونصر ارفایی) یتمشدر (فارابی) اصلا ترکستانده واقع (قاراب) شهرندن ایسده ایرانی ابوبندن طوغمشدر. حکیم مومالیله شامده یتمش واوراده تدریس علوم ایله وقت کچرمش. بر حکیم کامل ایدی (کندی) تک تحصیل ایتدیگی کافه علوم ومعارفی احراز ایتدیکدن مامدا بر جوق علومده وبالحاصه منطقده اتفق ایتمش، فلسفه وتحلیل قیاسده یلک درین کتمش قواعد منطقیه غایت واضح برشکه قویمشدر. فارابی (اصار العلوم والتعریف باغراضها) و (السیاسته المدینه) کتابلری کبی بعض آثار یازمشدر که کندیسندن اول هیچ بر عالم او یولده کفات یازمشدی مذکور کتابلردن برنجی سی قاموس علوم ومعارف (آسپویه دی) شکلنده محرردر دها اول او طرزده زده تحریر ایدلمش بر کتاب یوقدر ایلکنجی سی ایسه مدنیت حاضره اختراعاتلندن عدا یدلمکده اولان (اقتصاد

سیاسی) یه دائر در حقیقت حالده بو علمک موجدی بوندن یلک سنه اول یتیش (فارابی) ایدی دها سکره کلن (ابن خلدون) دخی مقدمه سنده بو علمدن بحث ایتمش ایدی (فارابی) علم موسیقی ده دخی بر اقدار خارق العادیه مالک ایدی آئیده موسیقی یتمنده کورولجگی اوزره قانون آلتنی کندیمی اختراع ایتمشدر. زمانه قدر غیر صحیح قالمش اولان ترجمه لری تصحیح ایتدیگی ایچون حکیم مشارالیه (معلم ثانی) نامی ویرلمشدر.

مقام خلافتده کلنجه علوم فلسفه منسوبی بو دورده آرتق بستمون گورولمکه و حتی کندیلرینه فیلسوف دینلمه بو وزی رد و انکار اتمکه باشلامشدری فلسفه یل میل و انجذاب بسلین حکما علما فلسفه ایله اشتغاله امکان گورمیدجه گیزلیجه اشتغال ایلک اوزره گیزی جمعیتلر تشکیله مجبور اولمشدری.

نشئه

چهره، خفیف بر حمزت ایله نشئی اعلان ایدر. گوزلر شعله شوق وعطارت آراسنده فروزان اولور. قلب فرحدر هله فکرک کشایشفه هیچ دینه جک یوقدر ایشته بر قسم بدبختلر بونشئی تحصیل ایتما ایچون عشرت اسیمال ایدرلر. هیهات که بلور صراحیلر آراسنده لذت لادرمزله اور تاسنده، مزین قرح ارایچر سنده عرض چهره ایتام ایدمن اونشئه تک آرقاسنده کدرک، خسارک گیزلمش اولدیه سندن فرقتده دگدرلر. یونی بالاخره فرق ایدرلر. فقط ایشایشدن کچمش بولونور. زیرا عشرت وجود بشره تدویمی غیر قابل جریحه دار آچار. بناء علیه مخرب ثروت، ومفسد اخلاقدر. بوانسان جمعیت بشریه ایچر سنده سرخوش نامنی طافه دندن صگره ایتدیگی قدر ثبات ایتسون فائده سی یوقدر؛ چولکه بو بدبخت اول جقاب حقک رضای سمدانیسنی تحصیل ایلمه دی.

وانابا پیغمبریشان اقدیمی خوشنود اینمدهی ثالثا هوبت بشریمسی غیب ایدی. رابعاً هیئت اجتماعیه، غایب مرحمت اولمایان بومخلوقه حقارتک ال کده شملی نداسله سرخوش دیدی، اوت بو آدم بشریتدن چقدی، یاعجب بونشئه باعقه واسطه ایله تحصیل اولونمازمی؟ های های!..

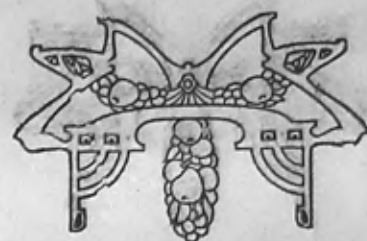
ایشدر. انسان حسن خلق صاحبی اولمدهده یوقسه ذوق وصفای فضائیده آرایان آدمده نشئی بولمازمی؟ ایشئه سیزه برانشئه صیاحیلی ایرکن قالتمش، سجده تک اوسته

علمای اسلامیه مبالده فلسفه ایله آمیز ایدن علمادن بری ده ۳۲۸ سنه سنده وفات ایدن (ابن سینا) ایدی. مشار الیهک بوز مقدارنده آثارینک ۴۶ سی فلسفه یه دایردر. (حجته الاسلام) لقبی حائز اولوب ۵۰۵ تاریخنده وفات ایدن اعظم علمای اسلامدن و اکابر فقهای شافعیه دن (ابو حامد غزالی) دخی فلسفه ایله یلک زیاده اشتغال ایدن علمای اسلامیه دن ایدی. مشارالیه ارباب تصرف امامی ایدی. اندلسده ظهور ایدوب آئیده ذکرلری کله جک اولان حکمای اسلامیه ایسه بشقه در. حکمانک تراجم احوالی ایله کتابیری می مسلمک و مطالعه لیرینی مفصلا یلزمق «لسانک تاریخ علوم و معارفه» عائد بر بحث اولدیقندن بوراده یالکر اسلامیتده فلسفه تک تاریخخی و اونک دیانت و علوم و معارفه اجرا ایتدیگی تأثیرات حقنده معلومات ویرمکه اکتفا ایدیه جکر.

اسلاملرک کندی آره لرینده ظهور ایدن مجادلات مذهبییه قارشی دلیل و برهانلرینی تقویه ایتما ایچون علم کلامی فلسفه تک تعلیمی اوزرینه تاسیس و تاپید ایتما لری فلسفه تک اسلامیت دورنده اجرا ایتاکی تأثیرات جمله سندن ایدی عقائد دینه تک آدله ایله اثباتلندن عبارت اولان بو علم مبدانه کلنجه بین المسلمین شهرت بولورق اسلاملردن یلک جوق ذوات و از جمله معتزله الله اشتغال ایتمش و ساداتن و مشاهیر علما و شعرا دن (شریف مرتضی) مشاهیر علما و ادبادن (زمخشری) مشاهیر متکلمیندن (ابوبکر باقلانی) و سائر کبی اکابر مسلمین بو علم ایله شهرت قازانمشدر دور اسلامیه صرف فلسفه و علوم عقلیه اربابی کفر ایله احکام اولورلردی. فلسفه یه القاب ایدلر ملحد کبی عد ایدیلردی حتی تراجم احوالده قالان ذات - الله کندیسنی اصلاح ایلسون دینسبزاکله متهم ایدی. چونکه علوم عقلیه اوگا متقاب ایدی دیرلر ایدی ارباب فلسفه بو تهامات بغدادده حتی (مامون) ک زمانده یله عوام آراسنده شیوع بولمش ایدی اونک ایچون بعضلری خلیفه مشارالیه (امیر الکافرین) نامی ویرمشدری بونسکله برابر اسلاملر فلسفه یه انتسابلرینی کوسترمزلردی (مامون) (معتصم) و (وائق) ک دورلری کچوبده (متوکل)

بن سنی اسلامه طرف چاغیرام، اسلامی قبول ایت، الله سنه اجرار ویرسین. ای کتاب اهللری! بزیم ایله سیرک آراگری آرالایان کلمه توحیدک طرفه گلیگز بن الله دن باشقه سنه عبادت ایتمه. یورهم و برشیئی الله شریک قرار ویرمه یورهم اگر سیز اسلامه مشرف اولوق ایسته یور سکر سه مسلمان اولدیقکزه شهادت ویریگر.

محمد رسول الله

مدنیت اسلامیه تاریخنده مشهور ادیب جرجی زیدا نك اسلاملار آراسنده موجود موسیقی و آلاتی نك ایجادى باره سنده ویزدیكى معلومات :

موسیقی

عربلر موسیقیده بئهلر تنفلیم و آلات طرب ایجاد و اعمال ایتسکده ملل سائرمیی کچمشلردی. فن موسیقی عربلرده پک بویوک بر دور کتخرمشدی. مشهور اولدیقه گوره عربلر اسلامیتدن اول ساده کی و خشونت جاهلیه لرینه موافق برطاقم بئتهلره مالک ایدیلر. بالآخره اسلامیتک ظهوریه روملر و ایرانلیلر ایله وفوع بولان اختلاطلری نتیجه سنده مذکور ملتلردن سائر علوم دخیله دن اول موسیقی بی اقتباس ایتمشلردی. چونکه بو فنک اقتباسی ترجمه کافتنه محتاج دکلر. بو اقتباسده بولان ایلك ذات (سعيد بن مسجح) نامنده گوزل سلی، موسیقی به هوسکار مکله بر کوله ایدی. امویلر برنجی عصر هجریتک صوگ لئانده (عبدالله بن الزبیر) کعبه نك ترمیماتنده بعض ایرالیلری استخدام ایتمش ایدی. (سعيد بن مسجح) ترمیمات ایله مشغول

اولان ایرانلیلردن بریتک فارسی ایله نفسی ایتدیکی بر شرقی بی ایشیده رك نشوهدار اولور و نغمه لرینی درحال اقتباس ایدر. بعده شام و ایرانیه کیده رك الحان رومیه و فارسیمیی اوکریلر بو الحان و انغامدن عرب ذوقنه موافق کلین شیلری آثار و بو صورته ترتیب ایتدیکی اصولده تغنی به باشلار. عربلرده بسو یولده شرقی سولین ایلك کیمسه بر آدم ایدی ده صگره ظهورایدن مغنیلرک جمله سی بواصول تغنی بی کدیسندن اقتباس ایتمشلوردی. سادولت اسلامیه ثروت و سفاهنده ایلرلرکجه تغنی تسکمل و اغلا بولمقده و مغنیلرک مقداریده او نسبتده چوقالقمده ایدی. بو خفته دولت امویه نك اوخریله دولت عباسیه نك واسطه پک چوخ مغنیلر یتیشمش ایدی. ارکسکاردن (ابن سرج)، (غریض)، (معب)، (حکیم الوادی)، (قلج بن ابی المعوز)، (سیاط)، (نشیط)، (عمر الوادی)، (ابراهیم موصلی)، اوغلی (اسحق) و سائر ایله قادیلردن (جمیل)، (حبابه)، (سلامه)، (عقیله) و سائر او دورلرده یتیشن الک مشهور تغنی و مغنیلردن ایدیلر.

اسلام علوم دخیله نك عربی به ترجمه سیله اشتغال ایتدیگری زمان یولانلیلر ایله هندیلرک آثار موسیقیه سنی او جمله دن عربی به ترجمه ایلشلر و بو آثاری مطالعه و تدقیقدن صگره یونان و عرب موسیقی لرینی جامع بر فن موسیقی وجوده کتیره رك بولی اصول و فواعد باع و مدنیت اسلامیه مخصوص بر علم شکانه وضع ایتمشلردی. بو علم اومدنیت دورنده ذروء کماله بالغ اولمش ایدی. اسلاملر بر چوق نغمه لر و موسیقی آلاتی ایجاد ایلدیکن مازدا بو فنه دائر بر چوق معطول آثارده یازمشلردی. خلفا موسیقی به پک زیاده اهمیت ویردیکاریدن اربابی شویق مقصدیه پک چوق یاره لر صرف ایدرلردی. مغنیلرک شعر و نوادر ادیه حافظلریندن و نحو واعراب ییللردن اولسی شرط ایدی بسو جهته دولت عباسیه ده مغنیلر ایچلریده (ابراهیم بن اسحق موصلی) و سائر کبی ادبیات و لغت شویله طورسون فقهده دخی یدطولی صاحبی کیمسلر بوللمق اوزره الک کزیده ادبان تشکل ایلردی

بعضلریده، مغنی (زریاب) کبی علم هیئتده ده معلومات واسعه صاحبی ایدیلر. بر چوق دفعه خلفا مغنیلری موسیقیده مسابقه ده دعوت مهارت اظهار ایدنلره مکافات اولوق اوزره بول معاشلر و جاریلر احسان ایدرلردی. مغنی (ابراهیم موصلی) خلیفه (هادی) نك دورنده آلدیغی معاش عطیه و احسانلره و چفتک ایرادی داخل اولماق اوزره ۱۰۰،۰۰۰ درهم ایدی.

مغنی (زریاب) عراقدن اندلسه موصلت ایتدیکی زمان اندلس ملوک امویه سندن (عبد الرحمن بن الحكم) بالذات استقباله جیقمیش ایدی. اسلام موسیقی شناسلری فن موسیقی به داها اول موجود اولمیان بر چوق الحان (ازکبلر) ادخال ایتدیگری کبی تاثیرده امثالی ایشید یلماشلر دیگر برطاقم نغمه لر ایجاد ایلمشلردی روایته گوره اوله الحان باقمشلردی که برنلرک بعضلرینی قارنی طوق اولانلر ایله قریه بی حامل سقار، بعضلرینی ده یان اوزانلر اوطورمندن و اوطورانلر آياغه قالمندن تغنی ایدمه زلردی.

موسیقی آلاتی

عربلر آلات موسیقیدن اکثریتک ایرانلیلر، بئطیلر روملر و هندیلرلرک ایشلردی. بولملرک هر برینه مخصوص آلات موسیقی واردی. ایرانلیلر آلات موسیقیدن عود صنح (چنگ) ایله خراسانلر چنگه مشابه نغمه ویرنیدی قللی زنج آللی ایله طبرستان و دبلیلر طنبور ایله، بئطیلر و جرامقه طنبوره مشابه (عبروارات) دینیلر آلنلر ایله تغنی ایلرلردی روملرک آلات موسیقی سی ۱۶ قللی اوغر، ۲۴ متشکل سلبان رباب کبی تختهدن یاپیلوب بش قللی لوزا، ۱۶ قللی قیئاره (کتاره) بوزاغی در یسندن یایلان صلیح، دریندن معمول کوروکلردن متشکل اولان ارغن (اورغ) آللریندن عبارت ایدی هندیلر برقباق اوزرینه کیرلمشی برتلی حاوی وعود وچنگ یرنه قائم اولان (کیلسکه) نامنده کی آلت ایله تغنی ایلرلردی عربلرک آلات موسیقی سی دف (دائرة) و مزهر (عود ویا لاغوت) دن متشکل ایدی. ایشقه اسلاملار بومتعدیلر آلنلری واقوام مذکوره نك فنون موسیقیه سنی برآرده جمع ایدره ک ایلرینی سچوب آلشلر و قانون آللی کبی طوغریدن

طوغری به ایجاد ایتدیگری آلات موسیقی دن ماعدانلر دن آلاتلری آلات و معلوماتی ترقی ایتدیرمشلردی. ذکر اولمان قانون آللی ایجاد و بوشکلده ایلك ترتیب ایدن ذات حکیم شهیر (ابونصیر فارابی) ایدی بو حالت حال او شکلده بولمقده در.

(فارابی) برطاقم آغاچ پارچه لریندن دیگر برآلت داها ایجاد ایتمش ایدی که قورولوب چالندقمده قورولدیقی طرزده مخصوص نغمه لر و غایت غریب برتاتر اجر ایلردی روایته گوره حکیم مومالیه بنی حمدانن (سیف الدوله) نك برچالنی وشرقی بزمنده بولور حاضرین کندیسی طانبمازلر. (فارابی) مغنیلری بکنمز. (سیف الدوله) شرقی و جالغیرن برشی ییلوب ییلمدیکنی کندیسندن سورار. (فارابی) برهمیانجه چقارهرق ایچیندن اوآلتی آخراج ایدر. آلتی قوروب چالار. مجلسده حاضر بولانلر هپ کولمکه باشلارلر. مومالیه تکرار آلتی سوکوردیکه بر طرزده قورار. چالندقمده مجلسده بولانلر هپ آعلامقه باشلارلر. مومالیه تکرار آلتی سوکوب دیگر بر طرزده قورار بوسفر حاضرین قیوچی به وارنجه به قدره پ اویتو به طالارلر (فارابی) حاضرینی بوبله جه اویتوده برافرق چیقوب گیدر، اسلاملره انتقال ایدن عود آللی اسکى اصوله کوره طبایع اریه به مقابل عدایدیلن دورتلدن مرکب ایکن اسلاملر اکابرلر دهاعلامه ایتمشلردی. بوملی مغنی (زریاب) اندلسده بولندیقی صرده قریزی رنگده اولوق و دیگرلرک اورده سنده بولمق اوزره عود، اودخل ایلمش ایدی. عودک مضرابی دهاول آغاچدن اعمال اولنور ایکن قره قوش قنادینک توبندن ایلك انخاذایدن ذاتده بو (زریاب) ایدی اندلسک شاهین حکماستندن (ابوالقاسم عباس بن فرباش) اوقاتی اگلامق ایچون متقال نامنده کی آلتی ایجاد ایتمش ایدی.

(فارسیسندہ کی افق سیمینہ)

ای افق بدایع آشیانہ
شورنگ غریب و لاجوردی
بو منظره بهشت نوردی
تاب ابدی، جانمی، امانه

(فارسیسندہ کی پارلایان دگرہ)

روحه ویر یور غریب تبهر
شو بحر عمیق، شوشانی گرداب
طالسم ایچینہ مثال مرغاب
امواج ایلہ ایلسم آستر

(گوگہ باقہ رق)

ای گنبد علوی سرادق
تاب ابدیت الہی
ای بحر کمال بی تاهی
ی نشو فزای کون لاحق

ای انجم کھکشان اعلا
ای ماه خزین شعلہ گستر
ای شمعہ لی یگانہ اختر
سو لہ نہ بو عالم معلا

(جمنی و کشایش سحری سیر ایدر کن)

ای صحن چمن، صفالی قبرار
ای عالم نغمات آشیانہ
ای دبدبہ لی لنگار خانہ
جنت می ندر بو طالتی برلر

ای وقت سحر، جهان سودا
ای خندہ کو کب موید
ای نسخہ قدرت موحد
ایتدک بنی فیض ایلہ احیا

(ایچیندہ بولوندفی بچی بی، اطرافندہ کی)

(بدایع طبیعی بی حیرتله تماشا افاستدہ)

هر طرفہ نهمال بر معما
قابل دگل انکشاف و حل
کو کلم بو یور بو آن انجلی
مانکہ اولیور قرین ابقا

ای طالتی کشایی کا امانک
حیران اولیور مطا لعلک
معلق نہ قدر دہ باق زمینک
ان متکلی مبحث نکاتک

اما کہ ذکا، اوفیض رحمان
پر نشدہ اولوب لطافتکدن
جوق شبلر او قور صحتکدن
هر جزو کہ دیر جهان عرفان

ای د فتر ابدع بدایع
خطک جذبات فیض لاهوت
لفظک لمعات مہر ناسوت
هر نقطہ برر شہاب ساطع

صحہ کدہ عیان لقای جانان
هر بر ورقک لسان توجید
نفسک نسمات فیض جاوید
شہک اثر غرام سبحان

سن بارکہ تجلیات سک
آہ! سرگہ اولعالمی آکاد
کلیاتک خرامک اللہ، اللہ
سن جلوہ کہ لدیات سک
کلیلی : .. رفت

فخر کا ثبات حضرت رسولک مصر حکمداری «موقوفہ»

یاز دیفی مکتوبی

دہ «نبطی» ارك (رهبان) علمائیندن اله گتوروب
استابولده پادشاهلق خزینہ سنده موجوددره اصل
خط شریف مرور ایام ایلہ الدن اله کیچدیگندن
رنیچه سیاه لکه لره مصادف اولنمشدر. بنا علیه
لکملر خطوط شریف او درنده نمایاندر.

نامه شرتك ترجمه سی

الہک بندہ و رسولی محمدک طرفندن قبطیلر
والیسی «مقوس» !
ہدایتہ تابع اولمش کیمسہ یہ سلام اولسین،

عثمان رضی اللہ عنہک خط شریفیہ ہجرتک
یدینجی ایلدہ روما ایمپراطوری طرفندن مصر دہ
والی لیلک ایدن «موقوفہ» کوفی خطی ایلہ عرب
دیلندہ یازیلوب ویغمبرمز حضرت تلمیذک مہرمبار کیاہ. زین
اولنمش نامہنک عینی درہ بیاض (آق) خطلر ایلہ
یازیلامش اولان عبارہ لردہ همان مبارک نامہ نک
عبارتیدر کہ کوفی خطندن تعلیق خطہ تبدیل
اولنمشدر. بومبارک نامہنک اصلینی عثمانلی حکمدار
لریندن سلطان عبدالمجید خان ثانی حضرت تلمیذی مصر

اوراق نفیسه

نمره ۴

۳۰ ایون ۱۹۱۹

دوشنبه ۱ شوال المکرم سنه ۱۳۳۷

وقفا که شفق اولور نمایان
سپهر طاغیلور، گیدر او ظلمت
هر پرده عیان اولوب طراوت
شب افق قدر اولور شتابان

گلریگی دن تبسم ایلر
هر بر طرفی گورولتی قاپلار
انهار حزن، حزن چاغلار
یکدیگره مملکت سولار:

مرغاده فوزی، آغا جده بلبل
صحرا ده ده موجہ لسانم
چایلر، درملر، بقون قوائم
بر شیوه ایلر ایدمر تغافل

طاغیر، تپلر، ایسز با ییرلر
قبرلر، اووه لر اولور پر آواز
هر شی نوحاته ایلر آغاز
مستغرق وجد اولور چاییرلر

افکار اوزمان ایدر تعالی
اور تر نظری پر طبیعت
پارلار، آرادن ضیای خلقت
ایشلار او حقیقتک لاءلی

آیینہ دل اولوب مجلا
- حیران کمال فیض و عرفان -
بر طالب حق، زواللی انسان
ایلر شو خطابی بی محابا

(حقیقه)
ای جوی فیوض، ای حقیقت
هر مشکلی حل ایدن هداسک
مبنای عدالت و غناسک
قانون مقیمین اسلمیت

ای لمعه اینصاف اشیا
ای تحفه عالم معارف
ای قبله نمای مرد عارف
منهاج سعادت برابا

قیمتی ۱۰ منات

انقادی «نک تاسیس ایتش» و در عقب مذکور اتفاق آیدله بیر
 جوق درامالر موقع تماشایه قوبوش و درامایی اجلا ایتک ایچون
 عین زمانده بیرده درام مکتبی گشاد ایتشدیر. مذکور مکتبه
 اوتوزده قدر تحصیلده دوام ایدملر وار ایدی.
 فجیع مارت قیرغیندن صکره بیر قاج معنل آرقداشلریله
 روسیهیه - حاجی ترخان شهرینه عزیمت ایتش اورادم برمدت
 اوپه را، اوپه رتتا و درام تماشا لری گوسته رمشدیر.
 الحال حاجی بگلی قارداشلرنک مدبریتده ریژسورلق
 وظیفه سیله مؤظفدر.

عباس میرزا افندی سنا جوان اولسه ده طبیعتا دنیا گورمش
 بیر اختیار کییی شون حرکات سکنا تیده تمکینلی و قارلی بیر
 اسلوبه مالکدر. کندیسده اولان استعدادده بو قدر کفایت
 ایدم که مومی الیه افندی وارلقی ایله حسین عربلینسکی
 کییی مقتدر بر آقبورمزلک بوراقدیغی آجیقانی اوز بیلور.
 عهدسه حسین عربلینسکی نک قبول ایتدیگی «نادرشاه افشار»
 طرابلس «مخاربه سنده» «قولدور رامز»، «آغا محمد شاه قاجار»
 «کاوه آهنگر» کییی آغیر روللری بک ماهرانه بک استادانه
 بیر طرزده ایفا ایدیور. ادغامی تاید ایدن دلایلدن بریده حسین
 عربلینسکی نک حال حیاتده عهده سنه ویریلن مدبریتک باش
 ریژسورلغی بوگون عباس میرزا طولا بیلله ایفا ایدیور. و
 عمومیتک تقدیرانه آفتشارینه مظهر اولویور.

روشن بک مصطفی اوغل افندی زاده
 ۱۸۸۴ ده ۳۱ دقارده شکی شهرنده دوغو لوب ایلک
 تحصیل شکی ابتدائی مسامانی-روسی مکتبه باشلامش ۱۸۹۶
 ده شکی رشده سنه گیرمشدر. مذکور مکتبی اغلا درجه ده
 تیردیگده صکره ۱۹۰۱ ده ناکوسایع مکتبه داخل اولمش
 اینه ده انجق ایکی سنه دوام ایدوب ۱۹۰۴ ده معلملکه سلوک
 ایتشدیر. ایلک معلملگی شکی ابتدائی مکتبتدن باشلامشدیر.
 مذکور مکتبه هم معلم هده ناظر اولمقدن ماعداملی
 و اجتماعی اشلرده قارشدیقدن گدجه عسکری و البسی طرفدن
 قافقاسیه دن طردی حقدده امر صادر اولمش اینه ده مرحوم
 شیخ الاسلام بیشتار زاده و عالی اکبر رفیع بگوف خانلری نک
 تشانیله عقم بورا قلمشدیر.

صوکره بیر سنده قازاق محالده معلم اولوب ۱۹۰۸ ده

تغلیس شهرنده معلم تعین اولنمشدر. عین زمانده خبریه ایشارنده
 درام جمعیتلرینده و سایر ملی خدماتده هر دایما بولونمشدر.
 دهشتلی جهان حربک نتیجه مشولی اولارق تغلیسه کشریلن
 تورک اسرایی افراد ضابطانی حقدده تسهیلات وجوده کشرمک
 ایچون فوق العاده چالیشمشدر. خاش و آلچاق اللرک و ووروب
 داغیتدیغی تورک باورولرینی خریستان بولریندن بریر طوبلامق
 ایچون پایلان دارالایمک تاسیسده اشتراک ایتش و قاجقنلر
 باش و کیلی خسرو پاشا سلطانوف جابارنک تکلیفی ایله شون
 جیهلری قاراکلیسا و اقارص ایدن دوتمش ابروان و کومری به
 قدر شهرلری، قصبه لری، کوبلری، قیشله لری و خریستان بولرینی
 دونوب دولاشارق بولدیغی بیتملری بیک مشقته طوبلاوب
 کشرمشدر.

«اقتلایده صوکره» تغلیس ملی قومیته سنده، او اجراییه قومیه
 سنده، و بعد قاققاس شورای خرییه سنده اعضا بولونمقله بوبوک
 نور که حکومته بو فلاکتلری معروضه ده بولنق ایچون
 مذکور شور اطرفدن گوندیریلن هشت ایله برابر باطوم صکره
 استانبوله کیش اخرقه سعادت مراسنده اثبات وجود ایتمکه
 برابر عودت هماینده گذر که شاهانه ده بولونوب مرحوم
 محمود شاه حصرنلری طرفدن حضوره قبول بوبور و لدیقه
 آتیه ده کی عرض حالده بولونمشدر:

«شوکنلی خاقانمزا قاققاسیا نورکری دیدار همایونگزه
 مشتاقدرار. اولدر. بوتاج و نحتک بک خالص اولادلریدر، حساب
 صدافتمزی اطف بوبور کتر. بوبوک الله سایه سلطنتکری اوزر.
 مزدن. اکسبک ایتمه سین افندیمر».

طرف اشرف خلافتنا هیدن. شوناطبعاتیه تسریر بوبر ایتشدیرا
 سیزده. سیزده همدنیز. همعرق. بوه گونلره نالیمزدن طولایی
 سیزی ده، سیزی ده بختیار عدا ایلر و همیزی نیر بک ایدم.
 گوروشدیگمه محفوظ اولدم. (طین ۳۴۲۹)
 مومی الیه افندی استانبوله ایکن قاققاسیا ارمنی قومیتلرنک
 حربدن اول وصوکره آمال و حرکات اختلاله لرنه و بایبقلری
 مطالبه عائد بیر مخطر تریب ایتمشدر. عودتده صکره تغلیسه
 کی ماموریتی ترک ایدوب و آذربایجانک باشخی «کودده انداده
 معلم لکه گیرمش اینه ده صوکره آیلر ده حاجی بگلی قارداشلری
 مدبریتنه مباشر تعین ایدلمکله حالا تورک صحه سه خدمت
 ایتمکده در.

تورک تشریاتی بها قیمتیه باشه کله سندن طولایی، بو گوندن اعتبارا هر نمره سی با کوده ۱۰ روبله
 سایر شهر لرده ۱۲ روبله در.

مجموعه مزه داتر مصاحبات ایچون اداره مزه آجی قدر: سحر ساعت ۱۲ دن بره قدر.	آبونه شرایطی: باسکو ایچون: بر نسخه ۱۰ روبله غیر شهر لر ایچون: بر نسخه سی ۱۲ روبله	مجموعه مزه ادبیات، صنایع نفیسه به داتر یازیلان مقاله ل قبول اولنور. درج ایدیلن مقاله لک مکالماتی اداره تعین ایدیور.
--	---	--

بو موسمه آخرینجه، اوپه را و اوپه رتتا و دراما تماشا لری

آذربایجان حکومتی تیاتر و سنده

ذوالفقار بک و عزیز بک حاجی بگلی قرداشلای مدبریتی
 چهارشنبه گونی شعبان المعظم آتک ۲۷ سنده (مابک ۲۸ نده)، «آذربایجان استقلالای بایرام» مناسبیله موقع
 موقع تماشایه قوبولا جقدر

..لیلی و مجنون.. اوپه راسو.. آذربایجان.. فاجعه سی

جمعه گونی شعبان المعظم آتک ۲۹ نده (مابک ۳۰ نده) تیاتر و موسمی باغلامق مناسبیله موقع تماشایه قوبولا جق

عاشق غریب

اوپه راسی یوک موسیقی اور کستری قزلار و اوغلار خوزی

بیلنلر ایمیدین تیاترک قاساسنده ساتیلمقده در.

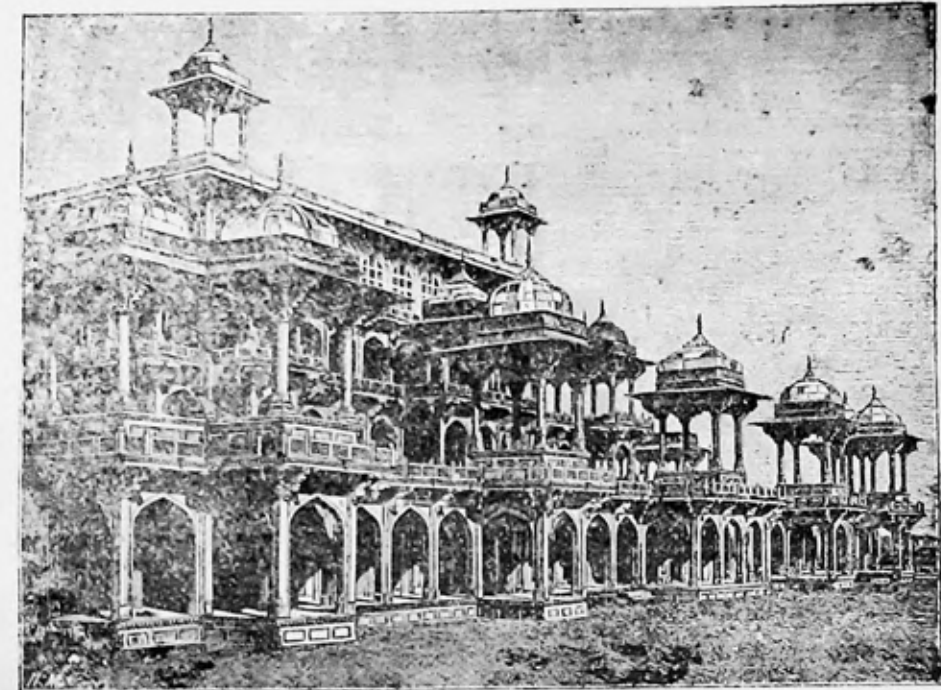
تماشا باشلاناجقدر آقشام ساعت ۸ ک یاریسندده.

حاجی بگلی قرداشلاری مدبریتی:

سان حزیق سسله صاحبین سسله
خانه لر هب قرايه باتمشلر
یهلر توپراق ایچره یاتمشلر
قانلی دشمن کسوب یاقوب بوراقوب
دوب دولی کوچهلرله قانلر آقوب
مسجیدی آتیه ایدوب سوزان
وطنی طوبله ایلمش ویران
آتاسیز، آتاسیز، یتیم بیر اوشاق
یدی سننده ال، ایغی اوفاق

گونوز ایکن گزوب خرابه لری
آء وافغانله اودلایور جگری
یوق بیر انسان اوغول دیوب چاغیرا
یوق ییری کیم گیدوبده راحت اول
سویله دیگده آتام، آتام یوقدر
عموجان قور قورام قارانقدر
بوراده بیرمکان ویرک او یویوم
یلمه دیم کیم جواب اونا نه دیوم

جمو جیرئیل

هندوستانده ۳۰۵ سنه حکومتلری دوام ایلمه (آل تیمور دولتی) نك اوجنجیسی
و هجرتك ۹۶۳ ندن ۱۱۴ نه دهك عدالت و مهارتله حكومت سورمن بویوك
تورك حكمداری مشهور (جلال الدین اكبر شاه) ك تربه سی در. (آره شهرینده
(اسکندریه قریه سنده در.

بو تربه مرحومك اوغلی سلیم شاه طرفدن بنا ایلمش ایسه ده نومه سی شاه
جهانك زمامتده تمام اولمشدر. گهنیش بیر میدانك اورتاسنده هربر بری مرمردن
تیکلیمش و بیگلرجه ستونلاری حاویدر. تربه نك یوقاری مرتبه سندن گوزیلن
كوشك (اكبر شاه) ك مقبره سیدر. صنعت معماریجه انسانه حیرت ویره جك درجه ده
نفیس و محكمدر.

آذربایجان تورك ممثلرندن

عباس میرزا شریف زاده نك ترجمه حالی
عباس میرزا ۱۸۹۳ ده مارتك ۹ نده شماخی شهرینده
دوغولمش ۲ باشنده ایکن والدینی ایله برابر باکویه کوچمشلر.
بوراده ۱۹۰۳ ده ۲۱ سنتیبرده ایکنجی مسلمانی - روسی
مکتبه گیرمش. ۱۹۰۶ ده تمام ایلمشدر. تحصیلی اکمال
ایتمك ایچون اوچنجی آلکساندر مکتبه قبول اولمش ایسه ده
وجودینه طاری اولان خسته لقدن طولایی دوققورلرک صواب
دیدي ایله مکتبی توك ایتمگه مجبور اولمشدر.
داها متعلم ایکن ملی صحنه یه قارشی سونمز برعشق صمیمی
بیرمحبت بسله دیگدن همان تیاتروییه عائد ایشلرده اشتراك
ایدیور و امکائی داخلنده وظیفه لر ایفا ایلمه یوردی.
بناء علیه ۱۹۱۲ میلادیده صفا معارف جمعیتی نفعه اولارق
بیرپاسه نك موقع تماشا یه قونیله جنی تقرر ایندی و مرحوم
میرزا فتحعلی آخوندوفك تالیفاتندن اولان (خان سراپی)
نام قومیده نك اوینانیلاجنی قطع اولندی. ایشه عباس میرزا
افندی اوقومیداده ایلك دفعه اولارق [تیمور آغا] نك رولپی
ایفا ایچون صحنه یه قدم قویمش استعداد خدادادسی سایه
سنده بك ماهرانه ایفا ایتمشدر.
باطنده بسله دیگکی بویوك بویوك خیاللری میدان حقیقه
چقارمق ایچون کندیشنده قابلیت حس ایدن مومی الیه افندی
مذکور قومیدادن سوگره داها میل و رغبتنده شدت
گوسته رمش، صمیمیت اظهار ایتمش. همان بدون فاصله جمعیت
خبریه لر و سایر معارف جمعیتلری طرفدن ویریلن تیاترولرک
هپسنده تمنا سیز اشتراك ایتمشدر.
بوندن طولایی آرتق باشقه ایشلره تنزل ایلمه مش حتی
آقتیورلنی دائمی دائمی صنعی اولان تجارتیه ترجیح
ویرمش. آل ویریندن بتون بتونه ال چکمش، صحنه ایشلرینه
وقف همت ایلمشدر. بویله لیگله ابتدا مادی چپندن بیرقدر
عسرت گورمش ایسه ده سوگره اهالینك مدینتی سایه سنده
راحتلغه نائل اولمشدر.

۱۹۱۷ ده آذربایجانده حاجی بگلی قارداشلری طرفدن
تشکیل ایلمش مدیریته ریژیسور صفیله دعوت اولمشدر.

۱۹۱۸ ده روسیه نك هیکل استبدادی یقیلوب حریت ملیه اعلان
ایلمیگدن سوگره هر صنف کندیشنه مخصوص میراتفاق تاسیس
ایتدیگی کیمسی عباس میرزا دخی تورك آقتیورلرک بویله
اتفاقلره محتاج اولدیقنی نظره آلارق (باکو مسلمان آقتیورلر

تورك بگلی و موسیقی شناس ذوالفقار بك حاجی بگلی
ایلی طرفندن ۲۸ مایسده «آذربایجان استقلالیه» بایرامی
کوتده اوقونق ایچون یازیلمش

تازه ملی مارشدر

بیر بر ملت - دینمز قوی
اوزمز اسلام - آدیمز جلی

جانمزی دین یولنده فدا ایلمه رز
وطن، ملت، ناموس ایچون قانلار توکه رز

شانلی یز، شانلی یز - ایلمز توران
وطنمز - ایسه - آذر بایجان

ای عزیز وطن! دفع دشمنه حاضرز بوگون
الده ذوالفقار عرسه جنگه حاضرز بوگون

هابدی قرداش! تورك اولادی، چاغر الله
گیت، گیت، گیت، گیت، گیت ایلری
یکیت الله! غظقرلر! آرش ایلری آرش،
آرش آرش

آذربایجانك كنچ شاعره لریندن خدیجه خانمك ایلك دفعه
اولارق یازدیغی و «اوراق نغیسه» یه هدیه ایتدیگی
ترانه وطنپرورانه سیدر.

عسکر ییقدی مناسبیله اوغولسیر
بیر قادیك دینلندن

الهی نه تمشیدیم ویرمه دك بگا اولاد
قوشایدیم ایندی بو عسکرلره اولایدیم شاد
خوشا اومادرم کیم عسکر اولمش اولادی
همیشه حرمت ایله یاد اولار اونك آدی
بنیمه اولسه یقین برجه عسکر اولادیم
جهان ایچنده قالاردی همیشه لیک آدیم
همیشه عسکر آتاسیه فخردر لایق
نهدیمکه یلمه مش الله بنی اونا لایق
چکیمه بك آنالار بویله بیر سعادتدن
بونکله قورتارایق ایشه هر فلاکتدن

خواننده فغانده کنی (کونیک) فریده شده. و نه جوانشیر
فغانده پرد (ده کی مکتبه گاه معلولیک گاه فاطرلیک
وظیفه سی ایضا ایشیدر.

نهایت مخلوع ایکنجی بقولایک جلوسی مناسبی
مناسبتی ایله شوشی شهرینده مسلمانلر طرفدن تاسیس اولان
ایکی مسلمانی-روسى مکتبلیک فاطرلته دعوت اولمیشدر.
مرحوم مذکور مکتبه روسجه به خصوصاً تورک و فارس
دیللرینه دارا. قابل و گه نیش معلوماتی اوقومشار ایشیدر.
مشدر که بوگون اولر مرحومک استادلی سایه سنده حیات
ومعیشترسی نامین ایدن وظیفه لر ایله مؤظفدرلر.

هاشمیک بالکیز معلملیک و فاطرلیکده چالیشمه اکتفا
اندوب گویا کندی نظریجه اووظیفه لر یونکل ایش کیکی
استراحت ایتمه مش آرم صرم «مسلم» امضاسیله «قاسی» غزنه
سده آذربایجان تورک لرینک احتیاجه دار علمی و اجتماعی
مقاله لر یازمش. یازیلرینده منسوب اولدیفی ملنک تقاضات و
اصلاحاتی گوسه ردیگی کیکی اطرافدن ایدیلن مقنانه هجوم
لری مدافعه ملی و دینی منافعی محافظه ایشیدر.

شوشی بلدییه اداره سده غلاسی اولدیفی زمانده اجنبی
غصرتک نور کارا و زرنه ایاق باسغانسه. اکثریت قازانوب غایت
قازانغانسه دایما قارشى دوروش اوله دائره لرده عدالتیرلک
ظهورینه شدله ممانعت گوسه رمیشدر. ذاتاً مرحومه بویه
دو یغولر خیلی قوتلی ایدی. حتی (کونیک) فریده سده کی
مکتبدن چیقماسه همان عادتی موجبجه بیر فالام یوزباشینک
ظلمنه قارشى دورماسی سبب اولمیشدی. برنیچه دفعه ده جس
وتبعید ایدلمیشدر.

۱۹۰۴-۱۹۰۵ نجی سده وقوع بولان مسلمان-ارمنی
اغتشاشده گوسه ردیگی فعالیت. ابراز ایندیگی خدمتلر داها
یویو کدر. قاراباغده وقوع بولان قاتلی و اولدیفجه دهشتلی
مظالمک گناهنی مسلمانلر اوزرنه بوکته زن مفیدلره قارشى
دورمش: مسلمانلری دائماً حکومت عدنده و افکار عمومی
نظرنده تقصیر سیز گوسه رمکه غیرت ایشمش: دیلسیز و
عوام ملتى حق سیز تجاوزلردن و آغور جزالردن خلاصه دیلی
وقلمی ایله چالیشمش. مقصدینه ده موفق اولمیشدر.

اووقتلرده مسلمان-ارمنی مناسباتی اصلاحی بیروله
قویق ایچون قافقاس حکومتی طرفدن مأمور ایدیلن جنرال
(تاقاشویلی) نك حضورینده اهالی عمومأ اجتماع ایندیگی

حالدده مسلمانلری مدافعه ایشک ایچون معیندار و اولد
شدتلی بر نطق ایراد ایدره ک تام معاسیله منطقه مطای
عمومیتک حال فلاکت اشغمانه موافق اولدیفندن هدیه
ایشمش و قاراباغ مسلمانلارینک حکومت نظریده مقصد
باشاباش حق سیز و بر سیز فلاکتیه اوغرا دیقارلری. و هر
امن. آسایش طرفدارى اولدیفقارلری وضوحیله یلتمیشدر
حتی نطقنک اورتا سده ۱ واطبعوا لله واطبعو الرسول
شریفه سی اوله شرح و تفسیر ایشمش که جنرال فوق
میمون اولدیفندن نطقنک تمامیه یازیلوب اوتا ویریلمه
رجا ایشیدر.

مرحومک مذکور اغتشاشده گوسه ردیگی بار
چکه مه من حرفدر. حسدینی اونودامایاراق الیدن دار
دایوس اوستدن ویریلمش نهایت بیر طرفدن دانوس
ویریلمه سی دیگر طرفدن سیاست تدبیرک ده کیشیلمه
طولانی قاراباغی دهشتلی طوب آتشی ایله آلت اوستاب
غلاسیوف طرفدن ش ایل استاو روپول شهریه
ایدلمیشدر.

سور گوندن قایتدقدهو گره باکوده ادبیت
احمدیک آغای حابیرینک مدیریتى و معارف پرور
عاشور بنگلی حابیری نك فاشرلیگی ایله نشر اولان دار
غزنه سده «سیده هاشم» امضاسیله مقاله لر یازمش. علی الا
مومی الیه سیاحتیه حقیقه بقده برینده مدیر لیک وظیفه سی
ایشیدر.

مطبوعات عالمنده اخراز ایندیگی موقعک سابق
غزنه دن آر بلمق ایستهمه دیگیندن ۱۹۰۷ ده «قاز»
آدلی غزنه نك نشرینه موفق اولمش ایسده ایستدیگی
اداره اولونمادیقندن قانناماسی مرحوم ایچون بیرتوفیق
اولمیشدر. نهایت «اتفاق» «صدا» «صدای حق» و
«قفقاس» آدارینده نور کجه غزنه. «قفقازنس» نامده
بیر غزنه. «مزه لی» آدلی گولگی مجموعه سی نشر ایش
ومذکور غزنه لرک جوقی حکومت طرفدن دایم تدبیر
مرحوم هاشم بک باکوده تاسیس اولان جسم
اجتماعلرک هیسنده اشتراک ایشمکه برابر دیلمه
اثرلری دخی مرحوم طرفدن قلمه آلمشدر:

«مکتب تربیه سی». «خبر و شیطاظر»
روسجه. «دوگمه قیومی دوگرلر قایگی». «اولد

چشمک دگلر». «خان خان» نام نور کجه قومیدارلری.
اولدیه. «جوق آروادلیق» «ورسلی» یاسه لرینی روسجه
ن ترجمه و نشر ایشیدر.

نه چاره که نظرنده اعلاایله اونانک فرقی اولعیان
حل. هاشم بک کیکی یورولمق بیلمه من محترم برداتی امانسیر
چکاله دوچار ایشمش. ۱۳۳۴ ده ربیع الاخرک ۱۵ نده ۱۹۱۶
ده فورالک ۴ نده دارفادن دارقایه ارتحال ایلیمیشدر.

مرحومک تشیع جنازه سده باکونک بتون اعیانی.
شرافی. علما و ساداتی. عوام صنفی ویردسته ده متعلملر اشتراک
ایشیدر. مافه سی اوزرنده جمعیتلرک. متعلملرک. غزنه اداره
رینک طرفدن یازیلی (له تالار) سالیتمش. هر سواقده و دفی
اشانده نظقلر سویه نمیشدر.

بولان غلاوه باکوده جریده و مجله لر مرحومک
وقتی مناسبتیه فقط. مرحومه عائد مندرجات ایله طبع و نشر
ایدلمش بالخاصه آذربایجان شاعرلری علی عباس مذب.
عبدالخالق ختی. سیدزرگر. بدرالدین الحسینی. مرحوم
میکائیل صیدی و امین عابد طرفلریندن روحه انتحاف اولاراق
اشعار یازلمیشدر.

هاشم بک جدی مقاله یازمقده نطق ماهر ایسه براو
قدردنه مصحکه یازمقده استاد ایدی. آجیق-آجیق یازیلمه
محک و قیقه لر. مناسب الفاظ. مرامی آگلا دایق کلمه لر
نظر ایله اوله تصویر و ترتیب ایدردی که هر بر اوقوحی ایست
و عوام. ایستهر اوقومش اولسون تمامیه آگلاردی و یازمش
ولدیفی «کیغم کنده» لر ایسه بوادعمرک مثبت دلیلریندنر.

مومی الیه طبیعت شعریه دخی مالک ایدی. اشعاره
اولان میلی. مراقی داها مافوق ایدی. آذربایجان تولک سده
ایچون گوربان گرک نور کجه. گرک فارسجه و عربجه اشعار و منظومه
یازمش. هسنی حفظاً ییلوردی. کندبسی ده آرم صرم اشعار
ییلوردی. فقط انشاد ایندیگی منظومه لرک اکثری غیر
ایدر.

جدی اشعاریندن بالکیز حیسانده یازدیفی:
طیبرلر های بودرده چاره قیلمایالار
علاج علت مفلوک زاره قیلمایالار
طاعلی اوزون برشکایت نغمه سی واردر.

غزنه نشر ایندیگی زمانده یازدیفقارلری دیمک اولار
نه تمامیه مصحکه آغیر جدی و تهزیل اولمش نظم لردن

عبارتدر. فقط برنجی دو مانک داغیلعاسی مناسبتیه حافظک
الا یا ایها الساقی ادر کسا وناولها
مطلعلی غزلکجه تبدیلا یازمش اولدیفی نظیره منظومه
سندن بری ارچه نقل ایشمکه اکتفا ایدیورز.

الا یا ایها الکاتب داغیلدی دوم بیر آیلها
چهور سکانگی بیر آبری سمنه اولها غافلها

ادبیات

آئنامه

نه بویه بر ملال ایچره
آتاجان دور میسک خیال ایچره.
دوشمش می؟ باد کا وطنک؟
کو گلگی دردلدر بر می سنک؟
گورمک ایسته. میسک وطن گلنی؟
دینگلمک ایسته دیگمی بلبلنی؟
بنده سن نك خفا طالدم ایسه
وطنه دوغری غم اولدیم ایسه
وطنی گورچک اولمادیم حرم
داهاده آرندی دلده کی غصم...
یوزیمه گولمه دی بو جا داغلار
هر طرف سانکه باش تو کوب آغلار
یوقدر ایدی او گوردنگک گلش
وطنک اولمش ایسته بیت الحزن
بوش قویوب کویلری قاجوب انسان
سانکه سحرادر اول گوزل شروان
نارلایر ایچره یوق اکینجیلری
یویلی سنلرک بیچینچیلری
مل ووزار کن طرف سنلر

آذربایجان استقلالی

بوگون آذربایجان حکومت ملیه مزك شتاك
وشادیهانلق ایلمه جگسی برگوندر . بوگون ملی
بایراممزد . بوگون الكعالی واك شرفلی بایرامدر .
بوگون حق و مشروع حکومتك یعنی بیر
عصردن زیاده بیر مدتک ایچینده توکیلن حسابسز
قانلرک بهاسیله ظالملرک ید عاصیانه سندن اخذایدیان
«آذربایجان استقلالی» نك عالمه بیلدیریلمك ایچون
اعلان ایدیلن گونندن تام بیر سده کیچور . طبیعی
اومنا-بتله معلا طاق ظفراره محتشم بنالر به زه نیور ،
مطنطن کچیدار اجرا ایدیلور . قیمتلی آذربایجان
مزك هر بیر طرفی سوسلی تزیینات ، رنگا رنگ
چراغله قالیر ، آیلر ، یولدوزلی مظفر بایراغر
ایله دونادیلور . عساکر منصوره هریانی دونوب
دولاشیور . موسیقی لر ترنم ایدیلور . تاریخو ممثلر
تمشیل ایتدیریلور . زیرا:
بوگونک ، بو بایرام پك بویوك بایرامدر .
پكده عالی بایرامدر .

حاکمیت ملیه و حریت ملیه سابقه سیله صورت
پذیر اولان بویوك بایرام هیچ شهبه سیز که عموم
دوستارمزی ، جانله ، باشله چالیشانلرمزی دگل ، حتی
«آذربایجان استقلالی» یولنده بتون وارلقدن محروم
ایدیلن بالالارمزی ، قوجاغنده اوغلانلرک باشلی
کیان آنالارمزی بیله شاد یورهك فرحلی قلب ،
یو کسك روحلرله سه ویندیره جك ، گولدیره جك

۷۷۰ دن ۸۰۷ هجری به دك دنیانی تیره دن شرق
جهانگیری و معظم تورك حكمداری
امیر تیمور

«آذربایجان استقلالی» دنیلدیکده بردنیا تار
وقوعات نظره چارپور . بدون فاصله عمله
اختلالر ، اغشاشار ، دهشعلی حربلر ، پوسکور
آتشار ، دوکیان قانلار ، داغیلان خانمانلار ،
کبیرلرک ، شاه عباس کبیرلرک ، نادر شاهلرک

اولمشدر . بونکله برابر بتون تعرض ایدنه نلری قهرما
نانه بیر صورتده مدافعه ایدیلمش ، قاریلی قوجهالی
سلاحه ساریاوب دشمن قارشو سنه چیقارق دایما
حاکمیت استقلالت اربابی اولدیقلا ری اثبات و حافظه
ایدیلمشدر . لاکن قوه من فوقنده گران عثمانلی و
ایران کیلی بویوك دولتارله مقابله چیقایامه . شیک
سه ده استقلالتهمزده رخنه دار اولاماشدر . عرقداش
ودینداش اولدیقلا ریندن طولابی یالکز فاتح آدینی
قازانمعه اکتفا ایتمشار . بیز آذربایجانیلاری ده
ممنون و سزاست بوراقمشلادر .

ایرانده حکومت سورهن ملوک صفویه نك شنجیسی اولوب
۹۹۵ هجری دن ۱۰۳۸ ه قدر عدالت و مهارتله
حكمدارلق ایدن

شاه عباس کبیر

«آذربایجان استقلالی» جانمزه ، قانمزه ایمانمزد .
جانسیر جسم ، قانسیر بدن ، ایمانسیر محمدا منی یاشایا
مادینگی کیلی استقلال سز آذربایجان ، آذربایجانسیر

شاه قاجارلرک جهانگیرانه اقداماتلریندن اولکه
وزیرینده قوباریلان قیامتلر بیر «سیوماله تناسی»
کوزدن کیچور .
«آذربایجان استقلالی» اوله قیمتدار ، اوله
سیرسه و گیلدر که هر شکنده اولیرسه اولسون
سیم ایتدیریلرسه بتون آذربیلرک فردا فردا اونا
باش ایتمه سی فرض و طبیعیدر . زیرا اونلک یولنده
یریلن قر بانلار هیچ بیر معبودك یولنده ویریلمه
شدر . اونا قدا ایدیلن قهر مانلر هیچ یدر مقصده
دا ایدیلمه مشدر . اونا عشق یقوره دن عاشقار هیچ
یر معشوقه ایچون ممکن اولاماشدر .

«آذربایجان استقلالی» دها بر خارقه به مالکدر
که اونی هر کس نظر اعتباره آلارسه دو قونیلما
حق بیر کعبه عایا اولدیقنه تسلیم اولار . زیرا
و شرافتلی اولکه باکولی برنجی میرزا محمدخان ،
ماجی ملک محمدخان ، ایکنجی میرزا محمدخان ،
سینقلی خان و گنجعلی جوادخان کیلی قهرمانلاری
باب ایتمش ایه ده خاقت آدمدن بهری بتون آذربیلری
کل هندوستانیلری بیله زیارتنه جلب وواله ایدن
نس آتشیلینی و متبرك شعله لرینی غایب ایتمه مشدر .
«آذربایجان استقلالی» یگی دوغولمش یگی
جاد اولمش براسم باخود بیرغایه دکلدر . بو آد
آتمده همیشه نامدار حکومتن اولمشدر . فقط
رفی بودر که منتظم وقوی بر ایتمه اطور اوق اولما
شدر . توابعی ایله هر شهره مخصوص بیره رخا اقلار

اڭلار

آذربايجان

كوندەلك، سياسى، اجتماعى، ادبى واقتصادى تورك غزەتەسىدۇر.

آبۇلە شرايطى :

باكو ايچون :

غەير شەھەرلەر ايچون :

۱. آ. ۲۰	۱. آ. ۲۰	۲۰ رۇب. ۲۵
۲. ۳۵	۲. ۳۵	۳۵ رۇب. ۴۵
۳. ۵۰	۳. ۵۰	۵۰ رۇب. ۶۰

مەھل اداره: وادىۋاسكى و غوبەرسكى كوچەركە ئىچىدە ۲ مەھەللى ئۈيۈدە «آذربايجان» ادارەسى.
تېلېفون نومۇرى ۶۰ - ۳۹ ئىش. ئىسھاقى ۱ رۇب. ۱۰

بىمەرت

ھەر ھەپتە و بايرام سىباحلارنى نەشر ايدىلان، سياسى، اجتماعى، اقتصادى وادىۋاسكى تورك غزەتەسىدۇر.

باكو دە تەك نەسخەسى ۱ رۇب. ساير شەھەرلەردە ۱ رۇب. ۵۰ قىلدۇر.

مەھل اداره: جىلەبوسكى كوچەدە ۲۰۱ كەسەندىرۈۋەتسكى رىيادەدە «توران» نەپەسى.

جەمە جەھان فقراى كاسىبەسى يىرلەك!

آل بايراق

آزادەلىك، بىرلىك، ئىزدەلىق، عدەلەت

ھەلىك ھەپتەدە بىر دىنە نەشر اولان مەلمان سوسىيالىستىك غزەتەسىدۇر.

باكو دە: ۳ آ. ۱۳ مەنات	۲ آ. ۹ مەنات	غەير شەھەرلەردە: ۳ آ. ۱۴ مەنات	۲ آ. ۱۰ مەنات
------------------------	--------------	--------------------------------	---------------

تەك نەسخەسى ۱ مەنات

مەھل اداره: باكو، نىكاۋاسكى كوچەدە آذربايجان پارلامەنتى «آل بايراق» ادارەسى

اوراق نەپەسە

چەارشە ۲۷ شەھان المەظەنە ۱۳۳۷ ۲۸ مايس ۱۹۱۹ نەمە ۳

وطنيہ...

ايشە تەك بىر دوستىك يوق... اولار بىرلىك اولمىشلار.

قەچ غەسەردى سى بولە ئوگەندىن قوغمىشلار :

سەن بارالى آرسلان كىيى چىرىنىر كەن. بىر آلىق :

مەنلەك تەك مەردەسى. انسانچەسى اولەحق -

قانلار تەك اگەلەنەرك: «باربار. وحشى تورك!» دىيور.

سەن سالان كويىگەلە تەشكىلەر ايدىيور...

روم ايلەندىن قوغمىشلار ھىچ دە «تولوم دىگەلمىش :

آم. اولار دىن وچدان كىيى سىلەر چوقدان چىكىلمىش :

بىر باشقاسى. اشمال دوستىك. قوللارنى گەرييور.

ھەر آدەمدە بوللار تەك قانلى - آغلار - سىيور...

جەمەلەندىن بىر حقارت تەك آرسلان بوسىگە :

ويو بولە ايلەك شەرف دە سەكى. قەرت دوستىگە...

ھىچ بىرىسى يوق كە تەك قانلار گەن ايچە سەن.

تە بىرى يوق كە اوگە تەك حق كچە سەن.

حق... فقط تە تەف سوز. «حق قونىك!» دىدۇر.

ويولە جە روم ايلەنى سىرەلەر يىدۇر.

مەنلەر سەن نەپەسەك : دىن فرەقە باقمادىك.

خەرسەن يورە گەلەر ھالەكە تاقمادىك :

شىخ الاسلام زىيالىنى خاقانگە گونەندىك.

«شەرتەك رەختى يوق...» قىواسنى سەن وىرەك...

قەچ بابالار. نىچە قىران امەلەرى يالادى.

نىچە سەلب اوردولۇرى طوبالاراق بوللادى :

ھال بو كە سەن بىر دىقە آيرىلمادىك بولگەند.

خەرسەن دىخى دوشە دوتەك سەلب قولىن :

تەجى گەندىن اوغلى ايچون بىر بالواران آتاي

مەنۇن ايشەك و قور تەك بوگەنكى فرانەسى...

دەمىر باشى دىشەنە قارشى تە سەن دوتەك.

اونەك ايچون قان دە تەك دىشەنى قور قوتەك.

بىر تەك ازمىش اىكەن اوردوسى روسە تەك

قىرانلى باغىشلەك قارىسە دىشەك.

تەجىلارنى تەسەلى تە. ئەللىرى روسلار.

بىراقمادىك و حەرب ايشەك اى قەرىمان تور كى...

دىنلارنى تەزەدە بىر كەن سەك يوجا تورك آدەك.

رأطوغرولك مەردەكەنى ھىچ بىر مەن بوزمادىك.

آزىلەر قوللارنى ھىدە سەك آچىلەر.

وطن سىلەر. كىسە سىلەر قوجا تەك قەچىلەر...

تەجى ايچون اوغراشلار سەندىن بار دەم بولەلەر.

بىر چوقلارنى سەكە آتەق بوندىن دىشەن اولەلەر.

شىمەدى ھەر كەن بوز جە وىرەش. دوشوشەك گەلەلەر.

تولومەكى گەرمەك ايچون بىكەلە مەگەن اولەلەر.

نەپەسەك. ئولەلە بىر تەك و تولىمەك اى آرسلان :

سەن بولەك تورك دوشوشەش. قوجا قەلەش مەلمان :

تەستىرلەر داھا سەندىن : ھەر كەن آندى دوشەدى.

آلان قانلى قىلىچىنى قىلەنە قىواسدى :

طرابلىس. تونىس. مصر. قىرىس. كرىد. آتەلەر.

قىرىم. قاقاس. اوروم ايلەى و بالقانلار. طونەلەر.

اورالار دە دىنداشلار تەك. سوبداشلار تەك اىكەلەر.

بالگەز تەك مەرد يورەك اوغرىلەدى دىكەلەر.

و سوسور... چونكە آرتقى بارالارنى دەرىندەر.

آم. بىر آز قالىق. قاتارلىك اللەرىنى گەت. ايدىيور.

روامبەر اولار تە دىش گوسىرسەن. تەنىس.

تەك قانلى مەظرە گەلە شەك باسەن سەوېسەن :

ايشە تەك مەرائەكە دوشما باق آوروپا.

سەن دىرەلەدە گوزلارنى بومروغىگە ھىقە...

بىس بوزكار گوز كەمە گەندىن ھەم تەزەسەن ھەم وركەسەن.

و بىلەن كەسەن تە اواسكى شائىلى بىر تور كىك :

آم. بارادان بىنى بىر تورك بار تەمەش اولەلەدى.

ھەربىر اوگەندىشەن اولان آلىق قەلەلە دولەلەدى.

تە دوشوب سەكە دىردەم : «اى سەو گەلە تورك ايلە :

درد اور تەك اولەم ايشە... سەكە دىنە گوزەل :

بىر بىرەم و آيرىلمەم : بىم سەكە وطنم.

بىم شائەم و شەرفم. بىم شەقەم. ايمانم...

مشهور تورك شاعرى : ەلەمى ەلەوى

قیمتی ۶ منات

باقاری سن کی کج ختنده آهوی چینی
 گوزک تاشای گوزم نوری اخی برکس خمار اولماز
 آچماز غنچه حسرتدن شکفته گل دوداغ تک
 بنم تان گشن ایچره هیچ بابل برقرار اولماز
 گوزلیک سنده اولمش برقرار وایداری دوست
 ولی حسن و صلاح هر گوزلده بایدار اولماز
 سداغ اشته اوج ایتیش بنم بو ناله و آهم
 سالوب علملره شورى، نیله محکم سار اولماز
 اودوزدم نقش ابروگه گوگل ملکین محبتله
 لیک عشقنده جان تقدین بنم تک بدقمار اولماز
 شکایت ایلعه مختار یازک جور وظلمدن
 بو عدتدر کیم عالمده جفا سین برنگار اولماز

قوبق التیور علی اکبر حسین زاده
 علی اکبر حسین اوغلی حسین زاده، باکو
 شهرینده محرم الحرام ۱۲۸۵ (۱۳۰۵) هجریده
 متولد اولوبدره کندیسی مقتدر بر قومیق اولدیغیله
 برابر، زرگریلیک صنعتنده قابیلیتی واردور.
 مشارالیه ادارهیه کوندردیگیسی ورقهده
 شویلهجه افادهده بولنور:
 «... اوزایکی یاشمده ایکن اصول قدیم

اوزره ملاخلانده تدریس آلمشم. بش ییل بوراده
 اوتدیقدن سوگره شهرک روس-مسلمانی مکتبنه
 داخل اولدم. ایکی سنه تعلیم آلدیقدن سوگره آتام
 بنی زرگریلیک صنعتی او گرنمکدن اوتری مکتبدن
 خارج ایتدی.

بن ده مرور زمان ایله، مذکور صنعتی
 او گره نوب آرقاداشاریلیک تشویقیله آقتیورلیغه هوس
 ایتدم؛ بویله که ۱۹۰۸نجی ییلده (مارس قوی-سور-ا-
 نیاده) کهنه دومانک بناسنده د طبع کارلیق دشمن
 قازانیر، پیه سه سی موقع تماشا یه قویولارق، معلم
 صمد بک حاجی علیوف حنا باریک ریژیورلیغیله او-
 لنجی دفعه اولارق، (ملاجی) رولنده صحنه یه
 چیقمشم.

بر ییل سوگره نجف بک وزیروف
 حضرتلریک ریژیورلیغیله کندیسی تالیف ایتدیگی
 «یاغیشدان چیقدیق یاغموره دوشدیک» نام پیه سه-
 سنده (حاجی قنیر)ک رولنی ایفا ایتشم.
 ایشته بو زماندن بهری تماشاچیلر، بنده
 بر استعداد اولدیغنی سویله رک قومیق ایقده دوام
 ایتمه گمی توصیه ایتدیله.

قافقاسیانک هاموشهرلرینی برر برر کزوب
 دولاندیمم کبی، ماورای بحر خزرده سفر ایتشم؛
 سمرقند، داشکند، اندیجان، عشق آباد و غیر شهر-
 لرده اوینادیمم روللارده جماعتک حسن رغبتی
 قازانارق سوروکلو آلقیشلارینه نایل اوشم.

حال حاضرده حاجی بکلی قرداشلریک مدیریت
 آقتیورلریندن محسوبم، شیمدییه دیک ملتیه اخلاصه
 خدمت ایتدیگم کبی عمرمک آخیرینه قدرده جان و
 دلیله خدمت ایده جگم...»

مجموعه نثریاتی بها قیمته باشه گمه سندن طولایی، اشبو ایکنجی نمره نیک فیلی، باکو ایچون

بر روبله آرتریلیدی.

مجموعه نثریاتی اداره مز آچیدور: سحر ساحت ۱۲۵۸ بره قدر.	آبوله شرایطی: باسکو ایچون: بر نسخه غیر شهرلر ایچون: بر نسخه سی ۸ روبله	مجموعه نثریاتی، ادبیات، صنایع نفیسه دائر یازیلان مقاله لر قبول اولنور. درج ایدیلن مقاله نیک مکالماتی اداره تعیین ایدیور.
--	--	---

فقط برنجه گون سوگره اوزی ده ظالمارکالندن
مقتول دوشیور. بویله که آغامحمدشاهک جانشینی
اولان محمدلک مهرعلی بک اوغلی طرفندن اوزی و
اوغلی قتل ایدیایورار.

واقف بر شاعر اولماق اوزره نه قدر شهرت قازانمشه
بر او قدرده ساده خلقجه آکلاشیلان بر دیلده یازما
سیله معروفدر. رحوم چوق هجولر، اتحافلار و
سایره یازماقله عادتار هیجا گوکی تانیماقده ایسه
ده اکثریا اینجه لک گوزلیک، طریف لک ثناخوانی
ایدی؛ بو نوع اثرلرینک نمونه لری اولماق اوزره:

ای دنک رخ آله حیران گل ولاله
جان قربان اولان کبی برقاشی هلاله
وه جلوه حسنک یتشوبدر نه کماله
تحسین گئیرر گو کده ملایک اوچماله
ایله باشلانان معشری، و

آلدی جانم نازیله بر گوزلری شهلاپری
لبری غنچه یناغی لاله و حمرا پری
جسمی گل باشدن ایباغه قامتی رعابری
سروندن موزون صنو بردن دخی بالاپری
زلفی عنبر آغزی شکر گردنی میناپری
ایله باشلانان خمسلری گوتوریه بیلر.

«مخمس»

من جهان ملکند مطلق دوعری حالت کورمدیم
هرنه گوردیم اگری گوردیم اوزگه بابت گورمدیم

بیعت واقرار و ایمان و دیانت گورمدیم
آشنایر اختلاطنده صداقت گورمدیم
بیوفدن لاجرم تحصیل حاجت گورمدیم

خواه سلطان خواه درویش و گدا بالانفاق
اوزلرین فیلمش گرفتار غم و درد و فراق

جیهه دنیا به در هر احتیاج و اشتیاق
بونجه کیم ایتدوم تمنا سوزلره آسیدیم فولاق
کذب بهتانندن سوایی بر حکایت گورمدیم
هر صدا و سس که دنیای دوتوب اکثر عمل
جمله مکره و آل و فن و آینه درجنگ و جدل
درهم دینار ایچوندر هر شییه یابوعسل
مقتدیارده اطاعت مقتدا لرده عمل
ند. لرده بیم، بگلرده عدالت گورمدیم

عالم و جاهل مرید و مرشد و شاگرد و پیر
نفس اماره آله جمل اولمش بیستگیر

حق باطل ایله شلر ایشلری جرم کبیر
شیخار شید و عابد لر عبوسا قعطریر
هر کشیده حقه لایق بر عبادت گورمدیم
ایله بن ویرنه جیشید جمک ایوانی
یوله سالمش بیلکیم بزم عشرتک چندانی

کیم قالوبدرکه اونک غم ایچمیوبدرقانتی
دونه دونه امتحان ایتدیم ملک دورانتی
اونده من بر عکساکدن اوزگه عادت گورمدیم
خلق عالم بر عجب دستور دوتش هر زمان
هانی عملی کوشکی کیم سن ایایوبسک شادمان

اول سگا البته که دشمنایک ایلر بی گمان
هر سه هر کس ز ایتدی بخشیاق اولدی یمان
بولمادیم ردوست کیم اوندن عداوت کورمدیم

گون کیمی بر شعله گونده خیرا و بر سک صد هزار
درجه ایتمز اداء شکر نعمت آشکار

قالمیوبدر عبرت و غم و حیا ناموس عار
دبدیلر که اعتبار و اعتماد حاکم لنده وار
اونندان اوتری مندم چوخ گزردوم نهایت گورمدیم
من اوزوم چوخ کوزه کاری کیمیا گرایلدم
سکه لندردم عیار تبریزی زر ایلدم

دانه خرمهرمنی دره برابر ایلدیم

قاره دشتی دوندروب یاقوت احمر ایلدیم

قدر قیمت ایستدیم غیر از خسارت کورمدیم

مختصر که بیله دنیادن کرک ایتدک حذر

بوسبیدن که دکلدلر اولا برینده خبر و شر

عالی لر خاک مذلت ده دنی لر معتبر

ساحب زرده کرم یوخدر، کرم اهلنده زر

ایشلین ایشارده احکام ایافت کورمدیم

دولت اقبال و مالک آخرین کوردم تمام

حشمت و جلال و جلالک آخرین گوردیم تمام

همدم صاحب جمالت آخرین گوردیم تمام

زام و روی و عطا و خالک آخرین گوردیم تمام

باشه دلبر حسن صورت ادو قامت گورمدیم

ای خوش اول کسار محمد مصطفائی سودیار

اولدی لار عشق علی المرتضائی سودیار

مرحوم حسین عربلینسکی آغا محمد شاه قاجار رولنده

صدق و اخلاصیه پنج آل عبا نی سودیلر
چارده معصوم تک مشکل گشائی سودیلر
داخی اونلاردن گوزلر بخشی جماعت گورمدیم

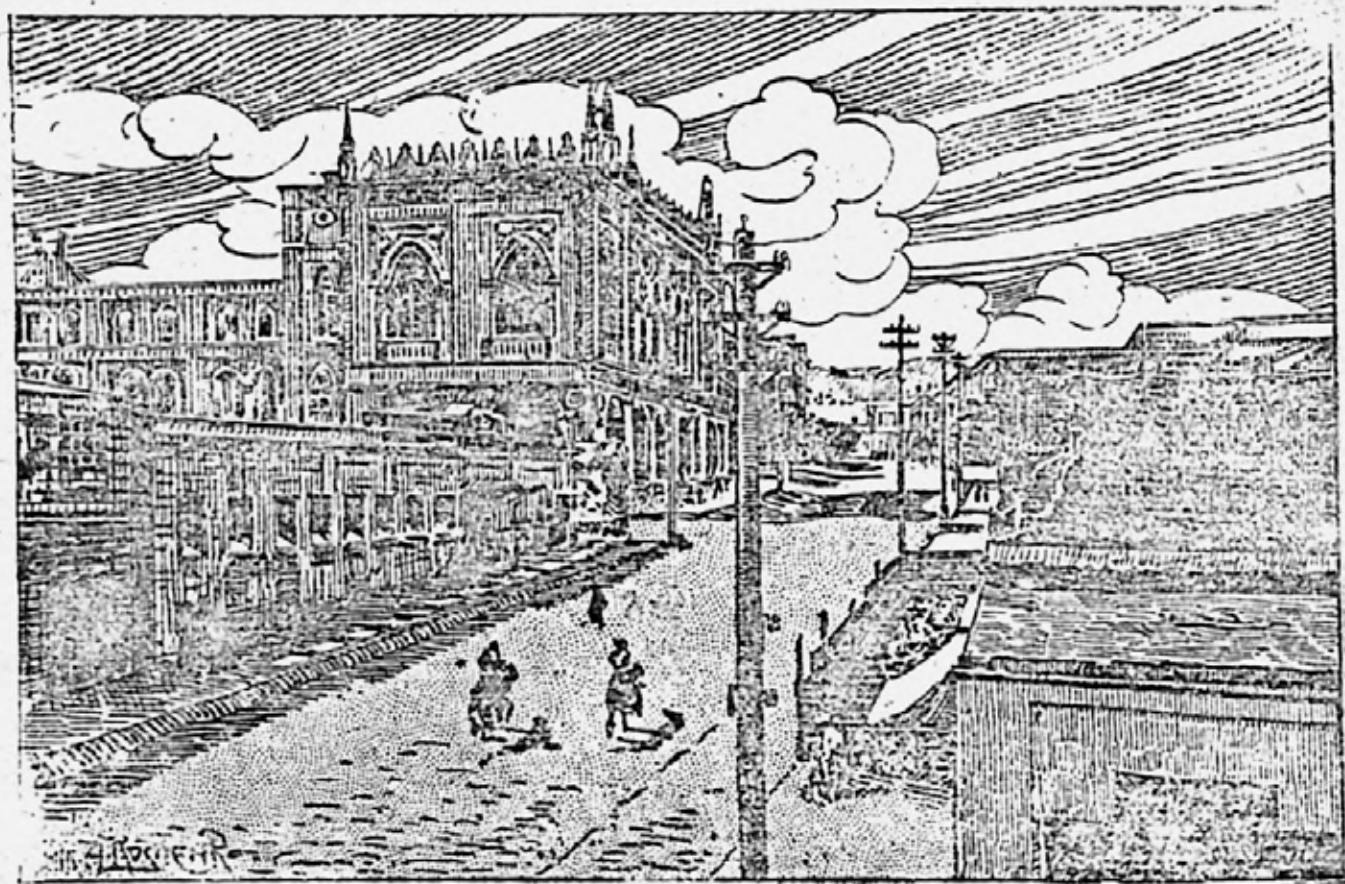
یا امام الجن والانس و عهتاه امور
گیتدی دین الدن بوگوندن بیله بن اناه ظهور

هر کشی هرشی که سودی آبی بهتراستدی
بعضی کنج و مالک، بعضی تخت و افسراستدی

یادشهلر دیرم تسخیر گشور ایستدی

عشقه هم چوق کیمسه دوعدی وصل دایر ایستدی
هیچ برینده عالیت بر ذوق و راحت کورمدیم

۱۹۱۸ نجی ییل ۱۸ - ۳۱. اورت حادثاتنه دایر

یانغیندن سوکره «اسماعیلیه» عمارتی؛ «شلاله» مجموعه سی، «آجیق سوز» و

«قاسپی» غزنه لری ادره سنک منظره لری.

«اسماعیلیه»، ثروتدارلر مزدن مرحوم موسی تقی یوفک احسان و مصارفیله، گنج یاشنده وفات ایتیش اوغلی محمد اسماعیلک نامه اولارق تیکدیر. دیگی و مسلمان جمعیت خیرییه سنه بخش ایتدیگی صحنه لی بویوک و مزین برصالونی حاوی ۳ مرتبه ای بر عمارت ایدی. بوراده قارص فاجعه ایه سندن متضرر اولان تورک اسلام فلاکت زده لری، جمعیت خیرییه حمایه سنده بولونوردیلر. و روسیه ده حریت آلانندن سوکره مسلمان سیاسی فرقه لرینک هبسی بوراده یراشمشدیلر. بنانک اوچنجی قاتنده مرحوم اسماعیلک مرمردن یاپیلش هیکلی قونیلشدی. عادتاً بوراسی آذربایجان تورک لرینک برجامع سیاسی و اجتماعی سی اولمشدی. قاسپی مطبعه سی ایسه معارف پرور حاجی زین العابدین تقی یوف و او اخرده عیسی بک عاشور بکلی جناب لرینک سمی و همتلریله؛ گوزل و آیدین حروفاتیله صوگ «سیستم» حرف نویس و خط نویس ما کینه لره مالک اولوب قاقاسیاده الک مکمل بر مطبعه عد اولنوردی.

آذ و بایجان

ادبا و شهراسینک مختصر تراجم احوالی واقف

بو تخلص ایله شهرت قازانمش اولان ملا پنله قزاق محالنده تولد ایتمشدر. اوشاقلنی و ایلك جوانلنی قازاقده کیچمشدر. فقط معیشتی تنک و عسرت ایله کچدیگندن جوانلنک انکشافی وقتنده، ترک وطن ایدوب تامین معیشت ایچون قاره باغه کیتمش و شمدی شوشه آدیله معروف اولان پناه خان آبادده ساکن اولمشدر. هر مصراعنده خلق روحنی اوقشامقده اولان گوزل خلق روحلی شعرلریله بتون شعر ادبیات هوسیلری و عوم خلق کبی شوشه نلک ماصرخانی ابراهیم خلیل خانک دخی حسن رغبت و محبتی قازانارق، سرایه یاقنلاشماغه باشلامشدر. قاراباغ خانلارینک عائله سندن برچوغی، ذکور - اناث، شاعر اولدیقلار رندن بالطبع شعر و ادبیاته اولان محبت و حرمتلرینی «واقف» دن دخی اسیر که میهرک اوننی تحت حمایه لرینه آلشلارد. نهایت ۱۱۸۴ سنه سی راده لرینده ابراهیم خلیل خان یاننده «ایشیک بگی» الک منصبی و جماعت ایچنده «هر اوقویان ملا پناه اولمازه» ضرب المثلی دوغوز مق قدر ممتاز بویوک بر موقع قازانمشدر. بو صورتله تامین معیشته نائل ایکن قاراباغک طالع سیاسی سی دونیور، اونکله برابر واقفکده سعادت گونشی غروبه یوز قویور: ۲۸ ییل شوشه ده مسعود یاشادیندن سوکره ایران شاهلاردنن آغامحمدشاه قاجار، کورجستان و جنوبی آذربایجانی اشغال ایتدیگدن سوکره شوشه یه نوبت چاتیور. اودایی دهواسین تسلیم ایشکی تکلیف مضموننده ابراهیم

خانه مکتوب یازیور. خان جواب رد ویریور و استقلالنی مدافعه ایدم جگنی یلادیوریور. آغامحمد شاه ناراضی قالارق استهزایله:

زمنجیغ فلک سنک فته مییارد

تو ابلهانه کرققی میان شیشه قرار

دیدم هم استهزا، هم ده تهدید ایله تسلیمه دعوت ایدیور؛ گو کدن داش یاغدنی حالده شوشه یه پناهلانا دیبه توصیه ده بولنور.

وطن پرور. حریت پرست، استقلال مبارزلی خوشلانمیورلار. و عزلمرنده ثابت قالدیقلا رینی واقف مرحومک بوشعرله تلقین ایدیورلار:

گرنکه بان من آنست که من میدانم،

شیشه را در بفل سنک نگه میدارد.

آغا محمدشاه بو شعردن غضبته رک شهری آلان کبی واقفک بوینی و ورذیرماغه سوز ویریور. هم اوبله ده ایدیور: شوشه یی استیلا ایدن کبی واقفی اوغلی ایله برابر حبسه آلیور و صباحی تولدیرمکی قطع ایدیور. فقط واقفک اجلی اونلک اتنده گلدی:

آغامحمدشاهک ظلمندن هیجانه گلدش شوشه لیلر همان کیجه شاهی تولدیریورلر. کله سینی بازار باشینه آتیورلار. واقف جندن خلاصه بازار باشینه کلیور، و:

ای ودادی گردش دوران کج رفتارم باخ

روزکاره قیل تماشا کارم باخ کرداره باخ

اهل ظلمی نه بریاد ایلدی بر لطفه ده

حکم عادل پادشاه قادرو قهاره باخ

نظمینی اوراده جه بداعتاً دیبه رک صورتینی ودادی به گوندیریور.

دل بیچارہ بودردایله ایدر کن فریاد.

بر طرفدندہ جفا ایلر او چشم جلاد

سینہ ده آچدنی زخمی ینہ یارم داغلار،

مرض عاشقه تدبیر فلاتون آغلار.

شمعہ حسنی بوشب جسمی یاقدی ناره،

اولدی فانوس خیالیله کورگل آواره،

صبحه دلک سوزش ایله باشلادی (عفت) زاره،

اولسه نعمان دخی بودرده بولنمز چاره.

سینہ ده آچدنی زخمی ینہ یارم داغلار،

مرض عاشقه تدبیر فلاتون آغلار.

تورک خنارندن خدیجه عفت

۱۰ تموز

شو طاغارک، اووالرک سسارینه قولاق ویرک؛

باقک! هریر صانکه جوشغون ده کیز کبی باغیر یور؛

اولر کوریلر، زنجیراری پارچالایان بلده لارک

(یا حریت یا خود اولوم!) تورکی سنی چاغویور.

هانئ زرده، آغیزلری کلیدلین او پنجه لار؟

اهالی نک قوتنی هیچه صایان اویگیگلر؟

هانئ زرده، حر باشلره مزار قازان او گیجه لار؟

بر انتقام ساعتندن چکینمه ین مستبدلر؟

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی.

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

تیرمه یگز! زیرا سیزلر بزه قارش جلا دیگز؛

باغیزمه اوردوغنگر ده میر کبی قلسزدیگز؛

یوز بیگلرجه آناری، اوغراری آغلالتدیگز؛

ونه قادار اولر بیقاز، جانلریا قاز هب سزدیگز

عقلگزه گلزدی که هیچ بر وقت زنجیر، زندان

قلبلرنده وطن عشقی چاربانلری، تیرمه ته مز؛

حریتک اومقدس رؤباری آلاوساچان

آلینلردن الشسونوگ برقیو لجیمی کورله ته مز...

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی.

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

بو گون اسکی بردنیانک یقینتیسی اوزرینه

۳۹ ک - مشروطیت سلطنتی یو کسه لیور؛

اورخانلرک، سلیمارک او سه وگیلی ایللرینه

بر قانون اساسیله یگی باشند جان گلیور.

بوندان صوکره هر عثمانلی شوتور کیاطویراغنده

معبدیله، مکتبیله هر شیشه حر اولاجاق؛

بر آق مرمر سرای قادار امین اولان او جاغنده؛

بر پادشاه کبی عمر سورمک ایچین حق بولاجق.

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

نمومت آرتق هیچ کیمسه یه ظلم پنجه حالما یا جاق

بر قوتلی طرفندن ضعیف مالی ینمه یه مک

یوردک هیچ بر بو جاغنده ظالم، محکوم قانما یا جاق

(بو افندی، بونلر داخی کوله اردرا! دینمه یه جک.)

(یله به جک) (دلمیه به جک)

شوده میردن یومروغمز ظلم کبی سفالتک،

تعصبک، جهالت داخی باشلارینی قیرار، ازرا!...

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

محمد امین بک

محمد امین بک ترجمه حالی

حال حاضرده باشایان ملی شاعریمز محمد امین بک

تر کجه بر چوق شرار یازمش؛ کنديسنه مخصوص

وامین بک تور کجه سی، نامیله لسانی، اسلوب شعری

ادیلر آراسنده مشهوردر.

امین بک تور کجه سنده عربی وفارسی کلمه لر قوللا.

نیلماز؛ مگر که نروح، وجدان، انسان کبی هر کجه

معروف کلمه لر اوله و حقیقی تر کجه ده معادلاری

ومقابلاری بولنمایه... هله تر کیلر قطعیا ممنوعدر...

امین بک تر کلکجه ربط قلب ایتک و ایتدیرمک

ایچون، لسانه مراجعت ایتش؛ لسانی ده نه آناطولی

لایتدر، نه روم ایلی تر کجه سیدر، نه ده بوس-بتون

استانبول شیوه عادسی در. قصورسز دینله جک قدر

عمومی وساده تر کجه دو، که هیچ برلمجه یه کزده مز

امین بک بو تر کجه ایله شعر سوله مکه باشلار.

باشلاماز، هر کس طرفندن تقدیراته مظهر اولمشدر.

شعرلرنده جوشار و جوشغونلغی ده ایله دگل،

صمیمی در؛ شگیر کبی جوشغونلق گوسترمشدر.

ادیاتمزده صمیمی برچهره در؛ کوزلدر، فقط ترک

کوزلیدر... «تر کجه شعرلر» نام مجموعه سی یونان

مجاربه سی انناسنده یازیلش.

حقیر کویاو دیه جک که: «بو گون ین ده بر آغایم؛

عدالتک حضورنده، زنکینلرله مساوی یم؛

حرومسمود بر وطنداش اولدیممی طویما دایم؛

آغیلیمک چیتلیگمک هر حقیمک صاحبی یم.

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی.

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

آی دجله نک، سافاریانک وفراتک چوجوقلری!

وطنمز طالمنی بو گون سیزه ترک ایدیور؛

طوغدوغمز بو یرلرک قاراباسلی افقاری

قادین ارکک هر بر اسیل اولادیندن ایش ایستیور.

ظالم دورک بزم میراث یی اقدینی خرابه لر

بزم قارداش قلبمک آتشیله جانلانا جاق.

شو زواللی ایصز کویلر، شوقارانلق قولوبه اره)

بزم قارداش قلبمک آتشیله جانلانا جاق.

اسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزه دخی «قالقک!» دیدی.

المزده پاریلدایان کسکین سلاح

بو گون ظلمی قهر ایله دی.

بزیستر سک حریتک قانادینک کولگه سنده

عصرلری او گوندیرن دهامزی پارلاتیرز؛

بو یوک عرقلر یوردی اولان شوزنگین شرق نولکه سنده

یادین ینه بر شرقی مدنیت یاراتیرز.

دنیا داخی او گرهنیر که بزم کبی بر ملتک،

بر جهنم آتشی سوندیومکه کوجی یتز،

(کله لر)

اَعْلَان

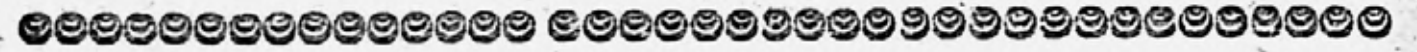
آذربایجان

کونده لك، سیاسی، اجتماعی، ادبی و اقتصادی تورک غزته-سیدر.

آبونه شرایطی:

باکو ایچون:	غیر شهرلر ایچون:
۱ آیللی ۲۰ روبله	۱ آیللی ۲۵ روبله
۲ " ۳۵ " ۴۵	۲ " ۴۵ " ۵۰
۳ " ۵۰ " ۶۰	۳ " ۶۰ " ۷۰

محل اداره: واروند-فکری و غوبه-رنسکی کوجهرک کنجند ۴-نمره لی ایوده «آذربایجان» اداره سی. تیلیفون نومرو ۶۰ - ۳۹. تک نسخه سی ۱ روبله در.

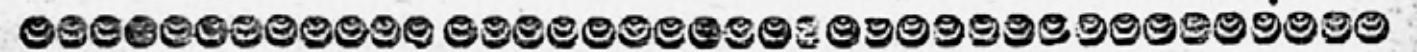

بصیرت

هر هفته و بایرام صباحلاری نشر ایدیلن، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ادبی تورک غزته-سیدر.

باکوده تک نسخه سی ۱ روبله، سایر شهرلرده ایله ۱ روبله ۵۰ قیک در.

محل اداره: چایبارسکی کوجهد آلیکساندرو-فکری ریپادده «توران» مطبعه سی.

جمله جهان فقرای کاسبه سی بیراشک!

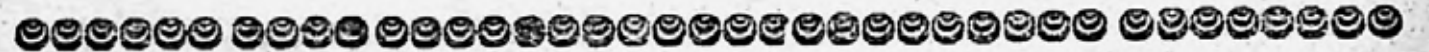
آل بایراق

آزاده لیک، برابریک، فردا علیق، عدالت.

هه لیک هه دهده برده نشر اولدن مسلمان سوسیالیستریک غزته-سیدر.

آبونه قیمتی:	باکرده:
۳ آیللی ۱۳ منات	۳ آیللی ۱۳ منات
۲ آیللی ۹ منات	۲ آیللی ۹ منات
غیر شهرلرده: ۳ آیللی ۱۴ منات	تک نسخه سی ۱ منات

محل اداره: باکو، نیکالابوسکی کوجهد آذربایجان پارلمانی «آل بایراق» اداره سی.

اعلان

تخمینا فیورال آینک او ایلنده بن ایوده اولمادیغم زمان حسن بک نامنه اولاراق برنفر لزکی کلوب کندیبه مخصوص (تار) می آپارمشدر. شیمده دیک (تاریم) قایتاریلمادیغندن خواهش ایدیورم که همان تار آپار تديران جنابک آرتق احتیاجی یوقدرسه زحمت چکوب اعاده یویورسون. ذوالفقار بک حاجی بگلی

یکشنبه ۲۷ رجب المرجب ۱۳۳۷ سنه برنجی سنه دوامیه سی ۲۷ آوریل ۱۹۱۹

اوراق نفیسه

مجموعه سی

ایستیا

مسدس

نوبهار اولدی یشیل جامه کیندی طاغلار.
گل، ازهاردی کولر، جوی طراوت چاغلار،
بوتماشای صفا، رده دلانی ضاغلر
بلبل آسا دل محنت زده بسته باغلار،
سینه ده آچدیغی زخمی ینه یاریم داغلار،
مرض عاشقه تدبیر فلاطون آغلار.

آه، فریادیله ایتدیگجه مرور ایام،
نهیه منجر اولاجق ییلمیورم انجام،
طولدی خونابه هجران ایله آخرجام،
داستان اولدی بتون عالمه حیف نام،
سینه ده آچدیغی زخمی ینه یارم داغلار،
مرض عاشقه تدبیر فلاطون آغلار.

عاشقان اولمادی بوچرخک الندن آزاده

تیغ آلامی ایدر قلب جزیر

مندرجات:

ادبیات:

خدیجه عفت

محمد امین بک

محمد امین بکک ترجمه حالی

اسماعیل بناسی

آذربایجان ادبا و شعرا سنک مختصر تراجم احوالی:

واقف

سیاح

نباتی

میدان حرب خاطر لرمدن محمد هادی عبدالسلیم زاده

هیکل و قادین کاظم زاده

قیانر و موسیقی:

میرزا مختار محمد زاده

علی اکبر حسین زاده

قیمتی ۵ منات

کندبمزدن صکره انجاق انسانیت،
وطن و ملتزمه ایتدیگمز خدمتار
قالاجفنی آشکار بر صورتده
گوستهردی.

ایشته اومرحومه وداع ایدوب
پوسوزلری خطابا دیورم:
یا حسین، ای شهبذب وطن!
سویله نور شانگا مدام احسن.
سنی برظالمال آیردی بوگون؛
صحنه جان فزای ملتدن.
صرف قیلدک جیاتکی یکسر:
وطن ایچون؛ سنای، مبارک تن.
تربکی صانما خاکدر؛ ای ذات!
ملتک قابیدر سگامدفن.

صانما کیم تک سکا بو ظلم اولدی؛
وطنک محروم اولدی هپشندن.
یتربلت؛ جزاسینه ظالم؛
حیف کیم صحنه خالیدر سندن.
بیر روشن افندی زاده

حسین عربلینسگی نک ترجمه حالی
حسین بالا خلب اوغلی ۱۸۸۱ سنه
میلادیده باکو شهرینده تولد تاپمیشدر،
۸ یاشندن آخوند ملا هادی ملا رمضان
اوغلانک یاننده آلتی ییل تمام اصول قدیم
اوزره تعلیم آلمیشدر. زمانه نک ایجاباتندز
اولارق روس حکومتک رسمی لسانی
اوگرنمکدن لازمی علمی، صنعتی، اخذ
ایتمکدن اوتری روس مکتبده اووقواق
مجبوریتنده اولدی. چون سلطان مجیدغنی
زاده جنابلارینک تحت ریاستنده بولونان
۳ شعبه لی شقولا سنه داخل اولور، اورایی
بیتربکدن صکره میخایلو فسگی شقولا
نک ۳ نجی شعبه سنه قبول اولونور.

او وقتده ساق روس حکومتی تحت
تبعیتکده اولان اهالی اسلامی بی تعبیق
آ لندزه صالحیوب و معارف فایولارینی
اونلارک یوزینه باغلادی. چین کندبمز
کیمی مقربک دفترار وتولد نامه ارمزده
پریشان بر صورتده اولدیندن، سلمانلار
دان بوزده بی قضی بیله رسمی مکتبلره
بول اولونمور دیلر. ایشته بوسیدن
طولایده عالم لرز کره ارضی اوکوزک
بونوزنده استاد ویروب، جاهل لرزده
(فوجی) بازلیق ایله اوز همدمین و
همجنس نک جئنه والته قصد ایتمگه
بردرلو فخرایدیر دیلر، حتی بر (بن اولومه)
بر عاتله دکل بویوک بر خاندان محو
ایدیلوردی.

بونلاری گورن عربلی آ غلاماله
درده دوا اولماز دیه بو فثالیقلاری رفم
ایتمگه وونلارک وگنی آلفاچین آرقا
داغلارینی دعوت ایدوب چارملر آرایور
ویر جمعیته تشکیل اولونماسی لزومی
سویله یور.
ایشته ۱۹۰۰ نجی سنه ده تشرین
ثانی نک ۱۸ نده
عربی ک عاشور بگلی جنابلرینک تحت
صدارتنده اولارق مذکور جمعیت تشکیل
اولونور گیت گیده قتل وغارتک آزالما-
سی عضولرک فعالیتنه دلالت ایدیرده
ده افط مستبد حکومته ظالم ژنارم
هینتی طرفدن عدالتی صورتده تعقیب
اولوندلاریندن طولای دوام ایدمه دیلر،
جمعیت قایانیدی. لاکن یاع سک ناولد-
یفنی یان عربلی هرچیم یابوس اولیارق
آمال و آرزوسینه چاتماق چین باشه
واسطه لار آ رادی : آقتیورلیق فکرینه
دوشدی .

ثبوت ابویولیه ده ملتی دیوم طلفقنک
ینجه استبداد ندن و جماعتی عفریت
انزیت وجهانک کمند اسارتدن خلاص
ایتمک اوورمیش .
ایشته ۱۹۰۲ نجی ییلده اوکتیابرک

۲۵ نده نجف بک وزیر اوک مصیبت
فخرالدین نام فاجعه سنی موقع تماشا
ایباراق آقتیورلارمزدن میرجمود کاظمو
مکی و مرحوم کربلای جهانگیر زینا-
لوف ایله بر یرده اولنجی دفعه اولارق
عربی ترکر خلیفک روانده صحنه مبار-
کده قدم قویمشدر.

اشبو وقتدن بهری مرحوم آ رتی
دوس ایله تیاترو علانده چالیشیور .
بیک دراو جورو جفالرله ییلده بر دفعه
ده اولسا تماشا لار ویرییور و راضی لیق
عومضنده طمن وعملت لار آلدینده باقمیارق
آرزوسی یوانده بورولمق یامیوردی .
۱۹۰۶ نجی ییلده اولنجی دفعه اولارق
آرقاداعلار ایله برابر تماشا کوسترک
اصدیله دریدر شهرینه سفر ایدیور بویله
بر سفرک اذیت و مشگلته باقمیارق
باکویه عسودت ایتدیگدن صکره
آقتیور و موسسکار لردن عمارت
بر دسته دوزلوب ماورای بحر خزر
وایران، عزم اولویور
آیلرله خانه بر دوش اولوب دیارنه
دیار گزیر وهریرک جماعتک آغلایمی لسان
اوزره تماشا لار گوسترییور .

اشبو صوک یللرد، بر فاج رفته روسیه
به گیتیمیز؛ قازان اورنورق اوقار حاجی
طرخان شهرلرینک اهالی اسلامی سنی
میاندن بیوک آفاقازانوب و شهرت بولمیشدی .
مرحوم ماهر بر آقتیور و قندیر
رزیسور اولدی کیمی افقاعیا تورک
تیاترو و صنایع نفیسه سینک حقیقی بر
خادمی ایدی .

۲ ییلدن بهریدیکه حاجی بگلی قردا-
شلارینک مدیریت اونی تقدیر ایدمک
مدیریت رزیسور دعوت ایتیمیشدی .

ایشته ۱۹۱۹ نجی سنه میلادیده همین
مارت آبتک ۳۵ نده انسانیت و اسلامیت
عدوسی بر قاتک ظالم بر قوروشونله
عربی قله بتوریادی و فاجعه حیثینک
صوک یرده سی ایدی اولارق قایانیدی .
یادگرمی طوع و نهيک زمانلار؟
سن آغلار ایدک، گوله ردی عالم،
بر اوبله عمر کیچیرکه اولسون
موتک سگخنده، خلعه مانم!

تیاترو موسیقی

آشام تماشاچی

اوپهرا و دراما

شهر باکو

بر گجه ده ایکسی اوپون

ذوالفقار بک و عزیز بک حاجی بگلی قرداغلارینک مدیریت.

آذربایجان حکومتی تیاترو سنده جمعه گونی مارت آبتک ۲۸ نده ۱۹۱۹ سنه ده.

مدیرینک باش رزیسوری عباس میرزا شریفزاده و مشولی خلیل حسین زاده نک (به نفیسه) شرفه

مدیرینک آقتیورلاری طرفندن شکوهلی بر صورتده موقع تماشاچه غویولا جاقدر.

II

«اذربای - جان»

تازه فاجه ۲ شکله اثر : عیسی بک عاشور بگلی .

عثمان بک - شریفزاده جان - حسین زاده
بو فاجه آذربایجانک دشمنلر لندن نه طور آزاد اولماسنی گوسترییور.

III

لیلی و مجنون

مشهور اوپهرا I

۶ یرده اثر : عزیز بک و جیحون بک حاجی بگولر.

بالیت، قزلار و اوغلانلار خوری.

تفصیلات مفصلا مراننده دن معلوم اولور. بویوک موسیقی و اورکستر دستاسی.

بالیت لر به نه نفیس قیمتته ایدیدن تیاترک اساسانده ساتیلما ایدمده. تماشا باشلا جاق آشام ساعت ۸ ک یاریتمده.

دیریزور: مسلم بک. باش رزیسور : عباس میرزا شریفزاده.

مبشر : روشن بک افندی زاده. رزیسور: حاجی بابا شریفزاده.

مدیر: عزیز بک حاجی بگلی. مشول: خلیل حسین زاده.

آبونه شرایطی :

باکو ایچون :

بر نسخمی ۵ روبله

غیر شهرلر ایچون:

بر نسخمی ۸ روبله

مجموعه مزه ادبیات، صنایع نفیسه

دائر یازیلان مقاله لار قبول اولنور.

درج ایدیلن مقالانک مکاتاتی اداره

تمیین ایدیور.

§ قیمتی ۵ منات §

باکوده ایلکتریق «نوروز» مطبعه سنده چاپ اولندی

ده محزون اولدی. آله سگار حمت ایله سین بزم عزیز و بویوک معلم مز. مشول: یار اوف حرمتاو مدیر افتدی !

زجا ایدیورم اشبو ذیلده کی فقره. نك درجی مضایقه ایتمه سگز. دونن مارتك ۷ لنده - باگوده پوسی مسلمان فعله و خدمت چی ار. نك نماینده لری بنم یانیمه گله رهك خواش ایتدیار که محترم جریده کز واسطه سیله مشهور و جمله نك ایسته کلی سی اولان آقتیور حسین عربلی نك خایانه و فحیمانه بر صورتده قتل اولونماسی مناسبیله مرحومك اهل و عیالنه و قوم اقرباسینه بیان تاسفله سرسلاتی اظهار ایدیم. وعلاوه اولارق دیدیلر که: «بز مسلمان فعله لری؛ بر عسگر کبی صحنه مزده حریت واستقلالیت یولنده جان نثار ایدن حسین عربلی کیبی ضیالی بویوک بر صحنه خاد مندن محروم اولدیق.

ایشته بونا بناء آرا حزده مرحوم کیبی نادر بر وجودك قاتلار نك آغر بر صورتده جزائمه لرینی گنج آذربایجان حکو متندن رجای ایتمکله برابر طلب ایدیوروز.

مشول مهتدس آ. ب.

تیلغراف. بز تقایس شهرتک بدون فرق دین و مذهب بتون شرقی آقتیور، خواننده و موسیقی چی لری رفیقمز مقتدر آقتیور و رسام حسین عربلی نك بر ظالمك ایله خائنانه بر صورتده قتل اولونماسی مناسبیله مرحوم. مک اهل و عیالنه بیان تاسفله - سرسلاتی اظهار ایدیوروز. سید عوضی سگی.

تیمورخان شورادن ذیلده کی تیلغراف آلمیشدر؛ مقدس تورک صحنه سی حسین عربلی کبی بویوک بر خاد منی ایتیردیگندن طولابی مرحومك اهل و عیالنه، قوم اقربا سینه و آرقاداشلارینه بیان تاسفله سرسلاتی اظهار ایدیوروز آله مک رحمتنده اولسون.

نشر معارف جمعیتی

حسن عربلی نك وفاته دائر.

نه و هت ! بر نیچه گون بوندان اقدام بویوک بر ازدهام ایله قافقاسیه، ایران، توران، تورکستان تور کپلر نك صحنه سینی اوز ماهر صنعتکارلری ایله زینتلندیرن مشهور آقتیور حسین عربلی نك جنازه سینی دفن ایتدیك

مراسم دفن اجرا ایدیلن زمان، گوز او گنده نه گوربردیک: - بر قاج گون اقدام حس، حرکت صاحبی و فاعل مختار اولان بر ذاتدن او گمز ده بر جان سین، حرکت سین و هیچ برایشه قابل اولمایان انسانک نمشی طور یور. عجب! نه اولمش - دی مگر؟

- بر ظالم غدار و بر ملت خائش نامربود ایله اوبی نوا صحنه خادمی قتله یئو ریلدی کد نصو کره اونك مبارک بدننه دیریلک ویرن واونی حرکت وحسه قابل ایدن روح دیدیگمزشی مذکور بدنندن آریلاروق آسمانه یوز چه ویروب مکان مخصوصنی بولمیشدی، دیمک انسا. نك انسانیتی، دیریلیگی و وارلیغی آصیلدر اونك روحندن. فقط «روح اوزی ندن عبارت در، دیه انسان دریای تفکره غرق اولیور.

نه و هت ! بو مسئله بی نه عقل، نه علم و نه فن شهیدیه دیک حل ایدمه یوب حتی خدای ذوالجلال حضرتلری بزه گونده دیگی قرآن شریفنده بو مسئله حقنده: اگر سندن صورسه لر که روح نه شیدر، جواب ویر که

بویور امر در آله یا ننده، بویور میشدر. بلی ! اگر روحك نه اولدیغنی بیلیمور زسه لاکن هر گون ایکیش دفعه اولارق کونش کندیس گورو. نه دیگی حالده شعائی اونك وار لیغنی بیلدیردیگی کبی روحك ده حیاتمزده اثبات وجود ایتمه سینی اوزینك اثرلریندن گوریوروز، از آن جمله انسان حالت چوانیتدن خلاص اولوبده انسانیت و اسلامیت عالمنه چاتماق، علمه، فنه، ترقیه، ملتنه و عموم انسانیه خدمت ایتمک هپ روحك اثرلریندن در. دیمه لی روح دیدیگمزشی بر علم ویر هنردر. پس بویله اولان صورتده مرحوم حسین عربلی نی اولدیره نلر تگ اونی دگل، بلکه وطنه و ملتله لازم اولان علمی ده اولدیر دیلر؛ ایشته بونی مرحومك ترجمه حائنی اوقویانلار بیلر واونك کندیسیندن صکره نه اثرلر بر اقدیغنی گوررلر.

حین عربلی حالا گنج ایکن بیلله صحنه یسه بویوک هوس ایتیش؛ وار قوه سینی، صحتی حتی حیاتی بیلله صحنه یه قربان ایتش؛ فاجعه دراما لرده مهم روللاری ایفا ایتمکله آرتق

مهارت گوسته رمیشدی حال حاضر ده قافقاسیه مسلمان صحنه لرینده موجود آقتیور و صنعتکارلاریمزك جمله سی بو مرحومك دست پرورده سیدردیسه مبالغه ایتمه رم ظننده ییم. ایکنی سنه دن بهری قافقاسیه ده و آذر بایجانمزده مکمل صورتده تشکیل تاپان حاجی بگلی قارداشلار نك مدیریت مرحوم عربلی نك الشماهر و مقتدر بر آقتیور اولدیغنی تقدیر ایدرهك اوبی ریوسور دعوت ایتیمیشدی. و بو آزمدته مرحوم عربلی مدیریت طرفندن ویریلن تیاتر و نلرک صحنه سینی اوزاستادلیغله آرتق - رجه ده یو کسنتمشدی؛ مرحومك فکری، ذکر ی بوایدی که اونکله برابر چالیشما فده اولان یولداشلار نك هپسی نمونه اولارق تورک صحنه سینگ خادملری اولسونلار.

حاجی بگلی قارداشلارینك مدیریتی بو آخر زمان ده بر نیچه آقتیورلارینی غیب ایتدی، حاجی حاجی نسکی بی، کربلای جهانگیر زینال اوفی، ولی و سرخایی. . .

شیمیدیه ریوسوری حین عربلی بی ابدی اولارق آغوش مزاده

تابشیردی؛ فقط بو آخرنجی مدهشی ضربه هم مدیریتتی، هم ده بتون تورک صحنه سینگ خادملرینی بر حزن والم دریاسینه غرق ایتدی.

شیمیدی، بز بو عالی شخص ایله نه گونه وداع ایدمک؟ بنجه بر کره اوروح پا که خطابا دیهک: ای یو کسک انسان ! آباواجدا دمزك مدیریت مرحوم عربلی نك الشماهر و حضورینه و اروبده بزدن اونلاره سلام یئور و بو شکایت می دی، که ای بابالارمز ! بو نه ارث در بزه بر اقدگز: سلطنت لریمز خرابه، ولا. یئلرمز ویرانه و کندیمز ایسه جمله ملئر آراسینده حقیر و ذلیل اولوب اخلاقمز بوزغون، ایشیمز اوغورلیق، صنعتمز قولدورلیق، آدم اولدیرمک، بریریمزک مالنه، جاننه قصد ایتمک در. ای کاش، نه سیز اولایدیگز ونه بویله ارث قویوب کیدیدیکگز!..

شیمیدی ببن ده حالی حیاتده کی آقتیور و صنعتکارلاریمزه مراجعتا عرض ای بیورم: افندیلر ! ایشته یولداشگز مرحوم حسین عربلی بزه بویوک بر عبرت اولسون کرک. زیرا که مرحوم اوز رحلتله همیزک یو فانی دنیادن کیتیکله برابر

افلاک مسلمان، تعلیماتی نظامی طرفند
عبدالوهاب، محمد زاده ارمی آرتیستلر نظامی
نامندن آرتیست قوستانیان ارمی دیلنده
گوزل بر نطق ایزدیه اظهار سربلافتی و
بیان ناسف ایتدیلر.
نطق ایزد صوکره جنازه الدیر باب
ال اوزرینده قبرستانه ادر آبارلدی. میت
ایره قریب ایلدن اول قوجا آرتیست میرزا
مختار، محمد اوف صوک درجه مجزونه
و آزار ایتدیکی حالده عربلیگی ایله
الوداع ایدرک: «کیت بن دخی دالنجی
گوروم» دیدی. بوندن صوکره میت توپرا
عه نایشرلدی.
همان گون آخشم، آذربایجان حکو
مت تیاروسنده «عاه اسماعیل» اوپه راسی
موقع نماز ایلدی زمان، پرده قالم
دن اول موسیقی کراتله تعزیه مارشی
چالوب سولایر. رماونی کاظم زاد، جحر
لرمزدن یبری. مرسل زاده و نفلیس مسلمان
آرتیستلری طرفندن ابراهیم افندی برر
نطق ایراد ایدرک. مرحومک فعالیت و
خدمتندن معلومات ویرمک اظهار سربلافتی
ایتدی و مرحومک استراحت روحی ایچون جما
عت بر نیجه کره آگاه قالقدی.

حسین عربلی

ایشته برجانی ویر بدرافکارک ظالم
برافروغونیه تورک صحنه سنک ریزسوری
و مسلمان ادبیات و صنایع نفیسه سنک حقیقی
بر خادمی، مهارتلی و فاجه چی آتیور حسین
عربلی بر سر یدلی.
مرحوم عمرینک اولاریندن یله تیا
رو و عالنده ایشلمک، صوک درجه هوس
ایردی: خصوصاً دراماد، کندی رولنی و کسک
بر روحیه یی مثل اولارق ایلمایدیوردی.
اشبو آخرنجی اون ییل لردن باری
نه اینکه تک قافقاسیا مسلمانلارینک آفتلا
رینه نایل اولمشیدی حتی ایران و ماورای
بحر خزر صحنه لرینده مهارت گوسته ریدی
چین عموم تورکستانی و ایرانی قارندلا
ریمزک حسین رغبتارینی قازانمیشدی.

مرحوم چوق وقت بدون دین و مذهب،
جهت خیر، لار و مهارت خیریه لر طرفند
ترتیب اولونان مسامره لرده اشتراک ایدرک
و مسلمان صحنه سنکده کندیسی کبی
مقتدر و مهارتلی. مثل بتورده یگنی.
اولدینی گوستریردی و بوسیدرده نه
کیم مسلمان لارک، همچین ده اجنیر. یلک
حسن رغبتی کسب ایتمیشدی.
ایشته بر قاج گون بوندن اقدم صوک
دفعه اولق اوزر. شهرزک پای قلوبی
(اوبستوخنی سور انیاده) ابرائیل لارک ترتیب
ایتدیکی مسامره نه نهایت درجه بوکک
بر روحیه نادرک صوک پردده قارا اسما
سینی تمثیل ایدرک حاضر و نک اوزولمز
و آراسی کیمیز آفتلاریه نایل اولدینی
گورکک.

نه و مت حسین عربلی نک گیتیمگیله
مسلمان صحنه سنی بویوک بر استانی غیب
ایتمک مال و مقتدر بر رزسورینده.
مرحوم اولدی.
الله سگا رحمت ایله سن ای جماعت
خادمی.

(آذربایجان غزه سندن)

حسین عربلی نک تشییع جنازه سنده
اوقونان نوحه

پولیتخنک مکتبنک متعلملری

طرفند

محترم ای سوغیلی بولداسیمز. مرحوم
حسین!
چوق چکرب چورجه قدر داشمز. مظلوم
حسین!
ظمت ایچره ایتدک آد صحنه ملی مری
خواب غفلندن ایتدک ملت کلمی نری
آج سوسز آندک اوزوک بو کشمکش
میدانه
ملک بر جان بتدیک صحنه عرفانه.

نامق کمال بک حضرتلری بویور-
مشدر: د بر ملتک قوه ناطقه سی
ادبیات ایسه، ناطقه ذی حیاتیده تیاترو
دره نه و مت ایشته بو بر قاج منحوس
ییللریک عرض مدتند فلک کجمدار
ادیب و داهی لر مزدن رجائی زاده
اگر بک، توفیق فکرت، صابر و
سایر و کبی لره اجل جامنی ایچیر ده
رک و آکلاری الیمز دن آلقاه
ادبیاتمه بویوک رخنه لر ووروب
عظیم ضربه لر یتوردی.

بو وقت سیز رحلت لر نه اینکه تور-
کلریک مسلمانلارک حتی جمله ادبیات
سه و نه لریک قلبی صیرلانندی. مع-

ما فیه قضا و قدر در دیه بزینته- تور کله
مخصوص مقانت له - صبر ایدوب
حالزدن مشاهده ایدمک استقب-

لرک پارلاق اولماغه امین اولوب
کله جکده آنلار مثالی ادیب لرله
ادبیاتمه یته زیت بولار امیدینده یز
و ملتیزک ناطقه ذی حیاتی «اولان
تیاترو عالمتک بر درجه - رعته
ترقی ایتمه سی امیدمزی بر قاتدها
قولندیریردی.

قط افسوس، هزار افسوس! عرض
ایله دیگم کبی بو گون بزر اوپله

حادثه الیمه و اوپله بر داهی ظلم
دیدم قارشو سینده بولونورز که
تیاترو و صنایع نفیسه مزک تنزلنی
آکدیریر...

ایشته انسانیت و اسلامیت عدوسی و
تعیر دیگرله محمدک دوشمنی بر
ظالم بر قاتل بر بدافکار بر غدار و
بر جانی بویوک استاد مزوم مدیر یتمزک
ریزسوری حسین عربلی نی مظلومانه
و فحیه مانه بر صورتده قتل یتورمکله
تورک تیاتروسو عالنه داهادوغرو.

سی ملتیزک غذای روحانی سی مقامنده
اولان درامایه بک بویوک بر ضربه
یتوردی، اونیزده هر طرفدن غصه

والم لر هدف، غم و کدر لر نشانه
اولان قلبزه داهابر صاغالما زیاره
ووردی. شیمیدی گویا کندی رو-

لنی مهارتله ایفا ایتسه که قاقیشاق
خیالیه صانکه نادرک شوقتی یوخویه.

کیتک وضعیت آلاق؛ ابدی
بر اوقویه طالمش حسین عربلی
کیم ایدی؟ ظنجم مرحومی هر کس
تانیان یوقدر.

حسین عربلی حقیقی بر مسلمان لازم لر بر
انسان اولدینی خالده بر روس آتیورنیک
تعیرینجه تیاترو عالنده (یدینشوم

نفی موسولمانیستی گنی) حساب
اولونوردی.

عربلی ایران توران و روسیه ده یله
مشهور بر تورک مسلمان آتیوری؛

قافقاسیا آذربایجانده تورک دراما
سینک یگانه بر موسی و یانی سی
ایده الی بو کسک آمالی و آرزوسی

یولنده فدا کار بر جوان ایدی. شیمیدی
بن ده یوزیمی بویوک استادیه طو توب
دیورم: راحت یات قبرگده استادم!

امین اول که شیمیدیم اولماسا کله

جکده ملتک سنی آکلار و سنی
دوشونه رک نامکک پایدار اولماسیچون
سگا ابدلر یاپار.

الله سگار خمت ایله سین و باقی قالانلار
یگا صبر جمیل عطا ایله سون دیه
اکفا ایدرم.

تقریر ایلر:

حسین عربلی نک وفاته، مناسبتیه
تفلیس - ۹ مارت - تورک دراما
آتیورلار جمعیتی ادبیاتمزک و صنایع
نفیسه مزک ایشیق یولوزی مقامنده
اولان ویتون اسلام عالنده مشهور
صحنه خادمی آرتیست حسین عربلی
نک وفاتی مناسبتیه نهایت درجه

حسين عربلينسكى تولدى. شمدى
وجودى قارا توپراقلارده ياتيدور.
بوسيزه آسان ايش گلمه سين: صحنه
مرك بلبلى تولدى. صحنه مرك كنى
سوالدى. بويوك استاد بوخ اولدى.
صحنه مزه بويوك ضربه يندريلدى.
اونك ايچون ده حنينك باجى
سى حقلى اولارق دييوردي. كه
ايكرمى سكر ايل ملتسه خدمت
ايش. ايكرمى سكر ايل هر نوع جور
جفانى قبول ايامش قا داش واي.
اومرحومك باجيسى جنازه آر.
خاستجه گيدوب چادره سنى تابوت
طرفنه يالند يروب دييوردي: قارداش
كيتسه قارداش دايان. يعنى ديمك
ايستيوردى كه سن ملته لازم ايدك
فقط وقتر كيتدك.
عزيز بولداش حسين اسن گولله
لندك سنى اولدير ديلر. بوتون حياتكى
ملته وقف ايتمشك اوز سوز كده دوغرو
چي اولدك آخرده جانكى ده ملتك جها
لته قربان ايتدك. سن امين اول كه بولداش
لارك سن كيدن يول ايله كيدرلر.
سن امين اول كه نامكي بابد ايتدك
ايچون سنه آبد تيكديرلر.
حسين!

سنه او قارانا قبرك گلستان
اولسون. الله سنده رحمت ايلسون. عزيز
بولداش.
(صيرت غزته سندن)
حسين عربلى
ايشو فصلده مديريت فعال آتيدورلر
مزدن حاجى حاجى سگى، كربلاي جهاگير
زبيل اول ولى وسوراخاي اولق اوزره
براق صحنه خدمتارنك فاليقندرم حرم
اودى. ايشته صباح ده همين مارتك
۴ نده انسانيت و اسلاميت عدوس بر
جاني طرفندن خائنه و فجيانه بر صورتده
قتل اولمش بويوك صحنه خادمي مقدر
و مهارتلى آتيدورلر و مديريت ريزيدورلر
استاد عربلى نى ناكم اولارق. قارا طوس
پرافلار آغوشه تابشورلر. مجبوردر.
مرحومك رحلتى له ادبيات مزه صنايع
نقيب مزه بويوك بر ضربه ووروايى كيم
مديريت ده سوك دردمه سوعا تير باغيلادى
مرفوم او ايل عمريندن يله تيار واديات
عالمده چاليش يوردى. ملي صحنه مزه ۱۷ ييل
لك خدمتى اتاسينده برچوق اذيت لره
دوجار و بر چوق بلالره گرفتار اولماغه
باقيدارق بته بر دقيقه ييله يقميوب آمالي
و آرزوسى بولنده ايشليوردى. كنديسى
مهارتلى بر آتيدور و مقدر بر ريزيدور
اولدى چين هر يره بتون آرقاداعلار
نك و هب جمله نك سوكيلى سى وعزى
ايدى.
ايشته بوگون مذكور كيم سوكيلى
وفال اولان بر ذاتى و مسلمان صحنه سينك
زينتى اولان مقدر بر آتيدورلر ايتيدورلر
الله سگا رحمت ايلسين عزتر بولداش
ويى مثل ريزيدورلر.
(آذربايجان غزته سندن)

حاجى بگلى قرداشلارينك مديريت
طرفندن فراقيه ايره و حكومت
اداره لرينه كوندريلن اعلام:
مديريت اوز آتيدورلرله برابر
سوكيلى بولداش و ملي صحنه مز
خادمى مشهور آرتيست (رؤيسوز).
حسين عربلينسكى نك بدافكار النده
وحشيانه بر صورتده قتل اولونديغنى
گال ياش و تحسر ايله خبر ورييور.
جنازه سى: جمعه گونى مارتك،
۷ سنده ساعت (۱۰) ده اوزينك سر
قوونى كوچه ده (۲) نجى (توبقه ده)
برنجى نومرولى ايويندن قالد يريابوب
تازمير مسجدينه آپار يلاجقدر. اورا
دن قالد يريابوب غوبرنسكى كوچه
ده موجود اداره نك قارشوسنده فاتحه
اوقونوب صكره نيقولا يفسكى
كوچه ايله موسيقى و خوردسته سى
نك اشتراكيله قبرستانلغه آپار يله
جقدر. اجتماع: همين كونى تازمير
مسجدنده اولاجقدر.
مدير ذوالفقار بلك.
حسين عربلينسكى
ملى صحنه، محروف فاجمه و دراما
مثلى حسين عربلينسكى بى غيب
ايتدى.
صنعتكارلر ك، بالخاصه صنايع نقيسه
منسپلر نك حياتى نولوملر قذر

مرحومك ايريه كلمه باشلامش و بولدر
دن صكره اطراف كوچه لر جماعت ايله
دولتمده
جنازه قالد يريابوب اول مرحومك
باجيسى مختصر بر نطق ايراد ايدرك
جماعته خطبا مرحومك هرج بركى
اولماديغنى و مظلومانه بر صورتده قتل
ايدلانگنى بيانه آذربايجان حكومتندن
اونك فالتلر نك آغرجزابه دوجار ايديله.
سنى طلب ايتدى. سوگرا جنازه اورادن
قالد يريابوب سوزمير مسجدينه آپار يلدى
بوراده نماز ايلند يندن سوگرا محمد امين
رسولزاده جنابلارى مفصل بر نطق ايراد
ايدرك وطن و ملت اوغرونده گوسرشمش
ولديغى فعاليتى و تورك صحنه نك عربلينسكى
كيم مقدر و مهارتلى بر استاديغى هب
ايتديگنه سوك درجه تادف ايدرك آر.
تيت بولداشلارينه و ضايلارم سزلامتى
اظهار ايتدى. مجلس ميهوتن سوسياليست
اتقاي نامدن قاراشاروف ماتك جهانلقى
صحنه لرده جماعته گوسترن عربلينسكى
نك همان جهالت طرفندن قتل ايديلديگنه
بيان تاده. ايتدى.
بورادن جنازه بويوك ازد هام ايله مو
سقى خور دتمه سى ايله غوبرنسكى كو
چيه آپار يلوب حاجى بكوف قرداشلارى
مديريت اداره نك قارشوسنده سالاندى.
مديريت طرفندن عزيزيك حاجى بگى
عربلينسكى كيم ماهر بر آرتيست و ريز
سوره. فلك ريزيدور بويوك بر رولوير.
ديگنى و عربلينسكى نك همان رولى
جاني خدا ايدر درجه سنده قدر سيم و
جنانته ايفا ايتديگنى بيانه اظهار سزلامتى
ايتدى مسلمان آرتيست لر نامدن محمد
على سدى جنابلى عربلينسكى نك بويوك
تيز بر زمانده فجيانه بر صورتده قتل
ايديلديگنى بيانه تادف و سزلامتى اظهار
ايتدى. مسلمان مشعلرى نامدن جبار
زاده و حاجى بكوف آرتيست لر نامدن

كظم كاظم زاده سزلامتى بيان ايتدى.
سوگرا جنازه بورادن قالد يريابوب
غوبرنسكى. وورونسوفسكى و نيكولا يفسكى
كوچه لر ايله فريستانلغه طرف آپار يلدى.
تابوت و ماله كللار ايله و بويوك كللار
ايله بزمشمش مرحومك شكلى آرتيست
بولماغلار و خانم اديلر لارى اوزره.
آپار يوردى. موسيقى و آرتيست لر دن عيا
رت خوردسته سى يول اوزونى تابوت
ايانده نده مار اولوبورديلر.
جنازه سى باكو فاضى سى آخردميرالرحيم
هادى زاده. باكو غوبرناتورى رشيد بك
آخوندزاده. باكو والديگسى اميرجانوف
باشده اولماق اوزره. برچوق بوليس ما
مورلارى. مجلس ميهوتن عضولرى خون
مكتيك مسلمان شاگردلرى، بتون مدنى
مارف و خبريه جمعيت لرك سيلمى فراف.
لرك نماينده لرى مشايت ايد يورلر ايدى.
قدس نينا مكيتك باغيته چانديده
جنازه سالانلر مذكور مكيتك علم الله
معلمى رضا كى ايدى بر نطق سويله يرك
عربلينسكى نك فعاليتى و اوزش تورك صحنه
سيته گوسترمش اولديغى خدمتارى نمداد
ايله بيان تادف و سزلامتى اظهار ايتدى
مسلمان ضايللرى اتقاي طرفندن خيل
ابراهيم عربلينسكى نك ۱۷ ييل لك ليبتدن
معلومات و بره نك وقتيز هيددو حديگنه
سوك درجه تادفنى اظهار و سزلامتى بيان
ايتدى. ماوراي بحر خزر مسلمانلارى
طرفندن مشهور شاعر. مسلمان عسكروا علمى
دمتازم جنابلارى گوزل و شاعرانه بر
نطق ايرا. ايدمرك عربلينسكى نك آرزوقنده
جوق ايش گورديگنى و اونك مهارتلى.
اوينادى روللارنى بورا مسلمانلارى كيم
ماوراي بحر خزر و توركستان مسلمانلارى
دخى گوروب آغلاشلار و ايتدى ايله
اونلارك دخى آغلاشلار و ايتدى ايله اظهار
تادف ايتدى. مسلمان طلبه لرى و اجنا
عيون اقلايون فرقى طرفندن زواللى

حسین عربی نسکه.
ایکی گون اول ساغ ایدی،
سلامت ایدی؛ بدننده نولمک، یوخ
اولماق علامتی یوخیدی؛ روحی
ایسه اوز قابینده قالمق و قالمله صا
حب قابلی یاشاتمق و ایدارلر پرواز
ایتدیرمک هوسیه صحنه حیات ده
دولاندیریردی. بو گون ایسه قانینه
بلشمش اولان بو بدن، قالب بی
روح اولارق یخیلوب، دیل ایله
دگل، زبان حال ایله، ای خاق منم ظلم
مه شاهد اولک! دیور... غدار.
جاهل و ظالم نرال، بر گولله ایله بو
بدنی یره یخماقله، اونک او هوسلی
روحی بدنندن فارغ اولوب، قاتله
قارشو نفرین و لعنت ایده ایده اوچدی
و اوج سواده ناپدید اولدی.
ای تماشاچیلر! ظلم و ستم صحنه
سی اوزرنده یخیلش اولان بوقانلی
بدن بو روحسز قالب نادرک، آقا
محمد شاه قاجارک قتلنی تمثیل ایدن
دیری نولی دگلدر: بو حسین
عربی نسکی نک اوز فاجعه حیاتی
آخان قانی و یخیلش جانی ایله تصویر
ایدن نمشی در که صوک رولنی اوز
عمرنک فاجعه سنده آخرنجی دفعه

اوینامقله سیزه حقیقی بر فاجعه تما
شاسی گوستروبده الوداع ایدیور...
لکن ناحق یره ال چالمیش. بو بدن
تکرار دورماز. دوروبده سزک
آلقلار گره قارشو قانه بلشمش باشنی
اکمز: فاجعه حیاتی نک صوک پرده سی
برده آچیلماق اوزره ایدی اوله رق
قاباندی. لکن بو مظلومک بو ضرر
سز انسانک بو کیمسه سزو آرخاسز
جوانک قتل فیجیانه سی اسرارنی اورتن
برده نی قالدیرمق و بوسری فاش
ایتک هر کسک مهنوی بورجی
اولدیفنی کیمی الثاولجه جوان دو
لتمز آذربایجان حکومتک مقدس
وظیفه سی در.
۷. انالله و الیاه راجعون
قافقاسیا صحنه سی ده ابرخادمی
غیب ایتدی. حسین عربلی بی.
فقط صحنه مز بوقته دک نه قدر
دگرلی خادم غیب ایتمشه، بو
یله بویوک بر ضربه ییمه مشدر. بو
ضیاع قافقاسیا تورک صحنه سی ایچون
بر اوردونک باش قوماندانی غیب
ایتمه سی کیدر.
حسین عربلی - یعنی عمرینی،
صحنی راحتی حتی آدین، سنانی

صحنه ۵
بگوف فارداشلاری مدیریتی ایکی
ییلدن بری اونوی ریژیور دعوت
ایتشدی. حسین ۱۷ ییل زحمتدن
سورگه ایلدی آنجق هم مادقاراحت
یاشامغه هم معنا نشوولما ایتمگه
امکان ناپشدی، که غدار برال صانکه
من مراده چاتما، مالی سن، دیه او
زواللی جوانی المزدن آلدی،
الله رحمت ایلین.
(آذر بابجان غزنه سندن)
دوغرودانده بو ابل دیه...
قصدا تورک ملتک صحنه... یز قالما.
سنی طبیعت قطع ایتمشدر. کنج آر
تیت حاجی حاجی نسکی، صحنه.
مزک برنجی خادم ریزدن عداولنان
جنانگیر زینا ف، یته ایکی مشهور
آرتیست ولی و سورخایک صحنه
زی قویوب گیتدیگری دیه... سن
آز ایدی.
ایلمدی ده حسین عربلی نسکی
نی بدافکارلر المزدن آلدیلر.
حسین عربلی نسکی نی تانیما، یان
یوقدر. بو شخص کج یاشلرندن
اوزینی صحنه یولنده قربان ایتمگه
قطع ایتشدی. محیطنک قارالیفنه
عوام مسلمانلارک استهزاسه یولداش

لرینک امیدسیرلکینه باقمیارق حسین
دین صحنه مز ایچون لاشله مگدن
چکینیه جگم بزم صحنه مزک اوز که
ملتر کبی ترقی تاپما... یله عوام
ملتک عیبارینی تیاترو آینه سنده
اوزینه گوستروبده تریه آلماسندن
قاجا جفم! - دیوریدی. حسین
دوغرودانده چکدیکی ۱۷ ییل زحمت
سایه سنده صحنه مز ییافتلو بر صو
رته کتوروب اوزینک قابل، ماهر
واستعدادلی بر آرتیست اولدیفنی
گوستردی. حسین نادرشاهک، آقا.
محمد شاهک رولنی اوینادی قدده
بتون ایران تاریخی تماشاچیلر فار
شوسنه کتوریردی.
اوه! بویله بر عالی ذات بردنی
جاهل قاتلک اندم اولدی. حسینک
قتلی بو گون نک تورک ضیالیلرینی
دگل چوخنی حتی اجنبی تیاترو
چیلرینک ده یور کدرینی داغدار
ایتمشدر.
بز گنجر حسینک وفاتی هیچ
وقت باددان چیقارما یا جاعه زی سوله
یوبده قاتلی نک تیزلیکله دردست
ایدیلوب شدتلی جزا ره محکوم ایدیلله
سنی حکومتدن طلب ایدیوروز.
(۱۸. کنجی وده غزنه سندن)
انجاق بز کبی قدر ییلملر ایدر.

تورک صحنه سنک دگرلی خادمی
بذام آرتیستی صحنه خادم لرینک بویوک
استادی عمرینک کجیچگی زمانندن
آخرینه قدر تورک صحنه سنه خدمت
ایتمش و بو خدمتی اوزینه ال مقدس
وظیفه حساب ایدن حسین عربلی نسکی نی
جمعه گونی قارا تور اقلاره کور
مدیک.
عجبا ملت بوقدر خدمت ایدن ملی
صحنه سنی جانندن آرتق سوهن او
صحنه عبرت نماده ملتته عبرت اولمق
ایچین آجی آجی نصیحتی ایله
ملک پیش رفته چالشان حسین عربلی نسکی
نک مکافاتنی بو ایدیمی؟ بوقدر
خدمت لریه مقابل یلک زماننده سفره
آچیلدیفنی بر آنده قورشون ایله نولمگه
محکوم ایدیمی؟ محکوم ایدی -
چونکه اوزم کیمی قدر ناشناس ملت
خدمت ایدیوریدی. بن ظن ایستدم
که سایر ملت لردده بو جور
اتفاقلار اولما. بن ظن ایتم که
سایر ملت افرادی اوز سو گیلی
وطن خدمتی هنوز جوان ایکن بو
تون بهان صحنه سندن کتار ایدم؟
بونو هیچ کیم ایلدز بواشی بوجنایتی
انجاق بز کبی قدر ییلملر ایدر.

تئاترو ادبیاتنده ظاهر اولور.

نعمت بو آخر زمانلارده تورک اسلام عالمنک ترقی سینی هر بر جعتدن مشاهدہ ایتمکده یز . اوجمله دن اولارق شو برقاچ ییلدن بری یگی-یگی مجموعه، رساله وغزیتہ لرنشر اولونماقله ادبیات عالمه ییوک خدمت لر کوستریلمش در.

فقط غریبه سی بودر که انسانلار بر داهی نك داهی اولدیغنی واولاچغنی طوغمزدن اولدکل؛ سننک دور کالنده ییله، پک زور آکلایورلر. هیسات!... بونلاردان اکثرینک ماهیت و دها سی وفاتندن سوکره تقدیر اولنیور . آجلیغندن اولنلره هیکل لر دیکایور .

ایشته بزده او دراوم جموعه لک آمالنی تعقیب ایتمکله برابر، بوگون تیاترو کابلریملک آرتماغنی، ادبیاتمزلک وسعتلنمه سینی گیت کیده صحنه ز رونقله نوب، جماعتمزلکده مدنی لشمه سینی نظره آلارک، وفاتندن سوکره دگیل- حال حیاتنده ایکن ادیب، شاعر، محرر وصنعتکارلریملک یازدیقلارینی ویاپدیقلارینی ملتته کوستهرمک و آنلاری تقدیر ایتمک مقصدیله اشبو مجموعه یی نشر ایتمگی تحت قراره آلدیق . مسلکمز ادبیات و صنایع نفیسه مزه خدمت اولارق تورک تیاترو موسیقی سیندنده لازمنجه معلومات ویرمکدر.

ایشته بونگله ده ادیب، شاعر و محررلریملک معنوی جعتدن معاونت لرینی آرزو ایتمکله برابر یازدیقلاری شعرو مقاله لرینه مجموعه-مزلک صحیفه سی آچیق اولدیغنی بیلدیریوروز.

علاوه اولارق، مرحوم حسین عربلی ده بر صنعتکار و مدیریتک مقتدر بر ریژیسوری اولدیغیچون مرحوم حال سیاتده ایکن ترجمه حالیه ییله اوزینک رنگلی و نقش لر ایله محاط عکسینی، واونادینی مهم رواللارده چکدیردیگی رسملرینی حاوی اولارق مجموعه مزلک ایلك (نمره سی) نسخه سی مرحومه عائد اولاجق ایدی.

فقط «سن صایدیگی قوی قالسون، کورفلک نه صاییر» مثالنک مفهومی منجه مرحوم کبی، بزده بردرلو آرزومزه نائل اولامادیق . دها طوغروسی ایشیمزده موفق اولدیق سه دهه بز صایدیغمز کبی، اولمادی؛ ایشته اونی کچ وقتنده برخاننک ظالم برقورشونی الیمزدن آلماقله؛

«باشقه آرزولرکا چاتیمان کبی حسرتنی چکدیگک مجموعه یی ده گورمه مه لی سکه دیدی. وبونگله ده اوراق نفیسه ده وورولاجاق عکسک رنگلر دگیل قاراحاشیه لره محاط اولماغنه سبب، بتون تورکلریک و هپ مرحومی تانیانلارک حزن و آلامته باعث اولوب مجموعه مزه ده برچوق مقاله ایله ییله بر «مراسم دفن» دها آتیردی.

وصلت گونی گلمکده ایدی قوبدی قیامت: چو کندی او منور املاک وجهنه ظلمت.

ای بیبا

الوداع گوزده لم!...

سوغلی استادم
حسین عربلی به اتحاف.

اونودارسک بنی سن تیزلیک ایله نازلی صنم؛

باشقه لرایله ده هم الفت ایدرسک یلیرم!

یوقدر عالمده بوگون بن گینی آلوده غم؛

هیچ دیمزسک، بو نه حالت نه کدرسن یلیرم

یاشایورسک ییله جکسک یگی بر حسن رفیق؛
گورده رک سن یگی یوزلر؛ یلیرم نازلی یارم!
بولاجسک اوزیگا سهو کیلی بز باشقه رفیق.
ایک اونوتام سنی بن: سن سکه نعمت «یوق»
«وار»م

الوداع ایله رک، بن ایدیرم شیمدی گذار
راه ناشادی ایله عمرمک، ایوا! نعمت!
سه ویوردم نیجه بن سن کبی دلداری فقط
یله جک شیمدی بگا موقع اولان اشبو مزار...
کاظم کاظم زاده

1919
101

مجموعه
اوراق نفیسه
نمبر ۱

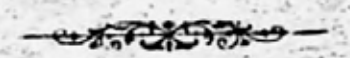
بر نیچه سوز.

شرق عالمنده، شرق محیطنده شیمدی به قدر شرق ادبیلری شرق ادباب هنری، کندی اقتدارلرینی یالگیز قلم و موسیقی ایله ابراز ایتشدردلر. ایران، تورکیه، آذربایجان ادباب قلمی و موسیقی شناسلری وطنلرینی اوز آثار دقیقهلری واسطه سیله جهان ادباب کمالی آراسنده جلوه لندرد. شلر دره. اگرچه سابقده یاترو صنعتی بو برلرده باشقه بر اصولیه معمول اولنیوردیسه ده شکر اولسون که قرق ایلدن زیاده در که صحنه مز تزییه دوشوب کیت گیده ترقی ایتسکده وقوه لی هوسلی آقتیورلر یتیرمک ده در. صحنه مزایسه غرب صحنه لرینه مساوی دگیله ده ببتون صحنه ییز اولماغمزه ناسف ایتسکه حقی د گز.

فقط شاعر دیمش: «مستمع صاحب سخن را بر سر کار آورد» شبهمز دیگله بن اولمازسا موسیقی چالینوب مقامات اوقونماز، تماشاچی اولمار ایسه صحنه اولماز فارعا تا بولماز ایسه یازی یازیلماز، هر کس یعنی هر بر صنعت صاحبی اوز ملی و مطبوعاتی طرفندن تقدیر و حسن رغبتی آرزو ایدیور.

محیط مزده بونکته به آزه، دهها دوغروسی اصلا اهمیت و بریلمه دیگندن طولایی ایسترمشقدم ایسترم متاخر بر چوق ادباب هنرک آناری و تراجم احوالی بووقته قدر یوزی پرده لی مجهول بر حالده قالیور. ایسته بو قدر ناشناسلی لکه سنی اسلام مطبوعاتک اوزیندن کوتورمک مقصدیله «اوراق نفیسه» مجموعه سی اسلام عالمک کرک سابق و کرک ایسه حال حیاطده اولان ادباب هنرک تراجم احوالی و آثاریندن بحث ایتسکله برابر صحنه و موسیقی ترقی و تعالیسه چالشاغی عهد سینه کوتورمک میدان انتشاره قدم قویور «اوراق نفیسه» ایسه کندی آمالینه محترم جماعتک غیرت و همتی سایه سنده نایل اولایلر. اوکا کورمه ده بو کونلن اعتبارا بو عالی و مهم وظیفه ایفا سینه چالشاق ایسته بن «اوراق نفیسه» محترم قارئه و قارئلرک مظهر رغبتی اولما صحنه امیددی بر کمال در.

دولت قار بک خانی

اداره دن:

بر شخصک انسانیتی کندیسنک رفتاریندن بللی اولدیفی کبی بر مملکتکده معیورینی اونک قرأت خانه، جمعیت و معارف خیره لریندن معلوم اولور. همچنین بر رسامک مهارتی اونک چکدیگی رخنلریندن و بر آقتیورک اقتداری اوزینک اوینادیفی روللارده آشکار اولدیفی کبی بر مملکتکده ترقی و مدنی کمالینک

Transliterasiya edərək nəşrə hazırlayan,
qeyd və şərhlərin müəllifi:

Azad Ağaoğlu
Filoloq, tərcüməçi

Elmi redaktor:

Mehdi Gəncəli
Mərmərə Universitetinin (İstanbul) dosenti

Kitab üzlüyü və bədii redaktor:

Fikrət Məlikov

Tərtibat:

Murad Tağızadə

ADA Universitetinin
təşəbbüsü və dəstəyi ilə nəşr edilir.

Nəşriyyat direktoru: Rəhilə Soltanqızı
Mətbəənin direktoru: Zöhrab Vəlibəyli
Texniki redaktor: Ruslan Mahmudov

Hazır materiallar əsasında
GALAXY PRINTING MMC
mətbəəsində çap edilmişdir.

ISBN 978-9952-8426-1-6

